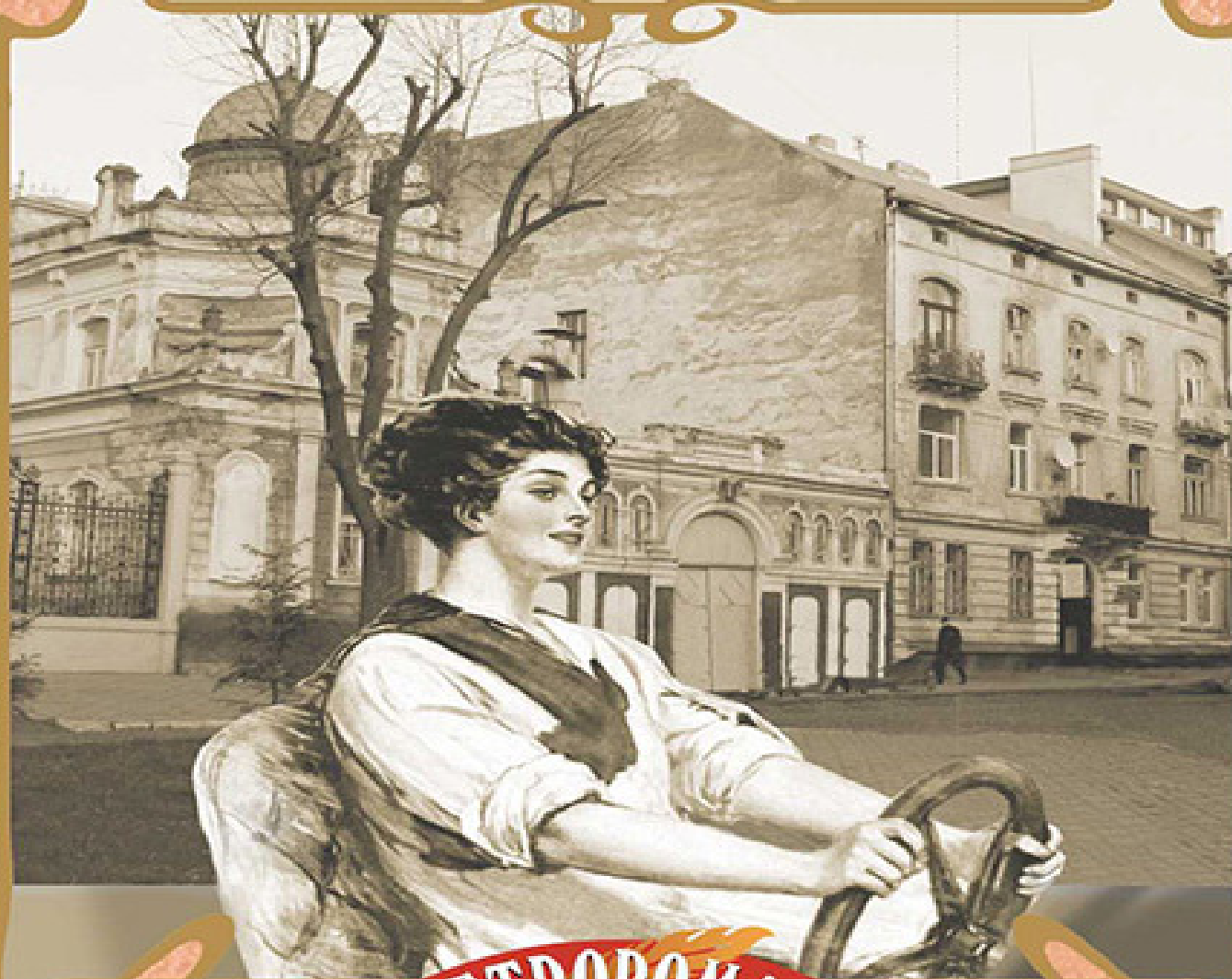

Андрій Кокотюха

**АВТОМОБІЛЬ
ІЗ ПЕКАРСЬКОЇ**

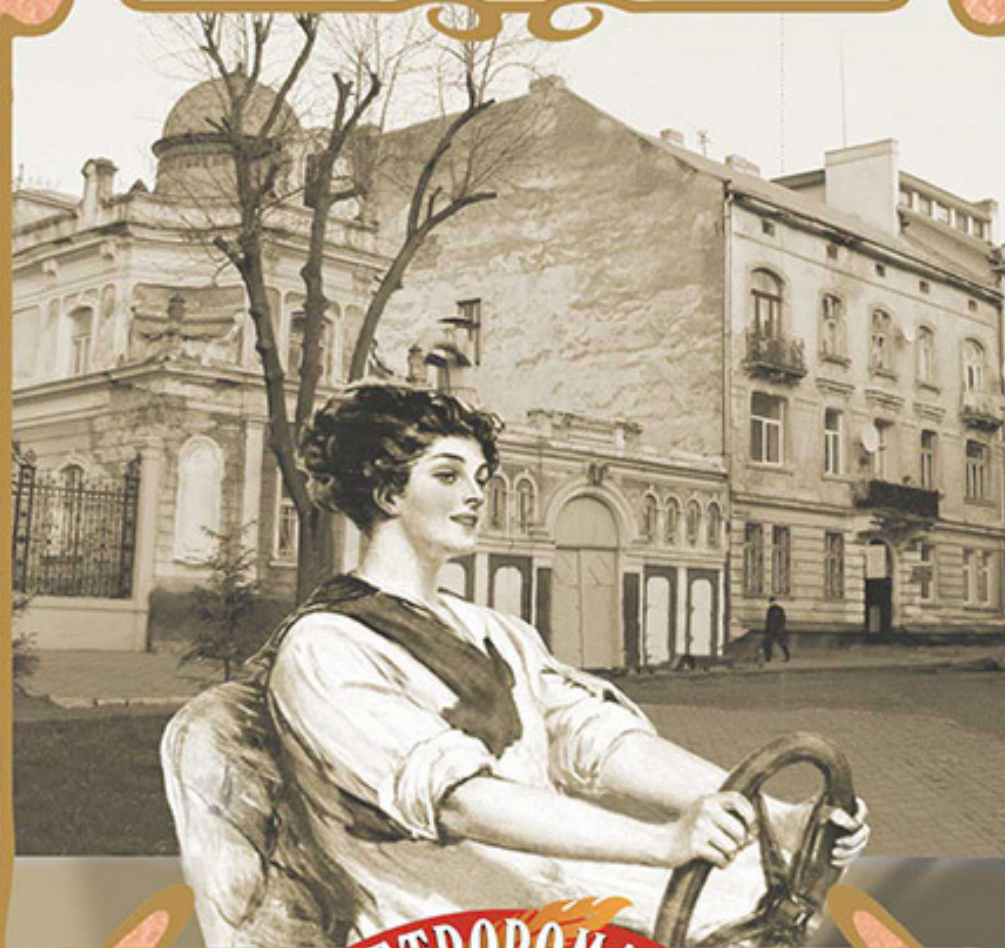

РЕТРОРОМАН

CF FOLIO

Андрій Кокотюха

**АВТОМОБІЛЬ
ІЗ ПЕКАРСЬКОЇ**

РЕТРОРОМАН

Андрій Анатолійович Кокотюха

Автомобіль із пекарської

*Окрема подяка
Міській адміністрації Львова
та особисто Андрієві Садовому -
за всебічну підтримку та гостинність.*

*Головний літературний консультант Юрій
Винничук*

*Головний історичний консультант Ігор
Лильо*

Консультанти:

*Василь Расевич, історик, публіцист,
старший науковий співробітник відділу нової
історії України Інституту українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України;*

*Мар'ян Мудрий, історик, викладач
Львівського національного університету ім.
Івана Франка;*

Ілько Лемко, львовознавець

Читаючи цю книжку, ви маєте можливість уявити собі місто Львів віртуально, але щоб відчутти його по-справжньому, треба сюди приїхати.

Радо запрошую усіх до Львова.

Міський голова Львова

Андрій Садовий

Львів, вересень 1911 року, вулиця Пекарська

Вона не визнавала жодних обмежень.

Саме тому любила їздити ночами.

Звісно, вдень так само – там, де інший може перейти, ще й отримає задоволення від пішої прогулянки, Агнеля сідала в авто, навіть якщо треба було лиш проїхати з одного кінця вулиці на другий. Щоправда, останнім часом практикувала це без такого запалу, як спершу, коли тільки-но сама сіла за кермо новенького «даймлера» [1]. Причина проста: не неї вже не так витріщалися перехожі, візники та чоловіки-автомобілісти.

Львів до неї потроху звик, і Агнелю це чим далі, тим більше дратувало. Коли на неї не звертали уваги, дівчині взагалі ставало нудно, відтак гостро кортіло наробити якихось зухвалих, неймовірних з погляду *звичайної* людини дурниць. Хоч межу пристойного на людях ніколи не переходила, інколи здавалося – це вікове.

Автомобіль отримала від тата на повноліття, раніше, на двадцять років – власну невеличку віллу в глибині Пекарської [2]. Агнеля читала все, що про неї пишуть львівські газети в розділах світських хронік, радо збирала про себе чутки й пльотки. Чим більше дивацтв та навіть смертних гріхів приписували їй людські, особливо – погано керовані

жіночі язики, тим більше виростала вона у власних очах. Але дедалі частіше, прокидаючись зранку, вона розглядала себе, ставши перед прямокутним, на повний зріст дзеркалом, часом у самій білизні, а іноді – зовсім голою. Ї з сумом визнавала – там, де в багатьох життя починається й входить у самий сік, для неї воно наближається до кінця. Так буває, коли тобі лише двадцять другий рік, а ти вже досягла тієї межі людських бажань і втілення таких мрій, до яких переважна більшість йде роками, як не десятиліттями.

У такі хвилини Агнеля старалася уявити себе в тридцять років – і не могла. Намагалася перенестися подумки ще далі й побачити себе сорокарічною, мимоволі заплющувала очі. Чим сильніше, тим краще. Бо вперто не хотіла бачити, але таки бачила там, далеко, стару пані, навіть не пані – бабу, *бабисько, єдина розрада якої* – звеліти служниці напекти струдлів, а самій щодня писати на картках запрошення на чай чи каву для ліпших подруг. Коли ж вони, такі самі сорокарічні й немолоді, пожухлі, зійдуться, вони по кілька годин питимуть, їстимуть, дозволятимуть собі трошки солоденького лікеру чи домашньої, неодмінно домашньої, наливки й перемиватимуть кісточки на двадцять років молодшим за себе. Ї потім розійдуться, аби назавтра чи через день зійтись знову. Говорячи про те саме, заходячи в коло, смакуючи лікерами та скаржачись – мовляв, не можна вже дозволити собі так, як раніше. Бо й там болить, і тут коле, в шлунку щось булькає, паморочиться голова.

Ось яке майбутнє з жахом уявляла для себе Агнеля. Бо так жила її мама, не маючи інших розваг відтоді, як батько забагатів на нафті й перестав рахувати гроші. Проте жодних мільйонів, навіть, здається, всього золота світу не вистачило, аби вилікувати пістряк ^[3]. Хвороба взялася не знати звідки й менш ніж за рік зжерла маму зсередини. Вона помирала в Агнешки на очах, дівчині тоді минало чотирнадцятий, і моторошне видовище пригнітило. Передусім – тим, що Агнешка поховала матір із стійкою думкою: сорок років – нудьга, тяжка хвороба та стрімкий кінець.

Звісно, це було далеко не так. Її бабця дожила до вісімдесяти й запам'яталася бадьорою та напрочуд невгамовною – чого варті лише її салони, заради яких у Чернівці, де мешкала пані Ядвіга, їхали зі Львова, Станіслава, навіть наїжджали з Варшави та самого Відня. Та все ж Агнешка чомусь не сподівалася дотягнути до тих років. Не тому,

що то була батькова мати, а сама дівчина, на її переконання, мала мамині гени. Ще заставши бабцю й поговоривши з неї, зрозуміла не дуже прийнятну для себе істину: та жила неквапом. Уміла й любила все розраховувати й планувати, включно з одруженням, і батько Агнелі був її сином від третього, останнього, шлюбу. Від життя бабуся брала лише те, що лежало на поверхні, не потребувало більших, ніж треба, зусиль та, головне, не дратувало всіх довкола. Навпаки, примирювало її зі світом, а світ – із нею.

Сама Агнешка вважала: настають нові часи, кращі, цікавіші та бурхливіші, ніж минуле століття, яке зовсім недавно лишилося позаду і в якому, здається, бабця почувалася доволі органічно. Пані Ядвіга пережила свою невістку на рік, та навіть в останні свої місяці залишалася при ясному розумі. Вимагала, аби їй читали газети, переповідали останні новини, й Агнешка, навідавши бабусю в той час, не раз чула, як та прирікає світові згоріти у власному пекельному вогні – так на неї діяли повідомлення з Росії, де саме почалася революція.

Дівчині вже виповнилося п'ятнадцять, вона відчувала себе досить дорослою, аби на рівних обговорювати з бабусею подібні речі, й спробувала заперечити: світ згорить, якщо стоятиме на місці. Зараз часи, коли треба рухатися швидше, ще й вкрутила в розмову модне словечко *прогрес*, хоч тоді не знала до пуття, що воно означає. Бабця ж прокаркала у відповідь: дуже спішаться всі довкола, можна розігнати коней, аж понесуть, і зупинити все це доведеться лише великою війною.

При цьому був батько. І коли Агнеля, не стримавшись, почала гарикатися зі старшою людиною, легенько, зовсім не боляче, хоч трохи принизливо ляснув її по губах. Нагадавши про правила поведінки, а вже потім, бабусі – про те, що зараз війна в Європі не потрібна нікому. Й не буде такої потреби щонайменше тридцять років. Онука хай і справді мала ще, та тонко вловила настрій часу: прогрес і велика війна несумісні. Бо прогрес – це є розвиток, натомість війна – то є руйнація.

Вони, звісно, спільної мови не знайшли, кожен лишився при своєму. Проте з тієї розмови дівчина винесла новий, несподіваний для себе висновок – треба поспішати жити.

Бабця могла собі дозволити нікуди не квапитися. Зате її син, Агнелін тато, робить усе, аби прискорити перебіг життя. Наприклад, не сплигло й двох років після тихої смерті пані Ядвіги, як батько

заговорив навпаки: до війни треба готуватися, бо без того прогресу не бачити. Нафта – передусім пальне, а найбільше пального потребувала військова техніка. Хоч Галичина не мала великих промислових підприємств, військові замовлення на Захід від Львова зростали впевненими темпами. Заразом, як наголошував батько, розвивається інженерна думка, і тут потенціал доволі великий. Фах інженера за престижністю зрівнявся з військовим фахом, принаймні для її тата. На третьому місці в нього міцно стояли лікарі.

Тож батько, чим старшою ставала Агнеля, тим частіше заговорював із нею про одруження. Наполегливо знайомлячи або з бравими офіцерами, переважно років на десять старшими, чи з молодими й перспективними керівниками, котрі займалися обладнанням бориславських нафтових родовищ. Або – з докторами медицини, деякі з них потребували грошей для своїх досліджень, і батько не приховував бажання одного разу прокинутися знаменитим. А саме – людиною, котра вклала гроші у винахід препарату, здатного вилікувати, наприклад, рак. Чи бодай сповільнити перебіг хвороби. Чи – Бог його знає, раптом вдасться! – коштом відомого в Бориславі нафтового магната ^[4] будуть створені ліки, здатні продовжити життя.

Дурниця.

Якщо жити за прикладом нещасної матері або щасливої бабці – краще справді померти молодою.

Звичайно, швидкої смерті для себе Агнеля не бажала. Так само, як скорі старості. Тож не збиралася вдовольнитися тим, що вже мала у своєму на позір короткому, але, їй здавалося, досить тривалому житті. Найперше, вирішила вона, про себе слід нагадувати якомога частіше. Що довше про тебе згадують, то більше років додається. Є стимул жити далі й готувати нудним людям сюрприз за сюрпризом.

Налаштувавши себе так, Агнеля тішилася всякий раз, коли, побачивши молоду жінку за кермом власного автомобіля, чоловіки, проводжаючи її поглядами, скручували собі голови. Особливо це стосувалося панів механіків – водії відволікалися від дороги й лиш дивом уникали серйозних аварій. Хоч якось пан на «бенці» ^[5] заїхав на вулиці Театинській у ліхтарний стовп, а другим разом інший пан, перетинаючи Бернардинську площу на «серполе» ^[6], мало не наїхав на селянина й, з останніх сил рятуючись, вивернув кермо та залетів на хідник. Про той випадок газети згадують досі. Особливо смакуючи той

факт, що свідком пригоди став один відомий львівський адвокат, пан Броніслав Воля, котрий негайно взяв наляканого русинського дядька в лещата, намовив того писати позов і таки відсудив у власника «серполе» грубі гроші. З них на частку русина перепала хіба восьма частина від них, і селянин, здається, й те б охоче віддав, аби лиш від нього відчепилися.

Та часи, коли на Агнелю за кермом власного «бенца» озиралися, поволі відходили. Призвичаївся Львів і до інших проявів її ажитації. Дійшло до того, що не спрацювала її їзда в сукні й капелюшку замість звичних для таких випадків шкіряних штанів, куртки та краг. Змушена була визнати – самій незручно кермувати в спідниці. Хіба треба спробувати переговорити з колежанкою, котра має власний модний салон, аби та спробувала розробити модель сукні для жінок, що водитимуть авто. Таких поки зовсім небагато у Львові. Відень, Берлін чи Париж можуть похвалитися більше. Не кажучи вже про Америку: на наступний рік Агнелю мала грандіозний план поїхати автомобілем зі Львова до Марселя, звідти, загнавши «бенц» на палубу, кораблем до Нью-Йорку, а там узяти участь у великих автомобільних перегонах.

Якщо на той час перегонів по Америці не буде заплановано, Агнелю зухвало вирішила зорганізувати їх сама. Розішле відповідні телеграми, для цього роздобуде потрібні адреси в місцевому автомобільному клубі, хай лиш спробують не дати. Вже знайшла собі вчителя англійської, за наступних півроку планує опанувати чужу мову, без якої, виявляється, не дуже виїдеш у світ. Хоч вона знала, крім рідної польської, дві, німецьку та французьку, але цього, бач, замало...

І попри це вдень Агнелю не могла собі дозволити розігнатися по вулицях так, як ночами. Міська влада, особистим підписом президента міста, заборонила їздити Львовом зі швидкістю більшою, ніж п'ятнадцять кілометрів за годину. Легко, без коливань зазіхаючи на основи суспільності, дівчина не збиралася публічно й нахабно порушувати писані закони. Коли тебе міські кумасі позаочі обзивають курвочкою – то одне. Й зовсім інше, коли викликають приписом до суду чи, боронь Боже, звинуватять у вільному чи невольному вбивстві людини.

Тож Агнелю гасала ночами, не поспішаючи після своїх зустрічей додому та не збавляючи швидкості, як того вимагали правила руху в умовах обмеженої видноти і на поворотах. Живучі на Пекарській,

добре вивчила центральну частину Львова, знала, де напевне не зустрінеш о пізній порі людей, навіть випадково, тож розганялася майже на повну, до двадцяти. Американський двигун вкупі з шинами на товстій гумі робили рух її «Бенца» майже безшумним, а світло спеціально замовлених фар було яскравішим, ніж у більшості подібних автівок. Тому, розтинаючи львівську ніч, рухалася, мов привид, маючи змогу бачити далеко вперед.

Щоправда, цього разу нічні перегони з самою собою настрою не додали. Не дуже добре попрощалася з Францем, бо того, виявляється, налякав-таки її друг та покровитель. Думала дорогою, як би пояснити різницю між її ліжком та її приватним життям, й гадала, чи зрозуміє. Ні – доведеться прощатися, хоч напевне буде скандал. З цих клопітких думок перескакувала на зовсім уже невеселі – погрози, про які доведеться розказати батькові, і той неодмінно захоче обмежити доньчину свободу.

Забагато, ох, забагато всього того раптом стало в її житті...

Завернувши, нарешті, на Пекарську, Агнеля трохи скинула швидкість. У двір навіть серед білого дня слід було вважати, аби заїхати вправно. А сьогодні ще й ніч на диво темна: ані тобі місяця, ані зірочок.

Діставшись майже самої середини своєї вулиці, вона скрутила праворуч, ще зменшила швидкість, обережно проїхала між двома кам'яницями, одну з яких ось недавно почали перебудовувати й робота кипіла, вона опинилася в глибині дворика, перед брамою. За нею вгадувалися обриси її особнячка, до якого після повернення з Америки планувала прибудувати другий поверх. Заїхавши туди та опинившись нарешті в себе у дворі, дівчина натиснула на гальма й скинула шкіряний водійській шолом – окулярів не вдягала, без того темно.

Попереду у світлі фар майнула темна постать.

Несподіванка змусила здригнутися. Згадалися всі страхи, котрі крутилися в голові, поки їхала сюди. Враз зникло бажання раптово померти ось так, на двадцять другому році, й хай би життя з віком ставало дедалі нуднішим – у смерті не знайде кращого. Та коли розгледіла, нарешті, кого видерли з вересневої ночі білі промені, зітхнула полегшено, вилаявши себе:

– От дурепа!

– Хто? – почула у відповідь і вже не стримала реготу, зрозумівши: сказала то вголос.

– Я про себе, – мовила Агнеля, недбало кидаючи шолом на передне крісло, навздогін полетіли шкіряні водійські рукавиці.

Труснула головою, намагаючись дати лад скуйовдженому під шоломом волоссю, поправила його рукою, пояснила:

– Ти наче з-під землі.

– Злякалася?

– Трохи. Не чекала тебе тут зустріти, ще й серед ночі. Мабуть, щось трапилось.

– Треба поговорити.

– Проти ночі? – повторила Агнеля. – Почекати це не могло?

– Якщо я тут, значить, не чекає.

– Гаразд. Зажди, заїду автівкою далі.

Врешті-решт, це вже якась пригода – гості вночі.

Розділ перший

Ранкова газета для Климентія Кошового

Була неділя, і можна не спішити на службу.

У такі дні Клим дозволяв собі повалитися в ліжку зайву годину, а то й трохи більше, переглядаючи пошту, яку не встигав розібрати за останній час. Він вів активне листування з юристами, отримуючи поради та консультації з приводу того, що треба знати та освоїти, аби нарешті отримати ліцензію та відкрити у Львові приватну адвокатську практику. По-хорошому, слід було кинути все та поринути з головою в науку, студіюючи законодавство й право Австро-Угорської імперії, аби потім пройти потрібні комісії та нарешті почати працювати за фахом.

Інший правник за інших обставин так і вчинив би. Наприклад, у схожий спосіб зміг досить швидко, як для емігранта, отримати всі необхідні документи його старший товариш Євген Сойка, обіцяючи при потребі посприяти в цьому й Климові. Через те три роки тому Климентій Кошовий, тоді – київський адвокат, якому щойно зрівнялося тридцять, вирішив їхати з рідного Києва саме на Захід, до Львова.

Вірніше – тікати: захищаючи заарештованих царською охранкою українських друкарів-підпільників, Клим сам опинився за ґратами. Тиждень провів у казематі Косого капоніра, де його, крім усього іншого, побили, і лише зусиллями батька, відомого київського правника, ще й члена колегії адвокатів Назара Кошового, йому вдалося видряпатися. Після того Климові дали двадцять чотири години, аби залишити Київ. І він, маючи при собі лише саквояж із запасною сорочкою, парою білизни, кількома улюбленими пригодницькими романами та бритвою з помазком, позичив сто рублів й купив квиток до Львова – ще раніше листувався з Сойкою й кілька разів отримував запевнення в тому, що може приїхати в будь-який момент.

Ось так Клим став емігрантом. Ще й без копійки за душею: позичену «катеринку» потягнули в перший же день просто на львівській вулиці, а Сойка не допоміг. По-перше, за збігом обставин його вбили напередодні приїзду Кошового у квартирі, котру він винаймав у будинку на початку вулиці Личаківської. А по-друге, Клим незабаром дізнався – Сойку не вільно було згадувати в пристойних компаніях. Він виявився кимось на кшталт таємного агента, котрий відстоював не лише у Львові, а й за його межами інтереси москвофілів. Ті, своєю чергою, прихищали біля себе різні терористичні групи, бо мали в місті та суспільстві досить значний вплив. Тож не дивно, що саме дружні Сойці проросійські сили забезпечили йому всі необхідні для легалізації адвокатської практики дозволи й патенти.

Подібним шляхом Клим йти не збирався. Тому пішов іншим, кружним, непростим, зате – певнішим. Звісно, в разі, якщо вдасться пройти той шлях до переможного кінця. Отримавши вид на проживання, Кошовий влаштувався помічником нотаря в контору «Штефко і партнери» на вулиці Шевській. Її заснував трохи більше чверті століття тому такий собі Степан Якович Штефко і на даний момент партнерів, про що зазначала вівіска, не мав. Колись вони справді були: пан Штефко з колегами створив невеличку юридичну фірму, котра захищала в австрійських судах інтереси передусім українців, чи, як їх тут називали, *русинів*. Сам старий нотар відтоді був незмінним членом абсолютно всіх політичних, суспільних та культурницьких спільнот, довкола яких єдналися ті, хто поділяв погляди народоців. І навіть були часи, коли «Штефко і партнери»

квітнули буйним квітом. Нині пан Штефко давно розсварився на політичному ґрунті з усіма партнерами. Контора ж не те щоб занепала, але трималася на старих клієнтах, не залучаючи активно нових.

Залишити свою практику старий нотар не мав кому. Хотів працювати, доки протяги не доконають остаточно. А тоді продасть її і матиме святий спокій. Діти, син та донька, не виявляли до юридичних практик жодного інтересу. І хоч сам пан Штефко, благовидий, сивочолий та сивобородий, завжди вдягнений з голочки, не раз обмовлявся – досяг, чого хотів, і може помирати спокійно, все ж плекав надію передати комусь свою справу.

Нового помічника на той час, коли Клим постукав у двері й попросився на службу, старий нотар спадкоємцем не бачив, зваливши на нього всю можливу й неможливу чорну роботу. Проте цим самим, як не дивно, надав Кошовому дуже велику послугу: розбираючись у численних паперах, Клим освоював тутешнє право на практиці. Оскільки до навчання завжди був гарячий, вже за рік почувався впевнено й вже міг заступати свого начальника, причім – досить успішно. Бо пан Штефко хворів чим далі, тим частіше, і якби не помічник, контора б здебільшого стояла замкненою.

Два роки тому Кошовий прославився на весь Львів, допомігши кримінальній поліції розкрити злочин, моторошні подробиці якого не могли перебільшити навіть схильні до цього газетярі. Після того «Штефко і партнери» стала досить популярною. Тож старий нотар змилостивився й дав помічникові карт-бланш: Клим почав заміщати свого начальника майже завжди. Панові Штефку для того не конче було хворіти – він просто волів сидіти вдома, хіба вибираючись щодня по обіді на прогулянку. І то, коли не сипав дощик, не гуляв вітер чи, Боже збав, не кусав мороз. Фактично Кошовий став управителем, йому підняли платню, й нарешті він зітхнув з полегкістю – повернення адвокатської практики стало реальністю.

Жив Клим там же, в будинку під номером дев'ять на вулиці Личаківській. Зайнявши помешкання на другому поверсі, в якому до нього жив Євген Сойка і в якому ж знайшов свою смерть, Кошовий отримав дві досить просторі кімнати – спальню та залу, котра водночас слугувала кабінетом. Тут були кухня, ванна кімната, ватерклозет. Вид із вікон був не найкращим: виходили в двір, бачити можна було лише стіну та будинки навпроти. Та в цьому була своя перевага – не чути

гуркотіння й дзенькоту трамвая, чия колія пролягала точно по середині вулиці й досі дратувала мешканців, вікна яких виходили назовні. І це, як виявилось, була не єдина вигода його житла.

Зараз, чекаючи на недільну пошту, Клим стояв у халаті перед дзеркалом. Звідти на нього дивився хай не дуже виспаний, але жвавий чоловік тридцяти трьох років. Русяве волосся утримувала спеціальна сіточка, щоб не тріпалося: Кошовий старанно стежив за зовнішністю й вважав себе чепуруном. Хоч не дуже любив збирати візитки, досить було просто охайного, чистого й по можливості – модного одягу. Халат, туго перев'язаний по талії, все ж не облягав увесь тулуб, прикриваючи худорлявий, але на повірку – міцний торс. Атлетом Кошовий не був, горою м'язів похвалитися не міг, та регулярно підтримував форму, навідуючись у гімнастичний клуб й час від часу поновлюючи уроки боксування. Такої фізичної підготовки йому цілком вистачало.

З тоненькими вусиками було покінчено раз і назавжди. Тепер Клим носив густі вуса, котрі акуратно підрізав манікюрними ножицями вздовж верхньої губи та по боках. Після роздумів Кошовий відмовився від борідки, хоча попервах мав намір завести її. Так, на його думку, зможе стати подібним зовні до Атоса, яким він уявляв собі одного з героїв Дюма, чиїми романами захоплювався далі, – і хай там говорять, що серйозним чоловікам не личить того читати.

Клим вважав: читати вигідно всім, незалежно від того, що саме обирає для читання людина. Він та подібні до нього – авантюрні романи європейських й американських авторів, коло спілкування пана Штефка – публікації пана Франка, середовище москвофілів [7] добувало собі російські романи, а жінки напевне насолоджувалися творами Джейн Остен, Шарлотти Бронте чи новішими історіями [8], авторки яких живі та процвітають, створюючи їх одна за одною для забави чи повчання панянок.

Кінець кінцем, думав він, не читаєте книжку – прошу дуже, є «Нові моди». Не одні, пропонується маса інших періодичних газет чи журналів. Лише для жінок у Львові їх друкувалося кілька десятків, і ледь не в кожному публікували оповідання на різні актуальні теми. А були ж іще товсті, навіть деякі – в кольорах, часописи для власників собачок, котиків, автомобілів, ще – для квітників, городників, кондитерів. Кошовий вперто вірив у силу друкованого слова. Саме ця

віра три роки тому змусила його взятися за справу київських друкарів, котра дуже скоро змінила його життя, як він уже вважав, назавжди. Якби книжки, газети чи журнали не мали жодного впливу чи їхнє значення для неосвічених, як вважалося, мас було б мінімальним, із ними б не боролися, їх би не забороняли і, навпаки, не бралися за поширення.

На цьому ґрунті Клим сперечався із Басею найчастіше.

Стоячи перед дзеркалом і підправляючи принагідно кінчики вусів, він водночас бачив позад себе, як та, зібравши з ліжка всі подушки й примостивши їх собі під спину, приміряє нові віскозні панчішки, прозорі, але не тілесного кольору – темнуватий відтінок робив шкіру смаглявою. Бася саме натягнула панчошу на праву ніжку і тепер, напівлежачи, ще й впершись ліктями в подушки, випростала її догори та погойдувала, милуючись і водночас дражнячи Кліма. Адже точно знала, що мужчина дивиться на її відображення в дзеркалі. Видовище, мусив визнати Кошовий, того вартувало – дівчина, крім панчохи, мала на собі шовкову сорочечку з мереживом, одна бретелька якої сповзла з повнявого округлого плечика, а край, без того не надто довгий, збився майже до верхньої частини стегон. Ще трохи, крапельку – й відкриється зовсім все. Смикнулося праве віко.

Саме так майже рік тому вони познайомилися з Басею Райською. Сталося це в ратуші, на прийнятті з нагоди, якої Кошовий уже й не міг пригадати. Дівчині здалося, що незнайомий пан багато собі дозволяє, отак, при людях, підморгує їй, наче вона якась хвойда з Гороδοцької. Довелось дуже перепрошувати й пояснювати: то нервовий тик, наслідок спілкування з жандармським слідчим у київській політичній в'язниці. Під час одного з перших допитів його вдарили головою об муровану стіну. Відтоді око сіпає, не дає спокою, і як позбутися клопоту, Клим не уявляв. Єдина розрада – тик міг бути сильнішим, слабшим, а бували такі дні, коли правий очний кутик узагалі не нагадував про себе.

Панночка милостиво пробачила його, ще й пожаліла. Назвалася Барбарою, відразу попередивши: наполягатиме, аби пан Кошовий звертався до неї Бася. Не лише тому, що ім'я, наділене батьками при хрещенні, видавалося дівчині надто важким. «Скажіть, от признайтеся чесно – хіба я схожа на Барбару!» – кокетувала вона, при тому промовляючи «Барбара» навмисне грубувато, навіть тягнула «*p-p-p*»,

нагадуючи грайливого бешкетника-песика. Як Клим пересвідчився згодом, Бася дійсно грала або – намагалася грати за першої-ліпшої нагоди, бо вважала: акторка має бути такою всякий раз, коли на неї дивляться. Лише у вузькому колі близьких людей лицедій може дозволяти собі трохи побути собою. А ще краще – наодинці, коли ніхто не бачить.

Юна Бася Райська була рівно на десять років молодшою за Кліма і служила в театрі «Колізей». До Львова переїхала зі Станіслава й чесно призналася: затримуватися тут надовго не має наміру. Амбіції дівчини сягали Варшави, Відня, Берліна й Парижа. Щойно Кошовий пересвідчився, що стосунки з Басею стають серйозними і заразом серйознішають наміри, не на жарт злякався – якщо енергійній рудій красуні раптом стане замало Львова, вона потягне його за собою далі, закрутивши у власному вирі. Клим із його скромними статками й не менш скромними можливостями навряд чи зможе задовольняти всі потреби подруги й відповідати всім її вимогам. А отже, рано чи пізно Бася Райська залишить його, промінявши на черговий вдалий ангажемент.

Не те щоб Клим дуже сумував. Бо життя – воно таке: люди сходяться й розходяться. Трапляються випадки, коли краще вчасно піти різними шляхами, аніж далі триматися разом, старанно роблячи вигляд, що все добре, дратуючи одне одного та заважаючи. Тут могла скластися інша ситуація, якої він ніколи за своє не таке вже довге, але разом із тим – не надто вже й коротке життя намагався уникати. Натура Кошового опиралася тому, аби його використовували проти його волі та у власних інтересах. А використавши, лишали на узбіччі.

Це поширювалося й на стосунки з жінками. Тож до зустрічі з Басею й початку роману, котрий триває досі, лиш минув стадію залицяння та делікатних поцілунків, Клим не бачив нічого непристойного у своїх нерегулярних візитах до повій. Там, принаймні, все чесно. Кожен знав, чого від нього хоче інший. Пестоці жінка міняла на корони, й обоє лишалися задоволеними.

Бася Райська уже незабаром після першого знайомства призналася у двох речах.

Перша – короткий час була коханкою добродія, котрий тут, у Львові, влаштував їх ангажемент. Стосунки для жодного з них нічого особливого не значили, тож болісного розриву не сталося: просто

одного разу благодійник попередив, що прийде з іншою дівчиною, а Басю це зовсім не здивувало й не образило. На той час вона хоч не мала головних ролей у театрі, проте завжди могла бути задіяна в масових сценах чи грала служниць головних героїв або дурнувятих подружок героїнь. Поки це її задовольняло, та Кошовий не мав сумніву: досить скоро Бася здивує всіх, хто її знає, зубами видерши собі хай не відразу головну, але вже точно – не другорядну роль у черговій п'есі.

Друге зізнання дещо потішило його самолюбство. Виявляється, та зустріч у ратуші була не випадковою. Час від часу про Климентія Кошового згадували як не газети, так у різних поважних товариствах. Його роль у викритті російської терористичної групи три роки тому в місті досі не забули. А історія з привидами Чорної пані, де помічник нотаря теж виявився не останньою особою, так само згадувалася й додавала певної пікантності. Через те Бася зробила несподіваний для Клима висновок: він – та сама важлива та впливова особа, поруч із якою – і за яку! – дівчині варто триматися.

Кошовий зацікавив собою юну руду особу. Й дотепер удодовольняв дівочу цікавість.

Спершу Клим ще намагався якось приземлити Басю, доводячи – він зовсім не той герой, котрого вона створила у власній уяві. Та згодом вирішив, що краще не опиратися. Має дівчина певні фантазії – Бог у поміч. Аби лиш не розчарували, й невиправдані сподівання не вихлюпнулися на нього та весь світ негативом.

До того ж віднедавна страхи минулися. Бася раптом знайшла спосіб підкорити всю Європу, лишаючись при цьому у Львові. Дівчину швидко, серйозно й, здається, надовго, як не назавжди, захопило кіно. Якщо раніше Клим відвідував сеанси вряди-годи, то з Басею не пропускав жодної фільми в «Рембранті», «Сінефоні» та інших електричних театрах ^[9], котрі справді останнім часом множилися у Львові, мов гриби, й, здається, потроху складали серйозну конкуренцію театральним майданчикам. Крім кіно, Бася частенько тягнула Кошового на Піскову гору, де вже не перший сезон працював справжній американський луна-парк, і в ресторані, розміщеному поруч, складно було зарезервувати вільний столик. Бася переконливо доводила: нове століття буде триматися саме на розвагах, вживаючи десь почуте й підхоплене слово «індустрія». Кошовий не був певен, що

дівчина вповні розуміє його значення, та все ж не заважав вкручувати словечко в розмову, коли треба й коли не треба.

Дівчина могла годинами, без перерви говорити про те, як кіно швидше за театр чи цирк долає кордони й робить актора відомим. Бо їхати на гастролі театральною трупю – дорого, гамірно, та й не всіх візьмуть. Знаменитими стають лише прими, і то – один раз. Вони ж не можуть зіграти однаково добре в кожній виставі, і Дездемона сьогодні не буде в їхньому виконанні такою ж самою, як та ж сама Дездемона – за рік чи навіть за місяць. Кіно ж знімається на плівку, й мить стає вічністю. Якщо ти зіграєш добре один раз, глядачі бачитимуть це знову й знову. А копії фільми легше показувати по всьому світі, аніж морочитися всякий раз із громіздкими театральними постановками.

Поки що Бася лише будувала плани щодо кіно, водночас жваво цікавлячись усім, що його стосувалося. Так Кошовий дізнався зовсім недавно: тут, у Львові, наступного року планують закласти власну кінофабрику, аби знімати свої фільми та крутити їх по всій Європі. Інакше не можна, бо треба ж заробляти гроші, вкладаючи їх у нові стрічки. Кіно без акторів не буває, і Бася серйозно націлилася стати однією з зірок. Її побачать на екранах Варшави, Відня, Берліна й Парижа. Напевне зачаруються, запрошення підуть наввипередки. Ось який склався в неї план підкорення світу, й проти цього Клим не заперечував.

Хіба наполягав: блискуча акторська гра не дається без знань та досвіду. Все це разом дають книжки, котрі зовсім не заважають акторці робити кар'єру й, за великим рахунком, є такою самою розвагою, як перегляд чергової фільми. До того ж на екрані говорити нічого не треба, кіно не дарма називають Великим Німим. Але ж доля акторки – не лише стояти перед камерою та зображати радість, горе, жах чи пристрасть. Треба виходити в світ, і тут простим відкриванням рота не обмежишся: люди захочуть почути, як і що ти говориш. Не маючи досвіду читання, будь-чого, хоч товстих романів, хоч легеньких журналів, скласти про себе враження як про гарного освіченого співрозмовника буде ох як не просто.

Бася прохолодно ставилася до романів. Зате журнали та газети, особливо там, де публікували новини про моду, світське життя й кримінальну хроніку, дівчину цікавили. Дивний для молодої особи інтерес вона пояснювала тим, що хотіла б грати в кіно фатальних

красунь. А історії таких героїнь можна знайти передусім у кримінальних новинах, бо саме через них, на Басине переконання, навіть найсильніші чоловіки втрачають голови та стають здатними на шалені й безглузді вчинки. Саме тут вона вбачала причину всіх, або майже всіх, злочинів, про які пишуть, а особливо – не пишуть газети.

Кошовий навіть не намагався переконати її у зворотному. Хоче так думати – хай собі. Жодного горя тим не заподіювала ані собі, ані іншим. Міг би довести, що це на завжди так. Але не вважав, що обговорення новин кримінальної хроніки – предмет для щоденних розмов із жінками, котрі у своєму повсякденному житті далекі від злочинного світу й ніколи, здається, з його реаліями та звичаями не познайомляться близько.

От і слава Богу!

Бася саме взяла другу панчошу й підтягнула до себе ліву ногу, як у двері спершу подзвонили, а потім, ніби для певності, ще й делікатно постукали.

– Хто це так рано, Кліме? – здивовано запитала Бася, про всяк випадок витягнувши обидві ноги, підсмикнувши край сорочки й прикривши себе краєм ковдри.

– Поняття не маю, – знизав плечима Кошовий, торкнувши себе пучкою пальця за віко, яке знову легенько сіпнулося. – Неділя, я нікого не чекаю. Хіба за тобою хтось тут спеціально шукав.

– За мною не треба шукати. Всі знають, що з липня я часом лишаюся ночувати в тебе, – цвірінькнула Бася й додала: – Хто б там не був, не барися. Ми збиралися поснідати в новій віденській цукорні біля готелю Жоржа [\[10\]](#).

Ранковим візитером виявився Веслав Зінгер, і назвати його гостем було б надто сміливо з Климового боку.

Цей череватий єврей, котрий, хвилюючись, пітнів, тож у таких випадках витирав лице завжди чистою, але при тому – постійно жмаканою картатою хусткою. Часом, захопившись, міг незграбним жестом скинути з голови незмінну ярмулку, відкривши на загальний огляд проплішину ідеально круглої форми, яку, мов клумбу, обсідали рідкі кущики волосся на видовженому черепі. Пан Зінгер був домовласником, жив із дружиною на другому поверсі й давно дбав лише про себе: діти роз'їхалися, облаштувавши власне життя. Про їхні успіхи чи, навпаки, втрати домовласник ніколи не говорив із

пожилыцями. Принаймні з Климом – так точно. У їхніх непростих стосунках Веслава Зінгера цікавило зовсім інше.

– Доброго ранку, пане Кошовий, – привітався домовласник.

Клим мимоволі затягнув пояс халата тугіше. Зінгерів тон не віщував нічого доброго, а привітання прозвучало, немов прихована погроза. Кошовий чувся незатишно, стоячи перед людьми отак, у халаті, не кажучи вже про спідню білизну. Мав таку рису ще до того, як опинився за ґратами. А після того як постояв перед тюремниками спершу в кальсонах, потім – узагалі без них, став відчувати тиху паніку всякий раз, коли виникала необхідність роздягатися при сторонніх, навіть на огляді в лікаря. Міг би спробувати натягнути під халат хоча б штани. Та надто вже наполегливо добивалися до нього в помешкання ззовні, тож довелося відчиняти в чому був.

– Доброго ранку, пане Зінгере, – відповів він, посміхаючись якомога приязніше. – Чим можу вам служити цього недільного ранку?

– Та Бог із вами, пане Кошовий! – ввічливість домовласника ставала дедалі більш підкресленою. – Навпаки, я приніс вам ранкову газету! Її залишив поштар, тож я вирішив зробити вам таку приємність і доставити особисто.

Зінгер простягнув Климові свіже число «Кур'єра Львовського» ^[11], ще й зробив при цьому легкий уклін. Приймавши гру, Кошовий так само вклонився, взявши газету.

– Хто там прийшов? – долинуло зсередини, і Клим, приклавши правицю зліва, де серце, промовив:

– Дуже перепрошую, пане Зінгере, я за мить повернуся.

Зайшовши в спальню, віддав газету Басі, котра ще сиділа на ліжку, прикрившись ковдрою щільніше, сказав:

– Займи себе якийсь час, мила, я скоро, – після чого таки підхопив зі спинки крісла штани, заліз у них, застебнув і отепер став почуватися краще та впевненіше.

Повернувшись назад до передпокою та прикривши за собою на ходу двері, Кошовий широко посміхнувся до Зінгера, котрий терпляче стовпів у дверній проїмі:

– Даруйте. Це дуже мило з вашого боку – взяти на себе роль поштаря.

– То ви з мене знущаєтеся, пане Кошовий.

Це було не питання – домовласник сказав, ніби оголосив вирок.

– Та ну вас, пане Зінгері! З чого ви це взяли! – вигукнув Клим, уже розуміючи, про що зараз піде мова й до чого слід готуватися. Навіть подумки виробив лінію захисту, бо подібні розмови за три роки, що він мешкав тут, траплялися регулярно.

Для чогось зиркнувши через плече, так, наче за ним хтось стежить, Веслав Зінгер ступив крок уперед, відштовхнувши черевцем пожилця в глиб передпокою, каблуком штовхнув двері, зачиняючи їх за спиною, витер вкрите росинками поту чоло.

– Пане Кошовий, – почав він. – Я є дуже терпляча людина. За три роки, що ви тут мешкаєте, ви напевне встигли в тому переконатися.

– Віддаю вам належне, пане Зінгері.

– Зловживати – то таким є ваше належне?

Клим, зітхнувши, визнав:

– Я заборгував плату за два місяці.

– За три! – тут же поправив Зінгер. – Ви не платили мені від літа, пане Кошовий! Сказати чесно, ви ніколи не вирізнялися акуратністю, на відміну від інших моїх пожилців. Згадати хоча б пана Соїку...

– Я б радив його не згадувати, – зазначив Кошовий, і Зінгер енергійно закивав, погоджуючись:

– Так-так, покійний пан Генік залишив по собі не найкращу пам'ять у товаристві. Про нього вже забули навіть москвофільські газети.

– Ви цікавитесь їхніми публікаціями?

– Мій... *наш* шимон [\[12\]](#) останнім часом став їх читати. Тож я мав би знати коло його інтересів. Бо він дістає від мене платню, а отже, я маю розуміти, кого тримаю на службі. Тож ви, здається, казали мені, пане Кошовий, ми є тим, що ми читаємо. Так чи ні?

Якось Клим дійсно пробував говорити з домовласником на цю тему. Щоправда, не пригадував, із якого приводу: повертався з бару, де непогано провів час із Йозефом Шацьким, був трохи напідпитку, тож чому понесло – не мав зеленого поняття. Хоча з огляду на це все одно не міг зрозуміти, ким же є непривітний двірник Гнат Бульбаш, чие прізвище цілком відповідало зовнішності. Передусім – бульбастому, постійно червоному носові. Алкоголем двірник не зловживав, ніс червонили капіляри, і часом Кошовому здавалося – Бульбаш соромиться своєї зовнішності, через те такий сердитий. Втім, скося поглядав двірник, як виявилось згодом, лише на Кліма, і за три роки,

що він відчиняв перед пожилцем браму, ставлення не змінилося. При тому, що Гнат Бульбаш виявився українцем, свого у Кошовому вперто не визнавав.

Ну а Клим так і не розкусив політичних поглядів двірника їхнього будинку. Бо донедавна бачив у Бульбаша лише примірники «Галичанина» [13], а вже трохи більше року помітив також неабиякий інтерес бульбастого до чисел «Прикарпатської Русі» [14]. Річ у тому, що, як уже давно встиг розібратися Кошовий, автори «Галичанина» повсякчас декларували лояльність русинів до австрійської влади, тоді як на сторінках «Прикарпатської Русі» русинів закликали духовно єднатися з Російською імперією, адже їхнє коріння – саме там. Що було близьким їхньому двірникові, Клим дотепер не розумів, але чудово уявляв собі, яка каша заварилася зараз у його уквітчаній бульбастим носом голові й до чого все те рано чи пізно може призвести.

Навряд чи до чогось доброго.

Заспокоювало Кошового хіба те, що двірники в Австро-Угорщині, зокрема – у Львові, не мали жодного соціального та суспільного впливу, як, наприклад, у Російській імперії, включно з його рідним Києвом. І ще – міські пролетарі однаково погано ставилися до нього як у Києві, так і у Львові, мабуть, тонко відчуваючи чужого. Тож тривожних дзвіночків не чув, регулярно наділяючи двірника шперою [15] всякий раз, як повертався додому пізніше десятої вечора.

Проте навряд чи зараз Зінгер мав намір заходити з пожилцем у дискусію, з'ясовуючи, ким же насправді є двірник їхнього будинку. Бо відповіді не чекав, перейшовши в атаку:

– На совісті вашого попередника, пана Сойки, є багато чого лихого. Але аж ніяк не борги за проживання. Він не дозволяв собі затримувати платню навіть на день, не кажучи вже про місяць. І ви, пане Кошовий, то дуже добре знаєте!

– Але ж і я завжди розраховуюся, пане Зінгере! – вибухнув Клим. – Ви говорите так, наче я винен вам за всі три роки, що мешкаю тут!

Тепер домовласник примружив очі й повів далі скрадливо:

– Пане Кошовий, ми обоє знаємо: на той час, коли ми домовлялися з вами, ви не без допомоги вашого колеги пана Шацького скористалися ситуацією на свою користь. Так, на той момент я не міг би знайти собі нового пожилця замість пана Сойки, бо хто захоче мешкати там, де

зовсім недавно вбили людину. Через те ви дістали від мене суттєву знижку. Відтоді я не збільшую вам плату за проживання, бо маю добре серце, ціную домовленості й, між нами кажучи, мені навіть приємно, що в будинку живе знаменитість. Проте, – він багатозначно підніс вказівного пальця до стелі, – ви зловживаєте моїм добрим до вас ставленням.

– У мене трапляються різні ситуації з грішми.

– І я то знаю та розумію, – погодився Зінгер. – Ще терпів затримки з грішми раніше. Тепер же, коли у вас фактично оселилася ця молода особа, пані Бася, ви не просто перестали платити. Ви не сплачуєте за двох, пане Кошовий! – домовласник знову підніс голос. – Одного разу ви зволили приїхати з пані Басею на таксі! Ви знаєте, скільки коштує одна така поїздка? Та знаєте, самі ж платили! Ви маєте такі гроші, витрачаєте їх, натомість винні мені за три місяці й робите невинне, навіть ображене обличчя! Не кажучи вже про те, що утримувати молоду пані, виконувати всі її забаганки так само влітає в кругленьку суму! Й ви мені говорите – не маєте за душею ані ламаної корони?

Настала черга Кошового мружити очі та стишувати голос, зиркнувши при тому через плече на причинені двері.

– Пане Зінгере, тут ви праві. Панянки, подібні до пані Басі, справді потребують грошей. Не вимагають, наголошую – саме потребують. Зверніть увагу, різниця є. Бо ви ось щойно самі обмовилися: приємно, коли поруч живе знаменитість. Хай вжили це слово на мою адресу. Чого моя скромна персона напевне не заслуговує.

– Йой, то ви так любите, аби вас нахвалявали! – Зінгер скривив кутик рота в іронічній посмішці.

– Пане Зінгере, а чи знаєте ви, що особа, відома вам як Барбара Райська, уже за рік засяє зіркою кіно? І місце, де вона мешкає, стане чи не найпопулярнішим у Львові? Уявляєте, яким престижним стане сусідство з акторкою? Як буде охоронятися це місце й наскільки ви зможете підняти плату за проживання для інших?

Кожну фразу Клим вбивав у голову Зінгера, неначе цвяхи, бачачи, як домовласник спершу неабияк губиться, а потім – прозріває просто на очах. Причому сам Кошовий не вірив жодному своєму слову, передусім виграючи час та судомно думаючи, де б роздобути найближчими днями потрібну суму, аби перекрити бодай місячний борг.

– Ви це серйозно, пане Кошовий? – запитав домовласник з придихом.

– Авжеж, пане Зінгер. У Львові незабаром запрацює власна кінофабрика. А пані Бася – ідеальна для виконання ролей фатальних красунь у фільмах про розбійників.

Зінгер знову витер спітнілого лоба, замислено почухав потилицю.

– Ну, якщо ви так кажете... Знаєте, то напевне є вкладення... Треба ж мати трохи клепки, дивитися наперед...

Він міркував уголос, ще не вирішивши, що саме хоче сказати, й Кошовий подумки святкував перемогу. Хай невеличку, локальну, проте можливість для маневру все ж дістав. Але перш, ніж домовласник прийняв остаточне рішення й зібрався проголосити його, з-за дверей, з глибини помешкання долинув переляканий, відчайдушний, сповнений, здавалося, всіх страхів та всього лиха світу крик Басі:

– А-а-а-а-а! Боже! Боже! Ні! Ні! – й відразу пронизливе, немов клекіт підстреленого лебедя: – Кли-и-и-и-ме!

Розвернувшись, смикнувши на себе двері, Кошовий кількома стрибками опинився у спальні. За ним, сопучи, сунув Зінгер. Попри побоювання, крізь прочинене й запнуте тонкою завісою вікно другого поверху не забрався лиходій. Жодного іншого потойбічного чудовиська тут також не було. Бася сиділа на ліжку, як її залишив Клим. Перед нею лежала ранкова газета, розгорнута на сторінці кримінальної хроніки. Побачивши Кошового, дівчина підхопила газетний аркуш, розвернула його писаним так, ніби Клим міг прочитати зі свого місця, потрусила газетою в повітрі, повторила:

– Боже! То жах! То кошмар, Климе!

– Ти налякала, – випалив він, тут же спитавши: – Що сталося?

– Радомська... Агнешка Радомська... Агнеля... Мертва... У власному авто...

– Докаталася! – вигукнув Зінгер.

Аж тепер вгледівши чужого чоловіка, Бася рвучко натягнула ковдру, прикрившись до самих плечей, і, тримаючи її так, за краї, вигукнула:

– Її знайшли мертвою рано-вранці! Сьогодні! На Пекарській, у своєму дворі, у власному автомобілі! Пишуть – вбили! Задушили!

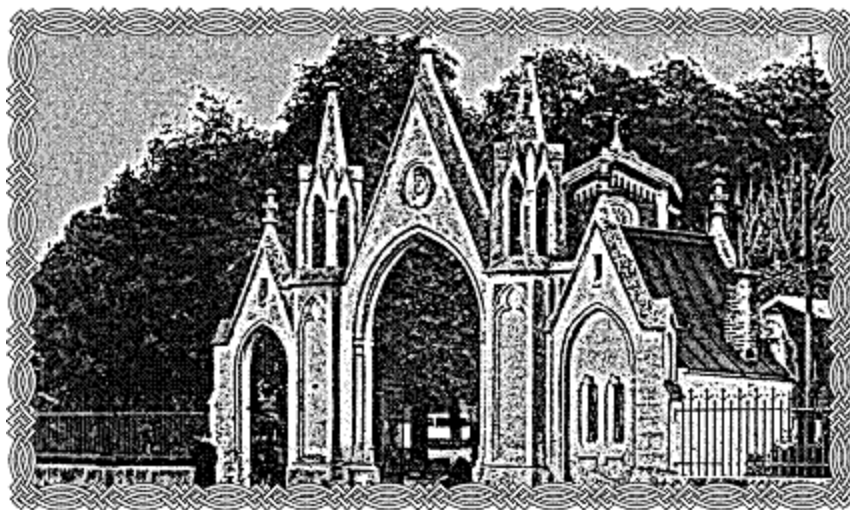
Кошовий озирнувся на Зінгера. Домовласник, зрозумівши, що, попри їхні чоловічі суперечки, зараз порушує правила пристойності,

позадкував і вийшов, зачинивши за собою двері.

Тільки тоді Клим ступив до ліжка й взяв ранкову газету, ще остаточно не розуміючи, чим нагла смерть відомої своєю ексцентрикою доньки бориславського нафтовика так налякала його подругу.

Розділ другий

На похороні було людно

Мертва панна оселилася з ними.

Принаймні, таке враження склалося в Кліма протягом наступних днів, поки Бася разом із усім, як запевняла вона, цвітом Львова сумувала та готувалася провести трагічно загиблу в останню путь. За цей час подруга говорила лише про Агнешку Радомську, тож не дивно, що Кошовий відчував: вона, хай померла, знаходиться в його помешканні третьою. Дійшло до абсурду – виходячи ранком із спальні до ванної, Клим мимоволі рухався обережно й скрадливо, немов боявся наштотхнутися на мертво тіло й, чого доброго, потурбувати його.

За життя Клим не знав убитої особисто. Донька рано овдовілого бориславського нафтовика мала зовсім інше коло повсякденного спілкування, ніж помічник українського нотаря, до того ж – емігрант. Навіть при великому бажанні не зміг би згадати, як виглядала небіжчиця за життя. Звісно, кілька останніх років він чув про неї, бо пані Агнеля, як її називали частіше, не сходила зі шпальт популярних львівських видань. Та її ескапади не привертали увагу Кошового. Як не цікавила його персона багатой ледь не від народження молодій особи.

Хіба що, на глибоке переконання Кліма, всі ці гучні приводи для обговорення вона давала суспільності не через погане виховання, а лише щоб розвіяти нудьгу.

Досягнувши вершин завдяки батьковим статкам, подібні до Агнешки Радомської діти не знають, чого треба прагнути в житті й до чого себе пристосувати.

Парадокс ситуації був у тому, що й Бася Райська не могла похвалитися особистим знайомством із небіжчицею. Тим не менше, молода акторка намагалася бувати там, де можна побачити свого кумира чи бодай щось почути про нього. До знайомства з Кошовим могла відмовити собі в ситній перекусці, аби лиш відкласти потрібну суму й зайти з тими грішми до модного салону, який тримала пані Агнеля. Там можна було не лише замовити собі нову сукню, таку, в яких уже два тижні ходить весь Париж, а й придбати фірмовий дамський журнал – його редакцію теж утримувала Радомська, поза сумнівом – татовим коштом, батько не шкодував їх для доньчиних забав.

Кошовому довелося двічі чи тричі супроводжувати приятельку до салону з претензійною назвою «Модна Агнеля», і, на його щастя, Бася всякий раз губилася перед вибором, у результаті прощаючись із твердим наміром подумати. Щоправда, після останнього візиту вона таки зробила замовлення, яке Клим, стиснувши зуби, оплатив, в останній момент вирішивши не нагадувати коханці, що має доволі невеликий банківський рахунок. Відкрив його не з метою покласти зайві кошти під відсотки – там не було особливо на чому тим відсоткам наростати. Зробив це швидше задля самоповаги. Назвав це терапією: мовляв, і він банківський клієнт. Омріяну сукню доставили до нього на Личаківську зовсім недавно, Бася навіть вирішила віддячити за подарунок, після чого Кошовий, лежачи на спині й віддихавшись, подумки визначився: зрештою, що таке гроші... Ну, варте воно того, варте, варте!

Її Бася й вбрала на похорон, перед тим закликавши кравчиню, щоб та оздобила вбрання траурним крепом. Задум Басі полягав у тому, аби сукня виглядала дорого й при цьому – не парадно. Кравчиня завітала ще звечора, й повз Климову увагу не пройшло, як Бася час від часу бігає до дзеркала: хотіла переконатися, досить скорботний має вигляд чи ні, дбаючи заразом, аби результат не робив її вульгарною. Звісно ж,

Бася потягнула на похорон і Кошового, бо вважала непристойним, підтримуючи певні стосунки з чоловіком, не з'являтися з ним у світі.

У тому, що більшість присутніх на церемонії прощання сприйняли її не інакше як світський захід, Клим переконався на власні очі, побачивши у великому натовпі море знайомих облич. Ховали Агнешку Радомську на Личаківському цвинтарі, й він мимоволі пригадав похорон адвоката Сойки три роки тому. Не більше двох десятків осіб, переважно чоловіки, намагалися триматися один від одного на відстані й робити вигляд, що один одного не впізнають. Зараз же зійшлася сотня чоловіків та жінок, і всі квапилися вітатися з усіма, навіть якщо бачилися за інших обставин не часто. Тим часом надходили ще сумуючі, всі вдягнені багато, ніби справді влаштували на цвинтарі показ нового одягу. Жінки оздобили сукні й легкі пальта чорним мереживом, майже всі чоловіки перев'язали руки траурними хустками, хтось накинув легкий чорний шалик, хтось мав у петлиці скорботну оздобу.

Більшості з них Клим не був представлений особисто, але поза тим упізнавав посадовців із ратуші, депутатів сейму від різних партій, котрі, здавалося, забули на короткий час про розбрат, відомих редакторів, журналістів, акторів, літераторів, правників. Навіть кивнув комісарові кримінальної поліції Мареку Віхурі, ковзнув поглядом трохи праворуч – і побачив її.

Чесно кажучи, Кліма це не здивувало. Навпаки, він здивувався б значно більше, якби не зустрів тут Магди. Вдова начальника кримінальної поліції Густава Богдановича була однією з тих, хто підтримував із покійною близькі стосунки, про що Кошовий здогадувався і без розповідей Басі. Різниця між жінками була в десять років, але це не заважало їм за життя триматися на рівних. Навпаки, Магда, якій покійний чоловік не залишив нічого, крім скромного банківського рахунку та казенного житла, напевне була потрібніша багатій пані Агнешці. Подробиць стосунків Клим, ясна річ, не знав. Зате вважав – досить добре вивчив натуру Магди Богданович, аби не виникало сумнівів: вона могла домінувати в їхній парі. Бо справа була лише в досвіді. А його у вдови поліцейського було значно більше, ніж у доньки нафтовика.

Жінку, котра не мала власного помешкання й досі займала апартаменти на першому поверсі готелю «Жорж», та дівчину, в якій є

власний особняк на Пекарський та власний автомобіль, рівняла впливовість. Адже Магда тримала в своїх руках секрети всіх без винятку сильних Львова цього, від президента міста, депутатів, банкірів і промисловців до прокурорів та суддів. Через що з удовою Богданович мусили рахуватися, й для неї ніде не було зачинених дверей.

Таким був спадок покійного поліцейського – таємна картотека.

Він збирав її багато років, підключивши за додаткову платню агентів. Вони й розляпали, підтвердивши існування всього цього компромату. Перетворити картотеку на гроші Магда чомусь не поспішала, хоч у Кліма час від часу виникала підозра – їй напевне пропонували суми, здатні забезпечити її до кінця життя. Десь мають бути бажаючі перебрати картотеку з чіпких рученят до хижих лап.

Та, знову ж таки, за припущенням Кошового, розумна жінка усвідомлювала: варто віддати, позбутися цього важеля впливу й певної влади, і кінець життя настане швидше, ніж вона могла собі уявити. Адже в такому разі стане для того нового власника картотеки небажаним й небезпечним свідком.

Утративши її, втратить і захист, котрий надають їй міська поліція та міська влада.

Клим познайомився з Магдою Богданович випадково, в перший же день свого приїзду до Львова. Це знайомство могло перерости в дружбу, тим більше, покровительство пані Магди було б для Кошового в його становищі корисним. До того ж, дізнавшись від свого чи не єдиного львівського друга Йозефа Шацького про її таємну зброю, Клим перейнявся певною повагою.

Це ж треба вміти: молода вдова, без гроша за душею, не поквапилася знайти покровителя та впасти йому в обійми, щоб забезпечити собі безбідне майбутнє. Навпаки – зуміла поставити себе так, аби зберегти не ілюзорну, а справжню незалежність від забаганок та примх сильних світу цього. Більше того – тримається з ними на рівних та змушує з собою рахуватися. Але при тому не забуваючи шукати чи нового щасливого кохання, чи – людину, котрій дозволить зробити собі подарунок у вигляді, наприклад, власного помешкання, і найкращий варіант – знайти все в одній особі.

Кошовий мав усі підстави вважати Магду сильною жінкою, котра здатна дозволити чи розірвати ті чи інші стосунки з собою лише з

власної доброї волі. Тим прикритим виявилось його розчарування причиною їхньої сварки позаминулої осені. Клим тоді нічого не зрозумів. Тим більше що Магда сама попросила його про допомогу. Треба було в приватний спосіб вирішити делікатну справу, пов'язану з будівництвом на Валовій. Хто ж знав, що після того як назвні вилізли, без перебільшення, огидні таємниці того лиховісного будинку, добрий друг Магди, підприємець Кароль Білецький, відмовиться далі провадити там роботи. І це прямо вдарило по інтересах вдови Богданович.

Парадокс був у тому, що, щиро прагнучи чимшвидше розв'язати проблему свого товариша пана Білецького, вона в результаті мимоволі відкрила скриньку Пандори, змусивши підприємця поставити хрест на забудові. Розуміння того спричинило її розгубленість, котра швидко перейшла в погано контрольований гнів. Звісно, злитися на себе Магда не могла, тому знайшла цапа-відбувайла – Климентія Кошового. Який насправді ж міг зупинитися, розкривши таємницю привида й поклавши край витівкам Чорної пані. Але надмірно цікавий емігрант цим не вдовольнився, результат – не на користь Магди. Ось чому вона замість слів подяки вихлюпнула на Кліма весь жовч, попередивши спересердя: «Боже збав вас хоча б ще раз десь перейти мені шлях!»

Хоча Кошовий і не перешкоджав вдові Богданович ніколи. Хіба переконав її потенційного нареченого, пана Адама Вишневського, поїхати геть зі Львова й ніколи не повертатися. Чим фактично зруйнував матримоніальні плани обох, та вибачало його, що зробив це не з особистих шкурних міркувань. Просто так було правильно – адже Вишневський став загрозою його, Кліма, життю. Й він тоді лише рятувався. Магді нічого не пояснив, бо дав слово Вишневському, але молода жінка все ж підозрювала щось. Тому прикрий фінал історії з будинком на Валовій лише посилив Магдине переконання: Кошовий навмисне створює їй проблему за проблемою.

Відтоді Клим намагався для свого ж блага уникати зустрічей з нею, і йому це вдавалося. Магда ж так само, схоже, викреслила пана Кошового зі списку друзів та навіть знайомих, і його така обставина цілком влаштовувала. Проте час від часу нагадував собі – вона може цікавитися ним і далі, не показуючи вигляду, бо хтозна – раптом захоче якось звести з тим, кого вважає джерелом усіх своїх бід, остаточні, одній їм відомі рахунки. Підставою для таких побоювань було зізнання

Магди в тому, що вона приватно збирає про нього різні відомості. Поки Клим не робив нічого такого, що могло б поставити його поза законом. Та, трошки знаючи Магду, не відкидав – за бажання вона знайде будь-який, хай невинний, з точки зору закону, привід, аби зробити його життя нестерпним.

Сьогодні вдова була вся в чорному, від капелюшка до п'ят. Скорботна церемонія напевне змусила Магду відмовитися від новомодних сукенок, котрі, здається, вперше за всю історію людства дозволяли жінкам ходити по вулицях із відкритими кісточками. А найсміливіші вказували кравцям піднімати нижні краї суконь ще вище, мало не до середини литок. Зараз на Магді були строга консервативна сукня, яка запаковувала її від підборіддя до підборів, легке розстебнуте сезонне манто та капелюшок із густою вуалеткою. Климові раптом закортіло звернути її увагу на себе й подивитися на реакцію. Та в останню мить вирішив не підсилювати без того гнітюче враження – він узагалі погано ставився до жалобних церемоній. Тож повернувся й ступив ближче до гурту, щоб у такий спосіб відрізати себе від погляду, хай навіть випадкового.

Тепер зі свого місця добре бачив того, до кого тягнувся живий ланцюг бажаючих висловити, поза сумнівом, щирі співчуття. Пана Леона Радомського було дуже добре видно саме зараз, коли поруч стояв комісар кримінальної поліції Марек Віхура. Чоловіки виявилися одного зросту й майже одного віку – обом було років за сорок. Дві людини-гори справді кидалися в очі, хіба коротко, по-казенному стрижене волосся поліцейського пожаліла сивина, тоді як пишне волосся нафтового магната втратило первісний колір, ставши геть білим. Обое мали широкі плечі, тулуби, немов вирубані з однієї гранітної брили недоладним каменотесом, але якщо Радомський привертав увагу кольором волосся, то Віхура вирізнявся серед присутніх густо-червоним кольором обличчя. Це робило комісара схожим на всіх без винятку чоловіків, котрі або постійно п'яні, або живуть у стані жахливого похмілля.

Проте Марек Віхура до алкоголю був цілковито байдужий. Міг собі дозволити часом хіба кухоль світлого пива, смакуючи зі смаженими німецькими ковбасками. Червоне лице чоловік мав від природи: щось сталося з судинами, кров постійно приликала до лица. Коли інші бліднули, Віхура просто ставав рожевим, у такі моменти виглядаючи

значно здоровішим. І колір писка – не єдиний приклад того, що зовнішність часом оманлива й не треба приписувати людині чесноти чи вади лиш на підставі наочних ознак. Адже високий, можна сказати – загрозливий зріст та кремезна статура зовсім не свідчили про міцне здоров'я. Навпаки, сімейний лікар повсякчас виявляв у Віхури різні хвороби, додаючи клопотів пані Віхуровій – вона не лише розорялася на ліках, а й витратила чимало часу, вишукуючи трав'яні збори й вигадуючи чоловікові нові й нові дієти.

З того, що Кошовий вже знав про комісара, виглядало: чоловік змирився, зовсім не втручаючись у перманентний лікувальний процес, дозволяючи медикам та дружині робити з собою що заманеться, натомість спрямовував енергію на службу – комісара не лише боялися злочинці, а й побоювалися колеги.

Вважалося: щойно за справу візьметься Віхура, вона неодмінно буде доведена до кінця. Краще раніше, але кара за скоєний злочин не може бути запізнілою. Злочинець, на переконання комісара, мусив би не докладати зусиль, аби втекти від правосуддя сьогодні, а розуміти невідворотність розплати й покарання. Тож не було нічого дивного ані в тому, що вбивством доньки Леона Радомського займався особисто Марек Віхура, ані в його присутності на похороні по праву руку від невтішного батька.

Тим часом Бася встигла зустріти з десяток знайомих, півголосом обговорити велике горе, яке спіткало всіх, тяжку втрату, наглу смерть Агнелі. Заразом вона ніби між іншим рекомендувала Клима як свого гарного друга, й він світськи кивав, дедалі частіше забуваючи – тут насправді відбувається похорон, а не прийняття. До останнього Кошовий побоювався, що Басі раптом припече висловлювати мільйонеріві співчуття особисто, прилаштувавшись у хвіст довжелезної черги бажаючих. Та його пані тут виявилася розумнішою й виказала варту поваги стриманість. Обмежилася тим, що кинула на віко пишної дубової труни грудку землі, пустила сльозу й потім, витираючи кутики очей краєм хустинки, сама тихцем попросила Клима:

– Ходімо.

Того дня Бася не пішла в театр, пояснивши – все залагоджено, там теж сумують, бо завжди чекали пані Агнешку на прем'єрах. Тож решту дня пролежала на ліжку, загорнувшись у плед та без жодної

зацікавленості гортаючи журнали. Хіба під вечір погодилася повечеряти в місті, а повернувшись – швидко вляглася спати, примостившись до Кошового спиною.

А дев'ять днів по тому, коли Кошовий вирішив – усе забулося й місто остаточно поховало свого чергового покійника, до нього в контору на вулицю Сербську завітав Йозеф Шацький.

– Ви вже знаєте, пане Кошовий?

– Що саме?

– Йой, та не дуріть мені голову! – Шацький за непереборною звичкою поцмокав губами, витягнувши їх трубочкою. – Я бачу по ваших очах, що знаєте про трафунок пана Сілезького.

– А, ви про це. Так, я читаю газети. Не розумію, однак, чому ви прибігли з цієї відомою всьому Львову новиною спеціально до мене.

Йозеф Шацький не часто ходив, як переважна більшість людей. Прогулянкою для зубного лікаря з Кракідалів ^[16] було швидке пересування містом. Він міг коли в русі, а коли – й спинившись на хвилю, привітатися зі своїм черговим знайомим, котрих у Йозефа була безліч. І любив хвалькувато повторювати, що знає особисто половину Львова, а інша половина неодмінно про Шацького чула. Коли ж він ніс, мов сорока в дзьобі, якусь чергову львівську *пльотку*, зі швидкої ходи переходив на біг. При цьому частенько засапуючись, але зовсім не бажаючи від того міняти спосіб переміщення себе з місця на місце.

Шацькому з однаковим успіхом давали і сорок, і п'ятдесят років. Не повний, але й не худий. Вже три роки Клим бачив Шацького здебільшого у старому, проте добротному піджаку із довгими полами. Як і весь одяг, включно з сірим довгополим пальтом, піджак був трохи завеликий. Шацький вдягався так навмисне, аби здаватися соліднішим. Маючи невисокий зріст, він у такий нехитрий спосіб намагався виправити природний недолік. Утім, ані Кошовий, ані хто інший не вважав зріст Шацького вадою, хай він зазвичай був нижчий за будь-якого співбесідника більш ніж на півголови, й цього не приховати.

Його кучма сіруватого від початкової сивини волосся лиш збоку виглядала неохайною. Насправді ж за волоссям Шацький доглядав, воно завжди було дбайливо постриженим. Хоча вперто не лягало під гребінець, не збивалося й під капелюхом із широкими крисами. Борода

виглядала охайнішою. Видовжене лице Шацького прикрашали м'ясисті, трошки сторчкуваті вуха та прямий, широкуватий, із невеличкою орлиною горбинкою ніс, який він уперто намагався встромити не в свої справи. Часом це допомагало, Клим переконався особисто. Та загалом надмірний інтерес до всього, що відбувається довкола, й неперевершене вміння збирати чутки та плітки Кошовий давно вже пояснив незрозумілою до кінця Йозефовою самотністю.

Трошки знаючи про нестриманість свого друга замолоду, Клим пояснив собі: Шацький, маючи дружину Естер, чотирьох дітей і лікарську практику, чим далі, тим більше боявся розчинитися в цій рутині. Дієва натура протестувала проти одноманітності та розміреності сімейного життя, і в той же час він розумів: хто, як не глава сімейства, подбає про добробут родини. Роздвоєння між бажанням бути в гуштині подій, якимось впливати на них, і необхідністю виконувати роль сім'янина часом грало з Шацьким недобрі жарти. В подібних випадках краще, що могло трапитися з Йозефом, – ув'язнення в камері на ніч, аби з ним не трапилося чогось гіршого.

Після такого Естер Шацька, яку чоловік називав не інакше як своєю *фейгале*, могла скрутити Йозефа бубликом, і на деякий час він не ступав далі свого обладнаного в помешканні кабінету. Міг, звісно, вийти на Краківський базар, та далі Опері вже не ступав. Якщо хотів зустрітися – відбивав телеграми Климові або на Личаківську, або – на Шевську, на адресу контори.

Зараз він прийшов без попередження. І ще до того, як заговорив, Кошовий знав, що саме привело, точніше – пригнало Шацького до нього на службу. Лиш не знав ще, для чого Йозефу обговорювати з ним арешт Густава Сілезького за підозрою в убивстві Агнешки Радомської.

Знаючи про нього дуже мало, Клим не хотів би знати більше. В цьому випадку знання могло коштувати життя. Густав Сілезький свого часу допоміг Кошовому в скрутному становищі, хоча без вигоди для себе не вдарив би пальцем об палець. Займаючи високу сходинку в кримінальній ієрархії Львова, він та його поплічники перекреслювали все, що Клим читав про розбійників у авантюрних романах.

Оспіваним літераторами благородством тут не пахло. Хто такий Робін Гуд і чим знаменитий, Сілезький та його люди навряд чи знали, а якщо й знали – сміялися. Чи, швидше за все, крутили пальцями біля скронь, саме так ставлячись до історій про те, як грабіжники

забирають добро в багатих та роздають його бідним. Стороннім мати справу з особами, подібними до Сілезького, не рекомендувалося, й Кошовий завжди неохоче звертався по допомогу до своїх небезпечних знайомих.

Клим не мав сумніву – руки в Сілезького напевне в крові. Хай тепер, піднісшись на вершини та здобувши авторитет у кримінальному світі, може дозволити собі доручати брудну роботу іншим. Але раніше, замолоду, неодмінно пройшов криваве хрещення. Тож не дуже здивувався, дізнавшись із газет про його арешт за вбивство доньки нафтовика Леона Радомського.

Але не міг уявити мотивів.

Як, де і коли молода ескапістка [17] могла перейти чи, точніше, переїхати на своєму автомобілі дорогу кримінальному королеві? Що могло їх єднати? Газети обмежились лише сухими повідомленнями, не пишучи подробиць. Аби це було відомо раніше, до того ж – не з преси, а з пліток, Бася напевне переповіла їх Климові раніше за газетярів. Але він особисто знав Сілезького й не розумів, що саме могло на смерть посварити відомого кримінальника та доньку нафтовика. Більше того: в голові не вкладався сам факт їхнього близького знайомства.

Тим часом Йозеф Шацький сторожко роззирнувся, так ніби в тісному приміщенні контори міг непомітно сховатися хтось небажаний, після чого знову поцмокав губами.

– Пане Кошовий, ви багато чого не знаєте. Інакше не поставилися б до важливої новини так байдуже.

– От Господи, Шацький! Не напускайте туману! Чого ж я, по вашому, не знаю такого, що можете знати ви? І тим більше не розумію, чому я взагалі мав би цим зацікавитись. Поліція зловила вбивцю, значить, мала підстави й докази.

Ще під час першого знайомства чоловіки домовилися: Клим може називати старшого товариша на прізвище, це не виглядатиме фамільярно. Натомість Йозеф підкреслено й демонстративно «панькався» з Кошовим, не даючи труду пояснювати цю забаганку.

– Та я можу все пояснити!

– Не треба мені нічого пояснювати.

Климові чим далі, тим більше кортіло відгородитися від цієї історії, котра, попри його бажання, чомусь уперто не дає спокою.

– Тепер обідня пора. Чи можу я запросити вас до «Монополю», пане Кошовий?

– Ні! Тільки не до «Монополю»!

Протест вирвався природно, бо Клим намагався уникати цієї кав'ярні на Марійській площі. У прокуреному, просто обставленому приміщенні без окремих кабінетів полюбляли бувати переважно тутешні українці, яких об'єднували спільні політичні погляди, тяга до мистецтва або – все разом. Зазвичай «Монополь» відвідували чоловіки одного віку з паном Штефком. Їх приваблював спокій закладу, хоча Кошовому здавалося – там навіки зупинилося життя. Навіть богемні збіговиська молодих проходили без звичних для таких зібрань скандалів. Тут мало сперечалися, більше дискутували та знаходили спільну мову, не розійшовшись у поглядах радикально. Часом у «Монополі» за окремим столиком можна було застати доктора Франка за газетою чи писанням, і то чи не єдине в кав'ярні місце, яке постійно було зарезервоване для нього. Інші відвідувачі не турбувалися про резерв, бо завжди могли знайти собі там столика.

Климові не дуже подобалося, коли до нього зверталися запанібрата. Так, ніби він, приїхавши з Великої України, мав негайно вступити в усі русинські політичні партії, громадські спільноти, примкнути до чисельних національних рухів, заснувати свій, і взагалі – тут стиралися дистанції між людьми лише на підставі походження, що Кошового спершу забавляло, проте з часом починало дратувати.

– Коли вже не можемо поговорити тут, то ліпше вже піти в цукерню на Академічній, – зауважив він.

– Та де, пане Кошовий! – відмахнувся Шацький. – Всюди в таких закладах треба резервувати столик. І саме в обідню пору це зробити неможливо. Тут говорити не вигідно, бо ходитимуть клієнти й заважатимуть. Простіше закрити контору на якусь годину. До того ж у «Монополі» ще не дуже багато народу, можемо зайняти зручне місце й побалакати, не привертаючи увагу.

– Ви інтригуєте, Шацький. Говорите так, ніби ми маємо від когось ховатися.

– Хтозна, – Йозеф зробив загадкові очі. – Ходіть, ходіть, пане Кошовий. Розкажу щось цікаве, не пошкодуєте. Вже ввольте старого колегу.

– Ви ж ніколи не говорите годину. Для вас це мало.

– Цього разу більше часу, ніж пообіцяв, не заберу. Слово Шацького. Витягнувши з жилетної кишені годинника на ланцюжку, Клим клацнув кришкою, глянув на циферблат, зітхнувши.

– Слово Шацького – тверда криця. Нема аргументів проти. Ведіть, коли вже тут. – І, підводячись, додав: – Усе одно ж не відчепитеся.

Розділ третій

Про що не напишуть у газетах

Не помилився Шацький – о цій порі постійні відвідувачі «Монополю» ще не стеклися.

Тютюновий дим Кошового не дратував, бо сам бавився цим зіллям. Щоправда, віддаючи перевагу кубинським сигарам, які міг останнім часом собі дозволити. Проте визнав: коли в «Монополі» не так димно, тут навіть затишно та якимось по-домашньому.

Кивком привітавшись із кількома знайомими з числа постійних клієнтів «Штефка й партнерів», Клим рушив через зал до кутнього столика. Шацький сунув у його фарватері, почуваячись тут так само вільно, як усюди у Львові, окрім відвертих «дір» – так називали містяни кнайпи, де зазвичай збиралися ті, кого життя викинуло на дно. Сівши один навпроти одного, вони дочекалися кельнера, замовили каву з булочками, і поки несли, Кошовий почав:

– Відразу до справ давайте, Шацький. Вам же щось від мене потрібно у зв'язку з тим убивством в автомобілі.

Йозеф так енергійно замотав головою, що, здавалося, ще трохи – і вона відірветься від шиї.

– Та ніц мені від вас не треба, пане Кошовий! Особисто мені – нічого! Хотів би трошки розказати вам про стосунки між відомим нам обом паном Сілезьким та панною Агнешкою.

Віко мимоволі смикнулося.

Торкнувшись його пучкою вказівного пальця, Клим подався вперед, налігши грудьми на край столу:

– Як? Густав Сілезький і...

– ...донька нафтовика, – завершив фразу Шацький, при цьому з поважним виглядом відкинувшись на спинку стільця й переплівши руки на грудях, явно задоволений ефектом. – Вони мали таємний зв'язок. Інтимний.

– Ви говорите про це так упевнено, Шацький, ніби були в них довіреною особою. Або взагалі, як кажуть, тримали свічку.

Проте Клим у глибині душі майже не сумнівався в тому, що його друг каже правду. Джерела, з яких дантист дістав пльотки, могли бути й були дуже різноманітними. Для когось навіть екзотичними, бо не всякий бував там, куди часом заносило Шацького. А де він не міг опинитися, там ступала нога його численних пацієнтів. Дантист Йозеф Шацький славився тим, що гарно робив свою роботу за цілком помірну оплату. Порівняно невисока вартість його послуг прогнозовано збільшувала практику. І в його кріслі опинялися не лише небагаті містяни, а й відвідувачі з доволі пристойними статками. Вони вміли рахувати гроші й воліли полікувати зуби добре, не переплативши при цьому тим, хто збільшує платню, маючи кабінет у центрі Львова чи завдяки багатій та знаменитій клієнтурі. Досить часто пересічний стоматолог дозволяв собі накручувати вартість лікування, бо серед його відвідувачів – депутат сейму, відомий актор, редактор чи багатий домовласник. Шацький же на тому не спекулював і цим завойовував довіру.

Зазвичай сидячи в кріслі з розкритим ротом, до ладу не поговориш. Але довірливі розмови з різноманітними пацієнтами, більшість яких нагадувала навіть сповіді, стали неодмінним ритуалом: перш ніж попросити пацієнта відкрити рота, Шацький говорив із ним, а точніше – вислуховував. Через те зубний лікар із Кракідалів часто був у курсі не лише подій, відомих на загал, але, що цінував вище, й подій, про які не напишуть ранкові чи вечірні газети.

– Відомості достовірні, – кивнув Йозеф. – Скандальних подробиць я вам не повідаю, пане Кошовий. Але знаю напевне: вони мали інтимні побачення від нинішньої весни.

– Зв'язок тривав десь півроку?

– Так. А розірвався незадовго до трагічної події в дворику на Пекарській.

– Звідки така точність?

Шацький не відповів – кельнер саме приніс замовлення, і він узявся до їжі. Лише впоравшись із половиною свіжої булочки з конфітюром, відсунув надпиту каву вбік, виклав руки перед собою на стіл, переплів пальці й повів далі:

– Пане Кошовий, я справді не був, як ви кажете, довіреною особою жодної зі сторін. І не можу гарантувати вам, що знаю всі деталі тієї справи. Зокрема, не можу підтвердити, що розрив між ними трапився буквально за шість, сім чи десять днів до вбивства панни Радомської. Це, як каже на подібне моя кохана Естер, не має жодного значення. Важливіший сам факт розриву. А факт їхнього зв'язку для всіх, хто дізнався про те так само раптово, як ми з вами, значить ще більше.

Тепер Клим уже остаточно заплутався, тож ковтнув кави й наморщив лоба, аби зібратися з думками. Жестом зупинивши ймовірний потік слів, мовив:

– Отже, Шацький, ви кажете – між кримінальним королем та донькою нафтового магната, котра, як я зрозумів за цей час, усе мала й ні в чому собі не відмовляла, був таємний любовний зв'язок?

– Любов – не зовсім те, про що варто тут згадувати, – виправив Йозеф. – Там навряд чи була навіть пристрасть. Дівка, хай мені Бог простить ось такі вислови про небіжчицю, грала з вогнем. Їй то подобалося. А пан Сілезький не заперечував. Усі, хто так чи інакше знав панну Агнешку за життя, не дивуються. Подібна поведінка була цілком у її стилі.

– Слухайте, Шацький, мені за останні тижні покійної, царство небесне, доньки Радомського так забагато, як не було за її життя. Тому геть загадки й натяки. Для мене нічого не може стати різючим чи скандальним одкровенням про панну Агнелю, бо я не знав про неї взагалі нічого! Навіть, перепрошую, як вона виглядала. Бачив портрет на похороні, жалобну фотографію на газетних шпальтах та у вітринах деяких крамниць і салонів. Не придивлявся. І то – все.

Шацький клацнув пальцями, ніби в цей момент здобув маленьку перемогу чи довів те, що тривалий час безуспішно намагався.

– Отут увесь цимес! – вигукнув він. – Бо зовнішність нещасної дівчини є ключем для всього, що вона робила за життя.

Він хотів правити далі, та враз замовк, зиркнувши ліворуч. Перехопивши його полохливий погляд, Кошовий нічого небезпечного й тривожного не побачив. До них через увесь зал рішуче прямував пан у розстебнутому піджаку, який на ходу поправляв послаблений вузол краватки. Наблизившись до їхнього столика, застебнув гудзики, кивнув Шацькому та втратив до нього інтерес, повернувшись до Кліма:

– Пане Кошовий, доброго дня. Смачного.

– Дякую, – Клим підвівся, обсмикнув свій піджак, потиснув простягнуту руку. – Ми знайомі?

– Будемо знайомі. Василь Громнишин, вчитель. Давно пора заізнатися ближче, бо нам потрібні люди з нашими поглядами, наших переконань.

– Про що йдеться? – Клим уже зрозумів, та все ж намагався до останнього триматися нейтрально.

– Я один із фундаторів товариства «Братні».

– Даруйте, нічого не чув.

– Не дивно. Ми лише три дні, як заснувалися. Маємо намір захищати українські інтереси не лише тут, в українському Львові, а й на всьому терені Галичини.

– Успіхів, – мовив Клим, простягаючи Громнишину руку.

Той зробив вигляд, що не помічає її.

– Пане Кошовий, успіх не є можливим, заки до праці не буде залучена вся українська громада. Ви згодні?

– Згоден, – Клим кивнув, ледь стримавши зітхання. – Проте я не граюся в політику.

– Політика – не гра, – суворо відповів учитель. – Нею займаються.

– У такому разі, я не займаюся політикою. Вибачте, в мене тут важлива розмова.

– Перепрошую, але українська справа є не менш важливою, – зауважив Громнишин. – Мали б то розуміти. Саме справа, пане Кошовий. Діло, не слова.

– Гарзд, – тепер Клим зітхнув. – Чим можу бути корисний? Попереджаю відразу – членом вашого товариства я не готовий стати.

– *Нашого товариства*, – вчитель багатозначно підніс пальця. – Нашого, пане Кошовий. Бо ж ви, маю надію, не збираєтесь бути хрунем [18].

– Не збираюся, – щиро запевнив Клим, не стримався, додав: – І перекінчиком [19] так само себе не мислю. Проте, аби не вважатися зрадником, навряд чи треба сторчголов записуватися в члени різних товариств.

– Та поки про членство не йдеться, – заспокоїв Громнишин. – Ось, прошу підписати цю відозву.

Засунувши руку за борт піджака, Василь Громнишин видобув звідти складений навпіл по довжині аркуш паперу.

– Що це?

– Відозва, – повторив учитель. – Ми протестуємо проти примусу до вивчення російської мови в народних школах, ремісничих училищах та бурсах. Пане Кошовий, москвофільські організації відкривають такі навчальні заклади, щоб сільські діти могли здобути безкоштовну освіту.

– Чекайте, хіба це погано? Ви вчитель, що недоброго в освіті?

Громнишин похитав головою:

– Пане Кошовий, зараз багато селян знімається з місць та перебирається в міста, бо там є робота. Хай чорна, здебільшого некваліфікована. За неї платять не так багато. Проте нічого іншого місто селянину не запропонує. Хто у нас володіє нафтовими родовищами, шахтами, всім, що дає великий капітал? Поляки, німці або жиди, – тут Громнишин знову скосував на Шацького, ніби той представляв той самий ненависний прошарок експлуататорів. – Але хай, ідеться навіть не про те, бо чорнороб може та має право лишатися українцем. Його діти – тим більше. Бо його діти, пане Кошовий, то наші з вами діти. Проте, – вчитель знову багатозначно підніс пальця й похитав ним, – діти селян, не маючи коштів, отримують безкоштовну освіту в закладах, котрими опікуються москвофільські громади. Навчання проводять російські державні піддані, молоді росіянки, тож українське шкільне навчання занехаяне. Тому національне виховання української молоді не відбувається. Не кажучи вже про викладання нашої, руської, чи, як вам, людині з Києва, буде зрозуміліше – української мови. Її москвофіли, як відомо, вважають вульгарною.

Словом, маємо проблему. Тому прошу підписати відозву до сейму. Ми протестуємо.

Клим подивився на списаний каліграфічним почерком аркуш, зазначивши – зміст викладено польською, обережно завважив:

– Пане Громнишин, а чому не можна відкривати руські, тобто – українські, народні школи та інші навчальні заклади? Запрошувати українських вчителів, у тому числі – жінок, як це роблять ваші... *наші опоненти?*

– Вони – не опоненти! Вони – противники!

– Не суть, як назвати. Важливіше те, що вони роблять усе правильно.

– Як? – здається, Громнишину враз забракло повітря. – Ви сказали – правильно? Перекривати доступ до української науки, українського світу – правильно?

Кошовий знову зітхнув:

– Ви мене хибно зрозуміли, шановний пане. Живу тут, у Львові, три роки, й чую – поляки полонізують українців. Коли жив у рідному Києві, мав проблеми через те, що визнавав публічно: росіяни русифікують українців. Тут ви кажете мені те саме. І пропонуєте підписати відозву, хоча, як на мене, значно більше смислу буде в конкретних діях, спрямованих на українізацію українців. Російська імперія заборонила це драконівськими законами. Австро-Угорська, здається, ні.

– Проте влада хоч як нічого не робить, аби сприяти українцям на своїй землі зберігати себе! – вибухнув Громнишин. – Пане Кошовий, Петербург офірує на розбудови москвофільських спільнот чималі кошти! Про місцеву скарбницю взагалі мовчу. Натомість наші, руські, *українські* громади не мають навіть малої частини тих фінансів!

Шацький нервово засовався на стільці.

Дружно глянувши на нього, Клим та Громнишин знову втупилися один у одного.

– Я все зрозумів, – сказав Кошовий. – Несіть мені перо й чорнило, я підпишу. Якщо мій підпис на цій та подібних відозвах допоможе змінити ситуацію, зокрема, віднайти кошти на розбудову та утримання українських шкіл з відповідним вихованням, – підпишу охоче й всякий раз. Можете звертатися просто до «Штефка й партнерів».

Поки вчитель ходив за приладдям, Клим із Шацьким не зронили пари з вуст. Написавши своє прізвище й залишивши автограф, Кошовий завважив: він лише третій, тож активність новоствореного товариства залишала бажати кращого. Ніяк це не коментуючи, Клим запитав:

– Чим ще можу бути корисним? Тільки не просіть грошей, у мене нема.

– Ви зробили важливу справу, – Громнишин із серйозним виразом на обличчі склав аркуш та запахав назад, до бічної кишені. – А взагалі, все на свої місця розставить війна.

– Війна? – стрепенувся Клим.

– Чого всі так бояться цього слова? Війна, пане Кошовий, змінить усе за нас. Бо воюватимуть не українці з українцями, а великі імперії, котрі нас гнітять. Військові дії ослаблять їх обопільно. А ми постанемо на руїнах.

Після такого одкровення Климові лишилося хіба мовчки потиснути на прощання руку новому знайомому. І щойно той поважно віддалився, сів, буркнувши собі під носа:

– Божевілля якесь. Війна...

– Та хіба ви не чули? – брови Шацького стрибнули вгору. – Тепер усі довкола говорять про війну! Але поки патякають – ніхто не воюватиме. Люди просто спускають пару. Нині все надто добре, аби воювати один із одним.

– Як бачите, не все добре. Й не для всіх.

– Завжди є особи, котрі чимось незадоволені. Для прикладу, знаєте, чим не задоволена моя люба Естер?

Замість відповіді Клим витягнув цибулину годинника, перевірив час.

– Ми про що тут говоримо? Здається, сьогодні день такий – усі намагаються задурити мені голову, збити з пантелику. Ви почали щось про зовнішність нещасної дівчини. Ніби в цьому причина її зв'язку з Густавом Сілезьким. Pokійна панна Агнешка була такою красунею, що він не встояв?

Шацький неабияк зрадів.

Йому помітно кортіло повернутися до розмови, заради якої витягнув Кліма з контори. Але в цьому бажанні, як і загалом у

поведінці Йозефа, було щось підозріле. До кінця не розуміючи, що саме непокоїть, Кошовий вирішив більше не заважати тому говорити. Шацький же почав, нахилившись ближче й зовсім забувши про недопиту каву та недоїдену булочку.

– Ви таки справді не звертали увагу, пане Кошовий. Навпаки, небіжчиця була зовсім негарною. Не мав честі знати її покійну матусю, але риси її батька досить грубі. Тож Агнешка цілком могла вдатися в тата як лицем, так і характером. А ще краще – зовнішність визначила характер.

– Я не фізіономіст, Шацький. З теорією пана Ломброзо про те, що неприємна зовнішність видає злочинця швидше за його дії, знайомий побіжно.

– Та я не кажу, що панна практикувала злочини! – заперечив Йозеф. – Просто є така особливість: на жінок, особливо – молодих, звертають увагу насамперед через їхні личка чи пишні форми. Якщо одне доповнює інше, все дуже добре. Тепер уявіть собі таке, прости Господи, гидке каченя, яким народилася й росла панна Агнеля. Час іде, дівчина підростає, частіше дивиться на себе в дзеркало, потім – на подружок, однолітків, старших жінок. І не може не бачити разючої відмінності! Далі панна, наділена гострим розумом, розуміє – він не компенсує зовнішніх ганджів. Та є обставина, котра здатна все виправити: батькові статки.

– Тобто?

– Агнешка Радомська – спадкоємиця мільйонів. Єдина донька свого тата, котрий після смерті дружини, про що писали газети, розчинився в дитині. Він, я начуваний, є достоту жорсткою людиною. Але щойно донька має якісь чергові потреби, Леон Радомський встояти не годен. Звідси – модний салон, який він їй купив. Часопис, котрий видавала панночка за татові гроші. Особняк на Пекарській, у найдорожчому місці Львова. Нарешті, автомобіль, той самий «бенц», у якому юна особа знайшла свою смерть.

– І все ж не розумію, до чого тут не надто приваблива, як ви кажете, зовнішність загиблої.

Шацький потер пальцями носа й звів брови дашком, збираючись із думками.

– Спробую пояснити, пане Кошовий. Тобто розтлумачити все так, як мені говорила моя Естер. Бо то все від неї, а від кого дізналася вона

– Бог святий знає. Отже, – видихнув він, ніби починаючи нелегку справу, – у Агнелі в ніжному віці є все те, чого не можуть собі дозволити гарніші за неї ровесниці, не кажучи вже про старших панн. Через те на неї мимоволі звертають пильну увагу, навіть якщо не хочуть цього робити. Довкола Агнешки Радомської крутиться весь світ. Принаймні, так вона сама вважає. Значить, може підвищувати ставки.

– Що ви маєте на увазі?

– Раз по раз дозволяти собі ще більше, ніж уже пройдено. Грати в дедалі ризикованіші ігри. Чим для панни й був зв'язок із правдивим розбійником Густавом Сілезьким. Уникати публічності, занурювати себе в таємничу атмосферу для неї було рівнозначно до публічних ескапад. Включно з володінням тим самим злочасним автомобілем. Ви ж знаєте, що в того ж пана Сілезького нема власного авта?

Переварюючи почуте, Кошовий ковтнув вистиглої кави.

– Мені знайомі подібні способи привернути до себе увагу, – промовив нарешті. – Можна було б посперечатися, чи має тут значення зовнішність. Та все ж готовий вам повірити, Шацький. Лишається зрозуміти те, що ви мені вперто не пояснюєте.

– А саме?

– На початку нашої розмови ви спершу сказали – вам від мене ніц не треба. Й відразу додали, наголосили навіть: особисто вам – нічого. Але й мене так само не переймають невідомі широкому загалу подробиці особистого життя покійної Агнешки Радомської. Тим не менше, ви мені все це принесли, а я вас слухаю, бо поважаю й не можу з усім цим прогнати геть. Висновок напрошується однозначний, хіба ні?

Шацький мовчки поворушив губами, чомусь нагадавши цим Климові старого кроля.

– Мовчите? Добре, спитаю прямо. Для чого ви покликали мене на цю розмову, Шацький? Чиї слова переказуєте? Звідки знаєте про те, чого не пишуть в газетах?

– Та він же! – вигукнув Йозеф, але занадто голосно – тут же втягнув голову в плечі, повторив уже тихіше: – Він.

– Хто – він?

– Пан Густав.

– Чекайте. Отепер зовсім не розумію. Густава Сілезького заарештовано вчора пізно ввечері, й зараз він сидить у Бригідках [\[20\]](#).

Ви бачилися з ним?

– Не з ним. Мене кілька годин тому розшукали на прохання пана Тими.

Тепер усе ставало на місце. Єжи Тима був правою рукою Сілезького. Всі рази, коли Кошовий мав із власної волі чи проти неї справу з паном Густавом, це завжди відбувалося за посередництва його шепелявого помічника. Якось Тима навіть роздобув Климові револьвер, дбайливо захований серед речей, подалі від сторонніх очей, зокрема – від Басиних.

Отже, тут і тепер Йозеф Шацький виконував роль посильного від кримінальників, чий ватажок сидів у в'язниці за підозрою у вбивстві таємної коханки.

Дуже цікаво.

І дуже все це Климові не подобалося.

– Отже, ви від Тими. Сам він не міг вийти на мене, аби не привертати зайвої уваги. Загалом це їхні звичаї, нічого нового. Для чого я знадобився панові Сілезькому?

– Пан Тима просив переказати – сам усе пояснить. При особистій зустрічі. Сьогодні, о дев'ятій вечора, «Під вошею».

Сказавши так, Шацький зітхнув із видимим полегшенням, скинувши з себе тягар неприємної місії, яку вже виконував одного разу.

– Ф-фу-у-у-ух! Все, пане Кошовий. Доручення виконано. Гора з плечей. Я ж із вами туди не піду.

– Зрозуміло.

– То дуже прошу – не томіть, пане Кошовий. Потім розкажете, що і як. Я ж, бачте, так само опинився поруч із цією історією. Вам не чужий, можу знадобитися. То вже будьте такий добрий, ввольте мою цікавість.

Відмовляти Шацькому у Клима не вистачило б сил та сміливості.

Розділ четвертий

Час повертати борги

– Радий вітати вас, пане Кошовий, навіть за таких сумних обставин.

– А тут сьогодні людно.

Кошовий обвів рукою приміщення ресторанчику на Верхньому Личакові, котрий розчинився серед осінніх дерев, але не потонував. Заклад «Під вошею» вважався тут чимось на зразок штаб-квартири личаківських батярів [\[21\]](#). Звісно, батярське товариство облюбувало собі не одну кнайпу, але ці стіни також частенько здригалися від їхніх вигуків та співів.

Всередині, як завжди, стояла густа суміш запахів пива, шкварок, ще чогось пересмаженого, кислої капусти й диму від дешевого тютюну. Не аж такий великий, але й не зовсім маленький, ресторан вміщав різношерсту публіку. Тут зазвичай можна було побачити статечних різночинних панів, котрі займали місця біля шинквасу, виглядаючи пташками на дротах. Ще – повій, котрі чатували на вдачу, кидаючи оком на цих відвідувачів та час від часу переходячи у м'який наступ, знайомлячись та просячи пригостити цигаркою або чаркою «бачерувки» [\[22\]](#). Також – злодійчуків, котрі вирішували по кутках свої справи чи планували нові оборудки. Ну і, звісно, батярські компанії,

котрі галасом привертали до себе загальну увагу – й у той самий час відволікали її від тих, хто волів лишитися непоміченим у цьому гармидері.

Збираючись сюди, Клим написав записку Басі, аби не чекала його скоро. Та вже кілька вечорів поспіль затримувалася в театрі, приходила втомленою й через те не підпускала коханця до себе. Проте Кошовий за недовгий час спільного мешкання мав сумний досвід, коли Бася, повернувшись та не заставши його вдома, потім влаштувала істерики: мовляв, не вільно лишати її саму, вона не для того спробувала перебратися до Кліма зі своєї невеличкої, але затишної комірчини на вулиці Королівській, де жила поруч із невгамовними студентами, після чого Личаківську вважала не лише ознакою зростання власного статусу, а й, без перебільшення, раєм у межах окремо взятого Львова. Тож краще було повідомити про запізнення, не вдаючись у подробиці.

Потім Кошовий перевдягнувся, вірніше – вдягнувся відповідним чином. Діловий костюм зайняв своє місце в шафі на вішаку. Замість нього Клим одягнув мішкуваті сині штани в ледь помітну смужку, картату сорочку, піджак з підплічниками, недбало пов'язав шию хустинкою, а туплі, котрі нагадували дзьоб екзотичного птаха, замінив на важкуваті з вигляду, проте доволі зграбні черевики. Прилаштувавши на голову картуза з заломленим козирком, Кошовий не без утіхи переконався: на батяра не подібний, та за ремісника, дрібного службовця чи іншого постійного відвідувача закладів на кшталт «Під вошею» цілком зійде.

Хоча до кінця так і не зрозумів, від чиїх очей ховався. Тутешній череватий кельнер Цезар упізнав його й кивнув, вітаючись. Решта ж відвідувачів, завсідники вони чи завітали випадково, не звертали на Кліма спеціальної уваги. Навпаки, пани біля шинквасу здригалися від дружного батярського ревіння, в якому, лише добре дослухавшись, можна було почути слова пісеньки:

Колись у Львові в гарнім місці
Кляштор Бригідок стояв,
Було черниць панянок з двісті,
Він молитви до неба слав.

Цезар, як завжди не говорячи зайвого, кивнув Кошовому на дальній столик у кутку. Якщо дивитися в той бік від вхідних дверей, місце було геть зазане сизим густим цигарковим димом. Та пройшовши ближче, Клим угледів Єжи Тиму й сів навпроти.

– Ви вчасно.

– Не люблю запізнюватись. Навіть на такі зустрічі.

– Гм... – Тима потер підборіддя, прошепелявив: – Ми ще не почели розмову, а вам наша здибанка вже не до вподоби.

Біля столика виринув Цезар, поставив миску тушкованої капусти, ще одну – зі смаженими жирними ковбасками, карафку темного скла, наповнену горілкою. Щойно відійшов, Тима спершу закурив, запропонувавши Кошовому. Коли ж той відмовився, витягнувши з кишені свою, завчасно прихоплену з дому сигарку й відкусивши кінчик, закурив та заходився наливати. Батяри ж у протилежному кутку тягнули свого:

Затихли співи, згасли молитви,
Цей дім тюрмою для злодіїв став.

– Чули? – кивнув Тима у їхній бік. – То дуже доречно зараз для нас пісня.

– Пана Сілезького заарештовано, – сказав Клим, беручи свою чарку. – Ми ж не за це питимемо, так?

– Ми будемо пили за його швидке звільнення, – серйозно мовив Тима, і Кошовий лиш тепер помітив – шепелявий злодій вже трохи почаствувався.

Не чаркуючись, Тима випив, заковтнувши горілку й не скривившись при цьому, що підтвердило Климові припущення: звичка, сьогодні перекиляє не вперше. Сам пригубив, потім під пильним наглядом співбесідника таки доцідив майже все, поставив чарку, пригостився ковбаскою. Тима ж навіть не думав про їжу – закурив випите й майже відразу налив знову.

– Куди поспішаєте?

– Маємо клопіт, пане Кошовий. Нашого пана Густава заквасили [\[23\]](#) серйозно. Як не видряпаємо з Бригідок – склепають не одну справу. І світить йому айт туд [\[24\]](#), не інакше.

– Ми ж давно знайомі, пане Тимо. Не кажіть, що ваш пан Сілезький сидить задурно.

– Ви ж вчена людина, пане Кошовий. Вчилися на юриста. Тож напевне знаєте: судити треба лише за те, що людині довели. У кримінальної поліції є сила-силенна питань до Густава Сілезького. Але поставити їх йому поліціанти не можуть уже досить давно. Бо знають – доказів нема.

– Або не зібрали.

– Отож, або не набрали, – ствердно кивнув Тима. – Тут так само доказів нема. Проте його заквасили, не дуже-то й розбираючись, що до чого. Через козулю [\[25\]](#) зміг передати на волю ось це бялко [\[26\]](#).

Тима виклав на стіл перед Климом клаптик сірого паперу. Розгорнувши, Кошовий підніс ближче до очей, побачив – писалося швидко, той, хто писав, мав обмаль часу. Тож розібрати було важкувато, та все ж Клима прочитав:

Мене засипали [\[27\]](#). Я її не вбивав. Знайдіть адвоката. Хай займається. Він нам винен.

Знизавши плечима, Кошовий перевернув папірець, ніби з іншого боку могло бути ще щось написано.

Тима спритно вихопив у Клима записку.

Поклав у попільницю, чиркнув сірником, підніс вогник.

Клапоть спалахнув та за мить перетворився на гірку попелу.

– Не розумію, до чого тут я, – промовив Кошовий. – Пан Сілезький не робить зараз нічого, що б мене здивувало. Провину в таких випадках не визнають, хіба що вбивцю заскочуть біля жертви з ножом чи пістолетом у руці. Хоче адвоката, що теж законно й має право.

– Він не міг називати жодних прізвищ, – парирував Тима. – Хтозна, чи можна довіряти козулі. Раптом віднесе записку просто в руки комісару Віхурі, аби вислужитися. Мова не про звичайного адвоката. Аби було так, пан Сілезький не нагадував би про борги.

– Що за борги?

– Ваші, пане Кошовий. Ми вже давно, від тих часів, коли познайомилися, називаємо вас проміж себе адвокатом. Та ви ж, власне, ним і є. Щоб не помилилися, пан Густав пише про борг.

– Вважайте мене ким хочете, пане Тимо. Хоч Папою Римським. Я не маю адвокатської практики й служу в нудній конторі. Краще

подумайте – раптом ви не так зрозуміли послання. І пан Сілезький вимагає отримати борг із іншого, правдивого адвоката.

– Ніхто з тутешніх адвокатів нам нічого не винен, – відмахнувся той. – Ми й без того наймемо найкращого. Такого, котрий не побоїться буцатися з паном Радомським. Йому ж бо доповіли вже, що злапали вбивцю. Будьте певні, ваги в нафтового магната стане, аби тиснути на поліцію й заборонити випускати пана Густава з пазурів. Наш боржник – то ви, пане Кошовий. Хіба забули, як отут, за цим столиком, позаминулої осені ладні були ледь не юхою [\[28\]](#) угоду нашу скріпити. Нагадати?

Клим випив свою чарку махом, не скривився навіть.

– Не треба. Я не забув.

Сказав – і збрехав. Бо насправді вилетіло з пам'яті, як два роки тому восени тут, за цим самим столиком, дав Тимі слово честі відплатити послугою за послугу. Тоді місцеві злодії погодилися допомогти йому розшукати у Львові, а якщо треба – то й на міських околицях, одного з тисяч жебраків. Сам Кошовий не знав тоді львівського дна так добре, як компанія Густава Сілезького. Та й потім не вивчав його, бо не мав потреби. Сподівався, що більше й не матиме. Тож без вагань пристав на пропозицію Тими й заборгував послугу. Був певен: помічник старого нотаря навряд чи зможе колись стати у пригоді кримінальникам із набагато більшими можливостями.

Тепер зрозумів: слово – не горобець. Хай тоді не мав іншого виходу, ніж дати його. І все одно вважав тодішню наполегливу пропозицію Тими швидше проявом гонору, аніж розрахунком на близьку чи віддалену перспективу.

– Яка вам із мене користь? – запитав Кошовий, зітхнувши. – Що я можу?

– Ви прочитали записку, – сухо відповів Єжи Тима. – Усе сказано. Більше нічого не додаю.

– Нічого там не сказано! – Клим почав заводитись, навмисне накручуючи себе, це додавало куражу більшого, ніж випита горілка. – Ви знайшли мене через Шацького. Нагадали про борг, я його визнав. Пан Сілезький твердить, що не вбивав доньку Радомського, і на його місці будь-хто вперся рогом, якщо, звісно, людина сповна розуму. Хочете правду, пане Тимо? Як кажуть у судах, тільки правду й нічого, крім правди?

– Для того ми й зустрілися. Треба відразу зняти все, що стоїть між нами.

– Я не вірю панові Густаву! Отак! – Кошовий трохи подався вперед, посунувши вбік порожню чарку. – Він міг убити пані Агнелю. Тим більше, вона була його таємною коханкою, і в цих стосунках пан Сілезький ризикував більше. Так, судячи з уже почутого про доньку нафтовика, вона мала схильність до ескапад. Любила привертати до себе увагу, навіть якщо для цього треба було вдатися до провокацій. Панові Густаву натомість зайва увага не потрібна. А постать батька дівчини для нього й таких, як він, не є сакральною. Недоторканних нема, тож одне необережне слово ескапічної панночки – і все, смертний вирок підписано. До речі, за слова у вашому середовищі треба відповідати, ось переконуюсь на собі.

– За слова взагалі слід відповідати. – Тима закурив, пустив дим над Климовою головою. – Пане Кошовий, я так само не знаю, винен пан Сілезький чи ні. Ось це ви, так виглядає з записки, маєте з'ясувати.

– Чому ви так вирішили?

Питання було риторичним. Кошовий уже здогадувався, яку гирю збираються повісити на нього львівські злодії.

– Оце «хай займеться» в записці. Навряд чи пан Густав мав на увазі щось інше. Ви дали слово віддячити за допомогу. За вами – борг. Тож мусите встановити всі обставини цієї непростой справи.

– Її веде особисто комісар Віхура, – парирував Клим. – Спершу слідство, потім – суд. Якщо пан Густав справді не винен...

– Ціхо! – Тима виставив перед собою ліву руку долонею вперед, пальці правої міцно стиснули краєчок цигарки. – Аби йшлося про когось іншого, можливо, так тому й бути. Але, пане Кошовий, повірте мені. Зараз маємо критичний збіг інтересів різних вагомих осіб. Комісар Віхура давно шукає способів на законних підставах засудити пана Густава, мене, будь-кого з нас. У кримінальної поліції служба така. Пан Радомський прагне покарати вбивцю єдиної доньки, і для нього пан Сілезький – дуже прийнятна постать. Тож ми не віримо, що слідство буде об'єктивним. Натомість віримо в скорий та навряд чи правий суд.

Клим сміливішав чим далі, тим більше.

– Коли вже пішла така відвертість, пане Тимо, погодьтеся, поклавши руку на серце: вашого пана Густава таки є за що

арештовувати й судити!

– Можливо, – стримано відповів той. – Його, мене, більшість людей у цій кнайпі, включно з Цезарем. Навіть вас. Якщо відповідати перед законом за своє, то хай з прикрістю, але погоджуся: попався – покараний. Проте коли сидиш за чуже, пане Кошовий, погодьтеся й ви: нема охоти.

– Отже, ви впевнені, що пан Сілезький у тюрмі не за свій злочин?

– Я ні в чому не впевнений. Пан Густав лише хоче, щоб ви залагодили цю справу.

– Якщо я погоджуся і виявлю, що він – убивця, матиму переконливі докази, чим ризикую? Ви вб'єте мене, аби не приніс це все у дзьобі Віхурі?

Єжи Тима відповів не одразу. Мовчав, кутив, слухав батярські вигуки, байдужим поглядом обмацував повій у протилежному кутку. Нарешті зотягнувся востаннє і, розтерши недопалок на порох об каблук, мовив:

– Про все це запитаєте особисто в пана Сілезького. Він точніше скаже. Я лише посередник, до того ж маю свої припущення та думки.

– Як я в нього запитаю? В записці?

– Кажу ж – особисто. Завтра вас пустять до нього в Бригідки.

Настала черга Кошового витримувати паузу, щоправда – коротшу, ніж перед цим Тима.

– Мене? – вичавив, перевівши подих. – Пустять у тюрму? Як...

– Ліпше вам не знати, – знову перервав Єжи. – Не ваш клопіт. Пустять – і край.

Розділ п'ятий

Зізнання за ґратами

Колись на Городоцькій був жіночий монастир, куди мешканки ув'язнювали себе з власної волі.

Уже знаючи історію в'язничної будівлі та часом проходячи повз неї, Кошовий не втомлювався дивуватися злій іронії: фундаторки-благодійниці закладали її для святих, а вже без малого півтори сотні років тут силою втримують грішників. Так склалося, що всередині, за тюремними мурами, Климові не доводилося ще бувати, і то – Богу дякувати. Жодного бажання переступити поріг Бригідок, де колишні келії заґратовані й перетворені на камери, він не мав. Пояснював це власним тюремним досвідом, тож, хоч-не-хоч, а погоджувався з Тимоєм: сидіти не хоче ніхто, тим більше – за чуже.

Втім, два роки тому Клима запроторили за ґрати не за чужу провину. Він *справді* робив те, в чому його звинувачували: захищав друкарів, котрі випускали заборонену в Російській імперії літературу, ще й українською мовою. Проте не вважав це злочином, а своє звинувачення в посібництві незаконній терористичній організації заперечував, бо справжніх терористів бачив не лише тут, у Львові. Тиждень, проведений за ґратами Косого капоніра, значно охолодив протестний запал, і наслідок не забарився: Кошовий намагався

уникати в'язниць, наскільки це було можливим. І хоч саме в тюремній камері познайомився з Йозефом Шацьким, дотепер волів би зустріти дантиста в іншому, приємнішому місці.

У Бригідках мусив бути на десяту ранку, тож вийшов раніше, залишивши втомлену репетиціями Басю бачити солодкі сни й, звісно, не сказавши, куди й для чого зібрався. По дорозі забіг до контори на Сербську, переконався – нині, як і дотепер, панові Штефку не захотілося раптом навідати своє дітище, швиденько завернув першого метушливого відвідувача, вибачившись і попросивши, як не важко й терпить, зайти по обіді, а для решти написав та причепив на дверях записку. На Городоцьку не пішов, зупинив фіакр. Та в останню мить попросив візника зупинити на початку вулиці, а до тюрми подався пішки, для чогось озираючись, ніби справді вірив у можливість стеження.

Огорожі довкола місця утримання злочинців не було. Це зовсім не означало, що звідси можна легко втекти. Навпаки, Клим був начуваний від того ж Шацького про кілька зухвалих спроб вибратися зсередини на волю, дуже мало з яких закінчувалися вдало. За його словами, більш вдалими були тутешні бунти. Ще й з певною гордістю розповідав про якогось єврея Абрамовича, котрий ледь не вбив директора тюрми років десять тому, вимагаючи собі та іншим кращих умов для утримання. Дивно, але протести виявилися дієвими, що неможливо в тюрмах на просторах Російської імперії. Режим пом'якшили, навіть пообіцяли розвантажити тюрму, де в колишніх жіночих келіях в'язнів сиділо, мов оселедців у бочці. Десь від когось у ратуші Кошовий чув про наміри міської влади потроху переводити в'язнів у Дрогобич, навіть, здається, щось таке вже почалося.

Так чи інакше, після успіхів у виборюванні своїх прав сидіти за ґратами у відносно пристойних умовах кримінальниці охрестили тюрму Америкою. Хоча в'язниця, думав Клим, вона і в Америці в'язниця. Там теж ніхто не проситься за ґрати.

Щойно переступив тюремний поріг, почав діяти так, як напередодні велів Єжи Тима. Коли його впустив черговий, відразу назвав себе й попросив викликати старшого, назвавши і його прізвище. Потрібний наглядач незабаром з'явився, попросив документи, глянув, повернув, після чого звелів іти за собою. На них ніхто довкола не звертав жодної уваги, з чого Кошовий зробив висновок: подібні візити

тут не така вже й рідкість. Далі були переходи сходами, коридорами та галереями, чії арки в стилі ампір уперто нагадували про монастирське минуле будівлі. Спершу Клим хотів запам'ятати маршрут. Та скоро облишив цю невдячну справу, будучи переконаним: сам назад не піде, тут його не залишать, по нього прийдуть.

Нарешті зупинилися біля дверей у самому кінці довгого коридору на третьому поверсі, офіцер відчинив їх, жестом звелів Кошовому заходити. А щойно той переступив поріг, з противним скреготом зачинив ззовні. Брязнули ключі в замку, Клим здригнувся від поганих спогадів. Віко смикнулося. Світла в камері було небагато, загразоване віконце виходило у двір, мури частково закривали сонячні промені. Не дуже рятувала ситуацію й забрана металевою сіткою електрична лампочка під вигнутою стелею. Але все одно Клим розгледів єдиного тутешнього мешканця.

Арештант не підвівся з його появою. Сидів на ліжку, тримаючись обома руками за краї. Навіть при такому освітленні від Кошового не приховалося, як раптово постарів цей моложавий чоловік. Вірніше, той Густав Сілезький, з яким волею долі познайомився два роки тому Клим і якого відтоді бачив не так часто, зараз виглядав на свої п'ятдесят із гачком років. Бо раніше він навмисне молодився, намагаючись виглядати молодшим за свій вік, і тримався таким собі денді. Побачивши його на вулиці, в ресторані чи навіть в Опері, куди пан Густав час від часу ходив, той, хто не знав про нього нічого, сприйняв би Сілезького за світського лева з поважного товариства, не інакше. Втім, товариство, у якому він займав високу щабліну, теж мало свої вищі та нижчі шари й табелі про ранги.

Зараз на Сілезькому був дорогий, хоч помітно м'ятий костюм, під маринаркою – несвіжа біла сорочка з розстебнутим коміром. Лаковані черевики остаточно доводили: підозрюваного затримали в ресторані або якомусь клубі, до такого пан Густав не готувався. Тому сидів уже більше доби і, хоч навряд чи був у камері вперше, все одно відчував дискомфорт – саме через вбрання. В такому одязі за ґратами не тримають, виглядає він у ньому чужорідним тілом. Ну і, звісно, в'язень за збіглу добу навряд чи остаточно оговтався від шоку – не від самої тюрми, від несподіванки.

– Отут ви зараз мешкаєте, – Клим не знайшов, що ще сказати, тут же додав із запізненням: – Добрий ранок, пане Сілезький.

– У кого добрий ранок? – процідив той, і Кошовий подумки вилаяв себе, бо справді, міг би подумати трохи перед тим, як ляпати.

– Вітаю вас, – мовив, аби виправити дійсно незручну ситуацію.

– Ви вітаєте мене в тюрмі? Ви раді мене тут бачити, пане Кошовий?

Віко сіпнулося знову, Клим торкнувся його пучкою пальця.

Досить, вирішив. Треба вже брати себе в руки.

– Пане Сілезький, – почав він, намагаючись говорити твердо, й при цьому обсмикнув поли піджака, не придумав, що далі, лише повторив: – Знаєте, що, пане Сілезький...

– Що? – швидко поцікавився той, не підводячись з тюремного ліжка. – Що я маю чи мав би знати, пане Кошовий? Мушу поводитися з вами інакше? Гарно дякувати за візит? А як же, ви ж жертвуєте заради мене своїм дорогоцінним часом, а я порушив ваш святий спокій! Мені не до церемоній, щоб ви знали. А вам не варто не мене ображати. Справа надто серйозна, аби ми тут і тепер гаяли час на ходіння колами, приглядаючись та притираючись один до одного. До речі, у мене окрема камера, але не ця. Густава Сілезького навіть після таких диких звинувачень ніхто не наважиться запроторити разом із простими смертними. І щоб остаточно завершити вступ до розмови: влаштувати цю зустріч мені надто дорого коштувало, повторити не вийде. Усі подальші контакти, запитання та відповіді – через Тиму. Йому сюди так само нема ходу, координатором буде мій адвокат.

– Хто?

– Дізнаєтесь, прийде час. Ви потрібні для того, аби витягнути мене звідси. Чим швидше, тим краще.

– Як саме? Я ж не адвокат. Тобто адвокат, але поки не маю законної можливості практикувати. Не розумію, пане Сілезький, які саме надії ви покладаєте на мою скромну персону.

– Та не прибідняйтеся вже, пане Кошовий! Ви свого часу перфектно владнали дві дуже непрості справи. Ви особа незалежна, тож зібраним вами фактам повірять. Власне, вам нічого особливого робити не треба. З'ясувати справжні обставини загибелі пані Агнелі, передати через Тиму моєму захисникові. Той уже рухатиме все далі. Не спокушав би вас великою винагородою, адже зараз ви лише тримаєте слово честі. За це не платять. Проте матимете клопіт, а це коштує грошей. Суму винагороди прошу визначити самому.

– А якщо я... – Клим замовк, добираючи потрібні слова: – Як у мене нічого не вийде?

– Мусить вийти, пане Кошовий, – серйозно мовив Сілезький. – Ви отримаєте зараз деякі знання. Тих, хто їх носить, не маючи на те права, в нашому середовищі зазвичай убивають.

– Убивають?

– Ви добре почули. Залагодивши цю справу, матимете індульгенцію. Адже в такому разі я виходжу на волю, і ви не зможете використати певні факти проти мене. Навпаки, дістанете захист, якого не мали раніше. Але в разі, якщо справжній убивця доньки Радомського за вашої участі знайдений не буде і я піду під суд, ваше життя мені вже не буде потрібне. Розумієте?

– Навіть дуже. Чому ви починаєте з погроз, пане Сілезький?

– А зараз ви почули зле. Бо почав я із обіцянки винагороди й підтримки. Про всяк випадок, знаючи, що ви чоловік меткий і можете спробувати відкритися... Пані Бася, так? Бася Райська, актриска жидівського «Колізею»?

Кошовий закусив губу ледь не до крові. Знову сіпнулося віко.

– Ця пані не має жодного стосунку до того, про що ми зараз говоримо.

– Тим більше буде прикро, якщо постраждає не за своє, – награно зітхнув Сілезький. – І годі, пане Кошовий. Я показав вам батіг та пряник. У вас будуть ще питання з приводу того, чому саме ви маєте зібрати докази моєї непричетності до вбивства?

– Ні, – відповів Клим, відразу повів далі: – У мене є лише єдине, що хочу з'ясувати. І ви, пане Сілезький, маєте відповісти цілком відверто. Я повинен чітко знати, яке завдання переді мною стоїть.

– Ви вже знаєте. Докази того, що я не вбивав Агнелю.

– Докази бувають різні, – тепер голос Кліма звучав твердо й навіть лунко. – Можна спробувати встановити справжнього вбивцю чи хоча б вивести ваших посіпак на його слід. А можна зібрати фальшиві докази та підсунути поліції замість вас, справжнього вбивці, цапа-відбувайла. Я юрист, мені важливо це знати. Звідси питання, пане Сілезький: ви таки вбили свою коханку, Агнешку Радомську, чи ні?

Аж тепер Сілезький підвівся.

– Я її не вбивав, – викарбував він. – Більше того, можу це довести. Ви, юристи, називаєте це алібі.

- Чудово. Чому ви досі не надали свого алібі комісарові Віхурі?
- Бо для цього треба зізнатися в убивстві, – просто відповів Густав Сілезький.

У ніч, коли на тендітну шию панни Агнелі накинули тонкий шкіряний пасок і задушили, лишивши тіло на загальний огляд у власному автомобілі біля власного будинку, у Львові, на Клепарові, під залізничним мостом убили ще одну людину.

Хтозна, може, десь у іншому місці ще когось закатрупили. Але тієї ночі чоловіка під мостом застрелив пан Сілезький, власною рукою. При цьому були Єжи Тима і ще двоє чоловіків, котрі працювали на Густава. Жертвою став шахрай з Любліна, котрий два місяці, як проводив зухвалі обробки на чужій території, причому ігноруючи всі закони. Вони ж вимагали, аби кримінальник отримав від Сілезького дозвіл «орати» підпорядковану йому територію Львова й, головне, віддавав частку здобичі. Зухвалець же не просто ігнорував порядки, котрі були не суто місцевими, а діяли всюди, де промишляють злочинним ремеслом. Він кинув виклик іншим колегам пана Густава. Тому шахрая поставили поза законом, відкрили полювання, злапали й приволокли під міст на Винницю ^[29] й там провчили.

Вірніше – забили на смерть.

Стріляв Сілезький, вирішивши цього разу не доручати нікому брудну роботу. Люблінський шахрай кинув виклик особисто йому, плюнув у лице. Втиратися Густав не мав наміру – в таких випадках громада не зрозуміє, якщо ватажок не виконає власний вирок особисто. Потім тіло за наказом Сілезького запхали в мішок із камінням і втопили в озері неподалік. А далі до світанку пиячили в одному з приватних будинків на Замарстинові. Тож звістку про вбивство коханки Сілезький почув мало не останнім у Львові, прокинувшись далеко по обіді.

– Тепер ви розумієте, пане Кошовий, чому я не можу довести своє алібі комісарові?

– Не розумію, чому ви призналися мені.

– Вам – безпечно. Оце і є частина тих знань, котрі мусите мати.

– І за володіння якими ризикую життям?

– Саме так, – розвів руками Сілезький. – Тима не сказав вам цього при зустрічі, бо не мав права. Але за вашим бажанням він дасть наказ

виловити труп із озера й показати вам.

– Дякую, але звільніть від цього.

– Тобто ви мені нарешті повірили?

– Що ви не вбивали панну Агнешку, бо в цей час убивали далеко від Пекарської іншу людину? Вірю. Ще й передбачливо мовчу, що за такий злочин так само мала б бути кара...

– То ви збираєтесь мене карати? Чи раптом соромити, пане Кошовий?

– Порожні розмови, – тепер Клим перейшов на діловий тон.

– Цілком із вами згоден. Судити мене вільний хто завгодно, але має бути закон. Люблінського шахрая навіть не шукають. Якби й шукали, без тіла нічого б не вдіяли. Аби вивудили мішок із дна, треба ще довести мою провину. І взагалі, що вам до того?

– І то так, – зітхнув Клим. – Тепер давайте ближче до вашої загиблої коханки. Чому подумали на вас?

– Хтось доніс у поліцію про нас. І під тиском доказів я визнав наш зв'язок. Але це – єдине, в чому я признався тут. Таємні інтимні стосунки з багатою й трошки божевільною повнолітньою панною – не кримінал. Навіть наша різниця у віці не злочин. Ваша знайома, пані Магда Богданович, була молодшою від свого покійного чоловіка на двадцять п'ять років. Або скажу інакше – на чверть століття, бачте, зовсім не так буденно звучить. Тож хіба важливою в нашому із Агнелею випадку є різниця у тридцять років.

– Вона годилася вам у дочки.

– А ви, пане Кошовий, великий мораліст?

– Господь із вами, пане Сілезький! Не хотів би ним бути. Але ж суспільна думка...

– Про нас суспільність узнала аж тепер! – відрізав Густав, націливши вказівний палець, мов пістолетне дуло, на Кліма. – Якби раптом Агнешці закортіло задля шокування достойної публіки побратися зі мною, пан Леон не зміг би їй заборонити. Так, це був би мезальянс, із яким оте ваше суспільство змирилося б, попліткувавши трохи. Ні, Агнелю це не влаштувало! Їй не потрібні відкриті стосунки з лиховісним коханцем. Вона мала більше задоволення від усього забороненого й таємного. Мені здавалося, дівчина так себе більше поважала.

Клим замислено потер перенісся.

– У вас є підозри? Хто міг убити Агнелю, ще й так демонстративно?

З відповіддю Сілезький не забарився.

– Хто завгодно.

– У панни було стільки ворогів?

– І так, і ні.

– Хіба таке буває?

– Трапляється... – Сілезький почав міряти кроками камеру, продовжуючи при цьому говорити: – Ми познайомились випадково, пане Кошовий. Не думайте, я не мав наміру зваблювати доньку одного з найбагатших промисловців Борислава. Звісно, я знав про Агнешку стільки ж, скільки весь Львів. Батько ні в чому їй не відмовляв і тому купував різні забавки.

– Ви про автомобіль?

– Агнеля до всього, що мала завдяки батькові, ставилася однаково. «Бенц», модний салон, журнал для панянок, зв'язок зі мною, кокаїн...

Кошовий мимоволі здригнувся.

– Як ви сказали?

– Наркотик, – свої слова Сілезький підтвердив упевненим кивком голови. – Я не займаюся так званним «благородним», хоч цей порошок нині набуває неабиякої моди в Європі та Росії. Але й не приховую, що за потреби можу його роздобути. Саме це прохання я почув від Агнешки вже під час знайомства.

– Чекайте, донька нафтового магната ось так просто підійшла до вас і попросила знайти... кокаїн?

– Не зовсім. Агнешка почала фліртувати. Звідкілясь дізналася, хто я і чим займаюся. Хоч у нас навряд чи були на той час спільні знайомі. Це сталося, до речі, в Опері, мав навесні контрамарку на прем'єру. Люблю, знаєте, послухати часом музику...

– Не відволікайтеся, пане Сілезький. У нас, як розумію, не так багато часу. То ви не заперечили, коли донька Радомського почала до вас загравати?

– Пане Кошовий, разом із тією дівчиною померла не видатна, але таки досить вправна акторка. Збоку наше спілкування не виглядало фліртом. Якби хтось глянув, побачив би невимушену розмову старшого чоловіка й дівчини, до чієї ексцентричної поведінки звикли давно. Агнеля могла з незворушним або ввічливим виглядом говорити

вам такі речі, від яких ладен почервоніти спитий волоцюга з Ринку. Тим, до речі, брала найперше, а не своїми сукнями, батьковими статками чи тим же автомобілем. Навіть коли Агнешку побачили в штанях, до цього скоро звикли. Вона була чортеням, пане Кошовий. Хитрим бісеням, котре тішилося від того, що мало таємниці й заборонені розваги.

– Хочете сказати, ваші з нею стосунки – ті самі розваги?

– Не приховую, мені попервах було цікаво, – визнав Сілезький. – Ще й, знаєте, трошки заводило. Донька одного з найбагатших краян, можна при великому бажанні спробувати якось скористатися з цього. Та зв'язок із представником, скажемо так, розбишацького світу, темний бік Львова панночці досить скоро набрид. І скажу вам зовсім відверто, пане Кошовий, мене таке охолодження стосунків не влаштувало.

– Чому? Самі ж кажете – не надавали їм тієї ваги, якої варто надавати *справжнім любовним стосункам*.

– Та знаєте, я вже в певному віці й певному статусі, аби дозволяти ось так, запросто, поривати зі мною, немов із остогидлим нікчемним хлопчиськом! Я спробував пояснити це Агнешці, й ми посварилися.

– Чекайте, – Клим застережливо підніс пальця вгору. – Я не помилюся, якщо припушу – сварка трапилася незадовго до її вбивства?

– Саме так, – визнав Сілезький. – І це невідьзвідки знає комісар Віхура. Ось і має ймовірний мотив. Мені, мовляв, не до вподоби, як поводить ся зі мною юна особа. Татові мільйони її не виправдовують. Крім того, комісар вважає, що то я побив її.

– Агнешку Радомську... побили перед смертю?

– Її били раніше, – твердо мовив пан Густав. – Коли зовсім точно, її шмагали. Віднедавна я почав помічати смуги на її тілі. На спині, стегнах... Розумієте, за яких обставин?

– Не треба аж таких докладних пояснень, – кивнув Клим. – Агнеля щось про це говорила?

– Звичайно! Не твоє діло – ось що говорила! Такою самою не моєю справою був кокаїн. Хоча похвалюся: десь за місяць після того, як між нами почалося, я заборонив нюхати його, принаймні – в моїй присутності. Якщо вона десь окремо від мене бавилася, мене то не обходило.

– Ви сказали комісарові про оцю її пагубну пристрась?

– Признання нічого б не змінили загалом. – Сілезький знову розвів руками. – Навіть навпаки, зробило б мої справи ще гіршими, ще безнадійнішими.

– Чому?

– Не знаю, як поліція, але сам Радомський напевне заявив би, що я оббріхую свою жертву. Який батько хоче, аби його доньку називали кокаїністкою? З нього досить і нашого таємного зв'язку, дуже сильний удар. Тепер ви розумієте, пане Кошовий, що я мав на увазі, відповідаючи «і так, і ні», коли ви спитали про ворогів панни Агнелі? Вона жила подвійним, якщо не потрійним, життям. Я ризикну припустити, що вона часом була більшим ворогом собі, аніж комусь іншому. Те, що ми були коханцями, не єдина її таємниця. Причому, погодьтеся, не найчорніша.

– Ви знаєте ще якісь, пане Сілезький?

Він показав Кошовому зовсім не звичну для себе посмішку, в якій вгадувалося забагато печалі. Зараз Густав нагадував втомленого життям батька, котрий покладав на дітей великі надії, натомість отримав чимало розчарувань.

– Я нині занадто відвертий. Та що поробиш, інакше ви не зробите ані кроку в потрібному нам обом напрямку. Бо ось іще зізнання: ми зустрічалися потай і лише тоді, коли того бажала Агнеля. Звучить дивно, та повірте: за своє життя я мав безліч жінок. Хтось дозволяв собі кохати мене задурно, більшість – платні кобіти та тимчасові утриманки. Родини я не мав і не хочу. Але те, що виробляла панна Радомська... – на мить Сілезький примружив очі: – Вона тішилася зі свого вміння. Вимагала, аби я вголос визнавав її кращою за інших. То була пристрасть з мого боку, тваринна пристрасть. Чого домагалася Агнеля, треба здогадуватися аж тепер. Тоді я про те не думав. Навряд чи з кимось матиму подібні відчуття. Це кажу вам, пане Кошовий, як мужчина мужчині.

– Для чого? Це так важливо?

– Маєте вирішити самі. Ми взагалі-то говорили мало. А як говорили – про що завгодно, окрім Агнелі, її життя, її вподобань. Які ще мала таємниці за межами публічної сфери чи наших стосунків у ліжку – не знаю. Та напевне мала. Повитягавши та розгадавши інші, виявите справжнього вбивцю. Мені нема чого більше вам сказати, – враз тон Сілезького знову зробився діловим. – Усе, що треба, кажіть

Тимі. Тільки йому. В наші справи, самі розумієте, нікого посвячувати не треба. Чекаю гарних звісток чимскоріше, пане Кошовий.

Вони не тиснули руки при зустрічі, тож Клим не простягнув свою на прощання. Вже думав, як би гукнути наглядча, та з того боку ніби знали – повернувся кілька разів ключ, важкі двері прочинилися. Сілезький уже сидів на ліжку, дивлячись на заготований прямокутник, і Кошовий залишив камеру.

Назад, як здалося, йшли швидше. Як і раніше, наглядч не зронив по дорозі ані пари з вуст. Лиш підвів Клима до виходу, кивнув, і той вийшов назовні.

Глянув перед собою.

Сильно сіпнулося віко.

Першою була думка – йти назад, хай буде, що буде. Бо той, хто сидів у новенькому відкритому автомобілі, поставленому біля бровки хідника, по Климову душу приїхав, не інакше. Навіть уже відступив на півкроку.

Потім поправив капелюха, міцніше насунувши на голову, й рішуче ступив до автівки, не чекаючи, поки гукнуть.

– Доброго дня, пане комісарє. Давно не бачились. Яка приємна несподіванка.

– Я не думаю, що вона буде приємною для вас, – відповів Марек Віхура з переднього сидіння. – Кого-кого, а вас не думав зустріти тут. Сідайте, прокатаю до комісаріату на новенькому авті. Кажуть, мені за статусом належить. Але я не оцінив поки, бо трясе й підкидає, курва.

– Так мені не треба до комісаріату.

– Треба, – тон комісара не лишав можливості для заперечень. – І радійте, що я не заарештував вас, як того дехто вимагав.

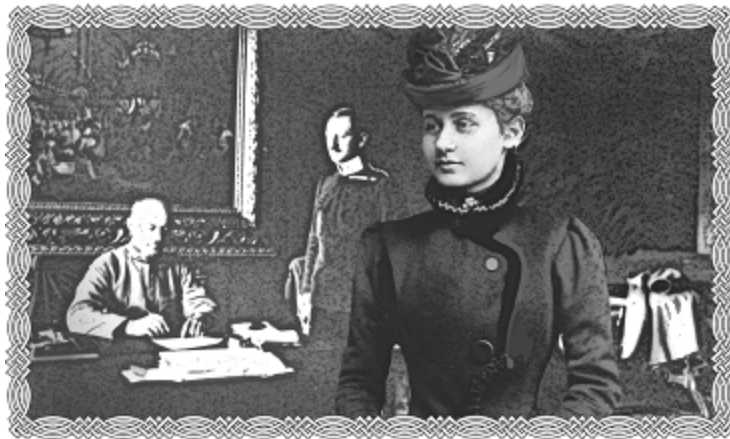
– За що?

– Сядьте вже, пане Кошовий! – гримнув Віхура.

Й після того скривився, мимоволі торкнувшись рукою спухлої, як тільки тепер помітив Клим, правої щоки.

Розділ шостий

Магда Богданович готова до війни

Поки їхали, ні про що не говорили – тільки про хворий комісарів зуб.

Ось коли Кошовий зрозумів нарешті, як і чому численні пацієнти Шацького сповідуються своєму терплячому дантистові. Здається, рота відкрити не можна, біль близький до пекельного, але ні, мову не відбирає. Навпаки, коли щока спухла, як ось у комісара, нічого не лишається, як розмовляти – їсти ж боляче, не прожувеш. А хворий зуб тягне за собою інші проблеми, на котрі так само кортить пожалітися. Мовляв, мало того, що зуб болить, ще ж... Ну, і далі пішли за списком, в кого що на душі накипіло. Зате коли Шацький дасть хворобі раду і пацієнтові стає легше, з нього слова та історії ллються ще сильнішим потоком.

Хтозна, може, Шацький, крім іншого, сам по собі чимось непомітним схиляє до себе людей. Цю загадку Клим давно вирішив не чіпати, хай лишиться без відповіді. Зубний лікар із Кракідалів знає спосіб розговорити пацієнтів і в результаті стає кладезем інформації. Не завжди цінної і корисної, та в більшості своїй – потрібної, аби уявити собі загальну картину всього, що відбувалося у Львові колись і відбувається тепер. Уявлення означає розуміння. Ну, а саме такого

розуміння Кошовому часом не вистачало. А вже як Шацькому те вдається – Бог святий знає, і хай собі ніхто інший тим не переймається.

Тим більше, що саме зараз скаргами на свій зуб комісар Віхура явно відтягував ту розмову, заради якої знайшов час і особисто, на новенькому службовому авті, приїхав до тюремного входу. Натомість Клим без додаткових пояснень знав: причина – саме в його зустрічі з підозрюваним у вбивстві, про яке нині найбільше говорять у місті та, ймовірно, за його межами.

Суть комісарових претензій Кошовий уявляв, навіть десь мав би погодитися з ними та визнати справедливість.

Судіть самі. Невідомо хто, чоловік із вулиці, помічник нотаря із задрипаної контори, раптом з доброго дива зустрічається з Густавом Сілезьким, за яким давно тюрма плаче, і то – не лише на думку Віхури, а й, чесно кажучи, на переконання самого Кліма. Дарма, що злочинці кілька разів ставали йому в пригоді. Навпаки, було б дуже добре, аби люди могли обходитися без звертання по допомогу до таких осіб. Адже на своїй шкурі зараз відчував: надто дорого стає подібна послуга. Відшкодують сторицею, не тепер, так через певний час. Але проблеми виникнуть потому значно більші, аніж ця публіка допоможе вирішити.

Тож побачивши могутню комісарову постать, Кошовий миттю склав два і два, навіть почав швидко підбирати прийнятні пояснення свого знаходження у Бригідках, а не на Сербській, у «Штефку і партнерах». Та Віхура, запросивши в салон автівки, відразу, щойно рушили, завів сумну пісню про запалення в роті, дводенний недосип та героїчні зусилля пані Віхурової, котра готувала різні настоянки для полоскання. На пропозицію показатися дантистові комісар, скривившись ще сильніше, буркнув:

– Моя пані Віхурова їм не довіряє. Каже – найкращі у Варшаві, як не у Відні. Львівські заправлять грубі гроші, а потім болітиме в іншому місці. Так доїтимуть, поки матиму хоч одного здорового зуба.

– Мабуть, пані Віхурова має сумний досвід, – припустив Клим, щоб хоч якось підтримувати розмову.

– Та нічого вона не має, пане Кошовий, – відмахнувся Віхура, знову попестивши спухлу щоку. – Слухає колежанок. А ті переконали: жиди-дантисти прагнуть, аби всі люди носили золоті зуби. Бо це дорого, і за золотом усі підуть до них, дантистів. Вони на тому зароблять і матимуть щастя від того, що в інших горе.

– Всесвітня змова зубних лікарів, – кивнув Клим. – Запитаю в Шацького, чи це правда.

– Навіть якщо неправда, я проти своєї пані Віхурової не піду, – відрізав комісар. – Вона мене завжди лікує, як знає. То її парафія, трави й таке інше. І знаєте, від приготованих нею настоїв для полоскання мені стає легше.

– Надовго?

– На деякий час. Вона мені з собою загортає відвари. Як заболить – полощу. Оце зараз пропустив, бо почув про вас і Сілезького. Наглядач повідомив. Той самий, котрий опікувався вами, пане Кошовий.

Сказавши так, Віхура замовк, даючи тим самим знак – поки тему продовжувати не бажає. Звісно ж, повернеться, але не тепер. Клим же почув чітке пояснення: скільки б не старалися поплічники Густава Сілезького приховати свої дії, все одно поліцейські службовці здебільшого виконуватимуть свій обов'язок і служитимуть закону, а не злочинцям. Тож краще не ховатися, бо таємне стане явним, і горе тому, хто спробує гратися з кримінальною поліцією в хованки.

Авжеж.

Коли автомобіль зупинився біля головного входу до департаменту, Кошовий остаточно склав для себе наступну картину. Наглядач дозволив себе підкупити, бо, мабуть, не вперше надавав подібні послуги кримінальникам. Гроші взяв, і явно грубі. Та цього разу обставини виявилися такими, приховати які означало щонайменше втратити службу, а в гіршому разі – самому опинитися в сусідній камері з паном Сілезьким за посібництво вбивці. Тому тюремний служака доповів про Кошового куди треба. І якби з Сілезьким зустрівся хтось інший, Віхура наказав би старшому над усіма поліцейськими агентами Карлу Лінді організувати стеження. Так завжди робиться, стандартна пошукова процедура.

Поява Кліма, як він сам відчував, внесла в ці плани корективи. Доручити комусь займатися Кошовим комісар Віхура в силу їхнього давнього знайомства не міг. Ось чому перехопив його особисто.

А кого не чекав зустріти тут – так це Магду Богданович.

Вона стояла біля вікна, навпроти зачинених дверей комісарового кабінету, і її, як завжди, огортав м'який ненав'язливий аромат дорогих парфумів. Цього разу Магду сміливо можна було назвати жінкою в зеленому. Сукню мала суворого, консервативного крою, без модних

надлишків, як-то надміром відкриті плечі в поєднанні з ніжною, на око – невагомою тканиною. Навпаки, її сукня здавалася досить важкою, монолітною: закривала все, крім шматочка шкіри довкола шиї, де примостився хрестик. Одяг не підкреслював талію, лиш подовжував силует, що робило Магду вищою, ніж вона була насправді. Лівий зап'ясток цього разу стискав не масивний браслет, а елегантна смужка металу, скромно оздоблена невеличкими камінцями. Бася відкрила Климові дверцята в світ коштовностей та жіночих прикрас: річ, яку вдягнула зараз Магда, була значно дорожчою за аналоги, через те навмисне зроблена так, аби не кидатися в очі. Голову накривав капелюшок із піднятою вуалеткою.

– Сподіваюсь, ми не змусили вас довго чекати, пані Магдо, – прогудів Віхура. – Навіть заради вас не маю права порушувати неписане правило, коли хтось може лишатися в кабінеті поліцейського, якщо там нема хазяїна.

– Мій покійний чоловік завжди виставляв мене геть, коли виходив сам, – промовила Магда сухо, дивлячись не на комісара, а на його супутника, і цей погляд нічого хорошого Климові не віщував. – При цьому не перепрошував. Тож усе в порядку, пане Віхуро. Мені люб'язно пропонували винести сюди крісло, та я не бачу в тому потреби.

– І все одно – перепрошую за незручності, – незграбно розшаркався комісар, упорався з замком, прочинив двері й запросив відвідувачів заходити.

Щойно вся компанія пройшла, Віхура щільно причинив двері, навіть замкнув зсередини на два оберти. Голосно сопучи, пройшов за свій стіл. Відсунув стілець, сів, вірніше – впав на нього, аж небезпечно рипнуло, і нарешті дав волю почуттям, котрі стримував увесь цей час. Замахнувся, вготив кулаком по поверхні столу, проревівши:

– Що ви в біса творите, пане Кошовий! Якого дідька! Куди влізли цього разу, грім би вас побив!

Нагадав про себе зуб. Віхура скривився, накрив хворе місце долонею, простогнав уже тихіше:

– Поясніть нам усе. Я вимагаю.

– Що саме пояснити? – поцікавився Клим, який був готовий до чогось подібного, тож комісарові вигуки не вивели його з рівноваги. –

Для чого я зустрічався з Густавом Сілезьким у в'язниці? Це не секрет ні для кого. Тим більше – для вас, пане комісар. Відповідь самі знаєте.

– Яку ще відповідь?

– Ви особисто займаєтеся справою про вбивство Агнешки Радомської. Інакше бути не може. Леон Радомський не бачить у цій ролі нікого іншого, окрім начальника кримінальної поліції. Якби було можна, нафтовий магнат вивернувся б рукавичкою, навиворіт, аби вбивцю його доньки шукав персонально начальник усього поліцейського департаменту. Головний поліцейський Львова. Тільки ж це неможливо навіть для такої поважної особи, з усією повагою до його заслуг та капіталів.

– Не заговорюйте зуби, – буркнув Віхура. – Чому я повинен знати якусь там відповідь?

– Ви вже допитували пана Сілезького. І він сказав вам рівно те саме, заради чого зробив усе можливе, аби зустрітися сьогодні зі мною. Моя персона не така значна, як ваша. Я взагалі ні на що й ні на кого не впливаю в цьому місті та загалом – у цілому світі.

– Я знаю вашу манеру запатякувати все небезпечно для себе, – тепер комісар стогнав, бо зубний біль упевнено брав гору. – Для чого Густав Сілезький покликав вас до себе в Бригідки, куди стороннім ходити без спеціального дозволу заборонено? Та він подолав заборону, ви теж ризикували. Для чого, пане Кошовий? Чого я не знаю і що повинен знати як поліцейський?

– Ви це знаєте, – вперто правив своє Клим. – Точніше, ви це чули. Я так само чув від Сілезького, що він не вбивав Агнешку Радомську.

– А оце вже вас не стосується, пане Кошовий! Не ваше діло!

Клим здригнувся.

Від несподіванки – бо на коротку мить, захопившись розмовою з комісаром, дозволив собі забути про Магду позаду себе. Її слова шмагнули батоном, обпекли. Озирнувся, тут же ступив набік, аби бачити обох. А Магда, своєю чергою, стала між ним і столом комісара.

Вона не думала сідати, хоча стілець стояв зовсім поруч.

Лишився на ногах і Клим.

Віхура тепер сидів, мов єдиний глядач у театрі. Лише дійство, яке розігрувала Магда, виставою не назвеш.

Якийсь час в кабінеті панувала лунка тиша.

Магда не грала – таки була охоплена люттю, а очі метали блискавки. Аби вони були справжніми, Клима вразило б з десятків разів, усі – смертельно. Інакше ця жінка не вміє, в цьому Кошовий за час їхнього знайомства встиг переконатися.

– Вас це не стосується, – сказала вона нарешті, голос обурено дзвенів. – Ви не маєте жодного права близько підходити до цієї історії. Ви не знали Агнелю так, як знала її я. І не були з нею в таких близьких стосунках. Я вважала нещасну дівчину своєю молодшою сестрою. І її нагла смерть для мене – особлива, болісна втрата. Це – моя особиста трагедія, пане Кошовий.

– Даруйте, я цього не знав. Не міг знати, – швидко виправився Клим. – Ви втратили близьку й дорогу вам людину. Прийміть мої співчуття.

– Ваші співчуття, пане Кошовий, мені зараз найменше потрібні, – відрізала Магда. – Вони не повернуть Агнелю. Дівчина була далеко не янголом, та янголи всі на небі. Ніхто не ангел, нема святих. Якщо найбільші гріхи дівчини в тому, що вона часом міняла спідницю на штани, сама кермувала власним автомобілем, не завжди рахувалася з суспільною думкою й зважала на сталі поведінкові норми – хай так і буде. Зараз філософи говорять про таких, як Агнелю, що вони намагалися випередити час, у якому живуть. Це не всіма приймається. Але так само не є кримінальним злочином. На відміну від того, чим займаєтеся ви.

– А чим я, по-вашому, займаюся, пані Магдо?

– Заважаєте правосуддю.

– Навіть так?

– Саме так, пане Кошовий! Знову крутитеся в усіх під ногами, аби уповільнити торжество закону. Вбивцю Агнешки Радомської знайдено. Він має постати перед судом. Та отримати справедливе покарання. А потім його мають повісити!

– У вас – зовсім не жіноча жорстокість, пані Магдо.

Краєм ока Кошовий помітив, як Віхура крутить головою, дивлячись на того з них, хто говорить у даний момент.

– Ви ще не бачили жорстоких жінок, пане Кошовий. Скажімо, не уявляєте собі, якою нестримною може стати лють матері до того, хто завдав непоправної шкоди її дитині. Десятка сильних поліцаїв не

стане, аби захистити такого від миттєвої розправи розгніваної жінки, котра втратила все.

– З загибеллю панни Агнелі ви втратили все, пані Магдо?

– Життя не скінчилося для мене навіть після передчасної смерті пана Богдановича, – відрізала вона. – Вважайте, що я ставилася до Агнелі, як до рідної. А значить, втрата особиста. Тому я не дозволю нікому відбілювати її вбивцю! Особливо не подарую цього вам!

Рука в тонкій прозорій рукавичці витягнулася вперед. Вказівний палець націлівся в груди Климові.

– Я сидітиму в першому ряду на суді та аплодуватиму стоячи, почувши смертний вирок!

– Я не відбілюю вбивцю, – стримано мовив Кошовий. – І потім, чому мені така особлива честь?

Магда хотіла пояснити. Аж раптом теж скосувала на Віхуру, котрий уже не приховував азарту від стеження за двобоєм, навіть, здається, забув про хворий зуб. Вона опустила руку, трохи опанувала себе. Заговорила далі спокійніше:

– Ви чудово знаєте, що я маю на увазі, пане Кошовий. Колись у нас була розмова. І я попереджала: не трапляйтеся на моєму шляху. Перепрошую, пане комісарє, що ви змушені мимоволі чути це, бо вам не потрібні чужі приватні суперечки. Але повторюся: у з'ясуванні обставин загибелі Агнешки Радомської та покаранні вбивці я зацікавлена особисто. Пан Віхура це знає. Тому взяв на себе труд повідомити про ваш контакт із убивцею, котрий ніким не дозволений та ні з ким не узгоджений. А зараз, слухаючи вас, чудово розумію ваш намір. Поплічники цього Сілезького, за яким давно тюрма плаче, вирішили залучити вас, аби відбілити свого ватажка.

– Цікаво, як ви це бачите, пані Магдо.

– Що саме?

– Згадане вами «відбілення». Не думаю, що повинен звітувати вам про кожен свій крок у Львові, як і загалом про особисте життя. Але ми з вами – в кабінеті комісара поліції. Пан Віхура запросив мене на цю розмову, тому, так уже й бути, поясню.

Щоки Магди зайшлися багрянцем.

– Ах, ви робите мені послугу?

– Можна й так сказати, – Кошовий вирішив, що пора починати наступ. – Пані Магдо, дозвольте вам нагадати, як одного разу ви самі

попросили мене приватно з'ясувати обставини дивної справи, котра вас переймала. Коли бути зовсім точним, ви наполегливо просили мене дізнатися, чи бувають у старих будинках привиди. Тоді вас зовсім не хвилювало, законними будуть мої кроки на тому шляху чи не дуже. Здається, тоді з моєю допомогою ви владнали деякі свої справи. Чи ні?

Магда зиркнула на мовчазного Віхуру, котрого їхнє зіткнення цікавило дедалі більше, закусила губу. Не хотіла згадувати, чим насправді для неї закінчилася та, не така вже давня історія, замість того промовила:

– А нині, як я розумію, з подібним проханням до вас прийшли від Сілезького.

– Подібне – це яке?

– Залагодити справу. Ви ж самі щойно сказали – Сілезький нікого не вбивав.

Сіпнулося віко.

Клим зітхнув, збираючись із думками.

– Я не говорив, що Сілезький нікого не вбивав. Я кажу, що він, можливо, не вбивав Агнешку Радомську. З якою, між іншим, визнає інтимний зв'язок. Ви праві, пані Магдо. Чоловік, якого заарештовано, напевне заслуговує на тривалу ізоляцію від суспільства. Та чомусь дотепер його протиправна діяльність слідством та судами не доведена. І скажу вам як юрист: причетність Сілезького до цього вбивства так само треба довести. Хіба ні? – він повернувся до комісара. – Я правий, пане Віхуро?

– Так, – кивнув той, обмежившись цим коротким словом.

– Отже, пані Магдо, називаючи Сілезького вбивцею та готуючись аплодувати смертному вироку, ви, даруйте, біжіте попереду паровоза. Пане комісаре, коли вже ми все одно при цьому, коли почали цю розмову, дозвольте кілька запитань. Вони стосуються цієї непростой справи, і якщо не хочете або не маєте права – не відповідайте.

– Я відповідатиму так, як вважаю за потрібне, – буркнув Віхура. – Що вас цікавить?

– Є докази того, що саме Густав Сілезький убив свою коханку?

Комісар не квапився з відповіддю, і Кошовий підштовхнув:

– Скажіть не для мене – для пані Магди. Адже вона, виглядає, найбільш зацікавлена серед нас особа. Хіба що інтереси в нас різні, сподіваюсь.

– Що ви маєте на увазі? – стрепенувся Віхура.

– Пані Магду цікавить чимшвидше й справедливе покарання. І найменше хвилює, винен Густав Сілезький насправді чи ні. Розумієте, кандидат дуже зручний. Він винен у принципі, і зараз обставини складаються так, що відповідатиме за всі свої гріхи. Я не вважаю це правильним. Знову ж таки як юрист. Навіть якби я читав про вирок для Сілезького в газетах, не будучи у жодний спосіб причетним до цієї історії, мій інтерес – вірити в те, що покарано саме того, хто скоїв злочин. А не людину, котра, скажемо так, найбільше для цього годиться. А ваш інтерес, пане комісарє, – швидко розкрити злочин, де потерпілою стороною є відомий та впливовий промисловець, мільйонер Леон Радомський. Йому все одно, кого засудять, а вам кортить скоріше спекатися цієї справи. Чи я помиляюся, пане комісарє? Ви так само хочете кари для справжнього вбивці, а не для першої-ліпшої підозрілої особи, котра потрапила в поле зору?

Зуб нагадав про себе. Віхура скривився.

– У мене нема доказів, – визнав нарешті. – Лише підозри. Це так, пані Магдо.

– Ви не підозрювали Густава Сілезького весь цей час. Між тим убивство сталося десять днів тому. Чому тепер ви заарештували його? Поясніть не мені, пані Магді.

Тепер Віхура дивився на жінку з винуватим виразом на обличчі.

– Нам повідомили... Мені особисто повідомили про таємний зв'язок між ним та жертвою. Самі розумієте, перша версія – панна Агнешка якимось чином могла загрожувати Сілезькому. Наприклад, він повівся з нею якимось не так, і в її владі пожалітися батькові. Скажімо, на те, що він її згвалтував. Чи шантажував, підбираючись до самого пана Леона.

– Цілком логічне припущення, – погодився Клим. – Пане комісарє, на вашому місці, навіть на місці пересічного поліцейського сищика я б подумав так само. Докази цьому є?

– Досить! – знову втрутилася Магда, тупнувши ногою. – Пане Віхуро, а вам не здається, що пан Кошовий зараз бере на себе забагато, допитуючи вас у вашому ж кабінеті? Він узагалі не має права це знати, бо не адвокат Сілезького і не буде ним! Адже не має дозволу на практику. Та навряд чи матиме скоро, про це я вже якимось поклопочуся.

– Справді, – Віхура незграбно засовався на стільці, змушуючи його рипіти сильніше. – Для чого взагалі ця розмова, пане Кошовий?

– Не для чого. Для кого, – уточнив Клим. – Для пані Магди. Її тверді переконання, що пан Сілезький задушив панну Радомську, не ґрунтуються ні на чому.

– А ви маєте тут якісь переконання? – спитав комісар.

– Жодних, – Кошовий сподівався, що тепер йому повірять і не почують, як бринить фальш. – Я навіть не знаю, чому ваш підозрюваний вирішив зустрітися саме зі мною, аби сказати, що не причетний до вбивства, й попросити по можливості відшукати істину. Хто вам сказав, пані Магдо, що я погодився? Зараз ми тут говоримо ні про що. Ламаємо списи, а зиску – жодного.

Обоє мовчали, і Клим, відчуваючи – ось той момент, коли можна дотиснути, спитав, ніби між іншим, у продовження розмови:

– А що взагалі слідству відомо про вбивство? Я знаю з газет: задушили біля власного будинку на Пекарській, у салоні власного автомобіля, шкіряним паском. Так?

– Не зовсім, – поправив Віхура. – Панну Агнешку спершу вдарили в лице, збиваючи з ніг. Це означає, що в той момент за кермом вона сидіти не могла. Вийшла з «бенца», говорила з кимось знайомим. Настільки добре знайомим, що підпустила до себе близько.

– Коханець – дуже добрий знайомий, – вставила Магда. – Йому довіряєш.

– Отож, – погодився комісар. – Потім, уже на землі, жертву перевернули на живіт. Ймовірно, накинули зашморг і душили, впираючись коліном у спину. А вже потім для чогось затагнули труп в автомобіль, примостивши його за кермо, аби так і знайшли тіло. Той, хто це зробив, фізично досить сильний.

– Впевнена, що пан Сілезький – не слабкий чоловік, – знову додала Магда.

– Він не єдиний сильний чоловік у Львові, – парирував Клим.

– Але він не має алібі, – сказав Віхура.

– Судячи з ваших слів, його мотиви так само не встановлені, – мовив Кошовий. – Стосовно алібі, то його на момент убивства не мають також інші особи, про існування яких та причетність до цієї справи ми з вами, присутні тут, не знаємо нічого. Це може означати лише одне, панове: ваша близька подруга, пані Магдо, могла й напевне

мала багато таємниць за своє коротке життя. Виглядає, що я, пан Віхура та ви знаємо про Агнешку Радомську однаково мало. Хоча за її життя ви знали її найкраще з нас трьох, а я – не знав зовсім. Ніхто не знає людину ліпше, ніж вона сама.

Завершивши так, Клим замовк, чекаючи на реакцію присутніх.

Комісар Віхура сопів, легенько пестячи грубою долонею спухлу щоку. Магда Богданович сплела пальці, хрускаючи ними. До цих звуків додалося цокання настінного годинника, на яке донедавна Кошовий не звертав уваги. Нарешті Магда першою порушила тишу:

– Пане Кошовий, я знаю вас. І як показав час, той бік, із якого ви себе зарекомендували якось досить добре, тепер ладен повернутися інакшою стороною. Винен Густав Сілезький чи ні – справді вирішить суд. Докази збере слідство. Захищатиме його адвокат, справжній. Вам серед цих фігур місця нема. Тому, пане Кошовий, не думайте влазити в цю справу. Й шукати приватно якісь там докази невинуватості того, ким уже займається поліція. Якщо ви своїми діями чи навіть словами станете на заваді слідству чи будете сприяти його уповільненню – стережіться. Я обіцяю вам війну. І переконана – пан Віхура радо допоможе мені поставити вас на місце.

Метнувши у Климів бік останні пекучі блискавиці, Магда Богданович розвернулася та пішла до виходу, не озираючись. Смикнула за ручку дверей, не змогла відчинити, згадала про ключ, повернула, вийшла геть, хряпнувши ними.

А комісар Марек Віхура лише розвів руками та знизав плечима. Отак, мовляв. Нічого не можу зробити. Хочемо чи ні, а жінка права.

Заразом давав зрозуміти – розмову завершено.

І Кошовий втратив нагоду поставити поліцейському ще одне, найважливіше для себе запитання.

Сліди шмагання на тілі. Комісар мав знати про це, адже труп роздягали, коли оглядали.

А коли так, про це мушили доповісти панові Леону. Ніхто, крім Віхури, на таке б у всьому Львові не зважився. Й то, комісара зобов'язувала служба.

Хоча... Якби Клим надумався спитати, знайшовши привід, багато чого довелось б пояснювати.

Гаразд. Навіть краще, коли поліція і заразом Магда не здогадуються, що він, стороння особа, знає стільки ж, скільки й вони.

Коли не більше.

Розділ сьомий

Крокодил, левиця та ведмідь

– Я зарезервував столика, аби ніхто нас не вчепив, – пояснив свій вибір Шацький, зустрівши Кошового біля «Шкоцької».

Ця кав'ярня на Академічній ^[30] була досить відомою в місті, а у вечірній час тут справді складно було знайти вільне місце. Рання львівська осінь дарувала останнє тепло. На центральних вулицях попри постійний рух людей, кінних екіпажів й автівок, котрих побільшало якось раптово від середини вересня, що вже не перший рік помічав Клим, усе одно ставало тихіше, ніж завжди. Кожен крок, уривком підслухана розмова, стукіт кінських копит по бруківці та автомобільний гуркіт звучали для нього не музичним інструментом у великому оркестрі, а соло.

У рідному Києві не лише о такій порі, а й загалом йому бракувало саме цього – відчуття, що людина, будучи серед інших, має право на власний простір. Хай навіть доволі обмежений, та нехай інші довкола не заперечують та не оскаржують цього права. Клим дотепер не розумів, чого саме не вистачало вдома, що йому муляло. Перебравшись на Захід від Києва, дійшов: там, де царює російський імператор, усім до всього є діло. А порушення приватності – норма, тоді як спроба зберегти її – ледь не державний злочин. Щось, значить,

лихе замислив той чи інший пан, котрий намагається триматися собі на умі...

У «Шкоцькій», як уже знав Кошовий, серед постійної публіки можна було зустріти багатьох університетських професорів, зокрема – місцевих математиків. Їхні суперечки довкола трактувань різних теорем могли звучати дуже голосно, лунко відбиваючись під склепінням високої стелі, але частіше проходили в тихому завязтті й запалі. Свої записи математики робили як на серветках, так і просто на скатертинах, хоча для таких потреб власник, утомившись із цим боротися, завів та запропонував відвідувачам спеціальний товстий загальний зошит.

Зовсім не знаючись на математиці й сприймаючи суть почутих суперечок не інакше як китайську грамоту, Клим, тим не менше, саме зараз погодився з вибором Шацького. Більше того: місце їхньої зустрічі у світлі останніх подій виглядало як ніколи логічним. Адже тепер Кошовий мусив розв'язувати класичну математичну задачу з кількома невідомими. Ускладнену не лише багатьма діями, а й тим, що вирішення кожної наступної перекреслить зусилля, витрачені на пошук попередньої відповіді.

Але тим цікавішою виглядала сама задача. Клим заявив це Шацькому, коли вони сіли за столик й за рекомендацією Йозефа замовили м'ясо з підливою та по гальбі свіжого місцевого пива.

– Поясніть, прошу пана, що ви маєте на увазі, – поцікавився дантист і тут же, для чогось злодійкувато роззирнувшись на всі боки, нахилився ближче. – Та наперед маю перепросити вас, пане Кошовий.

– О! В чому справа? – брови Кліма стрибнули догори.

– Та я ж бо втягнув вас у прикру історію. – Шацький дивився на нього з винуватим виглядом. – Мусив покаятися своїй Естер, за що вона вишпетила мене так, аж пір'я летіло по всіх Кракідалах.

– Чекайте, – Клим напружився. – То, значить, про мій клопіт із убивством панни Радомської вже знає весь Краківський базар? Чи, може, увесь Львів, із вашої подачі, Шацький?

Йозеф так активно замотав головою, що Кошовий на мить припустив: вона ж може відірватися від тонкої зморшкуватої шиї й закотитися під стіл. Ото була б комедія! Уявивши це, він не стримав посмішки, розуміючи – це ж цілковита дурня.

– Чого ви смієтеся? – насторожився Шацький. – Я сказав щось дотепне?

Клим знову зробився серйозним.

– Не зважайте. Нервово. За сьогоднішній день побував, як той барон Мюнхгаузен, між крокодилем і левом. Ви ж читали творіння пана Распе?

– То вигадані пригоди. Книжечка для розваги, – зазначив Шацький.

Кошовий не зрозумів, добре це, на думку друга, чи погано. Вирішив не перейматися ще й таким, просто пояснив:

– Хай вигадка. Але в кращий спосіб не опишу ситуацію, в якій опинися. Проте ми перервалися – ви справді рознесли про те, у що я встряв, по всьому місту?

– Боже збав! – Шацький застережливо виставив перед собою руки широкими долонями вперед. – Я міг би взагалі все це приховати. Та після того, як проти власної волі виступив посередником між злодіями та вами, мене замучила совість. Тож я, повертаючись додому, вступив по дорозі до кількох кнайп. І всюди частував свою совість, як ви зрозуміли, не пивом. Ви ж знаєте, як моя фейгале ставиться до такого.

Брат пані Естер спився й скінчив своє життя в брудній львівській канаві. У родині Шацьких це був не єдиний подібний прикрий випадок. Тож ясно, чому Естер вболівала за чоловіка та забороняла Йозефу випивати будь-де за межами власного помешкання. Та й то лише на великі свята, коли приходили гості, котрих поважала сама пані Шацька, і – помірно. Кошовий належав до не надто широкого кола тих, до кого вона ставилася приязно, бо з деякого часу вона вважала його своїм героєм. Але це не означало, що Шацькому дозволялося гуляти по кнайпах навіть у Климовому товаристві.

– Ну, підпили ви. З усяким буває. То й що?

– Та мене прорвало тоді, пане Кошовий! Пояснив Естер, чому дозволив собі повернутися в такому вигляді, – мовивши так, Шацький міцно притиснув розчепірену правицю зліва, де серце: – Клянусь вам, небезпечних подробиць не виказав. У деталі не входив. Лиш признався, що на наполегливе прохання людей із поганою репутацією втягнув вас у чергову пригоду.

– Заспокойтеся, Шацький, – гмикнув Клим. – Я готовий пояснити пані Естер, що ви тут не винуваті, у вас просто не було виходу. Все

одно, як лаяти поштаря, котрий приніс телеграму про смерть близького родича.

Склавши губи трубочкою, Шацький поцмокав, похитав головою:

– Ви не живете з Естер Шацькою, уродженою Боярською, тридцять два роки. Тому не знаєте її так само добре, як я. На її переконання, вихід у мене був.

– Який, цікаво.

– Піти з цим не до вас, пане Кошовий, а відразу до комісара Віхури.

– З чим?

– Немає значення, – відмахнувся Йозеф. – Для мосі фейгале будь-яке знайомство з криміналом небезпечно. А про будь-які пропозиції, з якими таємно приходять злодії, слід негайно повідомляти поліцію. Тож, як ви розумієте, подробиці мою Естер не переймають. Її обурило сам факт. Вона вважає, що через мене ви опинилися в небезпеці.

Кошовий зітхнув:

– Заспокойте дружину, Шацький. І хай вас так само не мучить совість. Якби посланці Густава Сілезького вийшли до мене напругу, не через вашу голову, це б нічого не поміняло. Такі в них методи, такі підходи. Давайте не посипати голови попелом, а шукати прийнятний вихід. Я однаково між крокодилем і левом. Точніше, левицею. Не забувайте при цьому ведмедя, теж небезпечний для людини хижак.

– І хто ж ці ваші тварини? – нарешті в очах Йозефа вогники зацікавлення змінили занепокоєні.

Кельнер приніс замовлені страви, і Шацький спершу приклався до пивного кухля. Клим же відчув, що зголоднів, тож узявся до м'яса. Здолавши половину шматка, промокнув губи серветкою, склав її, поклав на стіл поруч із собою.

– Почнемо з крокодила. Це – Сілезький. Якщо я відмовлюся приватно з'ясовувати обставини вбивства його молоді і дещо скандальної коханки, мені не позаздриш. Я й сам собі не позаздрю. Більше того: прозвучав прозорий натяк – під загрозою також моя приятелька, пані Бася. Таким чином, погоджуючись, я мимоволі захищаю її здоров'я та честь, якщо взагалі не життя.

Не маючи, що на це відповісти, Шацький кивнув із повним ротом – слухаючи, він одночасно їв, так йому завжди більше смакувало.

– Тепер – левиця. – Кошовий і собі ковтнув пива. – Магда Богданович у даному разі не зацікавлена, щоб я влазив у цю справу. Не

тому, що не хоче знати правду. Її цілком влаштовує той убивця панни Агнешки, який зараз сидить у Бригідках, чекаючи на слідство, суд та вирок. Знаючи, як мені часом удається розв'язати деякі справи, пані Магда цілком справедливо боїться – покарання того, хто вбив її добру приятельку, відтягнеться. І, підозрюю, вона може також мати особистий інтерес у тому, аби сторонні на кшталт мене не влазили в чужі секрети. Бо поліція, маючи прекрасного кандидата для лави підсудних, уже точно не пхатиме носів далі.

Шацький знову кивнув. Вже прожував, та хоч як не мав, що на почуте відповісти. Клим ковтнув пива.

– Нарешті – ведмідь. Комісар Марек Віхура. Не хоче випускати з кігтів Густава Сілезького, до якого давно підбирається і який вже тривалий час вислизає від кримінальної поліції. Сам Сілезький довів мені, що в момент убивства Агнелі був далеко від Пекарської. Припустімо, хтось задушив дівчину за його наказом. Та все розбивається об спосіб убивства. Жертва, за словами того ж Віхури, знала вбивцю та довіряла йому безмежно. Це можна застосувати до самого Сілезького. Та навряд чи – до його посіпак, включно зі знайомим вам паном Тимою. Отже, для мене Сілезький – досвідчений чоловік, котрий прийняв якусь, поки що не відому мені гру особи, що годиться йому в доньки. Хоча з того, що я чув про панну Агнелю від вас, Шацький, та нахапався від інших краєм вуха, подібний зв'язок був цілком у її дусі. Навіть стилі.

– Це називається «гратися з вогнем», – нарешті вставив Йозеф, витираючи серветкою масні губи. – Все одно, як гасати автомобілем на великій швидкості міськими вулицями, коли правила тобі то забороняють.

– Може, й так, – погодився Клим. – Навіть напевне так. Не вдаватимусь у подробиці, сам їх ще не знаю. Та в житті вбитої юної особи були кокаїн та підозрілі ігрища зі шмаганнями.

– Кокаїн? – Шацький витріщив очі. – Вона втирала порошок у ніздрі і так їздила за кермом свого авта? Пане Кошовий, ви собі не уявляєте, в якій небезпеці опинялися люди, котрі в той час йшли вулицями чи їхали кіньми! І панну Агнелю під кокаїном... шмагали?

Клим зітхнув.

– От не хотів же вам нічого казати, дурень. Тільки збив з пантелику. У мене питань так само багато. Більше, ніж у вас, повірте. Та поки

єдиний висновок: ви праві. Точніше не скажеш – єдина донька нафтовика-мільйонера за життя справді дозволяла собі небезпечні ігри. Найпростіший висновок – бісилася з жиру. Але щось мені підказує: простим шляхом іти тут не слід. Так чи інакше, для мене Сілезький у цій ситуації – все одно не вбивця. Якщо я виконаю його прохання та знайду іншого, певнішого кандидата, Віхурі доведеться випустити пана Густава на волю. Ще й вибачитися, чого доброго. Як думаєте, він хоче так робити?

Шацький заперечливо мотнув головою.

– Отож. Бачте, як би я далі не повівся, матиму проблеми. Відмовитися не вільно, бо наживу ворогів серед львівських злодіїв, що небезпечно. Починати щось робити, аби виконати прохання, так само небезпечно. На заваді стане закон в особі комісара Віхури, помножений на особистий вплив Магди Богданович. Вона мене зі світу зживе, Шацький.

– Не гнівайтесь, пане Кошовий, але пані Магда для вас – найнебезпечніший противник.

– Чого ж гніватись, я ж сам це визнаю. І не знаю поки, як вийти з ситуації. Бо що б я тут не зробив, нічого не можна.

Шацький наморщив лоба і з таким виглядом узявся доїдати свою страву. Кошовий мовчки стежив, як дантист розправляєтьсЯ з м'ясом, вичищає хлібом підливу, допиває своє пиво, і час від часу кидав оком на тутешню публіку. Сьогодні було людно, але, на щастя, не гамірно. Всі присутні занурилися у власні розмови, і ніхто ні на кого не звертав уваги. Натомість Йозеф, доївши й допивши, теж глянув на всі боки, зараз уже не вишукуючи, хто б раптом за ним стежив, а оцінюючи зібрання. Зачепившись за когось оком, поцмокав губами, кивнув Климові на трійцю за дальнім кутнім столиком.

– Бачили їх раніше, пане Кошовий?

– Може, й бачив. Не звертав уваги.

– Даремно. То професор Манькевич, доктор Пінковський та інженер Турчанюк.

– Чим вони такі знамениті?

– Манькевич математично обраховує ймовірність великої війни в найближчі п'ять років. Пінковський так само доводить, виписуючи формули, що велика війна неможлива. Турчанюк, залежно від

обставин, може стати на той чи інший бік. Їхніми формулами отой тутешній зошит списаний уже на третину.

– Хіба математика може довести, буде війна чи не буде? – знизав плечима Клим.

– Вони переконані – математика може все, якщо її правильно застосувати. – Шацький говорив цілком серйозно. – Та Бог із ними. Попервах трійця цікавила всіх, передусім газетярів. Потім – лише колег, фахівців. Тепер на них лише я звернув увагу, і лиш тому, що ви про них нічого не знаєте. Нас же переймають інші питання, хіба ні?

– Війна не менш важлива. Про неї чим далі, тим більше говорять.

– Вона нікому не потрібна, – повчально мовив Шацький. – Гляньте хоча б на Кракідали! Там почалися будівельні роботи, ламають старі будинки, зводять нові ошатні кам'яниці, і то – початок. Грошовиті люди мають великі плани, куди вкласти кошти. Жодна війна ще коштів не зберегла. Ми ж не про це говоримо тут, пане Кошовий?

– До слова, – зауважив Клим. – Це на слуху, погодьтеся.

– Цілком, – кивнув Шацький. – Але до наших справ давайте, ближче.

Климові брови знову скочили вгору.

– Хіба мої справи тепер – наші?

– Я ж посвячений в міру скромних сил, – сказав Йозеф. – Тож прошу зважати на мене й надалі. Тим більше, що маю для вас пораду.

– Яку саме?

– Дуже просту. Ви б самі здогадалися рано чи пізно. Та ліпше найби то ся стало раніше. – Шацький прокашлявся. – Мені здається, що краще, ніж гарні приятельки, про панну Агнешку ніхто не розкаже. Повірте мені, вони радо пліткуватимуть із сторонньою особою. Шукати їх навмисне не треба. Всі вони бувають у салонах або – на театральних прем'єрах. Лишається познайомитися з потрібною. Збоку таке знайомство навряд чи викличе підозру. Я вірно кажу, пане Кошовий?

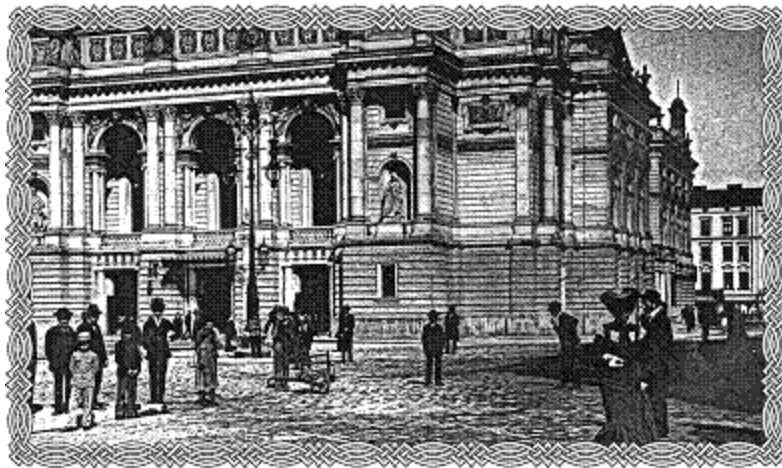
Віко смикнулося.

– Раціональне зерно в цьому є, – погодився Клим. – У всякому разі, щось мені підказує: причини того, що сталося, слід справді пошукати в неопублічному житті нашої жертви. А подруги напевне знають деякі таємниці. Хоч це мені не дуже до душі, але доведеться на якийсь час

перетворитися на світського лева. І я навіть знаю, яка найближча театральна прем'єра.

Розділ восьмий

Сукня від небіжчиці

Захлинутися від щастя.

Тепер Клим знав, як пояснити прочитаний десь вислів. Пропустив його повз очі, знизавши плечима, бо автор вкрутив фразу в пригодницький роман і, мабуть, хотів виглядати вправнішим у власних очах. Книжка була так собі. Хоча б – через постійні спроби того, хто її написав, без нагальних потреб кучерявити мову. Демонструючи читачам свій вищий, ніж у інших, рівень освіти, словникового запасу та помітно заграючи до жінок: стиль писання нагадував рожеві дамські романи. Чомусь оте «леді, побачивши його без чорної маски, захлинулася від щастя, бо впізнала того, кого давно й палко жадала всім серцем» роздратувало Кошового найбільше.

Тьху, липке рожеве солодке паскудство...

Але зараз, дивлячись на Басю, подумки попросив пробачення в незнайомого йому літератора, котрого обляяв так брутально. Мабуть, ця людина має величезний життєвий досвід, аби так точно, буквально дослівно описати стан молодої жінки, котра дізналася: її приятель – бо «коханець» усе ж не надто пристойне слово, – здався на милість переможця після тривалої облоги. Й погодився вдягнути на театральну прем'єру, в якій задіяна його колежанка, фрак.

Хай цього разу, вбираючись так уперше в житті, Клим вирішив орендувати його. Нічого, сподобається – і наступного разу вже зніматиме мірку в найкращому модному салоні Львова, в одного з найвідоміших кравців. Бася сама готова була шукати майстра й мужньо ходити на всі примірки. В усякому разі, сьогодні вона сміливо може з'явитися на світському прийнятті під руку з елегантним чоловіком, котрий не виглядає, як конторський службовець середньої руки. Хай у добротному, але все одно – дуже діловому, казенному, не вихідному костюмі.

Ось чому Басі Райській перехопило подих, і вона почала ловити ротом повітря, мов риба, котру викинуло на берег. Кошовий аж злякався: ще задихнеться, та Бася дуже швидко опанувала себе, тепер, навпаки, задихавши голосно й часто. Потім, забувши про умовності, стрибнула Климові на шию з радісним вереском, зацілувала, й зараз йому самому забракло повітря.

Згодом Бася щедро віддячила за те, що він нарешті погодився виглядати *належно*. Поки після всього збиралася на традиційну вже для них вечірню прогулянку, Кошовий став біля вікна й закурив пахку тонку сигару. За кілька затяжок признався собі: брешуть чи помиляються ті, хто думає – до жіночих ніжок треба кидати міста й країни, звертати заради них гори чи переходити океани набрід, обсипати грошовим чи діамантовим дощами. Насправді для відчуття повного щастя їм треба зовсім небагато: аби з чоловіком, до якого небайдужа, можна було красиво вийти в люди.

За мужчину, з яким ти поруч, не має бути соромно.

...Прем'єра в «Колізеї» сталася через два дні, й потім дирекція відсвяткувала цю нагоду прийняттям. Бася ще не дослужилася до головної ролі, та значилася Барбарою Равлик у програмці, яку охоче підписувала всім бажаючим. Кошовий, стоячи поруч і вкотре роблячи висновок, що той, хто придумав фраки, вигадав їх не для нього, помітив: його подруга була трохи не в міру активною, прагнучи потрапити на очі якомога більшій кількості відомих у Львові людей. Клим не надто помилявся, припускаючи: Бася часом нав'язує себе, буквально змушуючи гостей дати програмку на підпис також їй. Хоча тут, на банкеті, продовжувала виконувати роль, точніше – не виходила з неї. Лиш цього разу грала зірку сцени, котру повинні краще розгледіти ті, хто не зміг цього зробити в залі.

Мусив визнати: Басі вдавалося. Вона справді була талановитою та яскравою акторкою, яка використовувала будь-яку нагоду, аби показати себе в усій красі та майстерності.

Вранці до театру на генеральну репетицію вона вибралася у звичайному, нічим не прикметному одязі. На сцену вийшла в костюмі, котрий відповідав її невеличкій ролі: капризної молодшої сестри головної героїні, яку в фіналі щасливі закохані, так уже й бути, роблять своєю весільною дружкою. Та на прийняття вийшла, вбрана у стилізовані турецькі шальвари й простору туніку, виключно граючи сумішшю помаранчевого та смарагдового кольорів. Голову прикрашав чи то тюрбан, чи то стилізований під нього капелюшок, хоча руде волосся не закривав повністю, й воно ніби доповнювало собою загальну картину. Цією прем'єрою – прем'єрою одягу – був би неабияк задоволений сам Поль Пуаре ^[31], аби бачив, як львівські кравчині втілюють його ідеї та фантазії.

За інших обставин не лише вбрання, а й загалом поведінка Басі могли б викликати мовчазний осуд не лише в старшої, а й навіть у певної частини молодшої публіки. Та її, як зрозумів Клим, рятувало те, що вона – акторка. Значить, за визначенням, натура натхненна, котрій варто дозволити в окремих випадках поводитися й одягатися так, як вважатиме за потрібне.

Тим часом Бася не лише влаштувала свій невеличкий бенефіс. Її дуже тішило, коли присутні звертали увагу на доволі помітну своєю строкатістю парочку: світський молодий пан у строгому фракку та з елегантними вусиками під руку з легковажно, хай і за велінням паризької моди, вбраною панною. Вітаючись з гостями, частину яких напевне знала лише в обличчя, вона негайно рекомендувала свого супутника – відомого адвоката пана Кошового. Хоч Клим адвокатом у Львові ще не став, вирішив не заперечувати. Тим більше, що Бася всякий раз досягала потрібного ефекту, чуючи навзаєм: «А-а-а, той самий пан Кошовий?», після чого починався довільний перелік подвигів чи просто діянь, завдяки яким тутешні газети зробили його відомим у певних колах. Басю під час такого перло від гордощів, й вона знову ризикувала захлинутися від щастя.

Вона – в центрі уваги. Її бачать із відомою людиною. Й не забувають при тому: вона – актриса.

Для Клима ж настав момент, коли подібна увага до власної персони почала обтяжувати. Передусім – через Магду Богданович. Вона, звісно, теж була серед запрошених. Тому Кошовий лишався непоміченим недовго, зважаючи ще й на активну діяльність своєї супутниці. Магда зустрілася з ним поглядом, і навіть із такої відстані – через зал, розділені зайнятими собою та загальною атмосферою людьми, Клим не прочитав у ньому нічого доброго для себе. Здається, Магда вважала його тут зайвим, і десь у глибині душі Кошовий був готовий із нею погодитися. Те все ж не пані Богданович тут правила бал, і він, виклично піднісши голову й виставивши вперед підборіддя, демонстративно відвернувся...

Щоб побачити в протилежному боці молоду особу, котра, явно не будучи серед усього чужою, тим не менше трималася дещо відчужено. В очі кидалася передусім сукня: завдяки модному нині крою незнайомка була в ній подібною на квітку. Принаймні, таке складалося перше враження. Жодних прямих ліній, кутів та закінчень, все округле, ніби ось-ось розкриється бутон. Як писали в жіночих журналах, котрі щедро цитувала Бася, сама природа, жодної геометрії. Але все перекреслювала категорична відсутність рюшів і виклична однотонність вбрання. Так молода пані нагадувала швидше не квітку, а комаху, котра шукає, куди б приземлитися. Причому – не таку вже безпечну комаху, сукня кольору пролитого вина, особливо – через звужену талію, робила незнайомку схожою на шершениху.

– Матка Бозка Ченстоховска!

Клим здивовано глянув на Басю. Та вже перехрестилася раз і тепер швидко клала новий хрест, дивлячись при цьому на молоду жінку. Потім повелася ще дивніше: роздратовано сплюнула, що зовсім не віталася в даному добірному товаристві, й полегшено зітхнула:

– Але я дурна, прости мене, Господи.

– Щось сталося? Щось не так?

Клим боковим зором далі стежив за незнайомкою, котра тим часом мило, рівно й зазвичай коротко спілкувалася з присутніми. Всі, до кого говорила, схоже, знали її. Проте не аж так близько, аби витратити час на тривалі й докладні розмови.

– Злякалася, бо думала – Агнеля воскресла, а ніхто, крім мене, не бачить, – мовила Бася, тут же пожалівшись: – Вона в мені, бач, глибоко

засіла, Климє. Такий слід залишила в душі та серці, важко позбутися відбитку.

– Це тобі вперше покійна панна Агнешка привиділася?

– Один раз бачила її уві сні, – призналася Бася. – А зараз – ніби сама постала, в плоті. Все сукня.

– Сукня? – перепитав Кошовий, тепер уже відверто не зводячи з незнайомки очей.

– Від панни Агнелі, – кивнула Бася. – З її салону. Не те щоб останній модний зразок, та й не дуже стара річ. Минулий, а точніше – позаминулий сезон. Не ця весна, торішня осінь. Я бачила таку на самій Агнелі, приходила в ній до нас у театр. Теж, пригадую, була прем'єра.

– Може, це одна з її шанувальниць?

Бася гмикнула.

– Для того, аби шанувати панну Агнелю чи, тим більше, вшанувати пам'ять по ній, не конче так убиратися. Я хотіла сказати, що бачила цю саму або подібну сукню на ній самій. Та де, Климє, просто схожа. Ніхто не буде в здоровому глузді вдягати чужу сукню. Тим більше – Дана! Не вкрала ж вона її, чесне слово! Могла замовити собі таку чи схожу, коштів вистачає.

– Дана? Ти знаєш її?

– Особисто – ні. Але її багато хто знає. Помічниця панни Агнелі, ти ж бачив її на похороні!

– А, так, так... – промимрив Клим.

Хоча зовсім не міг пригадати зараз, чи дійсно помітив її там. І взагалі, не запам'ятав майже нікого з численної скорботної публіки, хіба когось знав раніше.

– Дана Лилик. Довірена особа, була наближена до панни Агнешки. Одна з небагатьох, кому та довірялася, – пояснила Бася.

– Чим вона займається зараз? Із чого живе?

– Климє, чим може займатися близька подруга панни Радомської? – вигукнула Бася, наче говорила до дитини. – Не жебрає, так напевне! Агнелю ніколи б не наблизила до себе кого заманеться. Є в Дани якесь приватне життя, про неї небагато говорили. Для чого багато говорити про помічницю та приятельок, коли сама Агнешка – головний предмет?

Отож. Тут важко не погодитися.

Тим часом Бася вже забула про Дану Лилик, бо її закликали пити шампанське. Потягнула за собою і Кошового. Він пообіцяв долучитися

за кілька хвилин, давши зрозуміти – треба до чоловічої кімнати. Підморгнувши, Бася змішалася з гостями.

А Клим, видобувши з кишені новенький прямокутник візитки, знайшов у кишені маленький загострений олівчик, котрий завжди тримав при собі для подібних випадків, жестом гукнув офіціанта. Той наблизився, тримаючи срібний підніс у руці.

Посунувши вбік келих, Кошовий швидко написав кілька слів на зворотному боці картки. Поклав її на підніс, кивком указав посильному на Дану. Той кивнув і відійшов. Щойно передав послання, ледь помітним рухом указав, звідки прийшло. Побачивши, що помічений, Клим стримано і, як міг, елегантно кивнув.

Дана затримала офіціанта біля себе. Аж тепер Кошовий звернув увагу на маленьку оксамитову сумочку в неї на руці. Коротка мить – і ось вона вже теж щось пише й кладе на підніс, беручи з нього останній келих на тонкій ніжці. Офіціант же повернувся тим самим маршрутом.

З порожнього підносу Клим узяв інший прямокутник. Цупкий гладенький білий папір, дуже дорогий. Ім'я та прізвище тиснені позолотою. Більше нічого про власницю.

Перевернув.

Теж кілька слів. Дана Лилик дала згоду зустрітися завтра там і тоді, куди він запросив.

Прочитавши, Клим підняв очі.

Нова знайома вже не дивилася в його бік, знову до когось знічев'я говорячи.

Вона спізнилася на двадцять хвилин.

Кошовий чекав у призначеному місці, біля мурованого фонтана з фігурками фавнів у пасажі Міколяша [\[32\]](#). Сам прийшов вчасно, але від самого початку припускав – дівчина не буде такою ж пунктуальною. Кола, в яких оберталися панна Агнеля та її подібні, жили за неписаними правилами, котрі, серед іншого, вимагали, аби дама неодмінно змушувала на себе чекати. Особливо якщо планувалася зустріч із незнайомим раніше чоловіком. Бася, натура артистична, напевне бажала наслідувати ці звичаї. Тому в перші місяці знайомства й початку їхнього роману Клим усякий раз мужньо терпів таку поведінку. Навіть зрадив, коли коханка оселилася в нього: відтепер, плануючи спільні виходи, не мусив дурно витрачати на чекання

десятки хвилин. Або заїжджав за Басею на Личаківську, або – виходив разом із нею. Звичайно, дама збиралася довше, та в очікуванні Кошовий не нудився: читав, зручно вмовившись у фотелі із сигарою, чи робив дрібну роботу, беручи її з контори до себе.

Помічниця знаменитої мільйонерої доньки взагалі могла прийти на годину пізніше. Проте Дана затрималася рівно настільки, аби не втомити чоловіка й водночас показати, що своєю згодою робить йому послугу. І коли вже вона прийшла, пан Кошовий має її чимось зацікавити. А Клим, скориставшись паузою, походжав біля фонтана, слухав заспокійливе дзюрчання води й вкотре продумував роль. Він зараз збирався грати обрану роль. Й хоч дотепер не бачив у собі акторських талантів, вирішив – півроку спілкування з Басею саме по собі стало для нього уроком акторської майстерності.

Цього разу Дана Лилик була в простішій, хоч так само стильній сукні в талію, поверх якої накинула болеро. Стримані кольори не кидалися в очі, тут молода жінка губилася серед інших відвідувачів пасажу, а Кошовому цього й було треба. Сам теж вбрався в діловий сухий конторський костюм і, ступивши назустріч Дані, торкнувся рукою краю капелюха, після того вона дозволила легенько прикласти губи до своєї затягнутої в тонку рукавичку руки. Голову самої Дани прикрашав капелюшок із широкими крисами, оздоблений пером, – теж нічого кричущого, лише данина моді.

Розгледівши нову знайому зблизька, Клим зробив деякі неочевидні досі висновки. Найперше: своєю помічницею Агнешка Радомська обрала не витончену, рафіновану, якщо можна так сказати, породисту аристократку. Перед ним стояла звичайна зовні, навіть простувата дівчина. Швидше за все, селянська донька перебралася до Львова кілька років тому. Якимось чином опинилася спершу поруч із вищим товариством, а потім стала його частиною і, що називається, *обтесалася*.

У поставі Дани прочитувалася шляхетна пані, аристократка з роду-племені. Разом із тим молода особа докладала помітних зусиль, аби за манерами співбесідники не помічали широкої кістки, грубуватих рис обличчя, завеликих рук, здатних дещо поруйнувати образ витонченої панночки. Дана доглядала за собою, регулярно відвідувала перукаря й ретельно добирала парфуми – її супроводжував не вульгарний запах надмірності, а тонкий аромат стриманості. Попри це – кирпа й кумедна

розсип ластовиння на лиці, яку дівчина марно намагалася сховати за шаром пудри.

Коли заговорили, Кошовий вловив: уникає просторіччя, ніби намагається здерти з себе корінну сільську породу, і не перейшла на українську, хоч Клим перейшов на рідну для обох мову відразу. Йому здалося – Дану це трошки зачепило. Бо виходить так, що незнайомий раніше чоловік прочитав та розгадав те, від чого вона старанно й вперто відхрещувалася й відмежовувалася.

– Рада знайомству, пане Кошовий.

Голос був низький, трошки хрипуватий, і Клим уловив ледь відчутний носові курця запах дорогих дамських цигарок. Готовий був битися об заклад: навмисне почала курити, аби звучати ось так.

– Дякую, що знайшли для мене час, пані Дано, – відповів галантно. – Запрошую вас на каву, тут, у пасажі, багато зручних затишних місцинок. Може, пані має якісь улюблені?

– Коли вам вигідно будь-де, заїдемо до найближчої.

Вони справді пройшли в найближче місце. Кельнер провів пару за вільний столик, порекомендував до кави фірмові десерти, і Дана спитала в нього:

– Котра тепер година?

– Двадцять пополудні, прошу пані, – відповів той, глянувши на простеньку цибулину годинника, що покоївся в жилетній кишені на ланцюжку.

– Коли так, то можна десерт. У вас завжди добрі.

Клим не пропустив повз увагу, що нова знайома не замовила – дозволила кельнеру вмовити себе на солодке. Коли той пішов, Дана з легкою посмішкою пояснила:

– Маю схильність до повноти, пане Кошовий. Але й маю слабкість до конфітурів. Через те дозволяю собі частуватися ними до другої години дня. Такі рекомендації дають французькі журнали.

– Читаєте французькою?

– Тут передруковують. Хоч я намагалася вивчити французьку та німецьку, аби не було соромно поруч із наставницею.

– Ви про панну... покійну панну Агнелю?

– Так. Я для неї була помічницею. Вона ж для мене – справді наставницею в житті. Прикладом для наслідування.

– Ви наслідували її в усьому?

– Це неможливо. Ми ж різні. Наприклад, панна Агнеля була худою. І мала досить цікаву властивість – ніколи не від чого не грубшала. Могла їсти ті ж тістечка о будь-якій порі, не відчуваючи від того жодного дискомфорту. Але вона ніколи, чи майже ніколи не носила сукні, здатні підкреслити фігуру. Вважала свою статуру не надто вдалою, тож завжди обирала одяг більший, ніж треба.

– Набагато?

– Номер чи два. Часом я тішила себе думкою, що вона в глибині душі заздрить мені. Я ж бо така пампушка.

– Ви суворі до себе, пані Дано. Повірте, ви чудово виглядаєте. Жодних пампух чи вареників я перед собою не бачу.

Намагаючись у такий спосіб пожартувати, Кошовий разом із тим зовсім не кривив душею. Дівчина не була повнявою, лише широкою, точніше – міцною в кості. Не виглядала тростиною, котру дуже просто зламати. Їй напевне статура таки впливала на характер. У великому місті дівчині з глибокої провінції треба бути сильною. Час того вимагає.

– Гаразд, обличмо це. Зайвий раз нагадую, яка це особиста трагедія для мене – нагла смерть панни Агнелі. Тож маєте зважати на мої почуття, пане Кошовий.

– Перепрошую, пані Дано, але чому ви вирішили, що я на них не зважатиму?

– Бо навряд чи я зацікавила вас учора сама по собі. Вас цікавить моя покійна партнерка.

Сказано було м'яко, без докору чи звинувачення. Та все одно прозвучало, ніби грубо відрізано. Поки Клим шукав відповідь, принесли каву з десертом. Дана додала в каву молока, і, поки розмішувала цукор срібною ложечкою, Кошовий знайшовся.

– Почасти ви маєте рацію, пані Дано. Але – лише почасти.

– Що це значить?

– Мене так само цікавите ви. Як особа, наближена до загиблості.

– Вбитої, – сухо сказала Дана.

– Прошу?

– Називайте речі своїми іменами. Панна Агнеля завжди робила тільки так. Не любила подвійних смислів, недомовок тощо. Звісно, могла сказати про справжній стан речей вголос та в лице, бо високий статус дозволяв не мати потім проблем через надмірну різкість. Та

правда чесніша за цноту, пане Кошовий. І правда в тому, що панну Агнелю вбили. Задушили у власному автомобілі, біля власного будинку. Хтось бажав їй зла і тієї ночі втілив темні бажання.

Віко сіпнулося.

– Зрозуміло. Дякую за пояснення, все стало на свої місця. Так само не буду надміру делікатним.

– Якщо говоритимете по-діловому, відразу про справи, вважатиму це виявом поваги до себе як особистості, – зазначила Дана. – Ви ж запросили мене з доброго дива на каву з тістечками. Тим більше, не сукні обговорювати. Чомусь я переконана: ви не великий знавець європейської жіночої моди, пане Кошовий.

Клим посміхнувся:

– Отут можемо посперечатися, пані Дано. Та не варто. Мені потрібна допомога, вірніше – порада. Й надати її може лише особа, котра була близька з Агнешкою Радомською. Здається, ви з таких.

– Вам не здається, – мовила вона, зробивши ковток кави. – Так і є. Панна Агнелю погано сходилася з людьми. Тобто, – тут же виправилася, клацнула пальцями, ніби підштовхуючи в такий спосіб думки у вірному напрямку, – вона постійно була серед людей, у вирі життя, не ховалася у мушлях. Проте розуміла й не раз казала мені: не будь тато мільйонером, коло тих, хто називає себе друзями, звучилося б до тебе однієї, Дано.

Цитуючи, Дана непомітно зробила щось із своїм голосом. Змінила, не докладаючи для того спеціальних зусиль. У неї все вийшло природно, немов відтворювала інтонації та манеру Агнелі вже багато разів. Зникла навіть природна Данина хрипкуватість. Ніколи не чувши раніше, як говорила вбита за життя, Кошовий готовий був погодитися: це звучало саме так. Ну добре, дуже близько до оригіналу.

– Невже її не могли полюбити такою, яка була?

– Без татових статків, модного салону, журналу, кам'яниці на Пекарській та власного автомобіля? Дуже смішно, пане Кошовий. Хтозна, за інших обставин – так. Але ж ми не припускаємо інших обставин.

– Гаразд, запитаю інакше: якщо в панни Агнелі було мало щирих, справжніх друзів, вона напевне мала багато ворогів?

Дана похитала головою.

– Не мати великого кола колег та колежанок зовсім не означає, що мусить бути велике коло ворогів. Я б швидше говорила про заздрісників, – вона взяла двома пальцями срібну ложечку, замислено покрутила її, з демонстративною акуратністю поклала на тарілку поруч із недоїденим солодким. – Ви вважаєте, її вбили через заздрість?

– Чому ви взагалі вирішили, що мене переймають мотиви вбивства вашої партнерки?

Вона знову похитала головою.

– Ай-ай-ай. Ви кепський актор, пане Кошовий. Ходите весь час колами, хоч я чудово розумію – вас цікавлять саме обставини Агнеліної смерті. Обіцяли ж говорити прямо, то кажіть, я вас слухаю.

Туше. [33]

Клим витримав це, бо чекав на щось подібне. Не те щоби навмисне підводив розмову до такої межі. Та саме після таких слів зрозумів: якщо його погані акторські здібності очевидні, час перевірити, чи є вони в нього хоча б якісь. Врешті-решт, його коханка – актриса, мусив же він від неї щось та й перейняти, бодай ази. Не збирався морочити голову Дані, але припустив: якщо зараз трошки зіграє, дівчина повірить швидше. Адже щойно, як сама думає, загнала чоловіка на слизьке. Тож доведеться припинити прикидатися й грати вар'ята.

– Від вас нічого не приховаєш, пані Дано, – визнав покійрно. – Ви дуже уважна, навіть прозорлива. Так, перепрошую, що весь цей час ходжу поруч, не починаю відвертої розмови, заради якої вас запросив. Але повинен дещо пояснити.

Дана уважно слухала, не маючи наміру переривати. Ваш вихід, акторе Кошовий.

– Мій інтерес до цієї історії неофіційний, – почав він обережно. – Бо я справді приватна особа. Є лише тим, хто указаний на візитівці: нотарем із маленької контори «Штефко і партнери». Проте зацікавленість і не зовсім уже особиста. З панною Агнелею знайомий не був, життя нас не зводило, ми, як ви вірно зазначили, люди з різних кіл. Стороння особа, як не крути. Це й потрібно поліції.

– Поліції? – перепитала Дана, схиливши голову набік. – Чому поліції? Газети писали – вбивцю заарештовано.

– За ґратами сидить особа, яку підозрюють у скоєнні злочину. Таємний коханець убитої.

– Не такий уже й таємний, пане Кошовий. Я про нього знала.

– Думаю, не лише про нього. Бачте, самі визнаєте: знали всі чи майже всі секрети панни. Запідозрити пана Сілезького поліції дозволяє передусім його репутація. І такий кандидат влаштовує всіх, передусім – пана Радомського, котрий прагне негайного торжества правосуддя. Ось чому комісар кримінальної поліції, мій давній товариш, попросив мене потай дізнатися, чи мала панна Агнеля інших ворогів. Чию провину довести значно простіше, ніж причетність Сілезького.

Очі Дани зробилися круглими.

Подалася трохи вперед. Стишила голос.

– Ви... пане Кошовий... ви маєте таємне завдання від комісара поліції? – далі вона перейшла на шепіт. – Ви – таємний поліцейський агент?

– Не постійно, – визнав Клим. – Так склалося. Хотів би триматися від усього цього подалі. Але дечим зобов'язаний панові комісару. Вважайте, виконую його приватне прохання.

– Чому поліція не може робити так сама, власними силами?

– Я вже пояснив, пані Дано. Леон Радомський – людина досить потужна. Є підходящий кандидат на вбивцю. Це – доньчин коханець і разом з тим особа, знайомством з якою в пристойних товариствах не хваляться. Але Сілезький ще не на лаві підсудних. Хоча в уявленні пана Леона той мав би вже бути покараний. Ось чому він злиться: це суперечить його поглядам на життя. Поліція ж не має доказів, адже Сілезького затримали, бо зв'язок його з жертвою дійсно був таємним та небажаним. Сказати більше – непристойним. Згодні, що так виглядає?

– Цілком, – кивнула Дана.

– Комісар опинився в делікатному становищі. Випускати на волю Сілезького не ладен. Доказів для передачі справи до суду не має. Шукати інших кандидатів – визнати, що цей сидить помилково.

– Помилки трапляються.

– Так, постійно. Їх роблять усі. Але вони неприпустимі, коли над тобою висить брила в особі нафтового магната Леона Радомського. Ось чому, пані Дано, я перед вами. – Клим картинно розвів руками.

– Поліція винайняла приватну особу для з'ясування додаткових обставин цієї прикрої справи? – перепитала Дана.

– Залучила. Особисте прохання пана комісара. Без жодних фінансових чи інших зобов'язань із поліцейської сторони.

Дана Лирик знову клацнула пальцями. Вочевидь, їй під такий супровід краще думалося.

– Цікавий хід, – мовила нарешті. – Проте на правду доволі схоже.

Повірила.

– Не бачу нікого, крім вас, пані Дано, хто б міг мені допомогти виконати цю насправду невдячну з усіх точок зору місію.

– Тобто я стану поліцейським агентом? – Голос дівчини здригнувся від раптового збудження.

– Якщо вам так зручніше – хай буде. Хоч мені більше подобається вважати вас своєю добровільною помічницею.

– Не важливо, як це назвати. Якщо допоможе покарати вбивцю панни Агнешки – буду тільки рада. Отже, – Дана знову перейшла на діловитий тон, – чим я можу посприяти?

Питання Клим приготував давно.

– Ваша партнерка... можу я називати так панну Агнешку?

– Звісно.

– Так ось, ваша партнерка напевне вела таємне життя. Не те, про яке знало її широке оточення. Зв'язок із Сілезьким підтверджує мої припущення. І щось підказує – то не поодинокий факт. Я правий?

Дана відповіла не одразу. Побовтала замислено ложечкою вистиглу каву, колупнула недоїдений десерт, нарешті сказала, дивлячись Кошовому просто в очі:

– Ви праві. Я була посвячена в її інакше життя. Воно жодним чином не було злочинним, кримінальним тощо. Втім, подробиці дізнавайтеся самі. Підкажу лиш, де шукати відповіді.

Клим напружився.

– Я весь увага, пані Дано.

– Є вілла на Зеленій ^[34]. Коли зовсім точно, в глибині, до неї можна потрапити і з боку вулиці Замойського. Будинок невеличкий, дуже затишний, ховається там у невеликому садочку. Я орендувала її минулої осені, в листопаді, за дорученням панни Агнелі. Власник не знає, хто справжній орендар. І не має знати. Термін спливає за півтора місяця й, звісно, що продовжуватися не буде. Ви впізнаєте, там жінки на фронтонах.

– Впізнаю. Що я можу там знайти?

Дана знизала плечима:

– Напевне, відповіді. Не всі, хоча б частину. Аби не ламали двері, ось, – дівчина попорпалася в сумочці, видобула ключик, поклала перед Климом на стіл. – Маю запасний, хоч майже ніколи не користувалася. Панна Агнелія веліла зробити копію, тримати в себе. Від тих дверей є кілька ключів. У кого – не знаю. Все це, як ви розумієте, й називається іншим життям моєї партнерки. Далі робіть, як знаєте, пане Кошовий, – вона підвелася. – Найкраще завітати туди вдень. Зручний час – десь друга пополудні. Але дуже прошу, поверніть мені цей ключ, коли він уже не буде вам потрібен. І загалом інформуйте, як просувається справа.

– Неодмінно, пані Дано! – Клим теж підхопився. – Та ви ж не можете ось так піти! Ваша допомога потрібна й надалі, ви ж самі погодилися.

– Не відмовляюся. Чим зможу.

– Де мені вас шукати? Скажіть хоч адресу, де мешкаєте, посилятиму телеграми чи посильних із записками.

Дана заперечливо гойднула головою.

– Повідомлення для мене можете сміливо лишати в «Модній Агнелії». Я навітуюсь туди щодня, у різний час. Чужих конвертів там не прийнято відкривати.

Кошовий стояв і проводжав її поглядом, доки дівчина не змішалася з відвідувачами пасажу й не розчинилася в них.

Потім сів. Замовив ще кави. Узяв зі столу ключ.

Підкинув на долоні.

Цікаво, які двері ним можна відчинити й що там, за тими дверима.

Розділ дев'ятий

Венеційські маски

На Зелену закортіло бігти відразу, та Клим себе стримав.

Звісно, хотілося просунутися бодай на крок уперед, бо його слідство не зрушило з місця, хоч пов'язаних із ним подій вже сталося чимало. Та Кошовий взяв до уваги поради Дани Лилик й зібрався навідатися туди ближче до другої пополудні.

Він припустив – довірена особа вбитої сказала йому далеко не все. Підказала шлях і дала ключ, напевне знаючи, що Клим може знайти на тій загадковій віллі. Але її намір він розкусив, бо це було досить просто: ніби зберегла чужу таємницю і в той самий час мовчки погодилася, щоб її розгадали без її участі. Отже, знайшла спосіб умити руки, й Кошовий цілком розумів, чому Дана так повелася.

Дівчину справді гризли зсередини небезпечні знання, та вона була надто відданою Агнелі, аби ось так, першому, кого зустріла, вивалити її секрети.

Проте саме вони, на переконання Дани, здатні допомогти Климові у встановленні істини. Довірити все поліції дівчина не наважувалася з причин, які він для себе пояснив. Йому ж вона вочевидь довірилася більше. Коли так, то й Кошовий вирішив їй повірити.

Тому він вирішив зважати на її рекомендації. Сказала Дана – краще в обідню пору, значить, так і робитиме. Їхня зустріч розтягнулася саме до цього часу, поки збереться – третя, як узагалі не по третій. Отже – завтра, вирішено. До того ж Клим останніми днями частіше зачиняв контору, прохаючи в записках заходити іншим разом і додаючи неодмінних вибачень. Справи не такі, щоб зовсім уже погані, та все ж є ризик втратити якусь частину клієнтури.

Але розвідку Кошовий намірився провести ще нині. За три роки у Львові обставини ще не заводили його в передмістя, зокрема – на південно-східні околиці, де знаходилася вулиця Зелена. Плутати не хотілося, й по дорозі до себе на Шевську він завернув на пошту, аби відбити телеграму Йозефу Шацькому. Система, перевірена часом їхнього знайомства й дружби. Й під кінець дня, як Клим і просив, дантист уже заходив до контори зі словами:

– Честь, пане Кошовий! – піднімаючи при цьому свого незмінного старого крислатого капелюха.

Клим зібрався пояснити, якої допомоги хоче. Та Шацький раптом почав першим, щільніше причинивши за собою двері, хоч вони й без того були доволі міцними.

– То якби ви не покликали мене нині, я б сам вибрався до вас на розмову, – сказав він тоном змовника. – Інакше моя фейгале шпетила б мене ще довго, до другого прищестя.

– Що у вас сталося? Завинили чимось перед пані Естер? Ох, Шацький! – Клим погрозив пальцем. – Глядіть мені, шибенику!

– Ви зле зрозуміли, пане Кошовий. Як я оце сьогодні дістав від вас телеграму і, звісно, повідомив жінку, що знадобився вам у якихось справах, моя кохана фейгале відразу сказала: Шацький, ти маєш бути біля пана Кошового постійно. Навіть не чекати від нього звісток.

– Тобто? – не зрозумів Клим.

– Вона, я вам уже говорив, щиро вважає – ви вляпалися в прикру історію через мене. Я їй на те – Естер, евентуально через мене! Вона категорично: ти причетний до проблем пана Кошового, ти мушиш сприяти їхньому скорому вирішенню. Уявляєте собі, моя фейгале дозволила, аби я заради таких справ почав відмовляти пацієнтам!

– Бачите, ми з вами несемо однакові збитки, – Клим розвів руками. – Я так само через ці справи змушений час від часу зачиняти контору. Боюся, пан Штефко дізнається, і буде й мені на горіхи.

– Та де! – відмахнувся Шацький. – Пане Кошовий, ви помовчіть трошки й дослухайте мене до кінця. Річ у тім, що Естер уперше за той час, що я маю щастя з нею жити, дозволяє мені брати участь у небезпечних авантюрах! Навіть наполягає на тому! Каже: ти, Шацький, втравив достойного пана Кошового в халепу, тому маєш бути поруч, коли йому кудись треба в зв'язку із нею!

Клим ступив до Йозефа, простягнув руку:

– Тримайте.

Нічого не розуміючи, Шацький дав навзаєм свою правицю, і Кошовий міцно стиснув її.

– Вітаю вас! Пані Шацька тим самим виявила до вас високий рівень довіри. Я зовсім не жартую, нема з чого кепкувати. Вона вірить у те, що ви, її чоловік та батько чотирьох ваших дітей, здатні не лише бути поруч у скрутну хвилину, а й прийти на допомогу, підставити плече, захистити, врятувати. Нарешті вас визнали вдома, Шацький!

– Але ви все одно кепкуєте, – буркнув той.

– Чому? Зараз ви отримали від пані Естер індульгенцію на всі ваші подальші походеньки! Тепер можете сміливо користатися цим, блукати містом скільки й де заманеться. А в разі неприємностей списуйте все на мене. Себто на необхідність допомагати мені.

– Я не зловживатиму, – сказав Йозеф, після чого сумно зітхнув. – Та й для чого? Мені б таку, як ви кажете, індульгенцію мати років зо двадцять тому. А нині... Ех!

Настала його черга розводити руками.

– Мушу заспокоїти, Шацький, і вас, і пані Естер. Небезпечних пригод цього разу не передбачається. Принаймні, поки. У ризиковані справи не буду вас втягувати, хоча за допомогу й підтримку широ вдячний. До речі, сьогодні я просто запросив вас прогулятися до передмістя, в бік Зеленої. Вважайте, ніколи там не був, можу заблукати.

– Особливо плутати нема де, – заспокоїв його дантист. – А я знаю тамтешню місцевість досить добре. Шукаєте там щось конкретне?

– Одну віллу, невеличку й прикметну. Незабаром треба туди навідатися.

– Що там?

– Побачимо.

– Навідатися треба нам?

– Мені.

– Але ж то у справі про вбивство панни Радомської?

– Саме так.

– Отже, навідаємося разом, – заявив Шацький категорично. – І беремо зараз візника, бо дні коротшають, вересень посередині. Не хочеться вештатися в сутінках, привертати надмірну увагу роззяв.

Вони сіли у дорожку, та Йозеф, за порадою Клима, назвав візникові корчму на одній з найближчих до Зеленої вулиць. Звідти домовилися рухатися пішки. Потім вони неквапом перейшлися вздовж трамвайної колії, аби нарешті вийти в указаному місці. Кошовий не мав жодного сумніву – згадана корчма та місцевість круж неї Шацькому знайомі досить добре. Вирішив не розпитувати, звідки, віддався, як завжди робив, на милість провідника, й вони пірнули у двори. Перетнувши їх, виринули неподалік храму, в якому Клим, придивившись, визначив німецьку кірху. Далі з обох боків вулиці потягнулися ошатні кам'яниці, здебільшого – нові чи недавно перебудовані згідно з вимогами сецесії. Поки йшли, докілья поволі огортали ранні, ще теплі вересневі сутінки. Шацький якщо й не знав, куди їм точно йти, то інтуїтивно визначав напрям і знову завернув у двори саме там, де треба.

Вони опинилися в глибині Зеленої, в невеличкому затишному садочку, котрий поволі-поволі починав жухнути. Серед дерев уздріли будівлю, наче навмисне зведenu так, аби не привертала спеціальної уваги. Наблизившись і побачивши названу Даною особливу прикмету, жіночі барельєфи на фронтонах, Кошовий зрозумів: їм сюди.

У вікнах не світилося. Клим із Йозефом обійшли віллу кругом, переконавшись – нема нікого, будівля наче вклалася спати. Свербіло зайти негайно, ключ у кишені раптом перетворився на справжню гирю, Кошовий навіть торкнувся його пучками пальців. Та плани лишив незмінними: завтра – значить, завтра.

Коли поверталися назад, Клим запросив Шацького на пиво, і той не відмовився. Все ж таки йому підказали зручний спосіб трошки порушувати встановлені пані Шацькою режим, розпорядок та правила поведінки чоловіка. Тож, припустив він, запах пива йому нічим не загрожує. Принаймні – тепер. Однією гальбою не обмежились і могли б балакати ще, та Кошовий мусив зважати на час – Бася сьогодні грала у виставі, й він у такі дні за негласною домовленістю заїжджав за нею в театр, бо Басі було приємно. А ще після вистави вона втомлювалася,

тому засинала швидко, звільняючи в такий спосіб від необхідності забавляти її розмовами й даючи змогу спокійно посидіти з сигарою, подумати, скласти плани на найближчі дні.

У свої таємні справи Клим від самого початку вирішив не посвячувати коханку, знаючи – їй буде цікаво, закидає питаннями, але й не зможе довго тримати язичка за зубами. Менше ж за все Кошовому хотілося, аби про його приватний клопіт знала вся трупа «Колізею».

Ранком Бася ще спала, і Клим скористався цим, щоб витягнути з нижньої шухляди великого масивного комода револьвер. Два роки тому зброю йому роздобув Єжи Тима на його прохання. Тоді обставини вимагали мати зброю при собі. Потому Кошовий заховав револьвер подалі, кілька разів на рік вибираючись за місто в ліс навмисне задля стрілецької практики. Клим не знав, чи доведеться йому ще колись вийти з дому озброєним. Але коли вже мав револьвер, вважав за потрібне навчитися стріляти й не забувати навичок.

Бася не знала про зброю в помешканні, а Кошовий не уявляв, як вона до цього поставиться. Через те чистив револьвер та змащував, коли її не було. Комод стояв біля стіни в спальні, й Бася могла заскочити Кошового за процесом озброєння. Нічого, обійшлося, вона лише повернулася уві сні на інший бік та далі засопіла.

Клим же не був до кінця впевнений, що зброя йому сьогодні знадобиться. Та, збираючись проникати без дозволу в чужу оселю, вирішив приховати револьвер про всяк випадок.

До обіду він не знаходив собі в конторі місця. Зосередитись на роботі – годі й думати, але попри це прийняв кількох клієнтів, розібрався з необхідними зараз паперами і навіть захопився, бо втратив відчуття часу. Зрозумів – скоро перша пополудні, коли в двері зазирнув, постукавши перед тим, Шацький. Він прийшов, як домовлялися, але дивився на Кліма з-під крисів капелюха винувато.

– Щось не так? – поцікавився Кошовий, складаючи тим часом папери в стос.

– Естер, – коротко мовив той.

– Що значить – Естер?

– Шацький дістав прочухана, – була відповідь. – І вам, пане Кошовий, позаочі так само перепало.

– Мені?

– Пиво, – признався Йозеф. – Моя фейгале сказала: мені вільно допомагати вам, але не пиячити з вами, прикриваючись справами. Ви теж маєте на це зважати. Якщо я нині повернуся додому після пива, Естер обіцяла влаштувати бідосу нам обом.

– Тоді не будемо ходити на пиво, – легко погодився Клим. – Взагалі не уявляю поки, де і з ким можемо опинитися під кінець дня. Тим не менше, пані Естер вас відпустила.

– Не забере ж вона назад своїх слів. То не її характер.

– Ходімо, коли так...

Поки діставалися знайомим уже маршрутом до вілли на Зеленій, Кошовому весь час здавалося, що за ними стежать. Розумів – дурня, ніхто цим не займається. І все ж складалося враження, немов усім довкола є діло, куди ці двоє простують серед білого дня.

У дворику, як і вчора ввечері, було тихо й затишно. Клим навіть здивувався сам собі: ось так, спокійно, ніби завжди це робив, перетнув дворик, ступив на невеличкий ганок, на ходу виймаючи ключ, устроїв його в замкову шпарину.

Повернув.

Раз.

Два.

Три.

Потягнув двері на себе.

Вони зайшли. Пропустивши Шацького вперед, Кошовий зайшов за ним, зачинився зсередини.

Аж тепер роздивився, куди вони потрапили.

Перше враження – повне розчарування. Жодних несподіванок, звичайне ошатне помешкання.

Передпокій веде до великої зали з комином, далі – коридор, ним завершується кухня. З протилежного боку – ще одна кімната, схожа на кабінет, бібліотеку, або все разом: засклені шафи вздовж стін, корінці книжок, чорнильний прибор на масивному чорному столі, поруч – прес-пап'є. Не знаючи поки, як сприймати й оцінити побачене, Клим став посеред кімнати на килимі, заклав руки за спину. Він щось відчував, йому тут чогось бракувало, але не знайшов ще потрібних слів для пояснення. За нього це зробив Шацький, промовивши:

– Тут не живуть.

Справді. Життя не відчувалося. Предметам не вистачало господарів, їхня присутність не проглядалася ніяк. Розуміючи, що панна Агнеля не могла орендувати такий будиночок, аби він стояв порожнім весь час, не використовуючи його ні для чого, Кошовий для очищення совісті оглянув кімнату з книжками, залу з комином, зазирнув на кухню, знайшов і обдивився ванну кімнату з ватерклозетом. Лиш тоді кивнув Шацькому на сходи, що вели нагору.

Там виявилися дві спальні.

Штовхнувши двері найближчої й переступивши поріг, Кошовий не стримав вигуку, в якому змішалися подив та перша перемога. Йозеф, слідуючи за ним тінню, крешнув від несподіванки. Бо просто перед собою вони побачили велике, аж *надто* велике ліжко.

Важке оксамитове покривало недбало валялося в кутку.

На білому простирадлі – два тонких шкіряних ремені, канчук із набірним руків'ям та сімома шкіряними хвостами, змією скручений хлист.

Поверх подушок – кілька венеційських масок. Кошовий не вважав себе великим знавцем усього того. Та якщо твоя коханка служить у театрі, дечого таки навчишся. Тому впізнав Коломбіну, Німу служницю, Бауту ^[35], поруч примостилися два звичайних карнавальних доміно – чорне та біле. Фотель, що стояв біля протилежної стіни, накривав чорний плащ із великим каптуром.

Ступаючи обережно, ніби боячись когось налякати, Клим наблизився до ліжка впритул. Подумавши, взяв батіг, стиснув міцно, приміряючи до руки, коротко замахнувся, шмагонув повітря, домагаючись легенького свисту.

– Нащо ви то робите? – вичавив Шацький.

– Сліди на тілі покійної. Ось звідки походження, хіба ні?

– Та добре, що моя Естер того ніколи не побачить. Її б шляк трафив.

Переклавши батіг у ліву руку, Клим уважно, метр за метром, обмацав спальню поглядом. Не зачепившись більше ні за що, ковзнувши по своєму дзеркальному відбитку, вийшов, граючись канчуком, знічев'я постукуючи ним себе по стегну. Зайшовши в сусідню кімнату, побачив тут ще одне ліжко, менше за попереднє, дбайливо застелене. Та не воно кинулося в очі.

Фотографічний апарат на тринозі стояв ліворуч, ближче до стіни, котра розділяла дві спальні.

Шацький завмер у дверній проймі.

Будучи переконаний, що діє правильно, Клим кинув батіг на ліжку, наблизився до картини на стіні, на яку націлювався закритий темною кришкою об'єктив. Узяв за краї, зняв.

Очам обох відкрився величенький круглий отвір.

Кошовий нахилився, зазирнув. Незастелене ліжка в сусідній кімнаті проглядалося добре. Хоча такого ж отвору Клим із протилежного боку не помітив. Мовчки оминувши Шацького, він повернувся назад.

Дзеркало.

– Гляньте в ту дірку! – голосно попросив Йозефа.

Той не забарився, й за мить почувся його вигук:

– Я вас бачу! Бачу, пане Кошовий.

Простягнувши руку, Клим торкнувся люстра.

Прозоре. Він чув про такі штуки, вони зараз робляться за спеціальними замовленнями. У вільному продажі, ясна річ, не знайдеш. Та панна Агнеля без жодних проблем могла собі дозволити таку покупку.

Озирнувшись назад, на ліжка з ременями та масками, Кошовий повернувся до Шацького. Той уже стояв біля масивної етажерки, перебираючи книжечки в тоненьких обкладинках. Клим глянув через плече.

– Захер-Мазох. «Школа розпустити», «Філософія в будуарі» [\[36\]](#). Що там ще?

– Ви читали ось *це*? – Шацький узяв одну з книжечок двома пальцями за корінець.

– Я впізнаю назви та авторів. Французькою я не читаю.

Аж тепер Шацький роздивився – частина сороміцьких видань справді надруковані у Франції.

– Панна Агнеля напевне знала французьку.

– Також англійську, – додав Кошовий. – У неї було достатньо вчителів та, наскільки я знаю, гарна приватна освіта.

– Вона вчила мови, аби читати... ось таке?

Клим узяв книжки з рук Шацького. Ще раз передивився назви, деякі погортав, коротко затримавши погляд на непристойних

малюнках. Склавши стосиком, поклав назад.

– А що вона вчила, обладнуючи подібним чином помешкання?

– Хіба для такого потрібна спеціальна наука, пане Кошовий?

– І я про те, Шацький. Лише бажання.

Тут його увагу привернула тумба з двома шухлядами. Підійшов, нагнувся, посмикав. Верхня висунулася, там лежали фотографічні пластини. Відбитки з них були в нижній.

Жінки. Оголені наполовину або повністю.

На великому ліжку.

Одна чи по двоє. В красномовних до непристойного позах.

Лиця закриті баченими раніше масками.

Ось – інший сюжет, уже чоловік та жінка. Він у чорному плащі, обличчя закрите чорним доміно. Вона – Коломбіна, дивиться через плече, стоїть біля ліжка, повністю гола, вперлася в край руками. У нього в руці батіг, він притискає його до тіла, імітуючи шмагання. Далі – знову Німа служниця, оголена лише по пояс, прив'язана до билець шкіряними ремінцями. Він – Баута, традиційно закутаний у чорний плащ, та цього разу на голові циліндр. Були ще подібні сюжети, жінки – різні, принаймні, так виглядало. Натомість чоловік у чорному доміно, схоже, був постійно той самий.

Віко смикнулося.

– Йой! – це Шацький зиркнув через плече, а тоді відскочив, немов його могло щось укусити.

Більше нічого сказати не встиг – замовк, принишк, укляк. Теж саме зробив і Кошовий.

Знизу почулося, як у дверях повертається ключ. До вілли хтось заходив.

Обережно поклавши фотографії назад, Клим витягнув револьвер.

Притулив пальця до губ.

Шацький кивнув, так само торкаючись стиснутих губ пучкою вказівного пальця та задкуючи до стіни, аби не маячити в проїмі прочинених дверей.

Кивнувши, мовляв, будьте тут тихо, Кошовий посунув уперед, тримаючи револьвер перед собою. Намагався ступати нечутно, і йому це вдалося: хто б не завітав, не відчув, судячи з упевнених рухів, жодного занепокоєння.

Двері тим часом причинилися зсередини. Ключ повертався в замку – новоприбулий теж зачинявся.

Крок уперед, ще крок.

Клим уже не боявся бути почутим. Навпаки, вже час дати про себе знати, проявитися. Тож, ступивши на верхню сходинку, не ховався. З ким би не довелося мати справу, вони все одно зачинені зсередини, тікати – зайвий клопіт.

Сходи рипнули.

– Франце, я прийшла!

Жіночий голос. Грудний, незнайомий. І гостя, котра має свій ключ, переконана: тут на неї чекають.

– Доброго дня.

Клим не знайшовся, що ще сказати. Жінка побачила його, коли він спустився майже донизу.

Закричала, бо на неї дивилося чорне револьверне дуло. Закрилася руками в чорних рукавичках, замахала перед собою, немов проганяючи примарне видіння. Позадкувала до дверей.

Вперлася в них спиною. Аж тоді повільно опустила руки.

– Ви хто? – виплюнула питання, тут же знайшовши відповідь сама: – Вас прислав мій чоловік? Він, це він. За скільки ви купилися? Я дам більше, багато більше.

Розділ десятий

Клуб «Доміно»

Не поспішаючи з відповіддю та не опускаючи зброї, Кошовий наблизився до жінки і зміг розгледіти її краще.

На вигляд – років тридцять, якщо більше, то не набагато. Красунею не назвав би, та щось особливе, невловиме чіпляло погляд, притягувало, приваблювало. На ній був капелюшок, увінчаний перами богемського омелюха, з червоними наконечниками по верхніх краях. Легке осіннє пальто жінка вже встигла розстебнути, зняла. Під ним була пряма сукня, перехоплена в талії бордовим паском із невеличкими китицями та пишними рукавами, за формою подібними до баранячої ноги.

– Чого мовчите? Вас найняв Гошовський?

– Приємно познайомитися, пані Гошовська, – кивнув Кошовий, повільно опускаючи револьвер.

– Мені неприємно! – парирувала вона. – Ви тут сам? Хтось іще є? – І, не дочекавшись відповіді, знову крикнула: – Франце! Франце, ти тут?

Згори почувися кроки, і сходами спустився Йозеф Шацький у всій своїй красі, котрий являв собою абсолютне втілення цікавості.

– Честь, шановна пані, – сказав він, уклонившись так галантно, як міг. – Прошу не кричати, тут нікого більше нема, крім нас.

Пані Гошовська витріщилася на нове явлення. Її очі, як розгледів Клим – зелені, зробилися великими й круглими від подиву.

– А це ще хто? Панове, я нічого не розумію! Мій чоловік найняв двох шпигів?

– Заспокойтеся, пані Анно, ми все владнаємо, – спокійно мовив Кошовий.

– Яка Анна! Я не Анна, мене звати Ружена! – обурено вигукнула вона й раптом улякла. – Чому... чому Анна?

– Даруйте, шановна пані. Отже, Ружена Гошовська. Чудово.

Аж тепер до жінки почало доходити, що відбувається. Зойкнувши, вона притисла долоню до рота, потім повільно почала осідати на підлогу. Шацький миттю сіпнувся допомогти, підтримати, та Клим жестом зупинив його, спитав, ніби нічого не сталося:

– Десь є нашатир або нюхальна сіль, пані Ружено? Ви ж тут, бачу, часта гостя. Навіть не гостя.

Жінка вже сиділа, прихилившись до одвірка плечем, і з неї водночас злетіли лиск, гнів та владність. Кошовий і Йозеф бачили перед собою розчавлену, розбиту, слабку людину, котра водномить поставила жирний хрест на собі та своєму майбутньому. Чоловіки презирнулися, але перш ніж прийшло рішення, що робити в цій ситуації далі та як краще діяти, Ружена Гошовська повелася зовсім дивно.

Рот перекривився. В очах блиснули сльози. Не підводячись, вона рачки навіть не пішла – поповзла до Кліма, намагаючись обхопити його ноги. Капелюшок упав на підлогу, вона відкинула його подалі, ніби головний убір був винен у всьому. Кошовий відступив, Шацький про всяк випадок стрибнув у інший бік, а жінка повзла далі й тягнула крізь сльози:

– Бога ради, прошу вас – не продавайте! Не викажіть моєму чоловікові! Ким би ви не були, панове, благаю вас – пожалійте мене! Я ускочила в халепу, панове, і не знаю, як з неї вибратися! Будь вона проклята!

– Хто? – і тут Кошовий сам здогадався. – Агнеля? Агнешка Радомська?

– Ви знаєте, ви все знаєте! – Ружена вже ридма ридала, ковтаючи слова разом із слізьми. – Молю вас, заради Бога, заради моїх дітей, не губіть мене! Пожалійте! Я віддячу, просіть що завгодно! Будь-яка сума, я придумаю, як її взяти у мого чоловіка! Якщо він дізнається, Господи, коли він дізнається...

Кошовий заховав револьвер у кишеню. Потім нахилився до жінки, поклав руку на плече, заговорив, як міг, заспокійливо:

– Вам не треба принижуватися, пані Ружено. Ми збережемо вашу таємницю. Нас цікавить зовсім інше.

Жінка підвела голову. Їхні погляди зустрілися. Дивно, але слези почали висихати дуже швидко. Коли заговорила, від істерики майже не лишилося сліду. Впевненість поверталася, Ружена Гошовська досить добре могла опановувати себе.

– То ви тут не через мене? Ви стежили не за мною?

– Ми ні за ким не стежили. Не маємо стосунку ані до поліції, ані до приватного розшуку, – заспокоїв її Кошовий.

– Тобто я... Ви... *Я виказала себе?*

І аж тепер не витримала – протяжно зойкнувши, зомліла.

Кошовий попервах розгубився, бо зовсім не чекав, що нерви в жінки здадуть саме зараз. Але Шацький як медик усе зрозумів миттєво, підскочив, грубувато посунувши Кліма вбік, став біля непритомної навколішки, вправно перевернув на спину, обличчям догори.

– Та не стійте, пане Кошовий, знайдіть мені воду! Приведемо до тям нашу нову колежанку!

Графин Клим відшукав на кухні. Не дбаючи про склянку, поквапився назад до передпокою, де Йозеф, нахилившись над Руженою, вже легенько ляскав її по щоках. Узявши графин, зробив ковток з горлечка, набравши повний рот рідини, а потім порснув жінці на лице. Не допомогло, зомліла добряче, й Шацький повторив процедуру, тепер ляпаючи сильніше. Нарешті Гошовська застогнала, потім розплющила очі, глянула на чоловіків поруч із собою, проговорила:

– Ви справжні. Я думала – прокинуся, а вас нема. Ви мені ввижались.

– Нас не треба боятися, – повторив Клим. – Ми хочемо поговорити. І якщо ви відповісте на мої питання, ваша таємниця буде збережена.

– О! – Її голос знову зміцнів. – А як не відповім? Ви мене змусите? Чи почнетесь шантаж?

– Ми вас не шантажували, здається, – сказав Кошовий. – Чи... Стійте, я зрозумів. Вас шантажує хтось інший. Ви назвали Франца. Вам загрожує він, чи він – така сама жертва тиску? Пані Ружено, нам таки є, про що говорити.

– А мені здається – нема. Допоможіть встати.

Спираючись на чоловічі руки, жінка підвелася, поправила одяг, провела рукою по трохи розтріпаному волоссю.

– Здається, панове, ми з вами в однаковому становищі. Я тут потайки, ви – теж таємно. Думаю, нам краще розійтися й забути про існування одне одного. Вас точно найняв не мій чоловік?

– Ні. Не маю честі знати пана Гошовського, – відповів Клим.

– Я з ним теж не знайомий особисто, – вставив Шацький. – Але, якщо не помиляюся, йдеться про пана Юзефа Гошовського, депутата сейму й водночас радного пана президента міста. Це той Гошовський, прошу пані?

– Не депутат, – відрізала Ружена. – Спеціаліст із правових питань. Втім, ці деталі не грають жодної ролі.

– Ви праві, – погодився Кошовий. – Деталі зайві. Головне, ми визначилися, з ким маємо справу.

– Я нічого не знаю про вас.

– На відміну від пані, нам із колегою нема, від кого ховатися. – Клим посміхнувся кутиком рота. – І особи ми не надто значимі порівняно з вашим чоловіком. Мене звать Климентій Кошовий, я лише помічник нотаря та управитель контори.

– Можливо, ви чули про пана Кошового, – втрутився Йозеф. – Якщо пан Гошовський правник, він не міг свого часу пропустити його прізвище повз увагу.

Примруживши очі, Ружена легенько торкнулася пучками пальців скроні.

– О, так-так, дещо пригадую, Юзеф говорив. Чекайте, отже ви – той самий пан Кошовий, без чиєї допомоги кілька разів не могла обійтися дирекція поліції Львова?

– З мого боку вважати себе незамінним надто самовпевнено. Але кілька разів я справді допоміг поліції робити свою роботу. Нічого

особливого, жодного подвигу, пані Ружено. Це є обов'язок всякого громадянина.

Сказавши так, Клим витримав коротку паузу, щоб почати перебирати на себе ініціативу.

– Добре, що ви згадали поліцію. Пан комісар Марек Віхура – мій особистий знайомий. Не скажу, що близький, родинами ми не дружимо. Але ми знаємо достатньо, аби він послухав мене й захопився деякими цікавинками на другому поверсі. Чи ви, пані Гошовська, нічого не знаєте про маски, батоги, ремені й порнографічні знімки он там?

Кошовий кивнув у бік сходів, що вели на другий поверх. Ружена, всупереч припущенням, не зашарілася. Навпаки, з підкресленим спокоєм скинула пальто, простягнула Шацькому, котрий тут же почепив його на вішак, пройшла повз Кліма до зали. Там примостилася у фотелі, заклала ногу на ногу, заговорила діловито:

– Отже, панове, все ж таки нам є, про що говорити. Пане Кошовий, я не знаю вас особисто. З почутого раніше роблю висновок – ви порядна людина. Й не будете, зокрема, користуватися жіночими слабкостями проти самих жінок. Через те вважаю: за себе та свою безпеку можу бути спокійною. Ви не станете тиснути на мене погрозами. Ані ви, ані ваш колега не викажете мою таємницю панові Гошовському. Я вас вірно зрозуміла?

– Йозеф Шацький, до ваших послуг, – назвався дантист.

Проте жінка пропустила його представлення повз увагу, чекаючи відповіді від Кошового.

– Ви праві, пані Ружено, – визнав Клим. – Я ніколи не дозволю собі такого. Хоча бувають винятки, ви припускаєте?

– Трапляється всяке, – кинула вона. – Що ви маєте на увазі?

– Агнешка Радомська. Її вбито, задушено. Щось мені підказує, вбивця орудував таким самим шкіряним паском, котрих є кілька он там, нагорі, в спальні. Стежите за ходом моїх думок, розумієте, чи треба пояснювати докладніше?

– Ні. Продовжуйте, пане Кошовий.

– Гаразд. Опустимо, як ми з колегою дізналися про цю віллу. Маємо право на свої маленькі таємниці. Але погодьтеся, тут відбувалися оргії. Їхні учасники збиралися таємно, ще й робили сороміцькі знімки. Можливо, для власного задоволення. А раптом на

продаж? Поширення подібних зображень карається законом, тож маємо справу з кримінальним злочином, пані Ружено. Згодні?

Жінка воліла мовчати, і Клим повів далі:

– На тілі вбитої виявлено сліди шмагання, свіжі. Про це знає поліція. Знаю я. Широко такі речі, самі розумієте, не розголошуються. Проте в горішній спальні бачимо хлисти й батоги. Шмагали тут? Я переконаний у цьому цілковито, пані Гошовська! Ми знаходимося, без перебільшення, в такому собі кубельці розпусти.

– Ви мораліст, пане Кошовий?

– Жодним чином. Проте є межа, яку не всі здатні переступити. Наприклад, якби я був одруженим і дізнався, що моя дружина з різних причин практикує таке, як зображено на знайдених нами фотографіях, я б не лише почав процес розлучення. Я б звернувся в поліцію, щоб діяльності розпусників поклали край. Небезпека, пані Ружено, погоджуєтесь?

– Не розумію, до чого хилите.

– Спробую пояснити. Говорячи поліцейською мовою, знаряддя вбивства Агнешки Радомської взяте звідси. Таким чином, убивця був тут. Ви зайшли сюди серед білого дня, відчинивши двері власним ключем. І ви боїтеся викриття. Висновок, – Клим кахикнув, зиркнувши на принішклого Шацького, – аби з цим місцем не було прямо пов'язане вбивство відомої особи, я б гарантував вашу анонімність, пані Гошовська. Поки не дізнаюся, в який спосіб ви можете бути причетною до злочину, подібних гарантій дати не можу. Ваш чоловік ні про що не дізнається. Але тут може опинитися поліція. Конфіскувавши всі фотографії. То як, поговоримо без поліції? Чи...

– Досить!

Вигук прозвучав, як удар батога. Ружена рвучко підвелася, схрестила руки на грудях, виклично глянула на Кошового, як і раніше ігноруючи Шацького.

– Досить, – повторила вже спокійніше. – Я не маю відношення до вбивства Агнелі. Хто міг це зробити, той, кого заарештувала поліція, чи хтось інший, поняття не маю. Але знаю, що Францеві не подобався зв'язок Агнешки з Густавом Сілезьким.

Клим та Йозеф перезирнулися.

– Ви можете розказати спочатку? – запитав Кошовий. – Коли вже ми при цьому...

– Що саме вас цікавить? Як я тут опинилася, звідки в мене ключ чи хто погрожував Агнелі?

– Ви назвали Франца. Припускаю – це той чоловік у плащі й чорному доміно зі знімків. Так?

– Так.

– Хто він?

– Знайомий Агнешки. Де вони здибалися – вона не казала. Одного разу... – Ружена далі повела повільніше, роблячи паузи, старанно добираючи слова: – Розумієте, є різні моменти... Подружнє життя стає прісним, навіть глевким... Чоловік зайнятий службою, діти з нянями, покоївками, вчителями... Часом охоплює нудьга неймовірна... Агнешка була молодшою, та ми були доволі близькі, люди одного кола, одного середовища... Ну, от якось вона запропонувала нові враження, нові відчуття. Так я опинилася тут. Познайомилася з Францом. І Агнешка... На тих фото... Зрозумійте, це гра, розвага, дурість, не знаю...

На очі знову зрадницькі почали наворачитися сльози.

– Для чого призначалися фотографії?

– Спершу я не знала, що Франц робив їх. І не лише Франц, вона... Агнеля, виявляється, так само навчилася давати раду фотографічному апарату. Коли показала мені кілька... Господи, як соромно, але... Це збуджує! Розумієте – збуджує, як вам ще пояснити!

Кошовий відчув – жінка знову на межі істерики. Бічним зором помітив: Шацький зашарівся, мов підліток.

– Чому ви далі приходите сюди?

– З тих самих причин. Агнешка сказала, що оренда вілли на рік. Поки вона чинна, ми з Францом зустрічаємося тут. Лише вдень. Самі розумієте, я заміжня жінка, іншого часу не маю. І потім, я хотіла порвати з цим після смерті Агнелі. Та Франц...

– Ясно. Шантаж?

– Поки – лише погрози. Я не витримала, відповіла навзаєм. Він трохи збавив оберти.

– Що таке?

Ружена зітхнула.

– Те саме. Незадовго до того, як... ви розумієте... Франц вимагав від Агнелі, щоб порвала з Сілезьким. Вона відповідала: мовляв, його

це не обходить. І у відповідь заявила, аби припинив поширювати наші приватні знімки та водити сюди тих, хто не входить до нашого клубу.

– Клубу?

– Так, Агнеля придумала назву. Клуб «Доміно». Любителі заборонених насолод.

Віко сіпнулося, Кошовий потер його пальцем.

– Скільки ще членів у вашому клубі?

– Дозвольте не розголошувати імена. Я попалася випадково. Сподіваюся – ви виявите порядність.

Крити не було чим, Клим визнав це. Остаточо зібрався з думками.

– Отже, пані Ружено, той, кого ви називаєте Францом, погрожував панні Агнелі?

– Навпаки. Вона погрожувала йому, вимагала триматися в рамках і не грати у свої ігри. Інакше ним займеться Густав Сілезький, її коханець.

– То Франц не коханець?

– Трохи інше. Вона бачила різницю.

– А я – ні. – Шацькому, вочевидь, набридло мовчки слухати, та на нього вже не зважав і Клим.

– Як ви знаєте про ту розмову, пані Ружено? Вам переповідала Агнеля?

Гошовська розплела руки, сплела пальці, закотила очі.

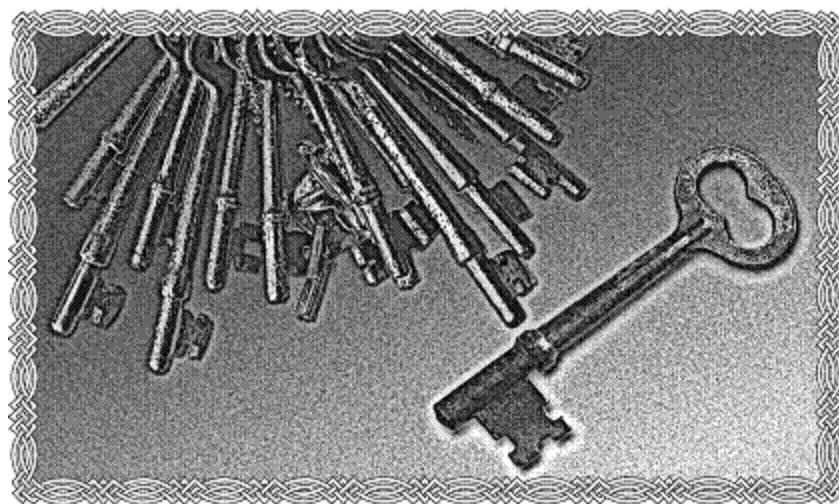
– Пане Кошовий, до чого тут Агнеля? Я чула її сама, я була в той час у сусідній кімнаті! Фотографувала їх через отвір, мене навчили! А взагалі ми практикували забави втрюх, ви це хотіли почути? Маєте!

Запанувала тиша.

Яку порушив новий звук – двері ззовні знову відчиняли.

Розділ одинадцятий

П'ять хвилин на роздуми

Далі все відбулося дуже швидко. Дослівно – поки повертався в замку встромлений ключ.

Раз.

Клим вихопив револьвер із кишені, звів курок великим пальцем.

Два.

Мовчки показав Ружені на сходи, а Шацькому – на Ружену. Той стрепенувся, безцеремонно схопив жінку за руку, потягнув за собою нагору. На ходу вона зняла своє пальто з вішака.

Три.

Став у передпокої, розвівши ноги на ширину плечей, зігнув правицю в лікті, наставив дуло на вхід. Водночас така постава перекривала прибульцеві шлях на другий поверх.

Двері відчинилися. За спиною Кошовий чув, як Шацький штовхає Ружену до найближчої кімнати. Зосередився на новому гостеві. Той, своєю чергою, виявився метким, реакцію мав блискавичну. Клим виграв у нього секунди, бо все ж заскочив чоловіка зненацька.

Прибулий не встиг роздивитися, хто перед ним. Досить було побачити чоловіка з револьвером, аби перехопити палицю, яку тримав у правиці, за середину, трохи ближче до нижнього краю, й

замахнутися, пускаючи в хід міцний набалдашник. Але Кошовий гойднувся вбік, як учили на заняттях із боксування, – палиця розсікла повітря, ледь свиснувши.

Перенісши вагу тіла на праву ногу, Кошовий, не вагаючись, ударив у відповідь. Цілив у обличчя, орудував дулом, чорна сталь влучила по лобі, розсікла брову. Кров побігла відразу, незнайомиць зойкнув, схопився за вражене місце вільною рукою, і тоді Клим копнув противника, збиваючи з ніг. Щойно той упав, наступив черевиком на кисть, притиснув.

Палиця випала з руки.

Клим носакон відштовхнув її геть. Нависнувши над прибульцем, націлив револьвер на лоба, виплюнув коротке:

– Франц?

– Що?

Кошовий не стримався – останнім часом надто часто змушений був грати за чужими правилами, чого він терпіти не міг. Тож вилив на лежачого всю накопичену лють: копнув ногою. Не сильно, але й не слабо. Знав, куди бити, трохи нижче куприка. Чоловік на підлозі завив, не так від болю, як від приниження.

– Франц? – повторив Клим.

– Так. А ви... ти...

– Вставай. Марш до зали. Стрілятиму, віриш?

– Вірю. Не треба.

Чоловік підвівся і, задкуючи, тримаючи руки перед собою долонями вперед, пройшов і за мовчазним наказом Кошового сів у те саме крісло, де щойно сиділа одна з його коханок. Тепер Клим міг роздивитися його краще. Весь у чорному, густе волосся, років під сорок, ніс гострий, підборіддя – також, очі чомусь червоні, видно, від недосипу чи внаслідок непорядкованого життя. Колір одягу відтіняла молочно-бліда шкіра, що додавало Францові загадковості, навіть певної інфернальності. Принаймні, екзальтовані панночки, котрі піддавалися модним нині модерним течіям, могли сприйняти його саме таким.

– Зброя є при собі? – запитав Кошовий суворо.

– Нема.

– Виверни кишені.

– Для чого?

– Ще одне дурне питання – стрельну в ногу. В коліно.

Франц слухняно вивернув спершу кишені пальта, потім, трохи підвівшись, штанів, нарешті, розстебнувши верхній одяг – піджака. На столик із вигнутими ніжками по черзі були викладені картатий носовичок, портмоне, срібний портсигар, сірникова коробка, цупка листівка еротичного змісту, коробочка зубочисток та маленький скляний флакон, схожий на аптечний. Власне, він і був від аптекаря. Узявши його двома пальцями, Кошовий глянув на світло, нічого не побачивши, з красномовним виглядом потрусив, легенько підкинув, зловив розкритою долонею, затиснув у кулаку.

– Хочеш, угадаю? Кокаїн? Як там кажуть – благородний, га?

– Ти хто? – почулося у відповідь.

– Мене вже сьогодні питали про це. Тобі відповідати не збираюся. Досить того, що Густав Сілезький – мій добрий приятель. І варто мені лиш захотіти, за годину тут будуть його люди. Що скажеш?

– Мені все одно. Я не знаю ніякого Сілезького. Тим більше – його людей. В мене нема з ним жодних справ.

Франц оговтався так само швидко, як перед ним – Ружена, й тепер займав оборону, намагаючись виграти час та правильно оцінити ситуацію. Проте Кошовому вже остаточно набридло гратися й демонструвати гарні манери.

Револьверне дуло опинилося впритул до розбитої брови.

– Слухай мене, Франц ти чи як тебе справді звать. Я знаю, що на цій віллі ти зустрічався з Агнешкою Радомською. Якби її не вбили незабаром після однієї такої зустрічі, мені було б усе одно, чим ви з нею та іншими нудьгуючими панянками тут займалися і в який спосіб розважалися. Але ти, Франце, погрожував їй. Тобі не подобався зв'язок панни Агнелі саме з Густавом Сілезьким. І це стало надто небезпечним для тебе. Ти береш шкіряний пасок із вашого арсеналу інтимних іграшок. Підстерігаєш Агнешку біля її будинку, в глибині Пекарської. Вона тебе не боїться. Здивована нічною появою, та подібні пригоди – її спосіб життя, тож не злякалася. Пустила тебе собі за спину. Ти накинув удавку їй на шию, бо, бачу, не слабкий чоловік. Потім виклав мертве тіло в автомобілі, така, як кажуть, імпреза. Остання забавка, штукарство. Знаєш, що ти зробив потім?

– Я й цього не робив, що ти верзеш!

– Про Агнелю й Сілезького мало хто знав. Як і про цей ваш клуб «Доміно». – Клим скривив рота в посмішці. – Ховаючи кінці у воду, ти почекав скільки треба. А потім знайшов спосіб повідомити поліції про зв'язок убитої з відомим львівським злодійським ватажком! Чудовий кандидат на вбивцю замість тебе, га, Франце? Як думаєш, побратими чи, коли хочеш, посіпаки Сілезького поставлять під сумнів моє припущення? Повірять вони мені – чи тобі? Тим більше що Сілезький дівчину не вбивав, і їм дуже кортить посадити когось у Бригідки на місце свого ватага. То як? Вийде в нас розмова?

Франц судомно ковтнув повітря. Гострий борлак на шиї сіпнувся.

– Я не вбивав Агнелю, – вичавив він із себе.

– Сілезький теж не вбивав. Повторюся: комусь краще, аби замість нього сидів інший підозрюваний. Тим більше, тут у вас розпусне кубло, порнографічні картинки... Поліції є чим займатися.

– Це не я, – повторив Франц. – У той день... тієї *ночі* я лишився тут. Із іншою жінкою. Агнеля була з нами, але того разу без вогника.

– Що це значить? Який потрібен вогник?

Франц знову ковтнув.

– Слухай... як тебе так... хто б не був... дарма... Я все розкажу, але ти мене відпустиш. Бо я тут справді ні до чого. Сам злякався, коли почув про Агнешку. Потім уляглося, ми вирішили зустрічатися тут надалі. Поки є така можливість, зроблено кілька ключів. Усі, хто сюди ходив, мали по одному.

– Хто – всі?

– Я не можу розголошувати імені дам. Тим більше, в них усіх чоловіки займають досить високі посади, мають гроші, владу. Не я винен, що жінкам із ними ситно, спокійно, але нудно. Повір мені... Повір, вони не причетні. Я дам сигнал, і клуб «Доміно» перестане існувати. Він без Агнелі на ладан дихає.

Клим вивудив із жилетної кишеньки цибулину годинника. Відкинув кришку, повернув циферблатом до Франца. Легенько торкнувся кружальця дулом.

– У тебе п'ять хвилин. За цей час я хочу почути про все, що тут відбувалося. Також – хто вбив панну Агнешку. Ти маєш це знати.

– Не знаю!

– Говори, що знаєш. Я вислухаю та вирішу сам, де там правда. І Боже тебе збав брехати! Я знайшов це місце, знайшов тебе – розкушу й

твою брехню.

– Я не брешу!

– Кажи. – Кошовий знову повернув револьвер до Франца.

Той задихав важко, облизнув губи.

– Агнеля сама мене знайшла. Вона... є місце, де збирається богема. Нічого кримінального. Роблять різні театральні штуки за власними п'єсами, багато говорять про смерть. Читають вірші, не для широкої публіки. Мене в таких місцях знають, бо треба порошку... Кокаїну... – він шморгнув носом. – Агнеля бувала там. Захотіла нових вражень. Потім скаржилася на суцільну нудьгу. Війни, казала, на них усіх немає. Живуть, а для чого – не знають.

– Чотири хвилини, – відбив Клим.

– Ми стали коханцями, – Франц зачастив. – Ти собі не уявляєш... Ти ж був із жінкою? Про що я кажу – звісно, був, Господи! У мене теж їх було... Але такого до неї не відчував! Як із Агнелею, ні з ким не... Розумієш? Вона ж негарна... була... Сама скаржилася не раз і не два, в такі моменти... після того... ставала відвертою. Називала себе жінкою не для всіх. Казала – ще не знайшла того, для кого може нею стати. Купити, мовляв, може, кого завгодно за татові гроші. Та якби не батькові мільйони, від неї б кавалери вернули носи... Ідіоти, вони не знали, що втратили...

– Три хвилини.

– Потім з'явилася оця вілла. Агнеля навмисне затягувала сюди шляхетних панянок! Чуйка в неї – дай Боже! Ніколи не помилялася, запрошуючи до нас у гурт наступну... Спершу давала читати оті сороміцькі книжечки. Кому натякала, а частіше прямо казала – все це можна практикувати самим. Цікавість брала своє. Ми були тут по черзі, були всі разом, жінки з жінками – навіть до такого гріха доходило. Комуś потім ставало соромно, вони поверталися в родину, намагалися все забути. Агнеля вважала: так краще, перебісилися й заспокоїлися, виховна мета...

– Дві хвилини.

– А тоді Агнеля злигалася з Сілезьким! Мені байдуже, у нас же з нею... Сам знаєш... Розумієш... Тільки я звар'ював, так, зіграв вар'ята! Почав продавати найцікавіші знімки. Бо це – мистецтво! Художники продають свої картини! І потім, там же все одно ніхто нікого не впізнає, мене теж. Усі в масках. Думаєш, хтивці дивляться на

лиця? Тільки Агнеля чудово знала походження світлин! Заборонила мені цим займатися! Не поширювати! Інакше погрожувала залучити свого Сілезького, аби мене врозумив!

– Одна хвилина.

– Ні-ні, стій! – Франц втиснувся в крісло, виставив перед собою тремтячі руки. – Я не думав, що вона серйозно! Вирішив – грається за звичкою! Чому б не показати все це бажаним, ще й гроші заробимо... То я так думав, вона вважала інакше. Так, ми посварилися. Отже, виявився останнім, хто бачив Агнелю живою! Ну, не останнім, останній був той, хто її... Розумієш...

Кошовий повільно опустив револьвер, клацнув кришкою годинника. Покрутив кружальце в пальцях.

– Ти зараз боїшся мене, Франце. Навіть не мене – Сілезького, точніше – його людей. Отже, хто гарантує, що після тієї розмови з Агнелею ти так само не наклав у штани? Вона, як бачу, була з тих, хто не кидається словами. Погрозу могла втілити в життя. І не мала б проблем через викриття вашого таємного клубу. Пан Густав тихцем притиснув би тебе до нігтя, немов вошу. А приятельки знайшли б собі іншу розраду від нудьги. Агнешка добре навчилася подвійного життя, тож ризикував ти. Узяв ремінець із спальні...

– Та ні! – заволав Франц, рвучко подавшись уперед. – Ні! Коли вона пішла геть тієї ночі, тут, зі мною, лишилася одна пані. Дружина військового, полковника. Його саме відрядили до Відня, дітей вона на той час відправила до батьків у маєток. Лишатися тут їй було безпечно. Не можу назвати її прізвища! Але якщо йдеться про докази моєї невинності...

– Цить.

Кошовий заховав назад годинник, замислено покрутив у руці револьвер. Ніби все складається. Або – майже все.

– Агнеля поїхала звідси автомобілем? Бути не може. Він прикметний, у цій місцевості на «бенц» напевне звернули б увагу. Де ж тоді таємниця зустрічей, як її зберегти?

Тепер Франц, знову трохи заспокоївшись, скривив губи, імітуючи посмішку, підморгнув Кошовому.

– Ти таки мудрий чоловік, ким би не був. Вона то так само розуміла. Автомобіль завжди ставила у дворі трошки вище, там неподалік школа для дівчаток. Радомський – її меценат, дає якісь

кошти на утримання. Не дивно бачити автомобіль у тій місцевості серед білого дня. А вночі... Хто придивляється вночі? Такі зустрічі, про одну з яких я тобі згадав, ночами відбувалися не часто. Швидше, виняток, бо полковник же відбув до Відня...

Віко смикнулося, Клим не звернув уваги.

– Геть звідси, – процідив крізь зуби.

– Прошу?

– Забирайся, кажу! Забудь цю адресу! З міста ані ногою, поки я не з'ясую все до кінця. Спробуєш – тобі ж гірше, у посіпак Сілезького довгі руки. Вони там, надворі, за тобою стежитимуть. Ти нічого не побачиш, тобі й не треба. Я все перевірю, знай це. Геть!

Друге «геть» було зайвим.

Франц підскочив, ніби дістав міцного копняка знизу. Озираючись, поквапився до виходу. Речі з кишені, включно із портмоне, лишив на столику, підхопив лише палицю. Уже біля виходу Кошовий зупинив його, вигукнувши:

– Стій!

Франц повернувся.

– Ключ від будинку.

Аж тепер Клим побачив – він досі стримів у замку. Франц демонстративно вийняв його, поклав на поличку для капелюхів біля вішака.

– Скільки ще ключів відчиняє віллу? В кого вони є?

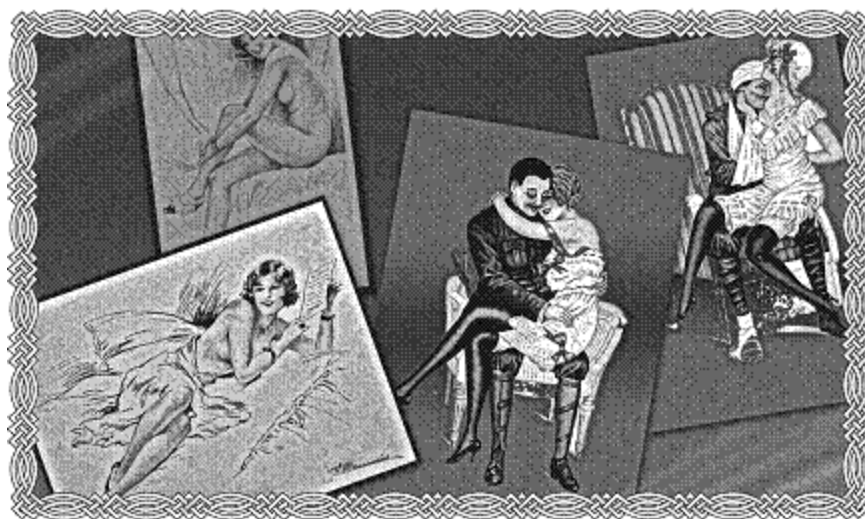
Франц розвів руками. Видряпувати з нього зараз імена жінок, котрі бували тут, Кошовий вважав марною справою. Усе, що треба, вже дізнався. Хай там як, але схилився до висновку: блідий чоловік у чорному говорить правду. Коли й приховує щось, так лише партнерок, і тут Клим готовий був узяти його сторону.

Жестом звелів забиратися.

І Франц більше не барився.

Розділ дванадцятий

Прийшов із миром

Рішення прийшло несподівано.

Навіть уже заходячи ввечері у фойє готелю «Жорж», не був остаточно певен, що чинить правильно. Проте відступати вже не збирався. Цей день приніс Климові багато сюрпризів, і в гості до Магди Богданович йшов на куражі. Хоч здоровий глузд у відвідинах теж убачався.

Перед тим на Кошового з Шацьким вихлюпнулася злива вдячності від Ружени Гошовської. Пані без заперечень залишила поруч із ключем Франца свій, дякувала за несподівану науку, обіцяла відтепер стати зразковою дружиною й матір'ю, хоча такої великої жертви від неї не вимагалось. Хотіла розцілувати Клима, та він делікатно відсторонився. Так само делікатно спробував дізнатися перелік інших відвідувачок вілли й прогнозовано дістав категоричну відмову.

– Всяка жінка має право на таємницю, – промовила Ружена з повчальними нотками в голосі, після чого пішла, нагадавши при виході: – Якщо ми раптом десь зустрінемося, пане Кошовий, прошу вважати й не впізнавати мене. Хіба нас спеціально відреконують.

– Можете спати спокійно, пані Гошовська, – запевнив Клим і, коли вони лишилися самі, подивився на Шацького: – І що ми маємо тепер?

А підсумок вийшов не надто втішним. Проникнувши за лаштунки таємного життя Агнешки Радомської, вони дізналися: вбивця знав про її завагу, знаряддя вбивства роздобув тут.

Отже, він – серед тих, хто відвідував так званий клуб «Доміно».

У Климовій голові відразу зароїлася купа версій та припущень, але без списку цих осіб, без бодай кількох нових прізвищ вони не мали жодного сенсу.

Була, щоправда, примарна ймовірність того, що вдасться розговорити Дану Лилик. Проте Кошовий вже передбачав результат. Вона або мало знає, бо все ж незаміжня й панна Агнеля явно тримала помічницю від заборонених розваг подалі, або знає – та берегтиме таємницю не гірше, ніж Франц із Руженою. До другого варіанта Кошовий схилився більше. Дана залагоджувала справи з орендою, аби донька нафтовика ніде відкрито не фігурувала. Віддала ключ, бо напевне знала, що Клим зможе побачити на віллі. Отже, хотіла, аби непристойні таємниці розкрилися, але при тому – нібито без її прямої участі. Разом із тим віддана помічниця відчуває межу, до якої готова відчиняти стороннім особам заборонені двері. Її прізвища дам, котрі брали участь у забавах, – таке саме табу для Дани, як для тих, хто прямо причетний до клубу.

Попри це, з помічницею панни Агнелі годилося б зустрітися знову. Тож Кошовий тут же, в спальні, видер аркуш із свого записника, попросив про зустріч, призначив час та місце й попросив Шацького занести в салон «Модна Агнеля», для панни Лилик. Більше сьогодні Йозефа вирішив не затримувати. Не попереджав, щоб той тримав язика за зубами, – і так мовчатиме. Побачене тут настільки помітно вразило та шокувало дантиста, що навряд чи він наважиться навіть натякнути своїй фейгале, де був і з чим мав справу. З Естер Шацької досить, аби чоловік повернувся додому вчасно, без запаху пива, не кажучи вже про горілку, з відчуттям виконаного обов'язку – допомагав колезі, як і веліла сувора і справедлива дружина.

Шацький не заперечував, пообіцяв виконати доручення й нагадав, щоб Клим не забував про нього. Навіть мовив, почервонівши, коли йтиметься про участь у подібних не дуже пристойних та моральних пригодах. Запевнивши, що користь від Йозефа велика, Кошовий

відпустив його з миром. Сам же лишився на віллі, аби оглянути її тепер уважніше.

Докладний обшук нічого нового не дав. Залу з комином та бібліотеку, виглядало, ніхто за весь цей час не відвідував. Якщо й шукати нові сліди, то лише в спальні та сусідній із нею кімнаті. Точніше – на фотографіях.

Роздивляючись їх, Клим зловив себе на тому, що не відчував огиди. Порнографічні листівки доводилося бачити й раніше, все ж таки він учився в гімназії, потім час від часу відвідував борделі, не вбачаючи в цьому нічого ганебного. Цікавий підліток, юнак та неодружений парубок мають своєрідну індульгенцію на такі вчинки. Зміна статусу впливала на зміну поведінки, а будинки під червоними ліхтарями взагалі легальні, ходіння туди не є порушенням закону. Сприймати чи не сприймати подібні відвідини, ховатися чи говорити про візити відкрито й відверто – справа інтимна, особиста, приватна.

Проте зараз Кошовий роздивлявся світлини, не милуючись жіночими принадами, хоча більшість натурниць того вартували. Кілька разів роздивившись їх по черзі, Клим примостився на ліжку, скинув, нарешті, пальто й почав розкладати їх у ряд, ніби картярський пасьянс. Отриманим результатом лишився задоволений, і саме тоді осяяла думка: треба йти з цим до Магди.

Спершу вона визріла на підсвідомому рівні. Голос ізсередини підказував, що слід робити, не пояснюючи, для чого. Але Кошовий добре зробив, не зупинивши фіакра, а повертаючись із передмістя пішки. День усе одно згаяний, відвідувачі контори поцілували замок, а прогулятися й подумати при цьому не завадить. Ось чому, дійшовши до початку Пекарської, зміг добре все обдумати й тепер розумів, що скаже Магді.

У неї не світилося, та Кошового це не зупинило. Мешканка апартаментів на першому поверсі мала повернутися сюди, і не надто пізно. Сьогодні ніби не передбачалося світських прийомів, де вдові Богданович самій пасувало б бути. Коли так, вона, наскільки Клим знав її звички, затримується десь на вечерю. Непрямо це підтверджували темні вікна – Магда відпустила приходящу служницю, отже, не потребувала її послуг. Повернувшись до себе, збиралася лягти спати. Принаймні, так уявляв собі Кошовий її розпорядок дня. Тому влаштувався у фойє з газетою, замовивши собі каву.

Допивав третю, коли у дверях з'явилася та, на кого чекав.

Цього разу, як і раніше, на ній був стриманий, без надлишків одяг, зачіску прикривав капелюшок без пір'яної прикраси. На лівій кисті крутила сумочку, права стискала елегантну парасоллю. Відставивши горня й відклавши майже прочитану газету, Клим підвівся, підхопивши портфель, – цілий день тягав його з собою, і тепер він став трошки важчим, аніж ізранку. Аж Магда вже вгледіла його, і Кошовий, ступивши ближче, помітив: на її обличчі відбивається суміш подиву, обурення й навіть дуже легкої, ледь прочитаної, але все ж – зневаги.

– Вечір добрий, пані Магдо, – він торкнувся рукою краю капелюха й замовк, чекаючи, як вона реагуватиме.

– Ви що собі дозволяєте? – сухо, з загрозованими нотками в голосі, запитала вона.

– Лише привітався. Чимось образив вас?

– Маєте триматися від мене подалі. Якщо виникне потреба зустрітися й поговорити, я сама вирішу, де й коли. А також – у чий присутності, – відчеканила Магда.

– Не можна злитися так довго. Людям це не личить, жінкам – тим більше. До того ж дотепер не знаю до пуття причину вашого гніву й відомого мені ультиматуму.

– Досить клеїти дурня, пане Кошовий. Все ви чудово розумієте.

– Хай так, пані Магдо. Залишаю вам право вважати мене тим, ким ви хочете мене вважати. Але я прийшов сам і прийшов з миром. Нам треба переговорити.

– Мені нічого не треба від вас. Крім того, аби ви трималися подалі.

– Вислухайте мене, пані Магдо, – вперто правив своє Кошовий. – Ви можете не міняти свого ставлення до мене. Навіть маєте на це повне право, бо самі його собі дали. Одначе мова піде про панну Агнелю.

На лице Магди набігла густіша тінь.

– Ви знову за своє? Я просила... ні, я попереджала вас, пане Кошовий...

– Вам краще мене вислухати, – переривання виглядало не зовсім увічливо, та Климові лишалося все менше часу на дурні порожні церемонії. – Інакше мені доведеться йти з цим до комісара Віхури просто зараз. Він не приватна особа, на відміну від нас із вами.

Напевне дасть справі хід, відтак широкого розголосу не уникнути. Поки йому це вдається.

– Ви про що?

– Пані Магдо, пан комісар, незважаючи на ваші давні стосунки та глибоку повагу до вашого покійного чоловіка, навряд чи розповів вам про сліди від батого на тілі панни Агнелі. Я правий?

Очі Магди звузилися. Хотіла сказати щось ядуче – передумала, погляд знову став звичайним, навіть майнули зацікавлені вогники.

– Ви щось знаєте, – це було не запитання, вона зробила висновок.

– І ці знання змушують глянути на справу під іншим кутом, – сказав Кошовий.

– Гаразд. Мені цікаво. – Магда помовчала. – Так, ви праві. Я нічого не знаю про сліди на тілі нещасної. Мабуть, не мусила, бо це ж поліцейське розслідування. Звідки знаєте ви?

– Так ви ж не так давно самі нагадали: я даю раду в подібних справах.

– Ходімо до ресторану.

– Ні. Краще до вас. У мене при собі речі, які краще не бачити стороннім навіть випадково.

На підтвердження своїх слів Клим красномовно гойднув портфелем у руці.

– Гидота.

Іншого Кошовий від Магди не чекав. Тим не менше, вона уважно роздивилася кожне принесене ним у портфелі фото, потому перебрала взяті з вілли книжечки. Одну, з прізвиськом Захер-Мазоха на обкладинці, розгорнула, перебігла очима по сторінках, стиснула губи.

– Про це я чула. Його тато колись був поліцай-президентом, його згадував мій покійний чоловік. Особисто не знав, ясна річ, але залишив спадок для поліцейських. Та мова не про це, – вона відклала книжки вбік, поруч із фотографіями. – Для чого ви принесли мені все це? Після такого хочеться негайно помити руки.

– Навіть якщо одна з жінок, зображених тут, – ваша добра молодша подруга Агнешка Радомська? Ви називали її не так давно близькою, ледь не рідною людиною.

Насупивши брови, Магда знову зиркнула на стосик світлин.

– Звідки ви знаєте?

– Пані Магдо, я прийшов заради цього, – спокійно почав Кошовий. – Дозвольте розказати вам історію, не називаючи жодних імен, згадуючи лише панну Агнелю. Вона коротка, не надто пристойна, але правдива. Готові слухати?

Вона ще раз глянула на фотографії і книжки, потім – на Кліма.

– Я вас слухаю.

Поки говорив, Магда не втручалася, чемно й чесно дослухала до кінця. Посидівши в тиші якийсь час, підвелася, мовчки пройшла в спальню, причинивши за собою двері. Побула там недовго, повернулася з цигаркою в довгому мундштуку. Кошовий метушливо підніс їй запаленого сірника, вона так само мовчки кивнула на знак подяки, примостилася біля вікна. Проклала руку на ебонітову трубку телефонного апарату, ніби збиралася телефонувати комусь. Та потім, погладивши, ніби пестить домашню тваринку, забрала руку. Далі не мала наміру щось говорити, і Клим, витягнувши з внутрішньої кишені піджака сигару, поцікавився:

– Дозвольте теж?

– Прошу дуже.

Тепер вони пахкотіли вдвох.

– Я погано знала Агнелю, – мовила Магда нарешті, дивлячись у темне вікно. – Звісно, якщо ви не брешете. Але не думаю.

– Дякую.

– Знаючи вас, пане Кошовий... Маєте погану вдачу – витягати на поверхню різний бруд. Він виявляється правдивим, хоч чистішою історія від того не стає. Правда не очищує. Це поширена помилка, і ви щойно довели мені це.

– Ваше ставлення до Агнешки Радомської змінилося?

– Чому? Навпаки, тепер мені ще більше шкода бідну багату дівчинку. Знаєте, – Магда повернулася до Кліма, – на неї це схоже. Часом, у глибині душі, я підозрювала щось подібне. Та гнала від себе погані думки.

– Ви сказали – бідна багата дівчинка?

– Статки пана Леона не оцасливили його доньку. Агнелі весь час чогось не вистачало. Маючи відразу все, вона хотіла ще більше. Й таким бажанням не варто шукати особливих пояснень. А ми, всі, хто був поруч, вірніше – всі, із ким поруч вона була, цього не помічали.

Або не хотіли. Мені здається зараз, що всі в чомусь винні перед нею. Принаймні, я такої думки про себе.

– Блукаючи в чужій душі, блукаєш у п'їтми, – мовив Клим. – Хтозна, чим вона керувалася, що в неї в голові.

– У серці, – поправила Магда. – В серці Агнелі не було нікого. Звідси – сумнівні компанії, таємні знайомства, дивні й не завжди безпечні коханці. Її вбило оте саме, друге життя. Я справді вдячна вам, пане Кошовий.

– За що?

– Добре зробили, прийшовши з цим до мене. Я, звісно, збережу таємницю, хай Агнелю ніхто не знає такою.

– Ну, хтось та й знає. Отже, мир, пані Магдо?

Вона зробила затяжку.

– Перемир'я. Так буде правильно, Климентію. Але ж у вас є мета, чи не так? Я трошки вас вивчила. Ви ж не просто відкрили мені очі на темний бік життя Агнелі.

– Авжеж, – погодився Кошовий. – І давайте поясню.

– Слухаю.

Кошовий, поклавши сигару на край попільнички, взяв фотографії.

– Не хочете роздивитися їх знову?

– Чоловіки, бачу, отримують від подібного задоволення.

– Самі по собі жіночі тіла не огидні. Недарма художники в усі часи воліли малювати натурниць значно частіше, ніж натурників. Та ви праві: чоловіки дивляться на жіночі принади інакше, ніж жінки. Я дозволив собі уважно вивчити всі зображення. Й посортувати їх.

– Прошу?

– Обличчя заховані за масками, – терпляче пояснив Клим. – Тіла ж виставлені напоказ. І, зокрема, груди мають різну форму.

– Фу.

– Я кажу щось непристойне, пані Магдо?

– Ми з вами зараз ніби в анатомічному театрі. Говоримо не про живих людей, а наче про комах.

Кошовий посміхнувся.

– Так чи інакше, саме уважне вивчення форм допомогло зрозуміти: на знімках зображені чотири різні жінки. Одна з них – панна Агнелю. Ще раз перепрошую за, можливо, не надто етичні подробиці, але сталося так, що я знаю особливості її фігури. Маленькі перса, худі

стегна, пропорції не зовсім відповідні. Нікого більше з такими прикметами тут нема.

Задля наочності Клим показав Магді одну зі світлин, де на широкому ліжку в непристойних позиціях умостилося троє жінок.

– Досить! Заберіть це від мене й більше не показуйте! – вибухнула Магда.

Кошовий прибрав фото.

– Будемо вважати, пані Магдо, що я знаю ще одну, гм, модельку. Відразу попереджаю: без одягу її не бачив, та дещо припустив. Дозвольте також лишити цю особу анонімною. Хіба ви самі захочете...

– Не захочу! – різко перебила вона. – До чого ви ведете?

– Аби ви побачили й переконалися – не все так просто і в цій історії, як виглядає за поліцейською версією. Вбивцю, справжнього вбивцю, можуть знати дві інші невстановлені особи. Одна з них постійно в доміно, лиш міняє маски за кольором. Інша – Німа служниця, її тут найменше, але все ж причетна якоюсь мірою. Я не збираюся перешкоджати поліцейському слідству, і якщо провина Густава Сілезького буде доведена, слово честі, пані Магдо, – сам зітхну спокійно. Проте поки цього нема, і я володію інакшою, ніж пан комісар, інформацією, прошу вас – не заважайте.

– Тобто?

– Пані Магдо, ви не так давно погрожували мені ледь не пекельними муками, якщо я встромлятиму свого носа в цю справу.

– Не перебільшуйте.

– Лише трошки, пані Магдо. Ви у своїх діях проти мене виходили з того, що я шукаю спосіб будь-яким чином відбілити злочинця, котрий сидить у Бригідках за підозрою в убивстві. Я ж хочу з'ясувати, хто *насправді вбив Агнешку Радомську. Головне – за що. Як самі бачите, у цій історії ще багато невідомого. Та йти з цим у поліцію, викладати огидні вам знімки на стіл комісара Віхури, все пояснювати, а він потім вимушений буде звітувати невтішному осиротілому батькові... Згодні, що так недобре?*

Її цигарка вже згасла.

– Може бути, – відповіла після короткої паузи.

– Ви ж не менше мого зацікавлені у встановленні істини, якою б огидною вона не виявилася?

– Я зацікавлена поки в нерозголошенні того, про що я почула від вас сьогодні.

– Готовий навіть кинути у вогонь те паскудство, яке приніс вам. Але вже після того, як стануть зрозумілими нові обставини.

– Не знаю, чому я вам вірю, – Магда знизала плечима. – Гаразд, вважайте, ми дійшли згоди. Я забираю свої слова назад. Дійте, як вважаєте за потрібне. І... Климентію...

– Прошу?

– Не знаю, чим зможу посприяти, але – в міру сил, завжди до ваших послуг.

– Завжди?

– У всьому, що стосується саме цієї справи. Не тіште себе марними надіями.

– Не маю жодних надій, пані Магдо. Хіба на поновлення приятельських стосунків.

– Побачимо. Інформуйте мене про ваші кроки та дії по можливості.

– Слово. З вашого боку, надіюся на захист від ймовірних зазіхань пана Віхури. Тепер у нас обох від нього таємниці.

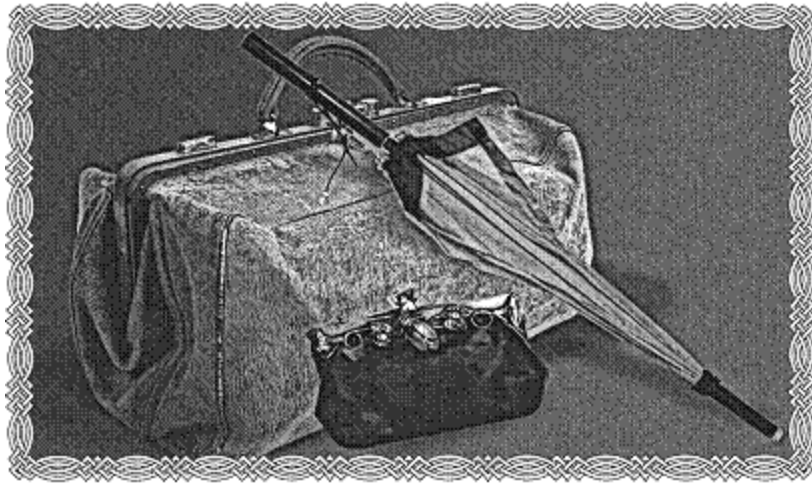
Говорячи так, Клим зібрав у портфель те, що приніс.

Коли попрощався й пішов, залишив сигару на попільничці.

Хай собі.

Розділ тринадцятий

Муха в окропі

Наступного дня, ближче до вечора, Кошовий терпляче чекав Дану Лилик там, куди покликав напередодні запискою: прогулювався біля пам'ятника Корнелю Уейському ^[37] на Академічній.

Сказати чесно, настрої у Кліма на той момент був не найкращим. Найбільшою прикрістю була неможливість перенести цю зустріч чи взагалі скасувати її. Молода й надзвичайно обізнана панна поки була єдиною, хто справді допоміг йому просунути хоча б кудись. Вірніше, Кошовий відчував – він на правильному шляху, лиш дорога ця, поза сумнівом, розбігалася численними стежинами, й ніхто, крім Дани, не міг указати потрібну. Довести справу до кінця Клим мусив: уклавши мир із Магдою, проблеми не вирішив. Адже це не звільняло його від зобов'язань, навішаних людьми Сілезького, а з ними домовитися можна лише в один спосіб – дати те, чого хочуть.

Отже, попри хвили неприємностей, котрі накрили від учорашнього вечора, Кошовий мусив рухатися у своїх пошуках далі. Розуміючи: всі проблеми прямо й непрямо здобув, бо не міг відмовитися від пропозиції Єжи Тими. Та де, яка там пропозиція, пора навчитися називати речі своїми іменами – Клим виконував *наказ кримінальників*.

Через те й страждав, водночас крутячись мухою в окропі.

Почалося все напередодні ввечері. Повернувшись до себе на Личаківську, застав несподівану картину: Бася, повністю вбрана, у верхньому одязі та капелюшку, сиділа в передпокої, витягнувши туди крісло з кімнати, частково пристосованої під кабінет ще адвокатом Сойкою. Поруч стояли її спаковані валізи. А двері в помешканні були прочинені навстіж демонстративно, аби Кошовий зміг, зайшовши, побачити напівпорожні шафу й шухляди комода. Побачивши його, Бася неквапом підвелася, її погляд не віщував нічого доброго.

– Прошу запитати, пане Кошовий, що все це означає, – вона театральним жестом, немов відпрацьовуючи мізансцену, показала на гірку своїх зібраних речей.

– Чого раптом так офіційно? – Клим спробував прийняти гру, хоч розумів – тут не вистава. – І, до речі, кохана, що це все означає? Ти зібралася на гастролі?

Бовкнув – й тут же пошкодував.

Ступивши до нього впритул, Бася не заговорила – засичала:

– Гастролі, кажете? Кохана, кажете? Ви волите знуцатися з мене, пане Кошовий? Чи ви думаєте – Львів досить велике місто, аби можна було приховати свої походеньки?

– Про що ви говорите? – Клим теж мимоволі перейшов на «ви». – Басю... Пані Басю, я зовсім нічого не розумію.

– З вас кепський актор, пане Кошовий, – тепер вона випромінювала презирство, і це так само не виглядало грою. – А таємний коханець ще гірший. Матка Бозка, ви такий самовпевнений, так вірите у власну безкарність і те, що всі довкола сліпі й глухі, що навіть не завдаєте собі праці ховатися!

– Басю, – він вирішив, що зараз даремно «панькається», – я ні від кого ніколи не ховався, й від самого початку наші стосунки були відомі всім, хто... – Клим запнувся, добираючи потрібних слів: – ...хто мав би про них знати. Чому й від кого я повинен ховатися? Хто й що вам про мене наплів? Здається, раніше ніколи нічого подібного між нами не виникало.

– А дарма! – вигукнула Бася. – Наївна й дурна, я вам вірила! Ні, перепрошую, то не ви самовпевнений – то я такою була до сьогодні! Так упевнена в собі, у тому, що ви зі мною не станете шукати собі нічого іншого, – пиха мені очі закрила! Вона ж затьмарила розум!

Клим остаточно перестав будь-що розуміти. Втома після непростого дня дала про себе знати, й терпець урвався.

– Басю, досить кружляти! – вигукнув він, знову переходячи на звичніше «ти». – Кажі вже! Якого, вибач, дідька тут відбувається?

– У вас нема мужності признатися самому? – Вона покивала з виразом удаваного розуміння. – Отож! Усі чоловіки – страшенні боягузи! Навіть ті, кого ти необачно вважаєш найкращим серед інших! Вас бачили з нею!

– Та з ким?!

– Із Даною Лилик! – переможно заявила Бася, вперши руки в боки. – Я мала б зрозуміти, чому вона вас так зацікавила тоді, на прийнятті! То був єдиний раз, коли ви, пане Кошовий, гарно зіграли! А я піддалася ейфорії після вдалої прем'єри й не надала значення!

– Можеш... гм... *можете* й далі не надавати значення, – сказав Клим. – Тепер розумію, львівські кумасі пліткують, то їхня улюблена забава. Їхні київські посестри недалеко пішли. Я теж хороший: запросив панну Лилик на побачення в пасаж Міколяша! Туди, де найбільше цікавих очей.

– О! – Бася сплеснула в долоні. – Нарешті сказали правду! Таки було побачення!

– Та не в тому розумінні! – Клим, уже не стримуючись, тупнув ногою. – Я запросив панну Лилик на важливу ділову розмову.

– По справах у вашій конторі?

– Ні. Приватно.

– Чудово. Я слухаю. Про що ви приватно говорили?

Клим зітхнув, витер дрібний піт із чола.

– Пані Басю, розмова на те й приватна, аби сторонні про неї не знали.

– Ось я це й почула! Я вам стороння! Дякую за відвертість, пане Кошовий!

Він не встиг нічого відповісти – Бася, не знімаючи рукавички, відважила йому ляпаса.

– Вчора у вас із Даною Лилик було побачення в пасажі! Сьогодні ваша контора з обіду зачинена! І ви повертаєтесь додому пізно ввечері, думаючи – тут вас чекатимуть, сумуючі й зітхаючи! Ніби нічого не сталося!

– Нічого не сталося!

Бася замахнулася знову, і Кошовий вирішив: із нього досить. Відступивши, машинально спробував загородитися портфелем. Зробив ще гірше – Бася, нагадуючи розлючену дику кішку, махнула рукою, легко вибивши портфель із руки. Він упав, заціпка відійшла. Схопивши за ручку, Клим потягнув його до себе – й фіналом цього трагіфарсу стали вивалені назовні сороміцькі знімки.

– Ах! – зойкнула Бася, розгледівши з висоти свого зросту, що саме Кошовий похапцем почав збирати з підлоги. – Нарешті! Все ясно! Більше ні слова, пане Кошовий! Геть від мене, бо позву поліція!

Клим мовчки відступив. Бася розчахнула двері, вийшла назовні, дзвінко гукнула двірника. Гнат Бульбаш з'явився, сопучи, за її наказом закріпив валізи й потягнув униз. Лишився ридикюль, котрий Бася підхопила сама, пронизала на прощання Кошового презирливим поглядом і, розвернувшись, швидко пішла геть, труснувши рудою гривкою.

Як Клим провів ніч – краще не згадувати. Спав уривками, прикладався до наливки з карафки, та все одно не зміг накликати сну, весь час уявляючи, що саме і в яких фарбах розповідатиме Бася в театрі про порнографічні картинки в портфелі свого тепер уже колишнього коханця. Без них лишався шанс на примирення, але тепер на стосунках поставлено жирний хрест. Ілюзіями Кошовий себе не тішив.

Та чорна смуга не минула – прийшовши в контору із невеличким запізненням, він застав там пана Степана Штефка. Старий нотар давно не вибирався на Шевську, тим більше – о такій порі. Його набурмосений вигляд віщував неприємності, й вони не забарилися.

– Що з вами ся стало, пане Кошовий? – запитав, хижо примруживши очі, Степан Якович.

– Не розумію... Ніби нічого, – промимрив Клим, ляпнувши на додаток: – Здоровий.

– То є дуже fajно, що маєте здоровля, – мовив старий нотар. – А ще краще – та пригода, що ви взагалі зволили вибратися ниньки на своє робоче місце.

– Та я...

– Ви! – Штефко націлив на свого управителя сухорлявого вказівного пальця. – Саме ви, пане Кошовий, уже не вперше манкіруєте власними обов'язками, користуючись моєю довірою та

добрим до вас ставленням! Тому я й дивуюся, як це ви зволили з'явитися в конторі! Це тепер правило для вас – нехтувати службою на догоду не знати яким та чийм інтересам! А я покладав на вас дуже, дуже великі надії! Може, поясните, де вієтеся вже кілька днів? Давні поважні клієнти протестують, читаючи залишені вами в дверях записки! Ви не зберігаєте й не розбудовуєте справу мого життя, пане Кошовий! Ви руйнуєте її! Ще й берете за це з мене платню! Так буде пояснення чи ні?

Клим закусив губу й мовчав, відчуваючи себе хлопчиськом, гімназистом, котрий не вивчив уроки та ще й не шанується перед своїм викладачем.

– Не хочу ваших пояснень! – відмахнуся старий нотар. – Усе одно збрешете. Зараз напевне думаєте, як би надурити й викрутитися. Поки що дістанете за цей місяць лише половину належної вам платні. Довіру надалі мусите повернути. Інакше мені доведеться шукати на ваше місце гіднішого кандидата. Хоча, маю визнати, до вас я вже звик. Ну, то нічого, пане Кошовий. Звички бувають шкідливими, їх треба позбутися. Особливо в моєму віці.

Відповіді не чекав – вийшов з-за столу і, спираючись на ковіньку, залишив контору.

Робочого запалу й настрою все це разом, звісно ж, не додавало. Зрештою Клим змусив себе сісти за стіл й почав давати лад паперам, котрі давно на те чекали. Спершу не виходило, але потім втягнувся, не помітивши, як збіг час до обіду.

Саме тоді, постукавши й не чекаючи дозволу, до бюро зайшов недавній знайомий, вчитель Василь Громнишин.

Зачинивши за собою двері, ще й перевіривши, чи щільно, він підійшов до столу й зупинився на відстані простягнутої для привітання руки. Подивився на неї, ніби вперше бачив ритуал вітання, потім якимось похапливо стиснув правицю Кліма, струснувши при цьому, й сказав, ніби не він завітав до чужої контори, а навпаки – сам приймав відвідувача:

– Та прошу сідати, пане Кошовий.

Знизавши плечима, Клим присів. Жестом показав на стілець, та Громнишин лишився стояти й зараз говорив згори вниз:

– Я на коротко, шановний колего. Але справа важлива й вартує того.

– Даруйте – яка справа і чого саме вона вартує?

– Читальні, – мовив Громнишин. – Ви знаєте, що москвофільські фундації мають чималі кошти, аби закладати та утримувати будинки для читання по наших, руських, чи, як вам зрозуміліше, українських довколишніх селах?

– Нічого не бачу поганого в тому, аби селяни відвідували читальні, замість іти в корчму й напиватися там, – зазначив Клим, не розуміючи поки, до чого гість веде, заходячи здаля.

– Так, від книжок та часописів не може бути шкоди, – згодися Громнишин. – Аби руський селянин ще й читав би те, що йому близько та відповідає його потребам. Натомість русофільські спільноти поширюють серед українських селян видання, котрі прославляють російського царя, навертають до московської віри і загалом друкуються російською мовою. Ми тривалий час боремося із колонізацією руського селянина. Та успіхів досягають наші ідейні опоненти. Й успіх той досить значний та відчутний, пане Кошовий.

Віко смикнулося. Клим провів по обличчю рукою, ніби стираючи невидимий пил. Чи – думаючи, що Василь Громнишин йому ввижається від надмірної втоми та великих потрясінь.

– Пане Громнишин, ми, здається, під час минулої нашої зустрічі це обговорили. Якщо москвофільські організації такі активні у формуванні читалень та поширенні літератури, чому б вам та вашим колегам замість обурюватися робити те ж саме? Навіть ставати активнішими за своїх антагоністів. Хіба не так?

– Ні, – відчеканив той. – Русофільські громади мають значно більше коштів, ніж, для прикладу, наше нове товариство «Братні». І взагалі, є в українців-русинів, у нас із вами, дуже зла звичка – забагато говоримо. Поки ми ламаємо списи довкола дрібниць, опоненти, засукавши рукави, крок за кроком поширюють на громаду свій згубний вплив. Тож не будемо подібні до балакунів, пане Кошовий. Згодні?

– Звичайно, згоден, пане Громнишин, – зараз Клим був щирим.

– У такому разі прошу офірувати на потреби товариства «Братні» ті кошти, які вважаєте за доцільне.

Витягнувши з кишені записник та олівець, Громнишин приготувався писати.

– Що це?

– Ви будете внесені в почесний список жертводавців. Ваше прізвище надрукують у нашому часописі, поруч з іншими достойними особами.

– Як називається ваше видання?

– Поки ніяк. Аби видрукувати перше число й поширити його, ми й збираємо гроші. Погодьтеся, безглуздо придумувати назву видання, котрого ще немає. То скільки ви готові пожертвувати?

Клим пожував губами, розуміючи проґрашність власного становища.

– Пане Громнишин, – почав обережно. – Саме в цей момент я не можу нічого зафундувати на потреби «Братніх». Проте обіцяю за деякий час, коли отримаю платню чи навіть відсоток від важливої угоди, яку, можливо, пощастить укласти...

Громнишин закрив записник, повернув разом із олівцем до кишені.

– Тепер ви розумієте, пане Кошовий, чому москвофільські спільноти завжди перемагатимуть і йтимуть на крок уперед?

Не знаючи, що відповісти, Клим мовчки кивнув.

– Маю честь, – буркнув вчитель і пішов, залишивши Кошового цілковито зневіреним як у власних силах й можливостях, так і в людстві.

Й все одно під кінець дня, як було домовлено, він стояв поруч із пам'ятником Корнелю Уейському.

Цього разу на ній було легке осіннє пальто, кроєм ледь подібне до жіночого домашнього халату, а голову прикрашав невеличкий капелюшок. Замість пір'я маківку вінчала конструкція, схожа на соснову шишку. Проте вперте бажання заховати розсип ластовиння за пудрою дещо псувало картину, додаючи, як на смак Клима, порцію провінційності.

Зустрівшись із Даною вдруге, він зрозумів, що його збентежило раніше. Дівчина старанно стежила за модою, навіть прагнучи вирізнитися серед подібних собі. Та разом із цим було відчуття – модні віяння переважно не збігаються з її особистими смаками, навіть змінюють, коли не зовсім ламають, її природу. Дана Лилик, схоже, не могла собі дозволити бути собою в більшості життєвих обставин та ситуацій. Тож її підкреслену сухість, відсутність звичної манірності в розмові та жестах Кошовий сприймав певною захисною реакцією на вимушений дискомфорт.

– Ми кудись зайдемо? – спитала вона, привітавшись.

Климові здавалося, що вся вулиця зараз дивиться на них. Розумів – це дурниця, але після сварки з Басею позбутися подібного відчуття не міг. Уявив, як виглядатиме збоку зі своїми страхами, коли вони сядуть за столик у кав'ярні, й відразу смикнулося віко.

– Можемо зайти, куди забажає пані. А можемо прогулятися.

– Краще пройтися. Погода на диво тепла.

До Кошового аж тепер дійшло, в яку пастку мимоволі втрапив. Прогулянка вимагала від чоловіка інакшої поведінки, ніж бесіда за столиком. Подумки обізвавши себе найгіршими словами, кивнув та зігнув руку в лікті, пропонуючи дамі. Та легко, виконуючи ритуал, аніж справді відчуваючи до кавалера симпатію, заклала свою руку за його лікоть. Тепер, якщо хтось із пильних Басиних подружок побачить цю парочку на корзо, висновки будуть зроблені однозначні.

Ну і хай собі!

Вони неквапом рушили, і Дана відразу ж почала:

– Я так розумію, ви були там, на Зеленій.

– А я так розумію, пані Дано, ви теж там були. Й не раз, – парирував Клим, додавши до голосу суворих ноток. – Маючи при собі ключ від дверей, є велика спокуса їх відчинити. Хіба не так?

– То правда, – легко погодилася Дана. – Але ж я й не казала вам, пане Кошовий, що не бувала там. Ви завели розмову про таємне життя моєї партнерки. І я підказала відповідь. Ви доросла й досвідчена людина. Напевне зрозуміли, розваги якого змісту відбувалися за тими дверима.

– Ви сказали – розваги?

– Агнеля саме так усе сприймала.

– Ви... – Клим замовк, намагаючись правильно поставити наступне запитання, проте його супутниця немов читала думки.

– Не бійтеся, питайте. Я ж сама дала вам ключ, тому й відповідати готова. Я знаю суть тих розваг. І – ні, сама я ніколи не брала в них участі. Ви не зовсім розумієте природу наших стосунків із Агнешкою.

– Бо ви мені їх не пояснили.

– А ви – не питали! – парирувала Дана. – Описати цю природу дуже просто. Ми не були близькими подругами. При тому вона вважала мене своєю довіреною особою. Мені довірялося те, чого не довіриш колежанці, навіть тій, яку знаєш змалечку. Якщо хочете,

Агнеля тримала мене *при собі*, – вона навмисне наголосила на останній фразі. – Не біля себе, пане Кошовий. Я залагоджувала для неї щодня безліч справ, коли – дрібних, коли – серйозних. Подруги тим не переймаються. Для того існують партнерки. Пояснила?

– Цілком, – кивнув Клим. – І давайте повернемося до вілли на Зеленій. Ви знали когось із постійних відвідувачів особисто?

– Ні, – відрізала Дана. – Не знала й не хотіла. Мене все те не обходило. Хочете зовсім чесно?

– Звісно, ми ж для того й зустрілися – для чесної розмови.

– Знаєте, для чого я мала ключ від вілли? Крім того, що піклувалася про потрібну Агнешці кількість копій, а оригінал тримала в себе, аби потім, по закінченню оренди, повернути власнику? Я робила там роботу покоївки, пане Кошовий! Майже рік, раз по раз, коли там збиралися компанії, я приходила туди після всього, аби прибрати, забрати білизну, віднести до пралі. Переслати нову, накрохмалену, хрустку. Й чекати, коли Агнеля знову попросить навести там лад. Ви ж розумієте, стороння покоївка, найнята, не могла бути допущеною туди.

– Ви думаєте, пані Дано, проста дівчина розібралася б, що там до чого?

– А ви, пане Кошовий, зле знаєте простих дівчат! Сьогодні вони тут, у Львові, вже не такі забиті селючки, якими виглядали років із десять тому! Та де! Ось тут недалеко школа Святої Ядвіги, там навчають дівчат на панночок, і то лиш одна з відомих. Знаєте, скільки нині різних товариств, готових брати опіку над сільськими дівками? Перебратися працювати до великого міста – навіть не половина, третина справи, пане Кошовий! Чоловікам це непомітно, вони... *ви* не відчуваєте того. Молодим жінкам складніше. До речі, Агнеля сама допомагала одному такому товариству з опіки. Називається просто – «Турбота». Дівчат навчали, як поводитися в місті, серед містян та з містянами. Їх виводили й далі водять по театрах, на різні виставки, влаштовують для них курси. Боюся, після загибелі Агнешки ця «Турбота» поволі перестане існувати, хіба інший фундатор знайдеться...

Тема помітно запалила Дану, та Клим усе ж наважився перервати, аби дівчину не несло далі, в зовсім непотрібний йому бік:

– Думаю, знайдеться. Я зрозумів, що нинішні селянки мають змогу знати більше, перебравшись до Львова. Чим ризикувала панна Агнеля?

– Стороння покоївка не втримала б язика за зубами. Ті, хто залишив рідні села, зазвичай виявляють більше цікавості до всього довкола, аніж народжені в містах панночки. Агнеля не хотіла повсякчас ховати книжечки непристойного змісту, знімки, фотоапарат тощо. Тепер уявіть собі: стороння особа бачить усе це, не стримується, переглядає з інтересом. Її охопив сором, або навпаки – млість. Так чи інакше, вона стає володаркою чужої таємниці. Агнеля прорахувала те все, пане Кошовий. Мені не пояснювала нічого, я зрозуміла все сама. І нічого зайвого не питала.

– Вас ображало таке ставлення?

– Яке? Ви про що? Чому – ображало?

– Щойно ж самі сказали – панна Радомська зробила вас покоївкою.

– Перепрошую, я такого не говорила. – Дана сильніше стиснула Климів лікоть. – Жодним чином мене покладена партнеркою місія прикро не зачіпала. Я лише відповіла вам, пояснюючи, чому нікого не знаю й не бачила. Тож не можу стати в пригоді, якщо ви захочете з моєю допомогою встановити осіб на тих знімках.

– Отже, фото ви бачили.

– Від мене їх не ховали, – сказала Дана. – Звісно, я роздивлялася їх, не раз і не два. Бо всякий раз після чергового зібрання там з'являлися нові. Але це... як вам пояснити... цікавість дослідника. Що там ще в природі придумано, розумієте?

– Так, розумію. А ще знаю: особи на світлинах, невідомі вам та не встановлені мною, могли бути причетними до вбивства вашої партнерки.

Вона зупинилася. Їхні погляди зустрілися. В сутінках Данині очі блиснули, Кошовий сприйняв ці вогники недобрими.

– Ви кажете про чоловіка чи про жінок у масках?

– Швидше – про жінок.

– Ні.

– Прошу?

– Ні, – повторила Дана й рушила далі, не відпускаючи ліктя свого супутника.

– Що ви маєте на увазі?

– Змушена нагадати вам, пане Кошовий, хоч мені й боляче всякий раз про це думати. Агнелю спершу задушили, потім – затягнули мертве тіло в салон автомобіля. Жінкам це не під силу, погодьтеся.

– Не знаю. За всіх не скажу, – делікатно відповів Клим.

І враз згадав молодицю, бачену ним якимось в селі під Києвом. Вона тягнула додому свого п'яного чоловіка з шинку в неділю, закинувши на плече, мов коромисло. При тому лаялася, мов швець, і Климова матінка навіть хотіла забрати сина подалі не так від видовища, як від слів, під супровід яких воно відбувалося.

– Тому – ні. Вам не треба з'ясовувати особи тих жінок.

– А чиї?

– Кожна з них мала чоловіка, пане Кошовий, – мовила Дана, дивлячись уперед. – Для чоловіків така поведінка власних жінок – ганьба. Хіба жінка готова визнати тут свою провину? Аж ніяк. Ось розгнівані чоловіки й дізнаються від них: то Агнешка Радомська збила зі шляху. Далі пояснювати?

Тепер зупинився Клим.

Йому закортіло схопити Дану в обійми, міцно стиснути, розцілувати, навіть підкинути вгору, і хай люди довкола думають що завгодно.

Вона підказала йому те, що, виявляється, лежало на поверхні. Кошовий зовсім не брав до уваги скривджених, ображених у власних почуттях чоловіків. Хоча б офіцера, здається, за ним заміжня одна з невідомих поки осіб. Зрештою, чоловік Ружени Гошовської – поважна особа, так само міг нацькувати когось на Агнелю, винуватицю його ганьби. Чи навіть сам, пан нівроку огрядний...

– Не треба, – сказав стримано. – Ви зараз дуже допомогли, пані Дано.

– Прошу дуже. Якщо це так, буду тільки рада. До речі, – вона враз стрепенулася, ніби згадала щось важливе. – Ви ж неофіційно допомагаєте поліції, так?

Клим кивнув.

– А вам сказали там?

– Про що?

– Про погрози.

– Погрози?

– Мені Агнелю якимось обмовилася, й то незадовго до загибелі – татові погрожують, що скалічать доньку. Чи навіть замордують.

Віко смикнулося.

Кошовий враз побачив себе збоку – кліпає очима, роззявив рота, вираз обличчя – такий, ніби останнім дізнався про те, що вже давно відоме на весь світ. Побоювався, що виглядає аж надто дурнувато.

– Вперше чую.

– Тобто пан Леон із якихось причин не поставив поліцію до відома. Приховав факт. Чому, пане Кошовий? Бачте, запитань більше, ніж відповідей. І не на всі я готова вам відповісти.

Розділ чотирнадцятий

Телятина а-ля Дідушицький

Про можливість зустрітися з Леоном Радомським довелося просити Магду Богданович.

До Віхури з цим Клим іти не хотів. Ніде правди діти, Дана Лилик права: батько, який поховав свою доньку, швидше за все нічого не сказав комісарові про отримані погрози. Хоча мусив би вчинити так, щойно дізнався про вбивство.

Було блаженське припущення – пан Леон сказав, а комісар не мав причин ділитися цим із таким собі Климентієм Кошовим, сторонньою особою. Проте він зважив це й швидко відкинув подібну думку. Інших кандидатів у вбивці, крім Густава Сілезького, комісар не мав не тому, що дуже кортіло нарешті запроторити кримінального короля за ґрати. Поліція навіть не шукала когось іншого, бо десять днів після скоєння злочину детективи не мали жодної зачіпки. Натомість якби нафтовик відразу дав її поліції, навіть підозри щодо Сілезького навряд чи були б такими категоричними.

Трошки знаючи не лише комісара Віхуру, а й загалом ознайомившись із принципами слідства й судочинства в Австро-Угорській імперії, Клим пересвідчився: здебільшого поліція тут не прагне судити першого-ліпшого, на кого можна повісити злочин, а

справді докладно розбирається, вивчаючи всі обставини справи. Тож розповідь пана Леона про чийсь погрози на адресу доньки неодмінно була б узята до уваги.

А Кошовий, відповідно, не отримав би зараз тих проблем, у яких борсається, мов жаба в глечуку з молоком, збиваючи молоко на грудку масла та намагаючись на неї обпертися.

Магда, прийнявши його цього разу, виглядала привітнішою. Хоча відновленням стосунків, які Клим міг раніше назвати дружніми, поки не пахло.

Він пішов до неї в «Жорж», щойно провів Дану, вірніше – спробувавши провести супутницю ближче додому. Як і минулого разу, вона попрощалася, дозволивши хіба довести себе до Опер, де чатували візники. Їй просто звеліла їхати прямо, тому Кошовий знову не дізнався, де саме мешкає нова знайома й де при нагоді слід її шукати, окрім салону «Модна Агнеля». І то, не особисто, через записки. Після нинішньої розмови Клим зрозумів: попри отриманий результат, викликати Дану на зустріч доведеться ще не раз. А з огляду на обставини спілкуватися записками, які хтось цікавий може прочитати, ставало ризикованим. Але якщо молодій особі кортить напускати на себе таємничість, хай буде так.

Говорячи з Магдою, так само вирішив не згадувати Дану. Не так важливо, звідки Клим дізнався те, про що невідомо поліції. Попередній досвід давав йому право мати своєрідну індульгенцію: де роздобув – краще не знати, аби інформація була корисною й допомогла. Пояснив Кошовий і те, чому не квапиться нести почуте Мареку Віхурі:

– Ми не знаємо причин, пані Магдо. Це взагалі може виявитися не зовсім правдою.

– Вам збрехали?

– Швидше – невірно зрозуміли. Та хай вірно: все це надто болюче, аби давати поліції привід йти до пана Радомського за офіційними поясненнями. Не готовий передбачити наслідків, нашкодити не хочу.

– Згодна з вами, – кивнула Магда. – Ціную делікатність, пане Кошовий. Чим можу допомогти?

– Організуйте мені зустріч тет-а-тет із паном Леоном. Спробую дізнатися, чи за цим щось стоїть. Ви ж знаєте його особисто.

– Так, ми в гарних стосунках. Думаю, зможу попросити його про аудієнцію для вас.

– У такому разі, пані Магдо, слід сказати ось як. Мовляв, є приватна особа, котра не лізе в чужі справи та не прагне сипати солі на свіжі рани. Але ця особа, тобто – я, випадково дізналася факти, котрі хотілося б перевірити. Так само у приватному порядку. Мета – не розголосити даремно, якщо вони не відповідають дійсності. Чи, навпаки, допомогти дати їм хід, якщо вони допоможуть у розслідуванні. При цьому дуже важливо наголосити, пані Магдо: панові Радомському може бути не вигідно, аби поліція дізналася про те особисто від нього. Тож я готовий виступити в разі чого посередником. Подбавши, аби його ім'я ніде без потреби не фігурувало.

Магда посміхнулася кутиком рота.

– Як усе складно, пане Кошовий. Вже раніше помітила: ви в подібних випадках не говорите, а ніби балет виконуєте. Складні танцювальні па, щоб нікому ніг не відтовкти.

– Десь так воно і є, пані Магдо. Дякую за спостережливість.

– У такому разі – зважте на прохання: не танцюйте так довкола пана Радомського. Він людина ділова, звик відразу брати бика за роги. Тож усі ваші політеси сприйме за спробу обдурити себе, не інакше.

– Навіть так?

– Отак. Чекайте, я спробую залагодити справу, – й, помовчавши, додала, як здалося Кошовому, без особливої охоти, через те, що мусила визнати: – Вам минулого разу таки вдалося мене заінтригувати. Ставлення до Агнелі не змінилося, навпаки, все це дуже на неї схоже, і я б здивувалася, аби було інакше. Тим не менше, нові обставини справді цікаві. Хтозна, раптом ви й тут виявитесь праві...

Повернувшись пізно ввечері до себе на Личаківську, Клим мав блаженську надію застати вдома Басю – зрозуміла помилки й повернулася. Та марно, житло зустріло тихою порожнечою, від якої Кошовий устиг відвикнути. Й він не знайшов нічого ліпшого, як викурити сигару біля прочиненого вікна, попиваючи при цьому не надто міцну наливку від Бачевських.

А наступного дня, коли Клим, враховуючи вчорашній скандал, з'явився в конторі на Шевській секунда в секунду й сидів над паперами, не розгинаючись, до обіду, в двері постукали. Це був не черговий відвідувач – посильний, котрий без зайвих слів простягнув

Кошовому цупкий конверт. Усередині Клим знайшов візитну картку Леона Радомського, на звороті якої значився час, на який його чекають, та місце – будинок на вулиці Фредра.

Пан Радомський запрошував на вечерю.

– Вона наблизилася власній смерті.

– Ви про панну Агнелю?

– Так, про доньку. Знав, що так станеться, навіть швидше, ніж треба. І нічого не міг удіяти.

Основну страву поки не подали, й чоловіки в очікуванні пили аперитив. Радомський дозволив курити, хоча сам, за його виразом, не бавився давно. Коли захворіла дружина, пан Леон вирішив – то на неї так погано впливає тютюновий дим, і розпрощався з цією звичкою. Хоча як зовні, так і за манерою спілкування нафтовик найменше нагадував Климові людину, здатну співчувати не лише близьким, а й кому б то не було.

Зблизька Радомський виглядав навіть міцнішим за комісара Віхуру. Тоді, на похороні, побачивши їх поруч, Кошовий помітив – чоловіки подібні. Тепер же, розгледівши нафтовика зблизька, побачив різницю. Не в статурі, зростом та широтою плечей пана Леона природа так само не обділила. Але Віхура завжди виглядав хворим, стомленим і випромінював бажання, аби весь світ почекав та дав йому спокій хоча б на якийсь час. Радомський же, навпаки, міг стати зразковим прикладом людини з сильною волею, яку не беруть ані недуги, ані кулі, ані природні катаклізми. Навіть кара Божа, в існування якої Клим, будучи матеріалістом, усе одно іноді вірив, і та в разі чого обійде його стороною.

Звісно, пан Леон прийняв Климові співчуття, і Кошовий побачив – батькові передчасна втрата доньки, котра осиротила його остаточно, справді болить. Проте Радомський, схоже, належав до тих, хто дає волю почуттям лише наодинці з собою, і то – навряд, бо це означає дати слабину. А цей чоловік мусив завжди виглядати сильним, котрого не виб'є з сідла навіть найбільша буря століття. Кошовому вже доводилося в різний час зустрічати таких людей. Виглядають вони байдужими не лише до чужого, а й до власного горя, але насправді це – лише здобуте роками вміння тримати удар. Без цього подібні особи не здатні досягти успіху.

Про жалобу в цій оселі свідчило велике фото панни Агнешки на секретері. Забране в дорогу рамку та взяте під скло, воно було перехоплене широкою чорною стрічкою. Климові довелося трохи почекати, поки господар вийде до нього, і він міг нарешті роздивитися зблизька ту, кого, здається, знав уже тривалий час, не зустрічаючись за життя жодного разу. Парадокс у тому, що Кошовий навіть зміг роздивитися її в білизні та навіть повністю голою – на тих знімках, знайдених на віллі. І аж тепер зблизька поглянув на портрет. Аби, подумки перепросивши Господа Бога за неприйнятні за даних обставин міркування, переконатися: всі, від кого чув опис зовнішності дівчини, говорили правду. Природа не нагородила Агнешку Радомську вродою чи бодай приємними рисами. Панна дбала про себе, це видно із старанно й модно зачесаного волосся. Але руки напевне одного з кращих львівських перукарів – інакше бути не могло! – давали лад зачісці, проте не могли змінити видовжене, не зовсім правильної форми лице, важкувате підборіддя, котре трохи додавало їй років, гострого, *чаплиного* носа й надто близько посаджених очей. Хіба що волосся прикривало клаповухість, інакше спадкоємиця мільйонів виглядала б узагалі кумедно.

Попри перше враження, чим довше Клим роздивлявся портрет небіжчиці, тим більше відчував: у цій дівчині є щось, чого йому не зрозуміти вже ніколи, бо живою її не побачить. Не могла життєва карусель крутитися довкола Агнешки Радомської лише через татові мільйони, які вона колись та й успадкує. Згадавши почуте про неї раніше, Кошовий схилився до зробленого вже іншими висновку: панна Агнеля хотіла бути цікавою людям не через яскраву зовнішність чи батькові статки, а сама по собі. У цьому бажанні її нічого не могло стримувати. І народилася вона в інакших умовах, але такою, як була, все одно мала б здатність обертати життя довкола себе, лишатися в центрі уваги, підтримувати цікавість до себе, а не до свого – скажемо чесно! – негарного личка.

Не дивно, що господар, заставши гостя перед жалобним портретом доньки, відразу після знайомства почав говорити про неї. Точніше – про її наглу смерть.

– Чому ви так кажете? І – що ви знали, чому не могли протидіяти?

– Агнеля мала від мене все, чого бажала. Це не приклад безоглядної батьківської любові. Розумієте, аби її потреб не

вдовольняв я, вона готова була здобувати все сама. Й відкиньте всі сумніви: мала б усе, чого хотіла, ба навіть більше. Питання лише в ціні, за яку Агнеля всякий раз продавала б дещицю власної душі. Міг би навести вам безліч прикладів ще з її дитинства, і ви б переконалися: йдучи до чергової мети, моя дівчинка не зупинялася б ні перед чим. Починаючи з дрібниць і завершуючи значно більшими, так би мовити, глобальнішими речами.

– Наприклад?

– Ми з вами менше години знайомі, – відрізав Радомський, – і вам уже кортить стати моїм духівником, сповідальником, довіреною особою. Я не розповідатиму того, чого вам не слід знати, хоч рекомендувала вас пані Богданович, а її рекомендаціям я довіряю.

– Розумію, – кивнув Кошовий. – Справді, не може, навіть не має права перша-ліпша особа з вулиці знати те, чого не скажеш ближчим людям. І все ж, пане Радомський, буду просити бодай натякнути, що саме ви маєте на увазі.

– Натякну, – легко погодився пан Леон. – Останнім проханням Агнелі був той самий злочасний автомобіль. Річ дуже коштовна, тим більше, не всяка жінка здатна сісти за кермо. Її поява в образі механіка шокувала б публіку, чого моя донька завжди прагнула. Маєте розуміти, пане Кошовий: власна автівка в наш час – сьоме небо бажань не лише для тих, хто може собі це дозволити. Простіше купити чи збудувати будинок, аніж придбати, скажімо, «даймлер» та навчитися кермувати. Агнеля на той час мала все, крім автомобіля. Ось чому я відчув недобре.

– А тепер – не розумію.

– Бажання скінчилися, – сухо пояснив Радомський. – Можливості не вичерпалися, проте жадати вже не було чого. Без мети перед собою Агнеля, як тепер усе частіше кажуть, втрачала гальма. Або – відпускала віжки. Словом, нічого хорошого я не передчував. Вихід – дати доньці іншу мету, і я час від часу сушив над цим голову. Та має ще безліч клопотів у Бориславі, на своїх підприємствах, тож доросла донька, здатна дати собі раду, не займала голову весь час.

– Ви могли не купувати їй автомобіль.

– Ось! – Радомський тицьнув пальцем у Клима, ніби ставлячи жирну крапку в тривалій суперечці. – Ви наближаєтесь до відповіді впритул! Якби я знайшов привід відстрочити покупку, Агнеля зробила

б усе, аби мати бажане в інакший спосіб! Зв'язок із тим бандитським ватажком, котрого судитимуть за її вбивство, один із них. Будьте певні, пане Кошовий, рано чи пізно той її коханець роздобув би для своєї любаски хоч «даймлер», хоч «сітроен», хоч іншу модель. До речі, я підозрюю: той прикрий зв'язок – теж мета, поставлена Агнелею перед собою. Чи може вона собі дозволити таємні зустрічі з небезпечною особою, ось так приблизно я уявляю подібну мету. І так у всьому. Словом, краще я вволю бажання доньки легально, в законний та прийнятний спосіб, аніж вона шукатиме інших можливостей. Все, давайте на цьому облишимо пам'ять про неї.

Клим кивнув. Йому нічого більше не лишалося. Тим більше що пауза в розмові заповнилася природно: подали страву.

– Пахне смачно, – мовив він, аби не мовчати.

– Не куштували раніше? Це – телятина, за особливим рецептом. Не скажу, що їм це щодня, просто м'ясо а-ля Дідушицький ^[38] нині у вечірньому меню мого кухаря.

– Як ви сказали?

– За рецептом від графа Дідушицького, – пояснив пан Леон. – Я мав честь знати його особисто. Він був маршалком Галичини, а я лиш починав у Бориславі, закладав своє перше родовище. Не брехатиму, друзями не були. Та якось, незадовго до його смерті, граф влаштував прийняття. Був за життя відомим меценатом, залучав до цієї справи заможних людей. І там подали цю страву. Не всяка шляхетна особа наважиться дати м'ясу власне прізвище, він сам тоді так сказав. Чи приблизно так, уже не пригадую. Але відтоді я затявся, кухарі зрештою роздобули рецепт, тому пригощайтесь.

Клим зацікавлено глянув на страву, викладену на тарелі.

– Кажете – роздобули. В чому секрет?

– Мигдаль, – коротко відповів господар.

– Прошу?

– Перед тим як класти на розігріту пательню, шматки телятини розрізають та вкладають туди мигдаль. І ще особливість – мед, його змішують із соком цитрини й додають час від часу, поки м'ясо пропікається.

– Солодка печеня?

– Та вже куштуйте, бо я ж не готую! Так питаєте, ніби я є кухар!

Якийсь час чоловіки віддавали належне страві. Першим тарілку відсунув господар, промокнув губи серветкою, зручніше вмостилися на стільці.

– Пані Богданович рекомендувала прийняти вас, бо маєте якийсь стосунок до того, що сталося з Агнелею. Назвала вас людиною, котра не кидає слів на вітер й здатна зберігати чужі таємниці. Я вас слухаю.

Кошовий теж відсунув тарілку.

– Пане Леоне, до вбивства вашої доньки я не маю жодного стосунку. Ви погано зрозуміли чи пані Магда недобре пояснила...

– Не будемо чіплятися до слів. Вона сказала – ви щось знаєте і хочете допомогти. Для цього потрібна ось ця зустріч і розмова. Не розумію, про що йдеться, бо ж убивця за ґратами. Хіба є обставини, про які не знає поліція і які допоможуть швидше посадити Сілезького на лаву підсудних. Проте згадані обставини делікатні, тож ви хотіли б наперед обговорити все зі мною. Ось що я почув від вашої приятельки.

Сильно сказано – про приятельку, майнуло в голові.

– Коли так, тоді загалом усе правильно. Єдине, пане Леоне: маю припущення, що факти, котрі мене цікавлять і які я хочу прояснити з вашою допомогою, можуть вплинути на хід поліцейського розслідування.

– Вплинути? Якою мірою? Загальмувати?

– Останнє – в жодному разі! Говорячи про вплив, маю на увазі – може бути інший підозрюваний, – вловивши очікуване невдоволення в погляді Радомського, тут же виправився: – Чи спільник, пане Леоне. Лихі наміри Сілезького могли збігтися з подібними намірами іншої особи.

– Чому ви так вирішили? Комісар Віхура мені нічого про таке не казав...

– Він навряд чи сам щось знає. Адже ви теж не поставили поліцію до відома про погрози.

Радомський помітно напружився.

– Погрози? Хто й кому погрожував?

– Пане Леоне, – відкинув останні побоювання Клим, – я чув, що ви отримували від невідомої особи погрози. Панну Агнешку збиралися скалічити, а то й взагалі вбити. Це нібито мало місце незадовго до трагедії. Але, схоже, поліція нічого не знає. Або моя інформація хибна, або ви з якихось причин замовчували її самі.

– Так ви ось про що... – протягнув Радомський. – Пані Богданович не збрехала, ви справді меткий тип. Не знати, як відкопали факт, котрий дійсно мав місце. Але, пане Кошовий, не питатиму, де й від кого ви те почули. Скажу інше: не думаю, що та історія якось пов'язана з убивством.

– Я знаюся на праві. Маю певний адвокатський досвід. Напередодні вбивства панни Агнелі хтось погрожує вам заповідати їй шкоду. Зважати на подібну обставину слідство мусить. Якби я міг бути адвокатом Сілезького і раптом дізнався про погрози й про те, що поліції нічого про них невідомо, в суді виклав би цей козир із задоволенням.

– І все одно там інша справа, – відрізав Радомський. – Мені б не хотілося розголошувати без потреби, бо стосується вона передусім мене. Загалом же історія політична.

– Чекайте. В убивстві вашої доньки замішана політика?

– Ні. Я маю проблеми з місцевими радикалами, котрі на чужому горі будують власний політичний капітал. Тому до погроз поставився байдуже. Вони можуть лише горлати на своїх збіговиськах, струшувати та отруювати повітря, більше нічого. І якби повідомив поліцію про порожні погрози пана Даньковича, його б допитали. А потім, вийшовши від слідчого, пан Данькович подався б до першої-ліпшої прихильної до нього редакції. Аби вже надвечір розтиражувати: нафтовий магнат Радомський намагається звинуватити лідера соціал-демократів у вбивстві своєї доньки, аби натиснути на нього та припинити протести.

– Чекайте, тепер я заплутався. Хто такий Данькович? Які протести? Чому ви маєте на когось тиснути?

– Ви не знаєте? Назар Данькович, очолює якесь радикальне крило тутешніх соціал-демократів. Особа, м'яко кажучи, неприємна. Хоча, ніде правди діти, виступає й голосить дуже добре. Завжди говорить те, що треба чути зібранню. – Радомський машинально взяв серветку, промокнув уже сухі губи, потім почав жмакати, на короткий час поринувши в цей процес, та довго так не сидів – повернувся до розмови: – Влітку в Бориславі, на одному з моїх заводів, сталася аварія. Загинув чоловік, як на мене – з власної вини. Селянин, став до роботи менше місяця перед тим. Досвіду жодного і, за словами майстра, був або п'яний, бо похмелився зранку, або – не похмелявся,

тож усього тіпало, не впорався, погано давав собі раду. В нього лишилася родина, дружина й троє діточок. Перебралися до Борислава, бо в селі не мали роботи. До речі, в тому винні самі: продали ділянку разом із хатою, там знайшлося невеличке родовище.

– Чекайте, селяни продали за безцінь нафтове родовище?

– Те саме кричить пан Данькович. Насправді вони помилилися. Земля була не варта тих грошей, і покупець невдовзі це зрозумів. Продав за безцінь, аби зовсім не розоритися. Але то вже інша історія. Ми про аварію: родина лишилася без годувальника, і то прикро. Та я скликав комісію, мені зібрали про нього все. Власне, нічого особливого, пиячив ще до того, як перебрався в Борислав. Рук бракує, його й найняли. Сам винен, про що говорити. Тож я наказав виплатити жінці гроші, заборговані робітникові за місяць. На тому все. Я так думав. Хто намовив удову з трьома дітьми йти до політиків, не знаю, та й не має значення. Данькович ухопився за це, почав мутити воду, підбивати робітників страйкувати. Цілими селищами. Готовий припинити, якщо я дам наказ виплачувати родині загиблого пожиттєву пенсію. Одним прецедентом тут не обмежиться, я відмовив. Вважаю себе правим, пане Кошовий! І в нас почалася війна.

– Тобто?

– Данькович не може заспокоїтися й зупинитися. Домігся особистої зустрічі зі мною. Коли я категорично відмовив і прогнав його геть, він на прощання заявив: мовляв, скоро дізнаєтесь, як воно – втратити близьку людину. Пообіцяв зробити з розпусної Агнелі більшу потвору, ніж вона є. Звісно, після такого я вже не слухав, прогнав його особисто, хоч усе це мені не пасує. Здається, на бігу Данькович щось прокричав про смерть Агнелі. Тепер розумієте, чому я не готовий йти з цим до поліції? Не хочу підігравати йому, адже так Данькович опиниться в центрі уваги.

Клим торкнувся пучкою віка.

– Ви даремно ігнорували це.

– Зовсім ні, – парирував Радомський. – Поліція має чудового кандидата на вбивцю, реалістичнішого. Попри ваші припущення, я не вірю в змову між Сілезьким і Даньковичем.

– Треба розібратися, – твердо сказав Кошовий, не збираючись говорити господареві про те, що цей Данькович насправді куди реальніший кандидат на роль убивці.

– То прошу дуже! – пан Леон знизав плечами. – Вдасться обійти в зв’язку з цим мене й не згадувати без потреби нещасну Агнелю, буду дуже вдячний. Взагалі, пане Кошовий, – він підвівся, даючи знак про завершення бесіди, – бачу, ви людина метка, здатні мислити правильно й, головне, чомусь заялися вбивством незнайомої вам особи. Якщо вдасться чимось допомогти поліції, не новиною про Даньковича, так інакше прислужитися, – можете розраховувати від мене на премію.

– Зайве, пане Леоне.

– Гроші ніколи не зайві. Тим більше, ви витрачаєте свій час, котрий так само чогось коштує. Я звик платити сам. Домагаюся, аби платили мені. Рецепт, як заробити перший мільйон, пане Кошовий.

Клим кивнув.

Важко не погодитись.

Розділ п'ятнадцятий

Шахрай у політиці

– Про жандармерію не скажу нічого. Кримінальна поліція до них не має жодної справи, та й не дуже треба. Ви ж якось на власні очі бачили: жандармерія сама приходить, як виникає перетин інтересів.

– Аби тягнути ковдру на себе.

– О, точно – саме так усе відбувається насправді, пане Кошовий. Та для чого нам із вами зараз картотека жандармів, коли власну збираємо? І для криміналу Назар Данькович – ох і цікава ж особа!

Худорлявий, через гостре видовжене обличчя та тонкі вусики схожий на щура чоловік азартно потирав руки, навіть не стримався – облизнувся. Ще й подякував Климові, коли той, не знайшовши іншого шляху, прийшов із своєю новиною саме до нього. Звали худорлявого Карл Лінда, і посаду в львівській поліції обіймав важливу: керував усією агентурою. Здається, не було місця, де б він не плів своє павутиння. Завів агентів у банках, крамницях, кав'ярнях, театрах, серед візників, ремісників, кельнерів, жебраків та повій, домовласників і лихварів, торговців та лікарів, тримав їх на базарах, у кнайпах, між злочинців, батярів, навіть хвалився – в ратуші завербував кількох потрібних людей.

До того ж Лінда був одним із небагатьох поліцейських службовців, чие ставлення до Кошового можна було вважати приязним. Їхні

стосунки зміцніли однієї дощової ночі серед похмурих вогких стін недобудованої кам'яниці на Валовій, коли завмерли пліч-о-пліч, уздрівши небачене видовище – явлення привида. Хоч із походженням мари скоро розібралися, проте пережитий спільно страх зіграв свою роль, й відтоді Лінда підтримував із Климом стосунки поза службою. Чоловіки часом заходили разом на пиво, Карл розповідав Кошовому різні кумедні поліцейські байки, на які перетворювалися випадки з повсякдення агентів, не розкриваючи, звичайно, жодних важливих службових таємниць. Так тривало до знайомства Кліма із Басею, бо актриса почала вимагати дедалі більше уваги до себе. Тож парубоцькі посиденьки зійшли нанівець, і ось тепер, у світлі останніх подій, Кошовий з сумом вирішив: віднині стануть частішими, ніж були раніше.

Цього разу Клим мав до Лінди особистий інтерес і, зустрівшись, відразу виклав усе, що дізнався про Даньковича та його погрози. При цьому словом не обмовився про те, що Радомський свідомо замовчав факт, даючи пояснення поліції у зв'язку з убивством доньки. Нафтовик хоч як уникав неприємностей та підозр, тож для чого вплутувати його без нагальної потреби. Навпаки, це лише збиває з пантелику, заважає думати. А було про що, недарма Лінда зробив мисливську стійку.

– Скажу вам прямо, пане Кошовий, все хоч якось пов'язане із згаданим не всує Даньковичем політику нагадує найменше. Політичного життя жодним чином не стосується. І взагалі, я давно чекаю нагоди прикрутити цьому фацетові хвоста.

– Що з ним не так? – поцікавився Клим.

– Усе не так! – видав Лінда, ковтнувши потому пива і витерши піну з вусиків. – Ви мені колись натякали, що в Києві ледь не пішли на каторгу як політичний злочинець, було?

– Зовсім я не натякав! – Клим виставив перед собою руку, ніби захищаючись. – Прямо казав, потрапив у тюрму за неправдивим звинуваченням! Ніколи не хотів триматися біля політики й політичних діячів. Бачте, життя вирішує інакше, – він згадав учителя Василя Громнишина, віднедавна – його злого генія. – Остеронь від усього цього стояти дедалі важче.

– То повірте мені, пане Кошовий: з вас такий самий політичний активіст, як і з Назара Даньковича! – заявив Лінда, і Клим не зрозумів, із чого той тішиться.

– Не хочу я бути політичним активістом! – вигукнув він.

– О! Данькович теж не хоче. Але – мусить, нікуди не подінеться. Поки політика його прикриває, і щось мені підказує – довго це не триватиме. Коли йдеться про вас, то я не раз чув ваші пояснення й промови. Маєте добре підвішений язик.

– Дякую. Тільки до чого тут мій язик?

– Зараз поясню, майте терпіння. – Карл знову ковтнув пива. – Досвід спілкування з Назаром Даньковичем, і не лише мій особистий, доводить: чоловік так само має гарно підвішений язик. Забалакати ладен будь-кого, й уміння викручуватися часто його виручало. Що головне для політика? Або – для того, хто вважає себе таким? Язик, пане Кошовий! Щебечеш соловейком – люди тебе слухають. Отже, довіряють, вірять, наступний крок – вважають своїм. А що роблять зі своїми, пане Кошовий? Мовчите?

Клим повів плечами – досі не до кінця зрозумів, про що мова.

– Своїх – захищають! – тон Лінди зараз був таким, ніби він зробив наукове відкриття, над яким століттями сушили голови десятки вчених мужів. – Дідько його знає, того Даньковича, хто він там за політичними переконаннями! Може, переконань у такого взагалі нема, жодних! Зате вміє густо плести, і піди тепер, зачепи такого. Відразу почнеться: політичні репресії, переслідують за переконання, ну, таке різне, знаєте, як буває.

– Знайоме, – погодився Кошовий. – Тобто, пане Ліндо, я правильно розумію, Данькович лише грається в політичного діяча?

– Звісно! Лише маска! Насправді ж маємо на нього товстезну теку з паперами, хоч авантюрний роман пиши. Читаєте про того, як його, на дідька... – Лінда клацнув пальцями. – О, згадав – Люпена! Читаєте ж, так?

– Джентльмен-грабіжник, – підтвердив Кошовий. – Кажете, Данькович – такий самий?

– До джентльмена йому далеко. До грабіжника – ще далі, інакше б давно сидів за ґратами. Шахрай, пане Кошовий. Не примітивний, доволі розумний, але – шахрай.

– Який стосунок все це має до політики? Конкретніше – до соціал-демократів, він же таким себе називає. Вони там усі, виходить, шахраї?

Лінда спорожнив свій кувалд трьома великими ковтками. Видихнув, кркнув. Переводячи подих, роззирнувся довкола. Зупинив

погляд на компанії через три столики від них. Спершу трійця його не помічала, та враз один, низенький і товстий, немов відчув погляд. Спершу почував спину, високо задерши руки, потім озирнувся, наштовхнувся своїм поглядом на Карла. Штучну посмішку Клим побачив навіть зі свого місця. Товстун уклонився, навіть приклав руку до серця, всім виглядом демонструючи лояльність, і, вирішивши, що офіційну церемонію завершено, знову показав Лінді спину.

– Моя людина серед картярів, – ніби між іншим обмовився поліцейський. – Так до вашого питання: не знаю, хто там шахрай. Політики, як на мене, всі шахраюють. Але поки нема доказів, нікого й не каратимуть. До того ж шахрайство різним буває. Назар Данькович, наприклад, видурював у добросердих містян зі статками гроші на потреби бідних людей. Їх треба то лікувати, то навчати, то годувати, а траплялося – збирав котромусь на адвоката. Переважно особи, якими він опікувався, були міфічними. Проте траплялися й справжні, лиш, як кажуть, підставні. Грали різні ролі, діставали свою частку. Найвищий рівень майстерності – використовувати справжнього бідаку, і то так, аби той ще й вдячним лишався! Все це, пане Кошовий, завдяки підвішеному язичку. Не дивно, що має сміливість зараз атакувати такого Голіафа, як пан Леон Радомський. Для того, за моїми відомостями, в політику й подався. До соціалістів.

– Соціал-демократів ніби...

– Та йому нема різниці, ким себе називати, – гмикнув Лінда. – Бачте, пане Кошовий, перед цим Різдвом агентура доповіла: Данькович готує обладку, за якою його можна злапати на гарячому. Чи то наші поспішили, чи там щось не клеїлося так, як планувалося, – словом, опинився наш герой за ґратами, але доказів на руках катма, треба ще дозбирати, – для ілюстрації Карл покрутив перед Климом порожніми руками. – О! І тут де не взявся один відомий у певних колах пан адвокат. Заявляє про політичні переслідування. Виявляється, Данькович якимось чином устиг записатися в партію і тепер був під її захистом. Мали б докази – посадили, хай двічі партійний! Але ж із цим не склалося, довелося відпустити. Тому мало: просто перед поліцейською будівлею почав мітингувати, звинувачувати владу в усіх смертних гріхах, волати про беззаконня й таке інше. Репресують, горлає, політичних опонентів. Згадав і ратушу, і сейм, навіть цісаря приплів.

– А далі?

– Далі – нічого! Займається тим самим, що й раніше. Лиш тепер, уже скоро як півроку, причетний до робітничих страйків. Виступає на мітингах, таврує, закликає і, головне, організовує збір коштів до потрібних страйкарям кас взаємної допомоги. Також збирає під різними приводами інші кошти на численні потреби. І знаєте, що тепер у наших теках є на пана Даньковича?

– Та звідки мені знати...

– Отож. Скажу, бо знаю – не розляпаєте. Пане Кошовий, мета отих соціалістів – аби робітники не працювали й страйкували. Вимагають рівності в правах, висувають інші політичні вимоги. Не будемо в те заглиблюватись. Може, я не все до пуття розумію, та виглядає – їхнім лідерам вигідні страйки, бо то результат їхньої праці, своєрідний звіт. Часом хазяям, проти яких здійснюється бунт, доводиться йти на поступки. Серед іншого – виплачувати якісь кошти, ніби компенсацію, прибавку, не важливо, головне – кошти. І там, де каламутить воду пан Данькович, він же й веде прямі переговори. Скільки грошей отримує готівкою і скільки потім роздає людям – невідомо. Хочете ще? Прошу дуже! Є каса страйкового комітету. Бунтарі мають отримувати якусь копійку на підтримання штанів, не ходять же вони на свої мітинги безкоштовно. Принаймні, ті, хто в авангарді, найбільші крикуни. Так ось, посередником між комітетами і страйкарями останнім часом виступає теж пан Данькович! Уже потроху снують чутки, що має цей ідейний добродій, борець за права трудящих, надміру липкі руки. І це, пане Кошовий, цілком вкладається в історію, розказану вами.

– Яку?

– Погрози. Соціалісти та інші політичні сили знають межу й не переходять її. Це не терористичні боївки, з якими ви трошки знайомі і де стріляють з будь-якого зручного приводу. Борці з багатіями цим самим багатіям розправою не погрожують. Тим більше, не обіцяють зашкодити членам їхніх родин. Данькович же, як бачимо, має кримінальні замашки. Й чим далі, тим більш наглим стає. Сказати, чому?

– Чому?

– Пече під ногами. Відчуває – дурити партійців, прикривати красивими гаслами свою дрібну шахрайську натуру не зможе довго. На що хочете закладуся, пане Кошовий: він мав намір витрусити з пана

Радомського значну суму й при нагоді втекти з калиткою подалі зі Львова. Звідси – радикальні погрози.

Клим замислено потер перенісся.

– Це ваше припущення.

– Не претендую. Але погодьтеся, воно схоже на правду.

– Схоже, – визнав Кошовий. – Лишилося зрозуміти, чи включена в гру вашого шахрая дівчина, вбита в автомобілі.

Розділ шістнадцятий

Револьвер повинен стріляти

Невеличка експедиція вирушила на Підзамче ^[39] наступного дня, щойно звечоріло.

Очолив її, звісно, Карл Лінда як офіційна особа, представник поліційної дирекції. Проте зараз він не отримав від начальства жодних наказів, діяв у свій неробочий час та на власний ризик. Хоча нічим особливо не ризикував, лише вирішив навідатися до передмістя, де, за його інформацією, сьогодні влаштовував чергове робітниче зібрання Назар Данькович.

Лінда не збирався бути простим глядачем. Він мав намір поговорити з сумнівною особою сам на сам, без викликів у відділок та протоколів. Усякий подібний випадок грав лише на руку Даньковичу: кожні свої відвідини поліції він потім подавав як зразок тиску на права особистості, репресії тих, хто має інакші погляди й критикує чинну владу, навіть як намір погрозами чи хабарами схилити його до співпраці. Тож існувало негласне розпорядження без нагальної потреби, поки нема конкретних звинувачень, Даньковича не чіпати. За ним таємно наглядала жандармерія, але й там не мали, як його притиснути й чим приборкати. Кримінальна поліція тут лишалася на других ролях.

Ось чому Лінда ні з ким не узгодив свою прогулянку за Жовківську рогатку, до заселеного робітниками передмістя. Збиралися навідатися туди вдвох із Кошовим, аж раптом де не взявся Шацький. Про свою появу не попередив ані телеграмою, ані запискою. Постукав у двері контори близько четвертої, відразу заявивши: відмовив кільком пацієнтам, аби знову чимось допомогти Климові. Його товариство не втомлювало, проте саме зараз вірний Йозеф не був аж так потрібен Кошовому. Він навіть запідозрив: удома в Шацьких щось сталося, Естер знову почала з якоїсь причини шпетити чоловіка, і той не знайшов нічого іншого, аніж утекти під слухним приводом.

Звісно, мова відразу зайшла про справи, котрі хвилювали обох, і само собою вийшло, що Клим повідав про Даньковича, нову підозру та намір навідати його. Шацький негайно загорівся, чомусь назвавши похід на Підзамче розвідкою боєм. Де почув цю фразу дантист із Кракідалів, котрий за свої сорок із гаком не був ніде далі львівських передмість, Кошовий не знав. Але вийшло навіть дуже символічно: збираючись, він прихопив із дому револьвер. Після пригоди у віллі на Зеленій вирішив брати його з собою, бо дуже виручив – аби не дуло, пані Гошовська, а тим більше – Франц не розв'язали б язиків так швидко.

Клим не збирався без потреби витягати зброю. Тим більше – в присутності Лінди. Та все ж із револьвером у кишені віднедавна почувався впевненіше. Й не вірив у прикмети про рушницю на стіні: не всяка мусить стріляти, то все придумали розумники, аби здаватися розумнішими дзеркалам. Скільки вже має в шухляді під білизною револьвер, без малого два роки? І жодного разу не стрельнув, навіть не так давно, коли все до того ніби йшло й дуло стрибало перед носом у живої людини. Проте Кошовий не відчув спокуси натиснути на гачок, а отже, вішайте ваші рушниці хоч на стіни, хоч на стелі, шановні мудрагелі, – вони вистрілять тоді, коли захоче їхній власник. І головне – якщо захоче.

Уздрівши Шацького в компанії, Лінда лише знизав плечима. Секретної поліцейської операції не планувалося, тож до гурту міг пристати хто завгодно. До Підзамчого їхали трамваєм, вийшли там, де лінія завертала, й рушили в бік ливарної фабрики. На ці терени Кліма ще не заносило, хоч і знав – у передмісті багато підприємств і, відповідно, довкола густо селилися робітники, вчорашні селяни, котрі

тягнулися до міста в пошуках не так кращого життя, як ліпших заробітків. Тут уже стояли робітничі бараки, що не так давно стало пристойніше іменувати гуртожитками, далі по вулицях зводилися інші забудови, так само призначені здебільшого для робочого люду. Ними поволі обростав промисловий кут, і, звичайно ж, без дешевих кнайп не обходилося.

Кошовий ще жодного разу не бував тут на селі. Але досить добре знав, зокрема – з газет, про побут та звичаї тутешньої периферії. Селяни Галичини, на його погляд, не особливо відрізнялися від бачених ним під Києвом, коли родина винаймала дачу. Сільські дядьки не мали іншої розради після тяжкої щоденної праці, аніж шинок, – й не має значення, де те село: за Києвом чи за Львовом. Проте, покинувши хати й перебравшись у заводські та фабричні бараки, вони не міняли звичок – праця не ставала легшою, а значить, інших забав, окрім піти та напитися, все одно не пропонувалося. Думаючи над цим, Клим усякий раз упирався в однаковий висновок: для чого було кидати село і їхати до міста, якщо заливати горілку з тим самим успіхом можна й на селі, а робота не менш тяжка.

Поки вкотре й без результату шукав відповідь, їхній невеличкий гурт дістався до місця, куди вів Лінда. Сутінки ще не остаточно перетекли у вечір, тож Кошовий міг розгледіти глуху вуличку, що завертала праворуч від тієї, якою вони йшли, й нікуди не вела. Вочевидь, тут зовсім недавно мали намір забудовувати, але потім відмовилися з невідомих причин, і кам'яниці з житлових споруд перетворилися на крамниці та кнайпи для бідного люду. Тут торгували одягом, реманентом, харчами і, звісно, працювали заклади, де не так годували, як поїли.

До одного з таких, розміщеного майже в самому кінці вулички, рушив Карл Лінда. Усередині було гамірно, гучні голоси чулися здалеку, а коли поліцейський потягнув двері на себе й ступив усередину, Кліма й Шацького обдало густим шаром горілчано-тютюнової суміші, до якої додавався міцний запах чоловічого поту й немитих тіл.

На нових відвідувачів ніхто з численних присутніх не зважив.

Загальну увагу тримав худий патлатий чоловік, зовні схожий на канцелярський циркуль. Худий, при тому – міцний, довгі ноги на

ширині плечей, руки ніби існують окремо від тіла, живучи власним життям, голова – велика, кругла, не зовсім пропорційно припасована до тулуба. Тим не менше, завзятість і затятість, з якими добродій наголошував, мимоволі додавали йому не вповні зрозумілої харизми.

Чимось Назар Данькович усе ж приваблював, притягував, змушував не просто слухати себе, а й дослухатися.

У тому, що бачить саме його, Клим не сумнівався. Й, схоже, той саме ввійшов у раж, лише розминаючись.

– Ми не дозволимо глитаям пити нашу кров! І це, товариство, не просто слова, які ви часто чуєте від мене та інших побратимів! Бо знаєте, що? От не слухайте мене! Не треба! Забудьте все, що я говорив дотепер! Я хочу, дуже хочу, аби вони, оті ваші хазяї, всі ці ляхи з жидами, і то я ще мовчу про німаків, пили мою кров! Впивалися кривцею інших – твоєю, твоєю, твоєю! – Оратор тицяв пальцем у слухачів навмання, не особливо придивляючись. – Хочете ще почути? Так слухайте: я готовий, аби всі вони, гладкі панки з грубими калитками, захотіли ласувати моїм м'ясом!

Кошовий здригнувся, раптом уявивши натовп людоджерів у дорогих костюмах із Леоном Радомським на чолі. Зиркнув на Шацького. Того перекосило від огиди. Лінда ж стояв і слухав на диво спокійно, заклавши руки за спину й піднісши голову з виставленим гострим підборіддям.

– Запитайте мене – чому так, товариство? Спитайте, для чого це мені й чому бажаю такого кожному з вас?

– Чому? – пролунало на заклик із різних куточків кнайпи.

– Бо для того, аби пити нашу кров, нас треба тримати повнокровними! – гаркнув Данькович. – Кров здорової людини гаряча й яскраво-червона! Гляньте один на одного, побратими! Кров відлила від кожного з ваших облич! Ви всі – бліда міль! Ти, ти, ти! – Палець знову застрибав навмання. – Чому ваші писки не налиті здоров'ям і не палахкотять, немов наливні яблука в медовий Спас? А гляньте на себе ще раз, уважніше! Наїдків із кожного – дещиця, і то навряд чи хтось із глитаїв зажадає з'їсти нас живцем! Аби було так, нас би досита годували! Ми б гладшали в боках та з виду, немов оті ваші нормувальники, майстри, управителі й ті пани, хазяї, котрі стоять над усім цим! Ми б наливалися доброю кров'ю від гарного ситого життя, працюючи не на пана, а на себе! Соціальна рівність, кожному – за

потребами, ось за що ми маємо боротися, товариство! Ось за що мусимо стояти до кінця! Ось які вимоги повинен почути хазяїн, не важливо, хто він: власник ливарні, млину, нафтового родовища, винокурні, тютюнової фабрики!

Суворі й справді, як уже встиг роздивитися Клим, не надто здорові з вигляду робітники, вже доста накручені оратором, підтримали заклик дружним схвальним хором. А Данькович, своєю чергою, накручував сам себе дедалі більше. Кошовий читав про подібне у пригодницьких романах: так себе вводять у транс шамани з дикунських племен, коли прагнуть довести зібранню власну значущість, обраність, винятковість.

Ще трохи – і Даньковича почне тіпати. Так, у всякому разі, підозрював Клим.

– Вам платять копійки, яких вистачає лише на дешеву горілку, погану їжу, дірявий дах над головою! Ще ви платите шевцям і кравцям за латки на вашому одязі та взутті! А вони, ті, хто дає вам копійки за тяжкий труд, викидають черевики з чортової шкіри та штани з дорогого сукна, варто лиш трошки потертися! Або, Господи, прости, вийти з моди! Ви тут, у робітничих, пролетарських передмістях, думаете про оті панські моди? Ні! Ви думаете про накладені на вас штрафи! Ви боїтеся втратити й ці крихти! Ваші діти хворіють, ви недоїдаєте, аби принести їм зайвий шматок хліба! Майстер може виляти вас, ударити, скалічити! А будь-яка пекельна машина – вбити! Хіба заплаче за вами хазяїн, побратими?

– Ні! Ні! – загуло дружно.

– Так! Він зрадіє! Він утішиться, що замість кожного з вас можна взяти іншого бідаку! Приректи на нелюдське життя іншого сіромаху! Знущатися над іншим небораком! Як ми можемо боротися? Як маємо чинити опір? Тільки страйк, товариство! Загальний страйк!

У натовпі хтось заплескав у долоні, його підхопили.

– А велика війна – вона, побратими, розставить усе на свої місця! Вона тепер лякає наших господарів! Вони мають до неї готуватися, та хіба самі ладні це зробити? Без вас, робітників, жоден із них себе не зміцнить, коли війна на порозі! Ми мусимо користати з цього! І повинні голосно сказати: не хочемо великої війни! Та якщо з нами, простими людьми, не рахуватимуться – вона буде! Її не уникнути,

товариство! Тому пропоную зараз спільно скласти перелік вимог, котрі...

– Досить!

Данькович захлинувся, повернув голову туди, звідки почув, і вперся поглядом у Лінду. Той, далі тримаючи руки за спиною, повторив уже не так голосно, але – твердо:

– Досить демагогії, пане соціал-демократе. Слухав вас доти, поки ви не почали відверто закликати до війни. Знаєте, як це називається?

Довкола Лінди та разом Кліма й Шацького враз утворилося невеличке коло відчуження.

Кошовий напружився, мимоволі мацнувши револьвер крізь пальто. Йозеф ступив ближче до Кліма, ніби намагаючись сховатися за нього. Здається, дантист із Кракідалів ще ніколи за життя не опинявся серед такої кількості не зовсім тверезих та накручених пролетарів. Не чекаючи для себе нічого доброго, Шацький втягнув голову в плечі.

– Ага! – вигукнув Данькович, тицьнувши пальцем у Лінду. – Пане поліцай! І яким же це вітром вас сюди занесло? В чому ви хочете мене звинуватити? Може, квартал уже оточений? Товариство, квартал оточений поліцією та жандармами!

Крикнувши так, Данькович спритно видерся на стіл і тепер віддалено нагадував полководця, що командував військом із висоти. Чи капітана на містку, який керує матросами у шторм.

Робітники загрозливо загули.

Декілька чоловіків тут же рушили до виходу, аби перевірити слова свого лідера. Проте Клим помітив також інше: дехто з учасників зібрання, не бажаючи встрявати в халепу, намагався під шумок забратися геть. Тим часом Лінда рушив до Даньковича, виставивши перед собою руки розкритими долонями вперед. Але тепер говорив голосніше:

– Але зараз ви брешете, пане соціал-демократе. Пощо сіяти паніку? Тут нема поліції, окрім мене. Хоча поліційний відділок на Підзамчому є. І ще сьогодні я подам рапорт на ім'я директора департаменту, не нижче. І вимагатиму розібратися, чому в передмісті, у громадських місцях, дозволена відверта антидержавницька агітація. Треба вжити заходів!

– Ми маємо право на зібрання! – відповів Данькович. – Товариство, ви чуєте, як цей прислужник ваших гнобителів звинувачує вас у тому,

що ви прийшли до корчми після важкого робочого дня поговорити про життя! Чуєте чи ні?

Чоловіки знову дружно загули, і тепер Кошовий вловив погано приховану загрозу.

Їх із Шацьким уже поволі оточували. Кільце ось-ось мало замкнутися. Хоча шанс пробратися до виходу та втекти ще лишався.

– Якщо ви припините істеріку, перестанете провокувати людей, злізете зі столу й поговорите зі мною, я забуду, що чув та бачив, – сказав Лінда, підступивши до Даньковича зовсім близько.

Аби говорити з ним, мусив піднімати голову. Той же дивився на поліцейського згори, домагаючись саме такого постановочного ефекту. Клим змушений був погодитися: Назар Данькович – непоганий актор-ексцентрик.

– У нас нема нічого спільного! – пихато мовив він.

– Я не кажу, що є. Лише кілька запитань, пане Даньковичу. Краще тут, аніж у поліційному відділку.

– Ні! Ліпше ви мене закуєте в кайдани та доставите туди силою! Викликайте ваших ландскнехтів, пане поліцейський! Я нікого й нічого не боюся, бо стою за правду! А всі тут, усе зібрання, мене підтримає. Так чи ні, побратими?

Коли чоловіки знову схвально загули, Лінда озирнувся, обмацав натовп поглядом. Потім знову повернувся до Даньковича:

– Кайдани й камера не забаряться. Та зараз вам простіше спуститися на землю й відповісти на кілька запитань. Я прийшов на неофіційну розмову. То ви здійняли тут рейвах не знати, задля чого.

– То кажіть при всіх! – почувлася відповідь. – У мене нема секретів від товариства! Я не веду з поліцією таємних перемовин й неофіційних розмов! Чого ви хочете від мене, якщо вломилися сюди?

Лінда вагався лише мить.

– Гаразд. Пане Даньковичу, у мене є відомості, що ви погрожували панові Леону Радомському. Ви тиснули на нього, аби домогтися своєї мети та отримати грошову компенсацію. Ви шантажували його, користуючись трагічним випадком. І, головне, ви заявили про намір помститися йому. Натякнули – з його донькою Агнешкою може статися біда, якщо Радомський не піде на поступки. Я хотів би почути, так це чи ні. Бачите, нічого таємного, про жодні змови з ненависною вам поліцією не ходить.

– Ага! – заволав Данькович, театральню струснувши над головою кулаками. – Ага! Ось воно! Ось де тепер шукають убивць багатеньких розбещених дівчаток, котрі катаються на власних автомобілях та калічать ними простих людей!

Клим довіряв власним відчуттям. Нічого доброго від подальшого розвитку подій не чекав.

Озирнувся.

Вийти надвір ще можна. Легенько штовхнув товариша в бік, проговорив самими губами:

– Шацький...

– Що? – стрепенувся той.

– Ви знаєте, де тут поліція? А, не треба знати... Вибирайтеся звідси, питайте в людей, ведіть сюди поліцаїв чимшвидше.

Не питаючи більше нічого, лиш кивнувши, Шацький позадкував і вислизнув на свіже повітря. Йому не заважали – увагу прикував словесний двобій.

– Тут ніхто не шукає вбивцю, – між тим вів далі Лінда. – Повторюю ще раз: мав намір лише приватно поговорити. Жодних висновків робити не збирався, бо то не моя компетенція...

– Не шукаєте? А дарма! – Данькович викотив груди, перетворившись на пам'ятник собі. – Дарма, кажу! Може, ви прийшли за адресою! Може, це я, ось цими руками, задушив малу розпусницю! Хай її татусь також хильне людського горя! Не все нам ховати трагічно загиблих побратимів-трударів!

Запала тиша.

Кошовому здалося – биття його серця чують усі.

– Ви відповідаєте за свої слова, пане Даньковичу? – голос Лінди задзвенів. – Ви щойно при десятках свідків зізналися в убивстві. Ви при своєму розумі, хочу вас запитати? Ви, може, граєте вар'ята?

– Так! – він навіть тупнув ногою. – Не робіть із мене ідіота! Повторюю – так, я міг би вбити ту дівку! Мав для того всі можливості! Я ненавиджу її батька, як ненавидять його всі нафтовики Борислава! Я ненавиджу не лише його – хай бояться інші гнобителі трудового люду!

Лінда прокашлявся, обсмикнув поли пальта.

– У такому разі, пане Даньковичу, я наділений правом заарештувати вас і доставити до кримінальної поліції.

– Правом? Авжеж, правом ви наділені! Тепер давайте глянемо, як це у вас вийде! Побратими, ми дамо цьому типові чинити тут свавілля?

Далі події розвивалися стрімко – Клим не встиг устежити за перебігом.

Карл Лінда рвучко потягнув на себе стіл.

Не чекаючи цього, Назар Данькович втратив рівновагу, поточився.

Лінда смикнув ще раз – і ось Данькович уже незграбно валився вниз.

Досвіду в Лінди не забирати – не дав йому впасти, спритно підхопив за карк, потягнув догори. Тепер Данькович стояв поруч із ним, поліцейський міцно стискав його лікоть.

– Не треба, – у голосі Карла брязнули загрозливі нотки.

– Товариство, ви це бачите! – вереснув Данькович.

Розігріті до краю робітники посунули на Лінду щільно. Корчмар та інший персонал давно зникли з очей, і представник закону навіть формально не мав серед присутніх союзників.

Так само не мав зброї.

Голіруч впоратися з натовпом годі думати.

Ось уже хтось сіпнув Лінду за плече. З іншого боку теж ударили.

– Пропустіть, – відчеканив він. – Вимагаю пропустити.

– Нічого ти тут не вимагаєш! – крикнув Данькович, звільняючи лікоть.

Кошовий більше не думав, останні сумніви зникли.

Рука гайнула до кишені пальта, повернулася назад із револьвером.

Палець звів курок.

Витягнулася вгору правиця.

– Розійтися! – гаркнув Клим. – Усі назад!

Тепер десятки поглядів прикипіли до нього.

– Лякає! – крикнув Данькович. – Вас лякають, побратими!

Смикнулося віко.

Постріл.

У стелю.

– Назад усі! – повторив Кошовий, сам від себе не чекаючи такого вибрику. – Геть! Розійшлися!

Чи то від шоку, чи запал ще не спав – відступати розлючені робітники не збиралися.

Рука витягнулася вперед. Тепер дуло дивилося просто в лице найближчому чолов'язі.

– Наступна куля – першому, хто смикнеться! – пообіцяв Клим, до кінця не вірячи, що виконає. – Розійшлися!

Натовп поволі відступився, звільняючи шлях.

Кошовий націлив револьвер на Даньковича.

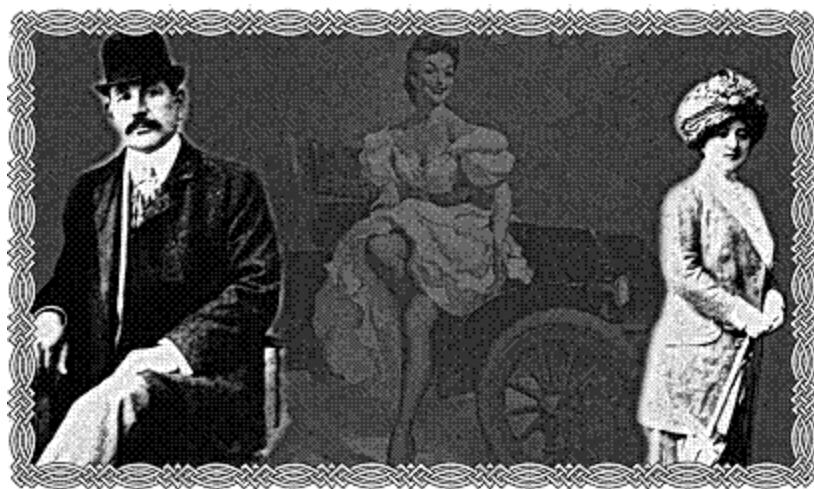
– Пане Ліндо, виконуйте свій обов'язок.

Карл знову міцно стиснув лікоть затриманого.

І аж тепер нарешті в дверях з'явилися озброєні поліцейські. З-за їхніх спин з переможним виглядом визирав Шацький.

Розділ сімнадцятий

Поцілунок для Естер Шацької

– Нікого він не вбивав.

Кошовий не приховував роздратування й не міг визначитись, на кого гніваться. Чи то на себе – адже він підкинув поліції підозрюваного, і на перший погляд, жодного божевілля в тому припущенні не було. Чи то на Дану – схоже, світська панночка сумує, нудиться, тому й підказує йому всяке різне. До того ж грається, хоч для Клима це зовсім не гра. Ось і зараз, викликавши її запискою на зустріч, не до кінця розумів, для чого. Швидше за звичкою отримувати всякий раз нові відомості, а не й далі збираючись брати почуте до уваги. Крім того, інших людей, що були за життя близькими з Агнешкою Радомською, він не знав. Якби й познайомився, навряд чи вийшло б отак, наскоком, викликати довіру та бажання говорити на цікаву йому тему.

Хоча лишилася одна обставина, котра вимагала не ставити хрест на спілкуванні з Даною Лилик остаточно. Визнаючи – він використовує молоду особу в своїх інтересах, Клим усе ж сподівався знайти ключик до потрібних йому дверцят. Після гармидеру та ганьби, отриманих кримінальною поліцією через арешт Даньковича, він вирішив повернутися до єдиної перспективної версії: причетними можуть бути

чоловіки або коханці тих жінок, котрих панна Агнеля втягнула у свої забави в таємному клубі «Доміно».

Зустріч випала в неділю, тож Кошовий не обмежував себе в часі. Пройтися Погулянкою під руку з молодою особою у вихідний день – чом би й ні.

– Я вже чула, – мовила Дана. – Читала в газетах. Скандал.

– Минеться, – сказав Клим. – Добре, що ті, кому треба, чудово знають, з ким мають справу.

Зараз він повторював слова комісара Віхури. Той, тримаючись за місце, де болів не вилікуваний досі зуб, навіть не мав сил сварити Кошового за порушення домовленостей та самодіяльність. Присутня при розмові Магда навіть заступилася за Кліма, пояснивши: справді вилізли обставини, про які слідству нічого не було дотепер відомо. Їх роздобув пан Кошовий під час приватного спілкування з Леоном Радомським. Котрий, до речі, теж не правий, замовчавши цікаві для поліції факти. Навпаки, говорила Магда з запалом справжнісінького адвоката, слід подякувати панові Кошовому за небайдужість. А для підлеглих пана Віхури знайти покарання, бо не надто ретельно виконували свої обов'язки.

Хтозна, чи то зуб так дошкуляв, чи справді слова Магди виявилися переконливими – у результаті Віхура дав Климові спокій із казусом Даньковича. Ще й погодився: Карл Лінда діяв відповідно до службових обов'язків, бажаючи перевірити певні факти спершу приватно, а вже потім давати чи не давати їм ходу. Замість того відомий радикальний діяч Данькович пішов на скандал свідомо. За свої слова та вчинки він відповідав, бо був і є при здоровому глузді. Навмисне зробив заяву, на яку поліція в особі Лінди мусила реагувати. А потім, коли примчав адвокат, звинуватив поліцію в намірі сфабрикувати проти нього справу й, відповідно, політичних репресіях проти незгодних із цісарською політикою.

Ніч Данькович таки перебув у камері. На ранок тріумфально, у присутності відданого натовпу, вийшов на волю, ще й влаштувавши біля поліцейської будівлі невеличкий мітинг. Адвокат, за словами Віхури, слизька особа, при цьому згадавши все пана Євгена Сойку, крутився тут же, наживо рекламуючи свої послуги правника. Бо це ж він, захисник, роздобув та приніс особисто комісарові докази того, що на момент скоєння вбивства Агнешки Радомської, більше того – від

вечора до ранку, коли тіло виявили, Назара Даньковича взагалі не було у Львові. Він саме був у Бориславі, де його затримала поліція за публічні заклики до політичного страйку.

– Для чого ж він зробив так? – поцікавилася Дана. – Хіба не розумів, що посадять за ґрати?

– Чудово розумів, пані Дано, – мовив Клим. – Ви уважно читали його заяви? Я – уважно й не раз. Данькович звинувачує в особі комісара Віхури всю поліцію навіть не Львова, імперії у кричущій некомпетентності. Бачте, обвинувачення й вирок створюються лише на підставі того, що один сказав, інший – почув, третій – недочув. Мало, які слова вирвалися в людини спересердя. Ану як хтось скаже, що застрелив президента міста! Це ж зовсім не має так бути насправді! Потрібна доказова база, і тут, пані Дано, я цілком згоден як юрист.

– А результат?

– Назар Данькович – народний герой та жертва режиму. Тепер його вже не допитували. Він дозволив себе допитати. Й визнав: має особисту неприязнь до Леона Радомського, захищає права його робітників та висловлював на його адресу певні різкі слова. Усе. Його оштрафують за негідну поведінку, не більше. І знаєте, я тут зараз подумав... – Кошовий замовк, добираючи вірні слова.

– Подумали? – підштовхнула вона.

– Так-так. Ось сказав – нікого він не вбивав. І чомусь вирішив: варто точнішим бути. Данькович напевне не вбивав панну Агнелю. Але я не гарантую, що він узагалі не здатен убити людину. Хтозна, раптом таки вбивав.

– Кого?

Клим знизав плечима.

– Не знаю. Когось. Колись. Гаразд, ми вже зовсім втратили будь-який здоровий глузд.

– Чому?

– Чоловік та жінка в неділю на прогулянці говорять про вбивства, справжні та ймовірні.

Дана посміхнулася:

– Пане Кошовий, за інших обставин ми б не запізналися. Хіба ні?

– Ваша правда, – кивнув Клим, посміхаючись. – Нічого не скажеш, підловили ви мене. Вивели на чисту воду.

– А скажіть, ось ви могли б зацікавитися мною просто так, без такого сумного приводу? – раптом запитала вона.

Це заскочило. Навіть віко від несподіванки смикнулося.

– Ви ставите мене в незручне становище, пані Дано.

– Чому? Хіба питання складне?

– Навпаки. Ви – чудова, мила приваблива дівчина. З вами цікаво, і тут – не перебільшення. Справді, щойно зникне привід, я не знатиму, як можна зустрічатися з вами надалі.

– Хіба чоловікам та жінкам заборонено зустрічатися? Хіба ми не знайдемо, про що говорити?

Її слова заганяли Кошового в глухий кут. Виглядало, він мусив виправдовуватися. Хоч не знав, за що, в чому його провина.

– Звісно, знайдемо. І я мав би за честь запросити вас наступного разу на прогулянку просто так, без приводу. Проте, пані Дано... Як би вам пояснити... Ви – помічниця Агнешки Радомської, доньки мільйонера, власниці салону, вілли, автомобіля...

– Була, – вставила вона.

– Так, *були*. Панни Агнелі вже немає. Ви – є. Світ, у якому ви оберталися й далі обертаєтесь, теж є. Він не перетинається з тим, у якому звик жити я. Й коло спілкування, ваше чи ваших знайомих, тобто – звичне вам коло, розширюється в останню чергу за рахунок управителів маленьких нотаріальних контор. Або – за рахунок пересічних містянок, котрих ми з вами бачимо щодня, чийми послугами користуємося, але – не помічаємо. За інших обставин, пані Дано, ми б навіть не помітили одне одного. І, даруйте за прямоту, жоден із нас нічого б не втратив, не знаючи про існування одне одного. Згодні? Зрозуміли, що маю на увазі?

Дана, погоджуючись, кивнула.

– Усе це так, – сказала, трохи помовчавши. – Хоч ви багато чого не знаєте й дуже помиляєтесь, говорячи про різні середовища. Люди є ближчими одне до одного, ніж вам здається. Й не завжди є тими, за кого себе видають. Незалежно від кола постійного спілкування.

– Тут ви праві. Готовий погодитись, – визнав Кошовий. – Бачите, нам багато чого є сказати одне одному. Вважайте, заклали ґрунт подальших зустрічей.

– Лиш будьте активнішим, – мовила вона, і Клим не зовсім зрозумів, жартує вона чи серйозно.

– Обіцяю. І тепер давайте все ж до справ.

– Отже, знову справи, – Дана зітхнула.

– Від них нікуди, – тепер паузу витримав Кошовий. – Пані Дано, мені не дає спокою ота наша розмова, остання. Ви натякнули – шукайте чоловіка.

– Звичніше звучить «шукайте жінку».

– І я про це. Мені, на вашу думку, можна довіряти?

– Хтозна, – знизала вона плечима. – Щось, почуте від мене, поки ніде широко не йде. З чимось ви пішли в поліцію, та не сказали, від кого почули. Мою приватність оберігаєте. Отже, поки довіру виправдовуєте.

– Дякую. В такому разі, може, підкажете, до кого з чоловіків варто придивитися.

– Ви про що?

– Нагадати розмову? Ви натякнули...

Дана жестом зупинила його:

– Не треба. Пане Кошовий, ви вимагаєте від мене неможливого. По-перше, я не можу розкрити вам імена всіх тих осіб, котрі бували разом із Агнелею та навіть окремо від неї на тій віллі. Є етична межа, є межа приватного. Її я ніколи не переступатиму. А по-друге, пане Кошовий, я можу знати не всіх. Так, була довіреною особою Агнелі. Але й мені вона не всі свої, тим більше – чужі, секрети довіряла. Прошу більше не повертатися до цієї розмови, якщо бодай трохи мене поважаєте.

Від неї враз повіяло дивним холодком. Він таки справді мимоволі зачепив болючі струни.

– Як скажете.

– Проте ви можете стати на вірний шлях, – говорячи, Дана дивилася перед собою. – Коли вже мова про чоловіків... Не слід забувати про того, в чиєму житті сама Агнеля була важливою людиною.

Тепер повернула голову, аби побачити реакцію.

– Ви про кого?

– Тато. Леон Радомський.

Кошовому враз забракло повітря.

– Пані Дано... Ви вважаєте... ладні припустити...

– Я нічого не припускаю, – відрізала вона. – Вас цікавлять усі думки. В мене є й ось така.

Шацький зрадів його появи.

У цій родині завжди вітали Клима як бажаного гостя. Естер, господиня дому, котра тримала велику гамірну родину водночас любляче й до пицання міцно, спершу прийняла чужинця трохи насторожено, хоч і виявила належну гостинність. Проте що тісніше зближувалися Клим та Йозеф, що міцнішою ставала їхня дивна дружба, тим частіше пані Шацька в присутності Кошового вказувала: він позитивно впливає на Шацького. Вони за час знайомства не так часто встрявали разом у прикрі, хоч цікаві пригоди. Але все одно Естер, яка до того була категорично проти, аби її чоловік кудись устрявав навіть у межах Краківського базару, тепер говорила: вже звичайне спілкування з паном Кошовим робить Йозефа відповідальнішим, ніж раніше.

Клим намагався не сперечатися. Знав непросту історію як родини Шацького, так і Боярських, з яких походила Естер. Насправді за її часто показною суворістю ховалася навіть не так ніжність до чоловіка, як бажання захистити й, відповідно, страх одного разу втратити. До того ж пані Шацька вирізнялася прагматизмом, відточеним навіть для єврейського характеру, для якого прагматичність – ледь не вроджена риса. Діти не мають рости без батька, вважала вона, й ніби нічого нового, аби не одна поправка від Естер: тато може нічого не робити. Взагалі нічого, просто бути присутнім у помешканні. Вже одне це мусило викликати в дітей повагу до нього.

Тому коли Шацький хворів, а траплялося це останнім часом дедалі частіше, Естер квоккала довкола нього, ніби він був немовлям. Недужий тато подавався дівворі подобою святині, і саме в такі моменти Йозеф міг на час, поки слабує, мати в родині більше прав на вирішальний голос, аніж Естер, котра використовувала подібне право частіше й, визнавав Клим, успішніше.

Нинішньої осені Шацький ще не хворів, через те був менше захищений від нарікань своєї фейгале. Пані Шацька завжди знаходила, за що насварити чоловіка. Причому перетворила це на повсякденну звичку. Тож сторонній, побачивши й почувши манеру спілкування усіх Шацьких, включно з дітьми, між собою, міг подумати – тут постійні

конфлікти. Хоча все було зовсім навпаки. Стосунки Шацьких являли собою красномовну ілюстрацію приказки про те, що милі лише тішаться, коли сваряться.

Кошовий не знав, куди подіти себе після розмови з Даною. Вона, як завжди, не дозволила себе проводити, тримаючи не знати, від кого перейняту марку жінки-загадки. А зерно сумніву, посіяне дівчиною, почало проростати так швидко, що Клим не міг та й не бажав лишатися з цим сам на сам. Ні з ким же, крім Шацького, поділитися сумнівами не міг.

Навідавшись без попередження, був прийнятий радо. Проте скоро зрозумів: Йозеф таки недаремно пішов тоді з дому. Підозри підтвердилися: клопіт створили нащадки, і Шацький всіляко ухилявся від участі у вирішенні проблеми.

– На нього скаржитесь меламед ^[40]! – заявив він, тицяючи пальцем у Шмуля, найстаршого з чотирьох дітей та старшого з хлопчиків.

Другий, Даніель, народився три роки тому, і його сестри, Рива та Іда, відчайдушно змагалися між собою за право глядіти братика якомога менше часу. В жодній не виходило, бо Естер намагалася вправно та справедливо розділити обов'язки між доньками. Кожній доводилося докладати чималих зусиль та виявляти неабияку хитрість, аби за першої ж нагоди перекинути Даніеля іншій, і щоб при тому їй за це не перепало на горіхи від мами.

Переступивши поріг, Кошовий зрозумів: сьогодні старшу з сестер, Риву, переграла молодша, Іда. Дівчинка прожогом вибігла з помешкання, ледь не збивши Кліма з ніг, а навздогін неслося розгніване: «Шикса!» ^[41] та наказ Естер, котрий не брався під сумнів:

– Риво, візьми, нарешті, Дені, щоб ти мені була здорова! Його треба перевдягнути!

Дівчинці йшов чотирнадцятий, і вона ставала дедалі більше схожою на матір, хіба не така широка в талії. Сама Естер, не стара ще жінка, яку роздали чотирикратні пологи, саме збиралася на вихід, поправляючи забране у тугий вузол волосся кольору свіжої смоли. Більшість єврейських жінок, котрих доводилося бачити Климові, рано сивіли. Пані Шацька була винятком.

– Та, мамо, він виривається! – кричала Рива. – Для чого його брати, коли Дені вже може бігати сам!

– Може! – легко погодилася Естер. – А чи він думає, куди бігти? Забіжить у таке місце, де або надібає лихо, або лихо надібає його! Такий малій дитині будь-яка дрібниця може видатися лихом! Матимеш своїх дітей, тоді побачиш.

– А я не матиму своїх дітей!

– Вей, яка ж ти шая ^[42]! – закричала Естер. – Тобі не соромно перед паном Кошовим? Пане Кошовий, ви колись чули таке від цієї мішигіне ^[43]?

Клим вирішив промовчати, бо відповіді від нього в подібних випадках ніхто й не чекав. І взагалі, його більше зацікавив випадок зі Шмулем. Адже старший син, якому недавно минуло п'ятнадцять, завжди вважався татовим улюбленцем. Моменти, в які Шацький гнівався на того, випадали вкрай рідко. Схоже, зараз був саме такий, і тягнулося все не перший день.

– Ви так відразу з порога, – промовив Клим, знімаючи капелюха. – На мене в гімназії так само скаржилися вчителі. Пам'ятаю, був у нас викладач латини на прізвисько Сметана...

– Йой, та про що ви мені говорите! – перебив Шацький, відмахуючись, мов від комара. – Хіба ви тікали з уроків?

– Тікав, – чесно признався Кошовий і тепер глянув на Естер, ніби шукаючи підтримки. – Особливо, шановне панство, я грішив тим саме у Шмулевому віці.

– Але ж ви не тікали три тижні! – заявила пані Шацька, вмить забувши, куди збиралася. – Цей шейгиць ^[44] каже меламедові, що в нього хворіє хтось із родини і без його допомоги не обійтися! Вдома ніхто не підозрює, що Шмуль раз по раз робить всіх хворими, що є поганою прикметою саме по собі. Добре, що ти нікого з нас не поховав!

– Син Лапідуса так зробив, – вставив Шацький. – Не пішов до хедеру, бо придумав померлу бабцю по лінії самого Лапідуса. Тобто бабцю він не придумав. Вигадав похорон. Але на те його батько й Лапідус, аби нащадок був таким самим поцом.

– Тобто? – Клим лиш підтримував розмову, відчуваючи – поступово перестає розуміти суть.

– Похорон легко перевірити. Бо коли когось ховають, про це знає хоча б рабин, – пояснив Йозеф. – Коли я потому зустрів на вулиці Лапідуса, порадив йому навчити синочка краще брехати.

– Та свого, бачу, ти добре навчив! – відрізала Естер. – Йому вдалося морочити меламеда ого скільки часу!

Даніель знову чимось голосно обурився, явно прагнучи відповідати загальним настроям.

– Риво, забери дитину! – grimнула пані Шацька, і дівчинка, помітно втішена тим, що братові перепадає на горіхи, підхопила найменшого під пахву й потягнула до іншої кімнати.

– То я теж піду? – цвірінькнув Шмуль.

– Ти підеш до іншої кімнати й будеш учити все прогуляне! – звеліла Естер.

Можливо, вони б ще гарикалися. Проте присутність Кошового, схоже, трошки знизила градус напруги. Кивнувши, Шмуль теж пішов геть, і Клим не помітив на його обличчі ані покори, ані каяття. Й нарешті остаточно зрозумів настрої Шацького.

Він образився на поведінку власного сина й був заскочений власною безпорадністю.

Трапляється.

Шацьким самим не хотілося далі обговорювати дітей, тож Йозеф відразу запропонував гостеві чарку наливки. Знаючи про наслідки такого прохання, Кошовий зиркнув на Естер. Але господиня цієї неділі чомусь виявила лояльність: поставила на стіл не дві, а три чарки, винесла з якогось, відомого лише їй сховку почату карафку з вишняком і присіла з чоловіками, остаточно передумавши виходити з дому. Чи вирішивши трохи затриматися з гостем.

Усе стало ясно, щойно почалася розмова. Шацького, а особливо – Естер цікавили подробиці прикрої історії з фальшивим зізнанням Даньковича. Коли Клим почав переповідати, що і як знав, виявилось: на Краківському базарі все одно чули більше, і тепер Кошовому довелося вислухати різні версії того скандалу. Основних виявилось дві. Частина євреїв взяла сторону поліції, бажаючи, аби Даньковича кинули за ґрати як порушника спокою, бо він же може з'явитися й тут. Але інша частина вважала Даньковича мало не героєм, котрий втер носи *шлімазлам* із криміналу.

Привід поділитися тим, що муляло, виник досить скоро. Не кажучи, хто підкинув подібну думку, Клим почав про можливу причетність Леона Радомського до вбивства доньки. Насправді це таки засіло в мізках, і кортіло або підтримки, або – спростування. Бо ще сам

не знав, як поставитися до такого. Адже Йозеф Шацький був чи не єдиним із непричетних прямо до справи осіб, хто знав: Кошовому слід знайти відповідь кров з носу. Якщо все вказує на батька, котрий дізнався про доньчині брудні таємниці й вирішив сам покарати її, справи зовсім кепські.

Нікуди з подібними висновками не підеш.

Найперше – нема ходу в поліцію. Комісар Віхура скоріш арештує Клима, ніж запідозрить нафтового магната, мільйонера, мецената, поважну й шановану персону.

– То є дуже добре, – діловито кивнув Шацький, вислухавши приятеля до кінця. – Ви принесли це до нас, і то мудро, пане Кошовий.

– Я шукав тут підтримку й знайшов. Щиро вдячний.

– У родині Шацьких вас підтримають завжди, пане Кошовий, – сказала Естер. – Більше нікому не кажіть про Радомського.

– Чому?

– Забудьте. Вас візьмуть на кпини.

– Хіба батько не може вбити власну дитину? Світ жорстокий, пані Естер.

– Ви то кажете мені, пане Кошовий? Повірте, вей, повірте, пане Кошовий, з якими знаннями про людську ницість я живу на світі! Так, батько ладен убити дитину, я припускаю. Матері так само не всі святі.

– Естер багато знає, – підтвердив Шацький, поцмокавши губами. – Навіть мені розповідає не все. Береже нерви.

– Твої, – зауважила вона.

– Хіба я що? – розвів руками Йозеф.

– Ми з Шацьким пильно стежимо за цією історією. Бо все ж мій Йозеф вам допомагає, пане Кошовий. Тож я маю знати, в чому він заплутаний. І поясню, чому ви можете тепер і далі спати спокійно, – Естер вмостилася зручніше. – Ось візьміть хоча б нашого халамидника Шмуля, був би він нам здоровий. Свої вчинки він від усіх приховував. Тож коли меламед прийшов сюди навідати хворих та викрив брехню, то шокувало на правду, пане Кошовий. Тепер скажіть, хіба пан Радомський не знав, ким є його донька, хай вона спочиває з миром?

У Климовій пам'яті спливла недавня розмова із паном Леоном за телятиною.

– Не помилюся, сказавши: тато знав про панну Агнелю навіть більше, ніж ми собі уявляємо.

– О! – Естер націлила пальця на стелю. – Його нічого не могло шокувати в такому разі! Батько не є рогатий муж!

– Е, до чого тут? – стрепенувся Шацький.

– Йой, мовчи! – відмахнулася Естер. – Зраджений чоловік зазвичай дізнається останнім. Так було споконвіку. Пан Леон напевне таким наївним чи дурним не був. Та слухайте, він же сам розбестив власну доньку!

Йозеф знову хотів щось вставити, та дружина зупинила його жестом.

– Ціхо, Шацький! Я не про ту розбещеність кажу! Але власний автомобіль для молодої панни – то, я вважаю, розбещеність!

– Хто б сперечався, – сказав Кошовий. – І ви праві, пані Естер. Батько розумів усе і готувався до трагічного фіналу. Яким би він не став. Зрештою, панна Агнеля могла розбитися на смерть, не впоравшись із автомобільним кермом. Не конче йдеться про навмисне вбивство. Ви мене переконали. Припущення, що пан Радомський – убивця, не має підстав.

Пані Шацьку вже важко було спинити.

– Пане Кошовий, ви б самі могли до того додуматися! Панна Агнешка багато чого зі свого життя не афішувала. Але й ми з Шацьким так само не все афішуємо, як і всяка притомна людина. Тільки ж для тих, хто її знав, панна нікого з себе не вдавала!

– Чекайте, зовсім заплутався. Що ви хочете сказати?

– Не носила масок, пане Кошовий. Була тим, ким була. Й не вдавала з себе іншу особу, якою дуже хотіла бути.

Віко смикнулося сильніше, ніж завжди.

Клим відчув, як раптом зомліли й похололи кінчики пальців.

Не стримався – стукнув рукою по краєчку столу, ніби ставлячи крапку в цій частині розмови.

– Пані Естер... – повітря забракло, в горлі де не взялася грудка. – Пані Естер...

– Прошу? – Її, як і Шацького, здивували раптові зміни Климового тону.

– Як ви сказали? Повторіть ще раз. Про Агнелю. Ось щойно...

Йозеф та Естер перезирнулися.

– Той, хто убив ту дівчину, хотів убити саме її. Таку, якою вона була, – промовила пані Шацька.

– Агнеля мала таємне життя. Але – не подвійне. Вона завжди лишалася собою. Подобалося це комусь чи ні. Її знищили саме за це. Вбили Агнешку Радомську, й тільки її.

Збоку могло скластися враження – Клим говорить сам до себе.

– Та це ж очевидно, – обережно сказав Шацький.

– Ні.

Кошовий підвівся, поправив краватку, розправив плечі.

– Шацький, ви дозволите поцілувати вашу дружину?

– Кому? – не відразу второпав Йозеф.

– Мені. Я не стримаюся, так хочу подарувати цілунок пані Естер. Вона щойно ніби промила мої очі. Я здогадався.

Шацький так само підвівся, вважаючи на серйозність моменту. Сприймавши це як дозвіл, Клим обійшов стіл, підступив до Естер, котра досі нічого не розуміла, і, нахилившись, торкнувся губами її щоки.

Дружній поцілунок.

У сини їй не годився, хіба в молодші брати.

Естер уперше на пам'яті Кліма зніяковіла й навіть ледь зашарілася.

– Та годі вже, пане Кошовий. За що це така увага... Від Шацького не дочекаєшся...

– Маєте мудру жінку, Шацький, – вкотре визнав Клим. – Пані Естер уже точно та, за кого себе видає. Їй лишається собою. Треба було почути такі прості слова, аби все зрозуміти.

– Зрозуміти – що?

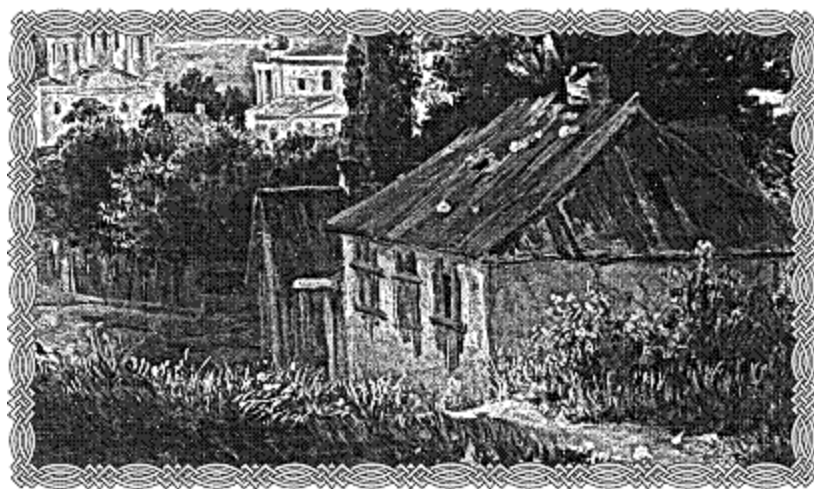
– Одну неймовірну річ, яку треба ще перевірити.

– Неймовірну?

– Так. Я здогадався, хто вбив Агнешку Радомську. Дещо слід перевірити. Але виглядає, я на правильному шляху. І це – неймовірно.

Розділ вісімнадцятий

Убогий притулок шляхетної особи

Кілька наступних днів Клим Кошовий провів у клопотах, знову відчувши себе мухою в окропі.

Здогад був надто раптовим. Осяяло його блискавично. Але трохи згодом, уже вертаючись пішки з Кракідалів до себе на Личаківську, він наново прокрутив усе в голові. Й зрозумів: можна знову наламати дров, як уже було нещодавно з Даньковичем. Так, його провини в поліцейській ганьбі нема, її не побачив навіть прискіпливий Віхура. І зараз, маючи намір усе детально перевірити, Клим не збирався залучати ані Лінду, ані когось іншого з поліцейських агентів. Проте самотужки хоч як не впоратися, і не бачив інших варіантів, окрім йти по допомогу до людей Сілезького.

Ось тут слід вважати навіть більше, ніж коли маєш справу зі слугами закону. Адже хай там як, а виходить – він нацькує кримінальників на людину, стосовно якої помиляється. Право на помилку Кошовий собі лишав завжди, виправляв її без шкоди для довкілля. Чого не скажеш про Єжи Тиму з компанією: ці, зрозумівши чергову промашку, про всяк випадок ладні позбутися проблеми, котра згодом може вилізти їм боком.

Фізично позбутися.

Погодивши сам із собою, що той поспішає, хто не надто квапиться, Клим переночував зі своїми припущеннями, неспокійно крутячись усю ніч й зважуючи всі «за» та «проти» своєї дійсно неймовірної версії. Ранком, напившись кави, прийняв остаточне, хоч із досить ризикованими наслідками рішення: діяти за власним планом.

Усього не передбачиш, усіх не підстрахуєш.

А діяти ж треба.

Задіяти Шацького мав намір, але – в останній момент. Навіть вирішив піти далі: якщо все підтвердиться, без Магди йому теж не обійтися. Хіба вона сама не захоче брати в цьому участь та бути присутньою. Але розрахунок був на тому, що Магда у фарсі з Даньковичем взяла його сторону, фактично ставши адвокатом. Отже, її можлива присутність на фіналі цієї історії – якщо він не помиляється й справді наближає кінець, – допоможе й надалі, коли доведеться, хоч не-хоч, усе пояснювати Віхурі.

Бо ж у його владі зняти обвинувачення з Густава Сілезького. І участь Магди, здатної певним чином впливати й тиснути на комісара, прискорить справу. Їй усе одно, сидить Сілезький за ґратами чи далі ладнає свої справи на волі. Більше важить викриття *справжнього* вбивці її близької подруги, з подальшим справедливим покаранням.

Міркуючи так, Клим прийшов у контору, вдягнув нарукавники й взявся до роботи.

Написав три записки.

Кожну заклеїв в окремий конверт.

Дочекався спеціального кур'єра, який щодня в певний час приносив пошту для їхньої контори й забирав те, що треба розсилати. Заплативши окремо, дав хлопцеві доручення. Перший конверт він мусив занести до салону «Модна Агнеля». Другий – за адресою, де мешкала Ружена Гошовська, він про всяк випадок дізнався її раніше, то було нескладно. Третій – до бару «Під вошею». І там посильний мав дочекатися відповіді, скільки б то часу не зайняло. За це Кошовий обіцяв доплатити окремо, щойно хлопець її принесе.

Далі лишалося мучитися в очікуванні. Добре, хоч поточної нудної роботи в конторі завжди не бракувало, тож Климові було, чим себе зайняти.

Кур'єр повернувся назад за три години, з порогу пояснивши: сидів «Під вошею» довгенько, аж намуляв очі постійним відвідувачам.

Прочитавши принесену записку, Кошовий кивнув сам собі. Тут жодних несподіванок, усе за планом, інакше й бути не могло. Розплатившись, знову занурився в роботу.

По обіді зачинив контору, розуміючи – це за поганого збігу обставин переповнить і без того неглибоку чашу терпіння пана Штефка. Та інакше не могло бути: мусив особисто здибатися з кожним, хто дістав від нього нині повідомлення. Розвиток подальших подій прямо залежав від результатів цих зустрічей.

Щойно все завершив, повернувся назад, бо тепер не хотілося йти додому. Давненько не було такого, аби затримався на праці допізна, аж до самої темноти. Вперто примушував себе працювати, виконував роботу механічно, й нема добра без лиха: чекаючи потрібних звісток, розібрав чималий паперовий стос, який накопичився від початку місяця.

Глянувши на зроблене, полегшено зітхнув: хоч десь здобуток, гарний результат.

А тут і в двері обережно постукали.

Дочекався.

Отримавши коротке повідомлення, спалив записку. Розкурив сигару, витягнув ноги під столом, посунувся спинкою стільця вниз. Застиг у блаженній позі на якийсь час, дивлячись у стелю, куди пускав кільця запашного диму.

Ніколи не зловживав алкоголем. Та в ці хвилини закортіло дозволити собі напиться до непристойного стану.

Не міг придумати, чим відсвяткувати вирішення справи.

Бо тепер знав напевне – помилки нема, припущення вірні. І, щиро кажучи, нічого аж такого неймовірного у відкритій істині нема. Трошки уваги, пильності, відкинути зайве, зосередитись лише на очевидному – давно б тішився перемогою. Хтозна, може, й Басю вдалося б утримати.

Докуривши до половини, Кошовий загасив сигару, загорнув недопалок у серветку, акуратно поклав у жилетну кишеню.

Треба пережити ще одну ніч. Розв'язка завтра, тягнути далі вже нема куди.

Вдома не витримав, приклався до наливки – задля кращого сну. Справді, спав, наче сите немовля.

А ранком у двері контори так само обережно постукав учорашній вечірній відвідувач. Приніс усе що треба.

Можна давати телеграму Шацькому – з Магдою поки не вирішив, далі вагався.

Вони приїхали сюди ближче до вечора.

Візник доставив їх на південну околицю міста, за Стрийський цвинтар, і Кошовий за звичкою попросив висадити їх із товаришем не біля потрібного будинку, а раніше. Пройшовши далі й оминувши кладовище, Клим та Йозеф опинися за міськими межами, на східному передмісті – Бондарівці. Кам'яні забудови тут лиш починалися, й то де-не-де.

Кошовий зробив відкриття: виявляється, Шацький теж не всюди бував у Львові. Принаймні, у цьому передмісті він орієнтувався погано, але й блукати особливо не було де. Потрібну вуличку відшукали досить швидко. І тут Клим відкрив для себе інше – жіночу пунктуальність. У ній сумнівався вже відтоді, як гімназистом призначав побачення дівчатам із Фундуклеївської гімназії у Миколаївському парку.

Магда Богданович уже чекала поруч із потрібним будинком.

Вдяглася, як попросив Кошовий, по можливості просто. На сільську тітку, звісно, не перетворилася. Але за скромну вчительку, котра підробляла репетиторством й заощаджувала на вечерях, аби мати хоч трохи пристойні пальто й сукню, цілком могла зійти. Побачивши її самотню постать біля дерева при дорозі, Клим згадав, як учора перевершив себе у риторичці, вмовляючи її погодитись на невеличкий маскарад. І так краще, аніж на бідній околиці побачили шляхетну пані.

– Ви затримуєтесь, пане Кошовий, – кинула Магда замість привітання. – Навіть не знаю, для чого погодилася на вашу авантюру.

– За це вам окрема подяка, пані Магдо.

– Не треба лестощів, вони вам не личать.

Вона машинально простягнула руку для ритуального цілунку, і Клим, приймаючи гру, ледь торкнувся її губами. Шацький на знак привітання мовчки підніс свого незмінного старого крилатого капелюха.

– Зверніть увагу, я виконала вашу настанову й відпустила візника.

– Взяли першого-ліпшого? – уточнив Клим. – Сподіваюсь, не той екіпаж, котрий з вами постійно?

– З нетерпінням чекаю пояснень, – Магда пропустила питання повз вуха.

– І все одно дещо ви забули, – дорікнув Кошовий. – Бачу, вас підвезли просто сюди, до місця. Я ж просив вас вийти раніше й перейти пішки.

– Знаєте, я не звикла бити ноги там, де нема доріг, лише багнюка.

– Тут нема багнюки. Припускаю, вона є, коли дощ.

– Битого шляху так само нема, – відрізала Магда. – І досить, пане Кошовий. Я сама тут можу повернути зайву увагу. А коли нас троє й починається гармидер, уся ваша так звана конспірація піде котові під хвіст. Для чого ви мене сюди покликали?

– Хочу дещо показати. Ви маєте побачити все на власні очі. Й почути, бо за даних обставин мій переказ вас навряд чи задовольнить.

– Що я повинна побачити й почути?

Магді вже уривався терпець. Для неї це вже переставало виглядати грою.

Замість відповіді Кошовий із загадковим виглядом пхнув руку до кишені штанів.

Шацький завмер, немов збирався побачити, як Клим витягне звідти живого кролика.

Рука виринула.

Два пальці, великий та вказівний, стискали новенький блискучий ключ.

Магда розчаровано гмикнула – теж, мабуть, чекала ефектнішого фокусу.

– У цій історії забагато ключів, котрі відчиняють чужі двері, – відповів Клим на мовчазне питання обох. – Але так уже сталося, що всякий раз відчиняються правильно. Всі ведуть туди, куди треба. Їх просто багато, аж надто багато.

– Досить натяків, пане Кошовий. Що це за ключ, де ви його взяли?

– Від цього будинку, – Клим кивнув на непоказну маленьку хатинку, навпроти якої вони стояли. – Є майстри-золоті руки, котрі зроблять не злодійську відмичку, а справжній ключ, дайте їм лише час оглянути замок та відповідне обладнання. Тим більше, як мені пояснили, замок тут не складний. Зламується за кілька хвилин. Та я

просив цього не робити, ключ важливіший. Він може замкнути двері зсередини, як було. Відмичкою – зась. Ходімо.

Кинувши погляд на всі боки, він штовхнув хвіртку й зайшов у двір першим. Перетнути його забрало лише кілька кроків. Ступивши на ганок, Кошовий впевнено, ніби власне помешкання, відчинив двері, пропустив уперед Магду й Шацького. А зайшовши останнім, зачинив двері.

Невеличка компанія опинилася в хаті, мешканець якої старанно приховував злидні. Передусім – сам від себе, бо не схоже, аби тут жила родина чи завжди були готові приймати гостей. Дві кімнати, маленька зала й ще менша спальня. З меблів – старий стіл, котрий хитався, тому під ніжку підклали додаткову опору, два обдертих стільці. Вікна щільно запнуті фіранками, й Клим запідозрив: навіть удень вікна убогої оселі захищалися від сонячного світла.

Шацький пошукав вимикач. Тут не було електрики, лише гасова лампа. Кошовий, підготувавшись і до цього, витяг із кишені пальта ліхтарик.

Промінь пробіг по стінах та убранству.

Тут не жили.

Лише спали.

На фоні загальної бідноти величезна, як для такої маленької хатки, шафа для одягу відразу привертала всю увагу. Крім неї тут більше нічого не впадало в очі. І все ж перш ніж відчинити її, Кошовий ступив до спальні, куди не вміщалося нічого, крім ліжка й туалетного столика. Око відразу зачепило невеличку річ на ньому, яку Клим узяв, роздивився, повернувся до супутників і промовив, показуючи знахідку:

– Здається, все. Мені цього не вистачало.

– Сподіваюсь, ви маєте пояснення, зокрема – для поліції, для чого без дозволу вломилися в чужий дім, – мовила Магда.

Поклавши річ на місце, Кошовий, не відповідаючи, нарешті наблизився до шафи.

Передав ліхтарика Шацькому.

Двома руками розчахнув обидві стулки дверцят.

Йозеф крекнув, зацмокав губами.

Клим ступив крок убік, даючи змогу променю вихопити вміст шафи.

– Неймовірно! – не стрималася Магда. – Хіба... Такого не може бути... Цього не мало бути *тут*...

– Ви можете впізнати щось із цих речей, пані Магдо? – спитав Клим, ніби починав допит свідка в суді.

– Не все... Треба роздивитися, освітлення погане... Але ось... Це найперше кидається в очі... – Магда показала перед собою. – Звідки це тут?

– Не знаю.

– Ви не знаєте?

– Не знаю, скільки часу треба чекати особу, яка все пояснить краще за мене, пані Магдо. Бо якщо зараз почну я, то будуть лише здогади.

Поруч зовсім недоречно бамкнуло.

Усі троє в унісон глянули на старий годинник в кутку – він саме відбив восьму вечора.

О цій порі наприкінці вересня вже майже темно.

І ніби хто начаклував: знадвору рипнула хвіртка, почулися швидкі кроки.

– Пані Магдо, зайдіть у спальню, – швидко мовив Клим, водночас беручи в Шацького ліхтарик та вимикаючи його.

– Ще чого!

Ззовні в шпарину застромили ключ.

– Вийдете, коли захочете. Але розмову краще почати без вашої присутності.

– Вірте йому, – вставив Шацький. – Я знаю.

Ключ повернули.

Погляди Кліма й Магди схрестилися.

Вона зникла в спальні, та двері не причинила: з того місця, де всі стояли, її там видно не було.

Вчасно.

Особа, яка тут мешкала, переступила поріг.

– Доброго вечора, пані Дано, – привітався Кошовий.

Розділ дев'ятнадцятий

Німа служниця

Якщо Дана Лилик і злякалася – швидко опанувала себе.

Але навряд чи вона була лякливої породи. Свою справу зробила несподіванка, і молода дівчина могла б закричати. Натомість спершу позадувала, бігти геть вимагали інстинкти. Та вона взяла себе в руки на диво швидко. Причому – так, що, оговтавшись, впізнавши одного з незваних гостей, тут же пішла у наступ:

– Що тут відбувається? За яким правом? Як ви сюди потрапили, пане Кошовий?

– Через двері, – відповів Клим сухо. – А як сюди потрапили ви, дама вищого світу, довірена особа доньки мільйонера Агнешки Радомської, її права рука, помічниця, ким ще ви себе назвете?

– Я викличу поліцію.

– Кличте, – легко погодився Кошовий. – Ми з колегою дочекаємося. Дана не зрушила з місця.

– Забула. Ви ж працюєте на поліцію. Отже, ви тут з її дозволу. І все одно це незаконно. Я подам скаргу.

– Кому, пані Дано? Я далі називатиму вас так, бо ви дуже хотіли виглядати, як пані. Бути рівною до інших пані. Але я мав би за тримати

в пам'яті ту вашу розповідь про бідних дівчат із товариства «Турбота», яким опікувалася панна Агнеля. Ви завбачлива, вчасно зупинилися тоді. Ще трохи – і я б здогадався, що ви розповідали мені власну історію. Проста сільська дівчина, котра опинилася у великому ворожому місті. Не знайшла себе, потрапила в халепу, не мала, як повертатися додому, до батьків. Повірте, пані Дано, я поставив себе на ваше місце. Сам лише три роки тому не просто вважав себе чужим тут, у Львові, – був ним. Я дорослий чоловік, повний сил, дещо бачив у цьому житті. Не пристало журитися, та були моменти: дуже кортіло знайти когось, хто б підтримав. Чи навіть пожалів, я не боюся цього слова.

– Перепрошую шановне паньство, жалість не принижує, – вставив Шацький. – Так вважається, так прийнято думати. Але так не є. Погоджуюсь із паном Кошовим, люба пані. Часом навіть такий, як Шацький, уявляє себе малою дитиною.

Дана стояла мовчки.

Торкнувшись Йозефового плеча, Клим знаком попросив його помовчати, повів далі:

– Ви не збрехали, пані Дано. Вас таки наблизила до себе Агнешка Радомська. Ви їй чимось сподобалися, і я навряд чи знаю, чим. Та й ви не шукали відповіді. Бо були вдячні долі – мрії збуваються, ви поруч із багатою та знаменитою дамою, в серці вищого шляхетного товариства. Панна Агнеля настільки щедра, що дарує вам свої сукні, – він кивнув на розкриту шафу. – Їй вони, вважайте, нічого не коштують. Підозрюю, деякі з них вона вдягала лише раз чи два. Хоча тут, у шафі, є й ті, в яких вона красувалася на прийняттях досить часто. Їх встигли навіть помітити й належним чином, тобто – високо оцінити інші жінки, подружки панни чи звичайні знайомі. Це підвело вас, пані Дано.

– Підвело? Що саме?

– Зловживання чужими речами. Та про це потім. Чи хочете вже? До речі, може, засвітите світло?

Дана не заперечувала, звичними рухами запаливши гас у лампі й підкрутивши гнота. Стало світліше, довгасті темні тіні відбивалися від стіни.

– Так краще. Хоча... Не краще, пані Дано, зовсім не краще. Ви крутилися в заможному яскравому товаристві, приймали в подарунок сукні, черевички, чобітки, капелюшки, а то й, даруйте щиро, панчохи

чи навіть дорогу білизну, вже ношену вашою благодійницею. У вас не лишалося нічого свого. Навіть цей дім – не ваш, ви орендуєте його за дуже скромну плату. Живучи поруч із світом великих грошей, поруч із світською мішурою, ви ніколи не мали досить власних коштів. Інакше така мудра, навчена життям дівчина, як ви, за цей час змогла б відкласти щось, аби хоч трохи продовжити оту красу. Принаймні, знайшли б собі більш достойне помешкання. Куди хочеться вертатися щовечора, де злидні не так кидаються в очі і де не так гостро розумієш: все, що маєте, – чуже. Собою в модних сукнях із чужого плеча ви не були ніколи, пані Дано.

Вона скинула капелюшок. Вийняла шпильки з волосся. Труснула головою, розкидаючи його по плечах.

– Ви ніколи не відчували того, що відчуваю я, пане Кошовий, – сказала нарешті. – Приїхали до чужого, незнайомого міста? Але – з іншого міста, де мали всі можливості й не завжди ними користалися. Вам і таким, як ви, не треба докладати надмірних зусиль, аби жити тим життям, яким хочеться жити. І якого ви гідні та варті. Ви можете опуститися на дно. Так само піднятися вгору. То є лише ваш особистий вибір, ви й такі, як ви, вільні його робити. Тепер уявіть собі хлопця з села. А краще – дівчину. Від народження ви вже не маєте можливостей, рівних із ровесницями, котрі замовляють собі сукні в модних салонах, ходять із кавалерами по кав'ярнях, розважаються, міняють коханців та міняються коханцями. Словом, живуть, як хочуть! Не зважаючи на те, що скажуть люди, які слова кидатимуть навздогін. До того ж тут польська, німецька чи навіть жидівська дівка має більше можливостей жити, як хочеться, аніж дівка з руського села!

– Пані Дано, не зводьте все до класової нерівності та ненависті. Про таке зараз говорять дедалі більше, часто спекулюють на цьому. І взагалі, дехто має надію на велику війну: мовляв, зітре всі різниці, суспільство стане справедливим.

– Але світ несправедливий! – вигукнула Дана, глянувши на принищеного Шацького й ніби шукаючи в нього підтримки. – Світ нерівний для всіх!

– Жорстока сувора правда, – кивнув Клим. – Війни та інші потрясіння швидше зроблять усіх однаково бідними, ніж однаково багатими. Ви цього хочете? Аби всі жили в злиднях, зате щасливими? На собі ж переконалися, на власній шкурі: злидні щастя не приносять!

– І не дають шансів вибратися нагору, – додав Шацький.

– А отут ви праві! – погодилася Дана. – Той, хто народився у злиднях, ніколи не зможе видертися нагору власними силами. Бо усі місця зайняті тими, хто ніколи бідосі не знав! Єдиний вихід – вкрати багато, за першої ж ліпшої нагоди! Купити за ці гроші все, чого тобі так не вистачало! Й багато хто нині на такий шлях стає, пане Кошовий!

– Або – вбити, – мовив Клим, не відводячи від Дани погляду.

– Кого – вбити? – стрепенулася вона.

– Людину. Наприклад, задушити тонким шкіряним паском. Скориставшись тим, що жертва повністю довіряє вбивці, не відчуває небезпеки з його боку... Чи з її боку. Ви ж так розправилися з Агнешкою Радомською, вашим прикладом для наслідування, пані Дано?

Запала тиша.

Дана Лилик, ніби нічого не сталося, ще підкрутила гнотик, забравши з лампового скла кіптяву. Зараз на її руки добре падало світло, й Клим аж тепер побачив те, на що раніше не звертав уваги: які вони сильні, грубі, зовсім не *панські*. Скільки завгодно можна їх випещувати – міцна селянська кістка проявляє себе.

– Досить, – почулося за спиною, і зі спальні вийшла Магда, котрій набридло пасивно слухати. – Я хочу знати, що тут відбувається.

– А, пані Магдо, – злегка посміхнулася Дана. – Ви мене впізнаєте?

– Десь бачила.

– Але не звернули уваги. Не поцікавилися, як мене звать. Хоча я останній рік завжди була поруч із Агнешкою. Вдягнена, як вона. Виглядала не гірше. Нічим не вирізнялася з товариства, до якого ви звикли й поза яким себе не бачите.

– Зараз ви несправедливі.

У словах Магди бриніла ніяковість. Отже, Дана й тут права.

– Дозвольте пояснити, пані Магдо, – сказав Клим. – Зараз про головне. Усе інше, хто кого коли не помічав упритул і з якої причини – вже згодом. Переконалий, що пан Віхура дозволить вашу присутність на допитах. Тим більше, в нього є чудовий кабінет із потаємною кімнатою, звідки все чути.

– Я слухаю, пане Кошовий, – відчеканила Магда. – Ви звинувачуєте цю молоду особу в убивстві панни Агнелі, яку вона, судячи з почутого, обожнювала. Чи не так?

– Не обожнювала, – поправив Клим. – Тобто спершу – мабуть. Потім – зненавиділа. І справді, давайте по порядку.

Він видобув із кишені знімок, один із тих, що були в клубі «Доміно» і показані згодом Магді.

– Німа служниця. Пані у венеційській масці. Я довго думав, хто це. Не наберуся нахабства, аби запропонувати вам роздягтися, пані Дано. Та перепрошую наперед за можливу нетактовність: на світлині видно – у вас розкішне тіло.

– Фе, пане Кошовий! – вирвалося в Магди.

– Ще раз пробачте за солдафонство. Але в цьому – вся суть справи, пані Магдо. Вся сіль історії. Як каже пані Естер Шацька, увесь цимес.

– Звідки ви знаєте? Ви піддивлялися за панною?

– Я вийшов із цього віку дуже давно, пані Магдо. Присутню тут Дану Лилик упізнала Ружена Гошовська, інша завсідниця так званого клубу «Доміно». Фотографувалися вони, ясна річ, у масках. Та свої, гм, забави влаштовували без. Тому бачили одна одну, як кажуть, у плоті. На так давно я покликав вас на зустріч, пані Дано. Запискою через «Модну Агнелю». Ви прийшли, бо вже звикли, що ми спілкуємось. Нічого не запідозрили, а я говорив із вами про якісь банальні речі. Водночас до місця нашої здибанки покликав і пані Гошовську. Вона трималася так, аби ви її не помітили. Їй потім підтвердила мої підозри. Німа служниця – ви. Що породило купу питань. Зокрема таке. Ви старанно приховували від мене свою участь у, перепрошую, назву речі своїми іменами, оргіях. І в той самий час спрямовуєте мене на віллу, про яку знає обмежена кількість осіб. Ще й у той самий час, коли там мають з'явитися інші маски. Не кажіть, пані Дано, що пані Ружену й Франца ми ось із Шацьким зустріли о другій годині дня випадково. Ви чудово знали, хто коли там буває. Знали, що там відбувається. І, як уже бачимо, не просто прибирали за всіма ліжками, наводили порядок у помешканні, носили білизну до пралі. Ви хотіли, аби я викрив цю огидну таємницю.

Дана мовчала, але й не відводила погляду. В ньому читався виклик, зухвалий, ніби вона прийняла свій, нікому не помітний, останній бій. Замість неї заговорила Магда:

– Навіть якщо це так, пане Кошовий, хіба це означає, що дівчина – вбивця?

– Вона б нічого мені не сказала. Не навела б на слід, аби я її не обдурих. Каюся, пані Магдо, заморочив голову панночці у своїх інтересах. Збрехав, що приватно допомагаю поліції. Що подумала вбивця? А ось що: провина того, хто за ґратами, Густава Сілезького, під сумнівом. Тепер я підозрюю, хто навів на нього поліцію. Пані Дана має залізні нерви, ще міцнішу витримку. Почекала дев'ять днів і вже тоді знайшла спосіб повідомити кого слід про зв'язок кримінального короля й доньки мільйонера. Звісно, це приховувалося обома сторонами. І Сілезький – вартісний кандидат на вбивцю. Все добре. Аж раптом вбивця чує про сумніви. Й підкидає, як вважає, поліції новий слід.

Кошовий перевів подих. Глянув на Магду, потім – на мовчазного Шацького.

– Признаюся – виявив себе цілковитим ідіотом. Не відразу зрозумів, що рухаюся в напрямках, котрі мені свідомо підказують. Дана, – він уже забув про пані, – спрямовувала мене всякий раз у інший бік. І я постійно знаходив докази можливої причетності нової особи до вбивства. Ви, Дано, навіть вперто називали причину – помста. Панні Агнелі мстилися то ображені в кращих почуттях збезчещені чоловіки ваших партнерок по ігрищах на віллі. То – істеричний ділок від політики, і його помста Радомському насправді не є аж таким фантастичним варіантом. Нарешті, ви натякнули на причетність батька, цим остаточно заганняючи мене в глухий кут. Бо подібних натяків кримінальна поліція навіть не розглядатиме, ще й мені перепаде на горіхи. Відбивши подальшу охоту лізти в цю справу. І тут ви трошки перемудрили, Дано.

– Де саме?

Запитали хором – Дана й Магда. Вийшло, попри драматичність, кумедно, Шацький не стримав посмішки, яку швидко прибрав. Клим лишився серйозним.

– Мені дуже допомогла пані Шацька. Втім, це часто трапляється.

– Дуже перепрошую, але що такого важливого сказала моя фейгале? – поцікавився Шацький. – Хоч вона, на правду, таки говорить мудрі речі.

– Агнешка Радомська нікого з себе не вдавала. Добра, погана, нестерпна, щедра, ескапічна, погано передбачувана – така, яка є. Її складно було з кимось переплутати за життя. Згодні, пані Магдо?

– Так, – кивнула та.

– І ось, почувши ці слова, я раптом згадав день, точніше – вечір, коли вперше вас побачив, Дано. Зі мною тоді була приятелька, театральна акторка, теж прихильниця стилю поведінки панни Агнелі. Навіть трохи намагалася наслідувати її. Так вона злякалася, побачивши вас. Бо на мить вирішила: Агнешка ожила. Ви не схожі зовні. Але на вас було її плаття, ви наслідували її манери, ви рухалися, як вона, говорили, як вона. Потім Бася, моя приятелька, обмовилася: на короткий час у темряві вас можна переплутати.

Клим знову прикипів до Дани поглядом.

– Ви були собою лише тут, в цій оселі. І ви собі дуже не подобалися. Вам кортіло в усьому стати подібною до Агнешки. Тому ви брали участь у всіх її ризикованих забавах, передусім – на віллі. Далі ви вже чули. Подивився на наше спілкування інакше. Запідозрив – ви водите мене колами. Тому під час нашої останньої зустрічі за вами стежила не лише Ружена Гошовська. Сюди, на Богданівку, вас провів, скажімо так, один майстер пхати носа в чужі справи. Йому дали таке доручення на моє прохання. Щойно я дізнався, де мешкає права рука панні Агнелі, та, яка вдає з себе даму з вищого світу й носить чуже вбрання, останні сумніви відпали. Ви вбили ту, кого наслідували в усьому. А тіло в салоні автомобіля – чергова театральна декорація. Нехай Агнешка помре серед свого багатства, біля власної вілли, на найзаможнішій вулиці Львова, у власній автівці. Мати яку – розкіш, доступна навіть не всякому заможному чоловікові. Пасок, як відомо, ви взяли в тому вашому клубі.

Кошовий видихнув, немов скінчив тяжку фізичну працю.

Дана трималася на диво спокійно.

Шацький зняв капелюха, вітер ураз змокріле чоло.

– Усе це так? – запитала Магда, ступивши ближче до дівчини.

– Не підходьте до мене.

– Йой! – вигукнув Шацький.

Клим подумки вилаявся.

Ось чому Дана нахилилася до лампи. Захопившись викриттями, ані він, ані хто інший не помітили, як вона підхопила зі столу ніж. Тепер

тримала його вістрям перед собою. А потім – торкнулася лезом свого зап'ястка.

– У мене вистачить духу. Вбила її – вб'ю себе. Мені все одно нема чого втрачати.

– Покладіть, – звеліла Магда, щиро сподіваючись, що Дана виконає наказ.

– Заберіть! – огризнулася та.

– Хай так стоїть! – Кошовий зробив застережливий жест. – Ми ще не дізналися, чому. Втім, я підозрюю: двох жінок нічого так не посварить, як молодий чоловік. Той, чий портрет у медальйоні, на вашому туалетному столику. Мені бракувало такої деталі.

Він влучив.

Лице Дани, хвилину тому таке спокійне, навіть незворушне попри намір порізати собі вени, раптом перекошилося від болю й люті.

– Мовчіть! Не чіпайте! Досить ритися в моїх речах, у моєму житті! Що ви знаєте, ви, всі! Про дівчину, яку відправили з села до міста не вчитися, не до науки – до праці! Про те, як ця дівчина захотіла бути такою, як її однолітки, котрі дозволяють собі все! І не треба для цього мати грошей, просто поведься так, як вони! Нічого крамольного, просто йди із кавалером під руку, із молодим офіцером цісарської армії! Аж раптом цю дівчину випадково бачить отець парох із їхнього села! Отак, на вулиці, з військовим! Це весь гріх, увесь, пані та панове! А дівчина його не вгледіла! Та навіть якби вгледіла – удома вже батьки знали від святого отця: їхня донька – повія! Така сама, як польська чи жидівська курва! Відрядили доньку в люди, мала допомагати батькам! Маємо помічницю! А ще у тому селі кілька хлопів захворіли на погану хворобу, бо раніше зі Львова навідалася інша тамтешня дівчина. Грішили на неї, казали – лікувалася в Жаб'єму! Хто бачив, хто знає – невідомо! Людські язики! Потім знайшли, куди й до кого бігали по любощі ті хлопці. Дівчині вже все одно, вдавилася від такої ганьби! Мені батьки рідні те саме сказали: гляди, дівко, ой гляди! Все, вдома мені життя не було!

Рука з ножем дрібно трусилася – разом із тілом дівчини.

– Так, я вирішила бути попри все поруч із Агнелею. Робити все, що вона скаже. Я вважала себе потрібною їй і думала – вона хоч трохи мене поважає. Раптом – він, той офіцер, Матей... Мачек... Зустрілися випадково, не впізнав мене відразу. Зате Агнеля не бачила його раніше,

відразу: «Моє!» А Мачек не встояв, Агнешка не лишала байдужим нікого. Та ви, мабуть, начувані. Я не могла бути з ним інакше, ніж на тій віллі. Хай так, але все ж надія... Але Мачек знову зібрався в казарми, я хотіла провести з ним останній день... ніч... що вийде. Агнеля осатаніла: «Моє! Не лізь! Хто ти взагалі така! Доношуєш за мною, прибираєш після мене, дмухаєш на мене! Дякуй Богові за честь!» – Дана схлипнула. – Знаю, вона перед тим нюхала той свій порошок... І все одно я зрозуміла, хто я для неї. Не подруга, не рівня. Служниця. Німа служниця. Слугуй та мовчи. Маска пасувала, – знову схлип. – Ми посварилися. І тоді я все вирішила. Вона задихнеться всім, на що каже «моє», вдавиться, нехай усі це бачать... Не могла спати. Пішки йшла тієї ночі через усе місто на Пекарську... Знала, де буде, коли їхатиме назад. Ви добре сказали, пане Кошовий. На якийсь час я стала нею. Її розклад – мій розклад. Її час – мій час... Дочекалася. Агнеля вирішила: я миритися прийшла... Має... Хай має...

Тепер вона вже ридма ридала.

Кошовому не треба було докладати великих зусиль, аби забрати ніж із її руки.

Все одно сам би випав.

Львів, жовтень 1911 року, вулиця Шевська

Правильно кажуть про смуги: після темної йде світла.

Для Кліма Кошового жовтень як засяяв світлом, так і не вгавав. І найсвітліший момент – повернення Басі.

Викриття й зізнання Дани Лилик, особливо – обставини, котрі штовхнули її на вбивство, відразу стали сенсацією. Історія не сходила з усіх газетних шпальт, вона обговорювалася в усіх кнайпах, стала предметом запальних дискусій, а один літератор, близький до просвітницького руху, вже оголосив про намір писати спершу нарис, а тоді – цілу повість про трагедію української селянки у великому безжальному чужому місті. Його навіть попросили наперед утриматися від політичних висновків, він щось відповів про утиски на національному ґрунті, й дискусії спалахнули знову.

Але Клімові до того вже не було жодного діла. Він зробив свою справу, Сілезький вийшов з Бригідок тріумфатором, та про всяк випадок забрався на якийсь час зі Львова. Про це сказав Єжи Тима, зустрівши ніби випадково Кошового на корзо ^[45] й нагадавши: вони квити, вже ніхто нікому нічого не винен. Пан Густав натякав ніби на грошову подяку, та нехай це лишиться натяком. Борг відпрацьовано, розійшлися миром.

Кошовий на те не зважав – того дня вперше після тривалої розлуки гуляв із Басею. Вона навіть не спитала, що то за пан так неввічливо покликав її супутника на пару слів. Уся була заклопотана новою роллю: розіграла цілу виставу, в якій Клим був винним у всьому, а вона милостиво дозволила йому просити в себе пробачення. Так, визнавала: помилилася стосовно *тієї особи* – Дану не називала навіть на ім'я, як, зрештою, й багато хто з колись близьких та добрих знайомих. Проте Клим сам повівся непорядно. Бася ж не чужа, міг би признатися їй, хоч натякнути – веде важливе розслідування, викриває злочинця, жахливого вбивцю, це ж так цікаво, інтригуюче, романтично. Через таку його поведінку Бася почувалася зрадженою, але так тому й бути: пробачає, готова укласти мир, хай знову царює кохання. Щоправда, поки повертатися до нього на Личаківську не збиралася. Вирішила, за її словами, потримати коханого на відстані, хай більше скучає та цінує.

Іншим променем світла на початку жовтня став пан Штефко.

Старий нотар заявив: більше не гнівається на свого працівника. Адже він не манкірував працею, а робив потрібну для суспільності справу – виводив на чисту воду вбивцю, допомагав поновити справедливість. Для правника не може бути нічого вдячнішого та достойнішого. І з огляду на це Степан Якович урочисто заявив: готовий почати клопотатися, аби незабаром передати панові Кошовому всю свою контору. Мусить діло до когось перейти, а Клим заслужив велику довіру.

Якщо все піде добре, до кінця року, а після Різдва – то вже напевне, він матиме, нарешті, невеличку власну справу.

Не зовсім вдячну. Але треба ж із чогось починати.

За цими роздумами Кліма й застала Магда.

У конторі на Шевській вона з'являлася востаннє два роки тому, коли влаштувала скандал, відголосок якого долинув тепер. Вона розминулася із управителем Леона Радомського. Той, звісно, знав пані Богданович, привітався з нею, поцілував руку без жодного інтересу, ніби виконував необхідний та обтяжливий ритуал. Потому відразу відкланявся й вийшов. А Клим, підсунувши Магді стілець, не втримався:

– Ох, пані Магдо, щастить мені останнім часом.

– З чим привітати?

Вона витягнула з сумочки тонку цигарку, знаючи, що в приміщенні курять, і, отримавши дозвіл, вставила між губи і жестом попросила вогню.

– Пан Леон раптом вирішив віддячити. Коли ми зустрічалися за вечерею в нього, про щось таке говорив. Я не взяв до уваги.

– Дарма, Климентію. Цей чоловік – людина слова. На тому заробив свої статки. Без твердого слова й уміння дотримувати його – ніяк. Ну що, збагатилися? Маєте гроші?

– Можна й так сказати. – Кошовий і собі розкурив сигару. – Я не виконував для нього жодної роботи. Чесно кажучи, вся ця історія недобре тхне. Ви були при всьому, самі чули. Словом, я не вважаю, ніби мені хтось щось винен. Тим більше – батько Агнелі, якому я не поверну доньку. Навпаки, багато чого повилазило...

– Ви самі казали – пан Леон готувався до найгіршого. Тримає удар, зосередився на роботі, поринув із головою. Кажуть, розраду ніби дає молода коханка.

– Засуджуєте?

– Боже збав! Так що там, чим вас обдарували?

– Автомобілем, – розвів руками Клим. – Не повірите.

Магда завмерла з цигаркою в пальцях. Потім знизала плечима.

– Чому. Повірю.

– Прислав свого управителя з усіма потрібними паперами. Передає мені «даймлер» у дарунок. Що я з ним робитиму – поняття зеленого не маю. Навіть тримати нема де.

– За брамою. На Личаківській.

– Ви знущаєтесь, пані Магдо!

– Зовсім ні, Климентію. Навчіться кермувати. Освоїте техніку. Почнете нове життя.

– Автомобілі – небезпечні. А нове життя в мене незабаром і так почнеться.

– Знаю. До вас повернулася кохана.

Кошовий підозріло скосував на Магду.

– Все ви знаєте.

– Львів – маленьке місто, Климентію. І коли якась людина, чоловік, стає знаменитим на все місто, він перестає належати собі. Читайте газети, пане Кошовий, я не надміру цікава. Розділ світської хроніки. Актриса Барбара Райська повернулася до відомого адвоката Кошового,

який розкрив скандальне вбивство доньки мільйонера Радомського. Приблизно такий зміст.

– Дякую.

– Але є дещо, про що не пишуть газети.

– Пов'язане зі мною?

– Так.

– Натякаєте на щось незаконне, пані Магдо? Таємне?

Вона посміхнулася кутиком рота, докурила свою цигарку.

– Хтось стежить для вас за тією особою. Хтось робить ключі, ладні відчиняти потрібні замки. Маєте небезпечних знайомих, пане Кошовий.

– Я у Львові маю їх весь час, відколи тут.

– А чого б це подібним знайомим вам отак допомагати? Маєте вплив на них? Чи, може, вони дістали наказ? Наприклад, від пана Сілезького.

Клим мовчки курил.

– І ви були так щиро впевнені в його невинуватості. Говорили дуже переконливо. Ви знаєте більше, ніж здається, Климентію.

– Хіба це погано?

– Деякі знання додають смутку. Деякі – небезпечні для життя. А є й такі, котрі небезпечні для тих, хто знайомий із носієм знань.

– Наприклад, зі мною, Магдо?

– Наприклад, із вами, Климентію.

– Вам нічого не загрожує. З мого боку – будьте певні.

Магда зібралася ще щось сказати, та перервав стук у двері.

Голосний.

Той, кого побачив Клим на порозі контори, вже заходив сюди, не отримавши дозволу, немов до себе додому.

– Доброго дня, пане Громнишин, – привітався він. – Рекомендую – пані Магда Богданович.

Вчитель пробурчав під ніс привітання, розстебнув пальто, прокашлявся, розігнав рукою тютюновий дим.

– Даруйте, може, невчасно. Та справу маю невідкладну.

Магда підвелася.

– Я піду, пане Кошовий.

– Та ні, чекайте. Моя справа дуже коротка. – Василь Громнишин знову прокашлявся. – Пане Кошовий, тепер або ніколи. Вирішується

доля всієї спільноти українців-русинів.

Клим із Магдою презирнулися.

– Що сталося?

– Якщо ми не зберемо потрібної кількості коштів, наше просвітницьке товариство «Братні» припинить своє існування. – Вчитель нервово поправив вузол краватки. – Мусимо вже не просто робити збірку. Ми жебраємо, пане Кошовий. Тоді як москвофіли мають у своєму розпорядженні дедалі більше коштів. Не змушуйте принижуватися в очах пані та у ваших власних очах й простягати капелюха. Ви обіцяли офірувати для «Братніх» що можете. Прийшов до вас, бо тепер ви – відома людина, знаменитість, маєте змогу самі зорганізувати збирання таких коштів.

Кошовий покрутив між пальців сигарний недопалок.

Узяв зі столу принесену управителем Радомського теку.

Не стримався – підморгнув Магді.

– Матиму за честь, пане Громнишин. Готовий передати для потреб вашого товариства «Братні» автомобіль.

– Прошу?

– Так. Автомобіль. Папери оформимо згодом. Можемо зараз. Вирішуйте, – й додав не знати, для чого: – Матеріальна цінність. Продасте.

Київ,

травень-липень 2015 р.

Література

1. *Вендланд* Анна Вероніка. Русофіли Галичини. – Львів, Літопис, 2015.
2. Гвара. Автентична Львівська Абетка. – !FEST. Холдинг емоцій.
3. Козицький Андрій, Білостоцький Степан. Кримінальний світ старого Львова. – Львів, Афіша, 2001.
4. Лемко Ілько. Цікавинки з історії Львова. – Львів, Апріорі, 2011.
5. Лильо Ігор. Львівська кухня. – Харків, Фоліо, 2015.
6. Мельник Ігор. Галицьке передмістя та південно-східні околиці королівського столичного міста Львова. – Львів, Апріорі, 2012.
7. Мельник Ігор. Довкола Високого замку. – Львів, Апріорі, 2010.
8. Франко Іван. Борислав сміється. – Київ, Дніпро, 1982.

Примечания

1

Перша назва: Daimler Chrysler AG, німецький автомобільний концерн, заснований Готлібом Даймлером (1834–1900) та Карлом Бенцем (1844–1929) у 1886 році.

2

Пекарська – вулиця в центральній частині Львова, стиль забудови в описаний період – віденський класицизм, модерн, пізніше – конструктивізм, сталінський ампір.

3

Тут: рак.

4

Борислав – місто на Львівщині, відоме своїми нафтовими та мінеральними родовищами. Єдине місто у світі, розміщене на промисловому нафтогазовому та озокеритному родовищі з численними джерелами мінеральних і лікувальних вод. Наприкінці XIX – на початку XX століття видобутком нафти й озокериту в Бориславі займалися 75 великих та 779 малих підприємств, де працювало 10 500 робітників.

5

«Бенц» – триколісний автомобіль «Мерседес-Бенц», запатентований Карлом Бенцом 1886 року. Перший у світі самохід, поставлений на серійне виробництво.

6

Бернардинська – площа в історичному центрі Львова, тепер – Соборна; *«серполе»* – паровий автомобіль, запатентований французьким конструктором Леоном Серполе (1858–1907).

7

Середовище москвофілів – мовно-літературна і суспільно-політична течія серед українського населення Галичини, Буковини й Закарпаття у 1819 – 1930-х рр. Обстоювала національно-культурну, а пізніше – державно-політичну єдність з російським народом і Росією.

8

Джейн Остен (1775–1817) – англійська письменниця, авторка реалістичних «звичаєвих» романів; Шарлотта Бронте (1816–1855) – англійська поетеса, романістка. Твори обох широко перекладалися в Європі.

9

«Рембрант» – одна з перших назв кінотеатру.

10

Готель Жоржа – готель у Львові, яскравий приклад архітектури фешенебельних готелів XIX – початку XX ст. Один із найстаріших готелів міста. Протягом існування неодноразово реконструювався.

11

«Кур'єр Львовський» – щоденна польська газета, котра видавалася у Львові з 1883-го по 1935 рік. Тривалий час у редакції газети працював український письменник, класик української літератури Іван Франко (1856–1916).

12

Шимон – двірник.

13

«Галичанин» – щоденна газета москвофільської орієнтації у Львові, виходила в 1893–1913 рр.

14

«Прикарпатська Русь» – газета проросійської орієнтації, нелояльна до австрійського уряду, остаточно закрита з початком Першої світової війни.

15

Шпера – дрібна монета.

16

Кракідали – район Львова, на той час – одна з околиць, котра починалася відразу за Краківським базаром. Був місцем компактного

проживання євреїв. Район вважався одним із найбідніших у місті.

17

Ескапізм – спосіб утекти від реальності, створити довкола себе іншу реальність, більш комфортну, але не завжди прийнятну для оточення.

18

Хрунь – у Галичині – підла, продажна особа, часто вживається стосовно виборних, котрі не виконують обіцянок виборців.

19

Перекінчик – той, хто перейшов на бік ворога, зрадник. Те саме, що хрунь.

20

Бригідки – найстаріша діюча в'язниця у Львові. Розташована на вулиці Городоцькій, 24, в будівлі, перебудованій зі старовинного римсько-католицького монастиря жіночого ордена Святої Бригіди.

21

Батяри – представники львівської міської субкультури, котра існувала з середини ХІХ до середини ХХ століття. Назва «батяр», імовірно, виникла від угорського «betyar», що означає особу, яка має дивні погляди і робить непередбачувані вчинки, авантюриста, гульвісу.

22

«Бачерувка» – розмовна назва алкогольної продукції фірми Бачевських, заснованої у 1782 році біля Львова. Вважається найдавнішою лікєро-горілчаною фабрикою Польщі.

23

Заквасити – заарештувати (*жарг.*).

24

Айт туд – пожиттєве ув'язнення (*жарг.*).

25

Козуля – тюремний наглядач (*жарг.*).

26

Бялко – папір, записка (*жарг.*).

27

Засипати – зрадити (*жарг.*).

28

Юха – кров (*жарг.*).

29

Винниця – вулиця у Львові, у місцевостях Клепарів і Кам’янка.

30

Академічна – одна з центральних вулиць Львова, тепер – проспект Шевченка.

31

Поль Пуаре (1879–1944) – паризький модельєр, найвпливовіша постать світу європейської моди першої чверті ХХ століття.

32

Пасаж Міколяша – торгова галерея, наскрізний прохід між вулицями Коперника та Крутою. Збудована в 1889–1901 рр., зруйнована під час Другої світової війни.

33

Туше – від французького *toucher* (торкатися). Часто, зокрема тут, вживається в значенні «вколоти, вразити за всіма правилами, переграти», з термінології фехтувальників.

34

Зелена – вулиця у Львові, одна з найважливіших транспортних магістралей. В описаний період заселялася представниками

тодішнього середнього класу.

35

...впізнав Коломбину, Німу служницю, Бауту – найбільш поширені види масок у традиційному венеційському карнавалі.

36

Леопольд фон Захер-Мазох (1836–1895) – письменник, народжений у Львові, автор популярних творів, зокрема – еротичного змісту. З його іменем пов'язують походження терміну «мазохізм» – отримання сексуального задоволення шляхом приниження й страждань; «120 днів Содому, або Школа розпусти» та «*Філософія в будуарі*» – твори маркіза Франсуа де Сада (1740–1814), через відвертий зміст були заборонені в багатьох країнах як порнографічні.

37

Корнель Уейський (1823–1897) – польський поет і драматург, уродженець Галичини. Згаданий пам'ятник було встановлено у Львові 1901 року. Пізніше перенесений до Щецина, Польща.

38

Володимир Дідушицький (1825–1899) – спольщений граф українського походження, меценат, колекціонер, природознавець, політичний діяч у Галичині. Один з очільників «Руського Собору».

39

Підзамче – здавна населене львівське передмістя.

40

Меламед – вчитель (*ідиш*).

41

Шикса – незаміжня неєврейська дівчина, у переносному смислі використовувалося як образлива лайка на адресу єврейських дівчат (*ідиш*).

42

Шая – образливе слово, означає недалеку, нерозумну особу (*ідиш*).

43

Мішигіне – божевільна (*ідиш*).

44

Шейгиць – хлопчисько, босяк, хуліган (*ідиш*).

45

Корзо – пішохідна вулиця, місце для прогулянок.